

Jurga Ivanauskaitė

Kelionių alchemija

Straipsniai ir esė

Skaitmeninta iš knygos:

Jurga Ivanauskaitė. Kelionių alchemija. Vilnius: Tyto alba, 2009.

ISBN 978-5-430-05981-1

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

TURINYS

I. KELIONĖS PO PASAULĮ

Nepažįstamų šalių magija 5

Egiptas 14

RAMADANAS 14

MOTERIS EGIPTĖ 22

AR LAIKAS BIJO PIRAMIDŽIŲ? 32

EGIPTO MIRUSIŲŲ KNYGA 44

Venecija 68

VENECIJOS KARNAVALAS, 2001 68

LIETUVIAI VENECIJOJE 80

KAUKĖS 93

SUGRĮŽIMAS Į VENECIJĄ 106

CARNEVALE DI VENEZIA 134

Peru 156

PERU - MISTIŠKASIS IR KASDIENIŠKASIS . . . 156

PERU PER KOKOS LAPO DVASIAŲ 170

ELDORADO BEIEŠKANT 189

AREKIPA, KOLKA, NASKA, ČIAUČILIJA

IR KITOS PASAKOS 208

II. PASTABOS ANT BILJETŲ SKIAUČIŲ

Kaip atsiranda nauji siužetai	227
Viešbučių spindesys ir skurdas	238
Nekentėsi - nevažiuosi	252
Odė apsirijimui	262
Viskas arba nieko apie Tibeto mediciną . . .	273
Sėlinant Elnio pėdsakais	284
Apie meilę ir kitus demonus	302
Don Žuanas ir Kazanova, arba Meilių anatomija	322
Plyta lietuviškajam elitui	333
NSO bliuzas	339

III. KELIONĖS Į SAVE

Visos jūsų mintys	348
Budizmas ir krikščionybė	358
Anapus dogmų	365
Priešingų polių jungtis	374
Skaidrių sapnų	381
Menas mirti	388
Eikim į kiną	395
Vienos vagystės istorija	403
Prisipažink, ką nužudei!	410
Melagystės mažos	417
Melagystės didelės	424

Angeliškoji abrakadabra	431
Geroji žinia	461

I. KELIONĖS PO PASAULĮ

Nepažįstamų šalių magija

Niekas taip neatpalaiduoja ir neišlaisvina žmogaus, kaip kelionė, išsiveržimas iš senos aplinkos ir naujų vietų magija. Keliaudami mes ne tik pažįstame pasaulį, atrandame dar nematytas šalis, bet ir atveriamė slapčiausius savo sielos kampelius. Jei tikėsime, kad žmogus yra miniatiūrinis Visatos atspindys, tuomet jame telpa žvaigždės, planetos, žemynai, salos, vandenynai, kalnai, šalys, miestai, miškai, stepės, jūros, ežerai, upės ir upeliai. Nežinau, kaip nupiešti tokių vidinių žemėlapių, bet, pirmą kartą patekusi į svečių šalį, visuomet jaučiu, kad manyje subanguoja ir atgyja nauja erdvė, iki tol buvusi tik balta dėmė neištirtame kontinente.

Ypatingos sielos permainos prasideda žvelgiant pro besileidžiančio lėktuvo iliuminatorių, kai, prasiskleidus debesų šydams, lyg nepažįstamo veido bruožai šmėsteli saulėtekio nutviekti kalnynai, vidurdienio karščiu gaudžiančios dykumos ar naktinio didmiesčio ugnys. Nepažįstama žemė priartėja,

bet staiga, tarsi išsigandusi šios pernelyg intymios akimirkos, keliautojo žvilgsniui pakiša pilką ir plokščią oro uosto asfaltą, visur vienodą kaip įkūnyta nuobodybė. Tačiau net nusileidimo takų monotonija jau tiesia kelius į giliausius pasąmonės klodus.

Nesu patyrusi jausmo, kuris apima dideliame laivui po ilgos kelionės plaukiant į nežinomą uostą, kai kranto linijos dar nematyti, bet visas kūnas ištempęs gaudo slaptus nepažįstamos žemės signalus. Neabejoju, kad tokią šlovingą akimirką kiekvienas tampa Kolumbu, atrandančiu išsyk du žemynus: vieną išorėje, kitą – savyje. Šį kartą nieko nerašysiu apie kelionę traukiniu, autobusu ar automobiliu, nes, manding, tik skrydžiai į tolimas ir egzotiškas šalis, tokias, kuriose, pasak senųjų žemėlapių sudarinėtojų, „gyvena liūtai“, gali atverti slapčiausius mūsų vidaus labirintų takelius. Nors galėčiau sau ir paprieštarauti, tvirtindama, kad bet koks, matematikos vadovėliuose mus taip kankinęs judėjimas iš taško A į tašką B, net jei B yra tik už kokių dešimties kilometrų, jau pažadina širdyje tūnantį klajoklį čigoną, vagabundą ar Amžinąjį žydą, nes romantinė kelionių dvasia kartais gali virsti rūsčios melancholijos, nenumaldomo ilgesio demonu.

Bet dabar leidžiasi lėktuvas. Po skystų aplodismentų, sveikinančių lakūnus, sėkmingai nutupdžiusius lainerį, labai svarbu neužsikrėsti visuotiniu atvykimo šurmuliu, nes pirmosios akimirkos svečioje šalyje nepaprastai reikšmingos. Jos – vienintelės, kaip pirmasis bučinyš, pirmasis pasimatymas, pirmoji sueitis ar pirmasis gimdymas. Tokių daugiau nebebus. Niekada. Nesvarbu, kiek dar kartų į tą pačią vietą tektų sugrįžti. Todėl, užuot pasidavus paranojiškiems būgštavimams dėl neįkainojamo savo bagažo, kuris visada tik ir tyko nuskristi priešinga kryptimi nei jo savininkas, užuot karštligiškai mintyse konvertavus litus pagal vietinės valiutos kursą ar tikrinus *duty free* alkoholio atsargas, dera susikaupti lemtingam susitikimui. Sakoma, kad žmogų įvertiname – pajuntame jam simpatiją ar priešišumą, pamilstame ar liekame abejingi – per kelias naujos pažinties minutes, o tolesnis bendravimas tik patvirtina pirmąjį įspūdį. Panašiai nutinka ir su svečia šalimi. Kas tavęs laukia – meilės istorija, nuoboduliu atmieštas „geras laikas“ ar abipusė atmetimo reakcija, – galima nuspėti jau lipant lėktuvo trapu ir uodžiant ūmai užplūstantį svetimą kvapą, oda jaučiant vėjo glamonę, gaudant keistus naujos erdvės garsus ar pagaliau pastačius koją ant

paslapčių kupinos žemės. Žemė visada suvirpa po storu betono sluoksniu, ir tas virpulys būtinai persiduoda keliauninkui, žengiančiam pirmą užkariautojo žingsnį ir žvilgsniu skriejančiam link horizonto, kuris užuominomis šnabžda nepažįstamos šalies viliones, pagundas, pažadus.

Pirmosios akimirkos svetimoje šalyje yra sudėtingas ritualas – kiekvienam dera tapti šamanu, burtininku ar magu. Tačiau daugelis stveria žadą atgavusius mobiliuosius telefonus ir kažką desperatiškai šaukia savo žmonoms, sekretorėms, meilužėms, bosams, vyrams, sugyventiniams, vaikams, šunų vedžiotojams, kačių šėrikams – tiems, kas pasiliko anapus magiškojo rato. Kiti atvykėliai zirzia dėl skersvėjų, drėgmės, karščio, dulkių, lietaus, žvarbos ar nosį riečiančios smarvės, taigi piktžodžiauja ne tik prieš gamtą, bet ir prieš ją sukūrusius vietinius dievus. Šiuos žmones erzina veršiškas aplinkui slaminėjančių čiabuvių nuoširdumas ar sfinksiška neįžvelgiamybė, iš kantrybės veda nesuprantama mui-tininkų, pasieniečių, policininkų ir kitų uniformuotų pareigūnų kalba, kuri dažniausiai atrodo pikta, netgi grėsminga. Nelaimingieji bruzda be tikslo užuot atsi-palaidavę ir nervinasi taip, tarsi išvis nežinotų, kas yra pasitikėjimas ir ramybė. Jie trina rankas drėgno-

mis servetėlėmis, idant neužsikrėstų svečiose šalyse visur knibždančiomis mirtinomis ligomis, ir galutinai palūžta багаžo salėje, išvydę judančia juosta ištikimai atlinguojančius savo lagaminus, sulaistytus tirštomis, lipniomis substancijomis arba perpjautus, iš kurių laukan virsta margaspalvės drabužių žarnos. Šie turistai neverti garbingo Keliautojo vardo, nes yra tik beviltiški storaodžiai barbarai, taisyklių, dogmų ir baimių vergai, amžiams praradę didžiųjų Visatos paslapčių pažinimo dovaną.

Kelionė leidžia dar kartą sugrįžti į vaikystę. Ji mus priverčia smalsauti, šniukštinėti, žvalgytis, be atvangos klausinėti į viską rodant pirštu ir kaip vaikui mokantis skiemenuoti kalba, nuo kurios dažniausiai lūžta liežuvis. Kiekvienas naujas svetimšalis pašnekovas, taip lengvai dėliojantis žodžius savąja, bet mums svetima šnekta, atrodo didžiai išmintingas, kaip guguojančiam kūdikiui – daugialbis suaugęs. Ir kiekvienas pokalbininkas patenkina atvykėlio lūkesčius: ispanas atrodo (veikiau, girdisi) aistringas, italas – romantiškas, indas – dvasingas, tibetietis – metafiziškas. Kelionė mums vėl suteikia prarastą gebėjimą stebėti, stebėtis, tyrinėti, pažinti, džiūgauti, krykštauti iš susižavėjimo ir nuostabos. Kelionė atveria net labiausiai susigniau-

žusią ir surambėjusią širdį, kuri vėl tampa imli neišsenkantiems pasaulio stebuklams ir todėl – dosni kitiems. Atvirlaiškių rašymas, dovanėlių namiškiams ir draugams pirkimas – tai tik vienas iš to dosnumo pasireiškimų. Kartkartėmis jis pasiekia aukščiau-siąją savo gaidą, virsta maudžiančiu priekaištu dėl dėmesio ir meilės, kurių namie niekada pakankamai neskyrei aplinkiniams, arba, pranokęs bet kokius sąžinės balsus, nuvilnija visa apimančiu kosminiu gailėsčiu iki pat dangaus pakraščiu.

Kelionė mus sugrąžina ne tik į mūsų pačių vaikystę, bet ir į žmonijos vaikystę, ten, kur visa aplinkui knibždėte knibždėjo didžiausių paslapčių, vilčių, saldžių pavojų, neregėtų žvėrių, pasalūniškų dvasių, nuožmių demonų ir spindulingų dievybių. Į tuos laikus, kai žmogus dar nesijautė visagalis, visažinis, viskuo persisotinęs ir be galo nuobodžiaujantis, bet buvo daug laimingesnis. Į tą dabar jau visiems laikams prarastą erdvę, kai žmogus dar nebuvo viintelis baisiai vienišas ir pats nuo savęs atskirtas gamtos šeimininkas, o tik mažytė begalinio kosminio srauto vilnis.

Atvykimas į svetimą šalį kartais gali virsti lemtingu grįžimu iš vidinio kalėjimo, iš dvasinės tremties, kurion esame nublokšti to, ką vadiname

grėsmingais žodžiais *progresas, urbanizacija, informacinė ryšių visuomenė*, bombarduojanti žiniomis apie viską, bet atplėšianti nuo pačių savęs. Besirūpindami daugybe dalykų, kuriuos mums primeta modernaus gyvenimo normos, mes praradome ryšį su gamta, pirmapradžiu jos ritmu, natūralia laiko tėkme, žmonėmis ir daiktais. Kelionė priverčia gyventi dabarties akimirką, išvaduodama nuo įpročio mintimis gręžiotis į praeitį ar be paliovos kurti pasmerktus žlugti ateities planus. Tai, kas su tam tikra ironija įvardijama kaip „egzotiški išpūdžiai“, iš tiesų tėra atgijęs gebėjimas matyti pirmapradi išankstinėmis nuostatomis bei interpretacijomis neužmaskuotą pasaulio pirmavaizdį, o ne jo matricą. Deja, ne visiems tai pavyksta. Kai kam kelionė, anot Susanos Sontag, virsta tiesiog „fotografijų rinkimo planu“. Ypač tai būdinga darboholikams, nebesugebantiems laisvai leisti laiko, taip pat rutinos užmigdytiems žmonėms, nes nauji išpūdžiai vėl pažadina egzistencinę įtampą ir vidinę sumaištį, kurias, bijant gilesnių potyrių bei apmąstymų, galima nuslopinti pareigingu ir nuosekliu „nuotraukų darymu“. Todėl kai kam tikroji kelionės magija virsta tiesiog albumėlyje sustingdytais atvirų ir gilių išgyvenimų pakaitalais. Geriau, kad taip neatsitiktų.

Tačiau daugelis keliautojų patvirtins, kad būtent svečioje šalyje pirmą kartą gyvenime pamatė saulėtekį ar saulėlydį, pagaliau išvydo žvaigždes ir mėnulio pilnatį, įsiklausė į vandens čiurlenimą, vėją, paukščių čiulbesį ar pajuto žmonių gerumą bei šilumą... Visa tai nutinka ne todėl, kad kituose kraštuose dangus, oras, žemė ir jos gyventojai yra kitokie, o todėl, kad keliaudami kitokie būname mes patys. Ištrūkę iš kasdienybės įpročių ir prievolių narvo, staiga atgauname tikrąją žmogaus laisvę, susigražiname gyvenimo geismą, džiaugsmą ir pilnatvę. Tas, kas bent kartą šiuos svaigius jausmus patyrė, jų nebepamirš net pilkiausioje rutinoje. Kaip tik todėl yra tokie brangūs svečių šalių prisiminimai. Ir jei nesame galutinai atbukę, kiekviena kelionės nuotrauka primins mums ne tik kokį egzotišką peizažą ar istorinį statinį, bet ir nevaržomos laisvės akimirkas, o svarbiausia – visa persmelkiantį įsitikinimą, kad gyventi yra gera, prasminga, verta! Tai įmanoma tik pačiam patirti, todėl taip dažnai mūsų išpūdžiai iš pačių nuostabiausių kraštų kitus palieka abejingus.

Didžiosios pasaulio religijos pabrėžė piligriminių kelionių svarbą ir slaptąją prasmę. Tačiau ir šiuolaikiniam konkrečiau tikėjimo neišpažįstančiam žmo-

gui kelionė gali virsti piligrimyste, net jei jos tikslas nėra Jeruzalė, Meka, Benaresas ar Lhasa. Juk Dievas, nesvarbu kokiu vardu jį vadinsime, yra ne danguje, ne kokiam nors šventame mieste ir ne bažnyčioje, o mumyse pačiuose. Pasak Dao išminčių, dieviškumas ir šventumas svetur prasiveržia greičiau, nes kelionėje protas nėra užimtas nereikalinga veikla, kuri šiaip jau įsiterpia į dieviškąją tėkmę. Žmogui, išdrįsusiam atverti savo gelmes, kiekviena kelionė bus nuostabi ir kupina stebuklų! Visoms kelionių agentūroms siūlyčiau tokį šūkį užsirašyti savo spalvinguose bukletuose šalia kitų viliojančių, bet ne visuomet išsipildančių pažadų.

Egiptas

RAMADANAS

Jei susiruošite keliauti į kokią musulmonišką šalį, gero linkintieji jus būtinai išpės: „Tik nevykite ten per Ramadaną!“ Ramadanas – devintasis Mėnulio kalendoriaus mėnuo, pažymintis Mahometo mokymo pradžią, kai pirmą kartą jam apsireiškęs Alachas pradėjo diktuoti Koraną. Tai pasninko, susilaikymo ir maldos laikas, kai gyvenimo tempas sulėtėja, o žmonės nugrimzta į visuotinę kontempliaciją. Tačiau musulmoniški kraštai labai skiriasi. Jei vienur Ramadaną pasireiškia kaip kraštutinę askezę, atmiešta nepakantumumu kitatikiams ir svetimšaliams, tai kitur, pavyzdžiui, Egipte, jis tampa vidinio apsivalymo švente, viską aplinkui nušviečiančiu pakylėtos sielos džiaugsmu, persiduodančiu net gyvuliams, paukščiams ir, žinoma, turistams. Virš aikščių, gatvių ir skersgatvių sukabintos margaspalvės vėliavėlės tyliai šnara primindamos, kad vyksta kažkas ypatinga, o nuo aukštų minaretų vis pasigirstantis mue-

dzino balsas perkerta įprastinę laiko tėkmę ir kasdienybėn benugrimztančias mintis vėl kelia dangop.

Per Ramadaną nuo saulės patekėjimo iki nusileidimo, taigi nuo penktos valandos ryto iki penktos vakaro, draudžiama valgyti, gerti, rūkyti, mylėtis ir tenkinti visokius kitokius kūno įgeidžius. Tai – sielos metas, skirtas susikaupti, apmąstyti, skaityti Koraną ir bendrauti su Alachu. Ne tik kūno malonumai, bet ir darbas, tarnystė perdėm žemiškiems bei žmogiškiems tikslams netenka prasmės, todėl uždaroma daugelis įstaigų, parduotuvių, netgi muziejai ir bankai.

Viskam savas laikas: laikas dirbti ir laikas ilsėtis, laikas pramogauti ir laikas pasninkauti. Beje, atrodo, kad laikas čia teka visai kitu ritmu nei beprotiškuose Vakarų miestuose. Sakytum, to laiko kiekvienam Egipto gyventojui atseikėta kur kas daugiau nei, pavyzdžiui, lietuviui, ką jau kalbėti apie japonus ar amerikiečius, o egiptiečių sekundės, minutės, valandos prilygsta mūsų dienoms, savaitėms ir mėnesiams, lyg jie būtų mitologinės būtybės.

Žinoma, ne visiems Egipto svečiams patinka ši visa apimanti pauzė. Atsiranda naivuolių, kurie puola aiškinti musulmonams apie superaktyvų vakarietišką gyvenimo būdą, apie ankštą, suspaustą

laiką, perkrautą darbų, pareigų, įvykių, tikslų ir pasiekimų. Į Dievui ir amžinybei priklausančias valandas nugrimzdęs egiptietis su atlaidžia nuostaba išklausys tokių postringavimų ir nepertraukiamos veiklos karštinės apimtam vakariečiui papasakos apie kitoki būvimą, gal net išdėstys visą islamiškojo tikėjimo esmę bei prasmę.

Bet kuris padavėjas, pardavėjas ar virėjas jums ne be pasididžiavimo paaiškins, kad pats žodis „musulmonas“ reiškia tą, kuris gyvena pagal Dievo valią, o žmogus, islamo supratimu, yra ne kas kita, kaip besimeldžianti būtybė. „Aš sukūriau žmoniją tik tam, kad ji galėtų mane garbinti“, – šitaip Alachas byloja Korane. musulmonų įsitikinimu, žmogaus bendravimui su Dievu nereikalingas joks tarpininkas, todėl religines apeigas kiekvienas gali atlikti pats, be dvasininkų pagalbos.

Musulmonui dera melstis penkis kartus per dieną: auštant, vidurdienį, popiet, saulei leidžiantis ir naktį. „Pabuskit, pabuskit!!! Melstis geriau nei miegoti!!!“ – kas rytą pratrūksta per garsiakalbius muedzinų giesmės, sklindančios iš šimtų ir tūkstančių minaretų, kurie kyšo virš miestų, kaimų ir palmių giraičių tarsi balti falų simboliai. Tikiuosi, kad

dėl šio palyginimo manęs neištiks Salmano Rushdie likimas.

Bendra malda, kurią tam tikru laiku atlieka visi viso pasaulio musulmonai, vadinama *salatu*. Prieš meldžiantis būtina rituališkai apsiplauti, ir per dykumą keliaujantis beduinas paskutines vandens atsargas paaukos šiai apeigai, o ne kūno troškuliui numalšinti. *Salato* valandai ir minutei atėjus kiekvienas vyras nutrauks bet kokią darbą, pokalbį, sandėrį ar flirtą ir, nuošalesniame kampelyje pasitęsęs maldų kilimėlių, puls ant kelių, veidu pasisukęs į Mekos pusę. Islamo išpažinėjai neabejoja, kad toks *salato* visuotinumasis ypač suvienija musulmonus ir maldos metu tarsi sulydo juos į magišką nesuardomą ratą.

Malda yra viena iš penkių pagrindinių musulmono sielos išganymo sąlygų. Be jos, Alacho sekėjui dar privalomos keturios priedermės: *šahada*, *saumas*, *zakiatas* ir *chadžas*. *Šahada* reiškia tikėjimo išpažinimą, kuris pirmą kartą šnabždamas tik gimusiam kūdikiui į ausį ir su paskutiniu atodūsiu iškvepiamas mirštančiojo: „Nėra kito dievo, išskyrus Alachą, o Mahometas yra jo pranašas“. Šių žodžių pakanka, kad, ištaręs juos dviejų musulmonų akivaizdoje, ir pats taptum musulmonu. *Zakiatas* yra turto ir

pajamų mokestis, skirtas labdaros tikslams, taip pat išmalda, kuri ypač gausiai dalijama per šventes. *Chadžas* – tai Mekos aplankymas nors kartą gyvenime. Tačiau per Ramadaną bet kuris musulmonas jums patvirtins, kad iš visų religinių priedermių svarbiausia yra *saumas*, arba pasninkas, nes būtent jis labiausiai sudrausmina kūną ir sielą.

Apie *saumą* musulmonai kalba pakiliai, pagarbiai, entuziastingai – lyg apie koki magišką vaistą nuo visų ligų. Net ir tie, kuriems neišvengiamai tenka dirbti, laikosi įžadų, į kovą su vidinėmis pagundomis pasikviesdami aplinkinius. Autobuso vairuotojas, pasmerktas septynių valandų karštymečio kelionei iš Hurgados į Kairą, prašo, kad kuo toliau nuo jo akių slėptume butelius su vandeniu, o gidė bruka man į rankinę cigarečių pakelį, nes saldų tabako dūmelį galės užtraukti tik saulei nusileidus. Visi svetimšaliai keleiviai solidarizuojasi su šiais tikėjimo kankiniais. Jei kas ir gurkšteli mineralinio, tai tik slėpdamasis už krėslo atkaltės, o per penkių minučių sustojimus dykumose rūkyti bėga horizonto link. Tie egiptiečiai, kurių neslegia būtinybė triūsti turistams, kiaurą dieną palaimingai tvyro uoliai vykdomos pareigos Dievui saldybėje ir tik paskutinę pasninko valandą vis dažniau ima dirsčioti į laikrodžius.

Lyg mostelėjus burtų lazdele, gatvėse atsiranda ilgi stalai, padengti dar nematomiems maldininkams, ir pro pravirus langus, tarsi iš butelių išleisti džinai, jau veržiasi stebuklingi arabų virtuvės kvapai. Lygiai penktą valandą iššauna patrankos, jos skelbia antrąją Ramadano paros dalį: valgymą, valgymą, valgymą!!! Valgymą, bet ne apsirijimą. Jeigu pelnysite musulmonų pasitikėjimą, ir jūs galite būti pakviesti į tokią puotą.

O kaip pelnyti pasitikėjimą? Tik pasitikėjimu. Negaliu nei suprasti, nei pateisinti tų vakariečių turistų, kurie, atvykę į kokią nors Azijos ar Afrikos šalį, su vietiniais gyventojais elgiasi tarsi užkariautojai, vergvaldžiai, vis pabrėždami savąjį pranašumą ir išskirtines teises. Svečioje šalyje derėtų būti svečiu, jausti dėkingumą ir pagarbą visiems jos šeimininkams, net jei jie neturi namų, nemoka skaityti, nesiprausia, neišsikrapšto purvo iš panagių ir nevalo dantų. Kad ir kur keliaučiau, žinau, kad širdį giliausiai paliečia ne pasakiško grožio gamta ar tūkstanmetės šventyklos, bet žmogiškoji šiluma tų, kurie pasidalijo su manimi savo pastoge ir duona, net jei žinau, kad daugiau niekada jų nebepamatysiu.

Todėl su didžiausiu dėkingumu prisimenu mažą arabų namų kiemelį, kur po plačiašakiu figos medžiu

ant margo kilimo kas vakarą dedamas didžiulis padėklas, gausiai nukrautas Ramadano valgiais: dar karštai, išsipūtusiais duonos papločiais, mėsingomis aštraus skonio alyvuogėmis, keptais baklažanais, pupelių pasta, troškintais špinatais su ožkos sūriu, kvapiosiomis žolelėmis pagardinu jogurtu, nuo daugybės prieskonių nebeatpažįstama vištiena, į kopūstlapius įvyniotų ryžių „cigarais“, raudona it vynas Sudano rožių arbata, saldžiais taisyiais saldumynais... Viskas valgoma rankomis, su pasibjaurėjimu tvirtinant, kad metaliniai stalo įrankiai sugadina net geriausio maisto skonį, ir pasigailint vargšų nenuovokių baltaodžių.

Šioje namų dalyje karaliauja moterys, vaikai ir katės, o vyrų pasaulis yra kažkur kitur. Gausus šeiminkių būrys nenuleidžia nuo manęs akių, be paliovos siūlo ragauti puikiuosius patiekalus, o įsitikinusios, kad jau pasisotinau, puola atakon. Jos mane liečia, čiupinėja, glosto, matuojasi apyrankes, auskarus, laikrodį ir atkakliai reikalauja, kad parodyčiau kontaktinius lėšius, suteikiančius mano akims žalsvą, o ne rudą, kaip visų žmonių, spalvą. Galų gale įsisuka į mano rankinę, ir akimirksniu lūpų dažai su veidrodėliu dingsta po arabiškais drabužiais geriausioje moterų slėptuvėje – tarp krūtų.

Kiekvieną vakarą atsinešu naujų niekniekių, kuriuos jos vis taip pat džiaugsmingai apžiūrinėja, žaismingai konfiskuoja ir slepia.

Vakarienei baigiantis mus visas aplanko šeimos galva, aukštas prakaulus arabas Salvodoro Dali ūsais ir auksiniais priekiniais dantimis. Jis kaskart meilingai įkalbinėja mane pasilikti jo hareme, o kitos dvi žmonos išraiškinga kūnų kalba irgi byloja, kad puikiausiai tinku į smagią jų kompaniją. Nesvarbu, kad nemoku arabų kalbos, o jos nekalba angliškai. Kai po savaitės pasakau, kad išvykstu, vyriausioji žmona ima aimanuoti, tarytum moterų apartamentuose būčiau praleidusi pusę savo gyvenimo, ir iškilmingai pareiškia trokštanti man ką nors dovanoti, nes nori sutvirtinti amžiną mūsų draugystę. Pusvalandį rausiasi spintoje: aikčiodama iš susižavėjimo demonstruoja *galabėjas* – aukso siūlais siuvinėtas suknius, *šaravarus* – šilkinės rauktas plačkelnes, aksomines skaras su kutų pynėmis ir skardinių blizgučių mėnuliukais, lengvus tarsi oras šalius iš įvairiaspalvio šifono, o man įbruka mažą žalią baltais žirneliais margintą skepetėlę. Visas moterynas atrodo iki širdies gelmių sužavėtas beribio jos dosnumo, tik aš jaučiuosi nusivylusi. Šalin, godume, šalin!

Paskutinį vakarą iki durų mane lydi pats šeimininkas, švytėdamas vylinga geltonojo metalo šypseną. Dar kartą primygtinai pasiteirauja, kada grįšiu į jo haremą, ir sakosi labai pasiilgsiąs. Galų gale galantiškai, kiek manieringai atsisveikina ir įteikia atviruko dydžio vizitinę kortelę, kurioje jis nufotografuotas kaip princas – ant balto žirgo.

Kai išeinu iš tų svetingų namų, visas miestas kvėpia obuolių, persikų ir mėtų tabaku, rūkstančiu iš šimtų burbuliuojančių kaljanų, čia vadinamų *šišomis*, o į žvaigždėtą dangų su aukštyn kojomis apvirtusiu pusmėnuliu kyla *iša* – vakarinė malda: Alach Akbar – Aalaaach Aakbaar – Aalaaach Aaakbaaar.

MOTERIS EGIPTĖ

Ištarus žodžius „Egipto moteris“ daugelio sąmonėje tikriausiai iškyla grakštus Nefertitės profilis, nūnai tapęs gausybės grožio salonų emblema, holivudiniai Elisabethos Taylor bruožais visiems laikams užkrėsta Kleopatra ar paslaptinga katė Bastetė – meilės, džiaugsmo bei pramogų deivė, kurios šventyklos buvo taip pat ir viešieji namai. Tačiau visos šios karalienės, gundytojos ir erotikos

dieviškosios globėjos valdė piramidžių šalį prieš kokius tris tūkstančius metų, o šiandien Egipte dominuoja islamas ir Koranu paremti įstatymai.

Bet kuri moterų teisių gynėja patvirtintų, kad nuo patriarchalinės priespaudos ir nežabotos vyrų savivalės pasaulyje labiausiai kenčia musulmonės. Šios nelaimingosios priverstos dėvėti ilgas, plačias, bet kokius gundančius kūno iškilumus maskuojančias *galabėjas*, gobtis juodomis *čadromis*, *parandžomis*, *farandžijomis*, *burkomis*, kuriose paliktas tik mažytis plyšelis dorovingai nuleistoms akims. Jos dūsta perpildytuose haremuose ar po keturias velka sunkų vieno despoto žmonių jungą, jos neįleidžiamos į mečetes, neišleidžiamos iš namų, perkamos ir parduodamos už kelis kupranugarius, o už menkiausią nepaklusnumą užmėtomos akmenimis. Tikrieji islamo mokovai pasimėgaudami įrodys, kad moterys net sielos neturi.

Tačiau Egipto vyrai išdidžiai tvirtina, kad jų šalyje klesti demokratija, ir moterų nebevaržo jokie fundamentalieji įstatymai, nors, timplėti už liežuvio būti bent kiek atviresniems, kaipmat pareiškia, kad bet kuri galvos neprisidengusi ir džinsais apsitempusi arabė, jų manymu, yra prostitutė. Tiesiai šviesiai ir vienareikšmiškai. Beje, prostitucija gali būti apkal-

tinta kiekviena moteris, aptikta akis į akį su vyru, kuris įstatymiškai nėra jai teisėtasis. Net jeigu juodu tik geria arbatą, diskutuoja filosofinėmis temomis ar sprendžia kryžiažodžius, speciali Moralės policija, mėgstamiausia įvairaus plauko skundikų institucija, tokioje poroje vis vien užuos nuodėmę. Mat Korane pasakyta, kad vyras ir moteris niekuomet nebūna dviese, su jais visada esti trečiasis – gundytojas, demonas, velnias. Dėl šio metafizinio asmens neišvengiamo dalyvavimo Moralės policija moterį gali nuteisti trejiems metams kalėjimo, o toje pačioje intymioje kompanijoje buvęs vyras bus niekuo dėtas.

Apie tikrąją prostituciją egiptiečiai nelinkę plačiau šnekėti, bet kalbai pasisukus apie algas ir mokesčius netikėtai pareiškia, kad jų šalyje daugiausia uždirba moterys menininkės! Kitaip sakant, pilvo šokio atlikėjos. Jos – pačios turtingiausios visame Egipte, tik ne dėl to, kad puikiai išmano savo amatą, o todėl, kad nuolatos rizikuoja gyvybe, mat ištikimiausi Alacho kariai tebelaiiko ne tik žygdarbiu, bet ir malonumu ar net Dievo suteikta malone tokias paleistuves nudėti, trinte nutrinti nuo žemės paviršiaus. Tiems, kas jas kviečiasi, būtent už profesinę pilvo šokėjos riziką tenka brangiai mokėti.

Ištikimiausi Alacho kariai be pasigailėjimo nukeptų beveik visus turistus, per daug nesukdami sau galvos, kuriai žmonijos rūšiai atvykėliai priklauso. O žmonių rūšių, pasak Korano, yra trys: teisuoliai (islamo išpažinėjai), globotiniai (krikščionys bei judėjai) ir daugiadiaviai. Teisiausiųjų teisuolių įsitikinimu, visi užsienio turistai ir yra daugiadiaviai, mat kiekviename žingsnyje kaip mirtiną užkratą sėja nuodėmes, ištvirkimą ir nepataisomas ydas. O juk Korane pasakyta: *Kovokite su svetimaisiais tol, kol daugiau nebebus jokių pagundų, ir visa religija priklausys vien tik Alachui!*

Prieš keletą metų per vieną „teisuolių“ antpuolį Karnako vietovėje prie karalienės Hačepsutos šventovės buvo nušauta net šešiolika svetimaašalių „daugiadiavių“. Šios kraupios žudynės vos nenukirto pagrindinės Egiptą maitinančios aukso gyslos – užsienio turizmo. Užtat dabar Egipto svečiai gali jaustis ypač budriai saugomi. Į kiekvieną tolesnę kelionę užsieniečius lydi Turizmo policijos (nepainioti su Moralės policija!) konvojus. Autobusų karavanui sustojus viduryje dykumos, ginkluoti vyrukai ištikimai bindzina paskui nusilengvinti panūdusias damas ir budriai stebi kiekvieną drovų jų judesį. Jie saugo viešbučius, apspangę nuo nuogų šlaunų

ir nepridengtų krūtų patruliuoja prie Raudonosios jūros paplūdimių, į kuriuos arabėms draudžiama net įžengti. Visur esantys uniformuoti juodaakiai ūsočiai, spaudžiantys prie krūtinių nupjautvamzdžius *Uzi*, anaip tol neatrodo vien tik vykdantys privalomą karinę prievolę. Jie elgiasi taip, lyg dėl svetimšalės „daugiadievės“ būtų pasiryžę paaukoti savo gyvybę ir sielą.

Moteriškosios giminės turistėms ne mažiau atsidavęs yra ir išimtinai vyriškas viešbučių personalas. Kuklesnių pažiūrų viešnia pirmomis dienomis net gali pasijusti patekusi į seksualinių maniakų apsiaustį. Kiekvieną pavakarę sugrįžusi į kambarį, ji ne tik ras įmantriai paklotą lovą su pačioje netikėčiausioje vietoje užkištu šokoladuku ir ant pagalvės tupinčia iš rankšluosčio įstabių būdu surangyta ilgakakle gulbe, bet ir aptiks į nepakartojamą petnešėlių-raukinių-mezginių arabeską sudėliotus savo naktinius marškinius, o jos chalatėlis, it sparnus išskleidęs angelas, plevens pakibęs ant lemos, kišenėse slėpdamas ryšulėlius kvapių Egipto žolių.

Egipte nereikėtų baidytis iškabų, siūlančių atpalaiduojamąją masažą, mat ši sąvoka čia vis dar tebėra išsaugojusi savo pradinę reikšmę, o ne apaugusi dviprasmiškėmis, ganėtinai nešvankiomis

užuominomis kaip laikraščių skelbimuose, šnabždančiuose apie šaltą šampaną, lieknas pašėlusias blondines, „tavo *ego* plus mano *libido*“. Čia, Egipte, masažuotojai, savaime suprantama, yra vyrai. Viskas prasideda paprastu ritualu: raudonosios arbatos puodeliu, cigarete, jei rūkote, kvepalų kolekcijos uostymu ir muzika, iš stačiakampių radijo dėžučių srūvančiomis aptakiomis, banguotomis dainomis su visuose priedainiuose pasikartojančiu šventu žodžiu *habibi* – meilė. Galbūt tai nuteikia pernelyg intymiai, bet tada palubėje įjungiamas ventiliatorius, kurio plačios su užesiu besisukančios mentės bemačiant išvaiko ne tik alsų karštį, bet ir vibruojančią įtampą bei šešėlių spalvos įtarinėjimus. Pasitikėkite. Atsipalaiduokite ir atsiduokite tamsiaodžiams kvapiaisiais aliejais daug kartų per dieną įtrinamiems delnams. Niekas nesikėsins į draudimais, tabu ir kompleksais apgaubtus jūsų kūno slėpinius. Masažuotojui, kuris, rodos, niekada nepritrūks žodžių jums žavėtis, pakaks veido, kaklo, pečių ir rankų. Ilgais mikliais pirštais vaikštinėdamas po jūsų kaktos platumas, smilių šokio žingsneliais apibėgdamas smilkinius, stipriais nykščių pritūpimais paspausdamas žandikaulius, pagarbiu atstumu apeidamas sakraliąją lūpų sritį, nučiuoždamas nosies tiltu prie

vokų dangumis užvertų akių ežerų, jis nesiliaus tęsti pokalbio. Jam galėtų pavydėti bet kuris psichoanalitikas, nes jūs, grimzdama į veik hipnotišką snaudulį, palengva atversite jo patikimai it vienuolyno klausyklą ausiai savo lūkesčius, nusivylimus, būgštavimus, viltis ir meiles. Pagalvosit, kad niekas nemoka šitaip klausytis, neišiterpti, kai nereikia, o ten, kur dera, atsiliepti: kartais – kaip išmintingam mokytojui, kartais – kaip patikimam sąmokslininkui, kartais – tik kaip aidui. O ir pats masažas – vertas odės, nes jūsų veidas atjaunėjo dešimčia metų, be pėdsako išnyko raukšlės, paskaidrėjo akys, į nebūtį nuskriejo nuovargio šešėliai, kaklas staiga pailgėjo ir tapo grakštus nelyginant Nefertitės, pečiai, atpalaiduoti nuo akmeninės rūpesčių naštos, išsitiesė, ir net pėdos, paveiktos iš smilkinių atvingiavusių gyvybingų signalų, pasidarė lengvos, lyg prie gurnelių būtų išdygę mažičiai sparnai. Kai, jų nešama, skriejate vakarėjančia gatve, atrodo, kad visos sutiktos egiptietės moterys šypsosi akimis, tik patvirtindamos jūsų spėjimą, kad iš savo vyrų kasdien susilaukia to, ką europietės ar amerikietės kaip nepasiekiamybę išvardija psichologų kabinetų anketose: globos, rūpesčio, supratimo, paramos, saugumo, ramybės, meilės ir daug daug daug laiko. Gal klystu. Žinau

visus arabų vyrų nenaudai bylojančius argumentus, kuriuos man išdėstyti aistringos feministės. Tačiau dabar man tai nesvarbu, daug smagiau – pasiduoti saldžioms ir spalvingoms iliuzijoms.

Egiptiečių vyrų dėmesys užsienietei pranoksta visas vakarietiškas, juolab lietuviškas auklėtos moters fantazijų ribas. Ypač jei ji ryžtasi vaikštinėti viena, be draugų ar vadovų. Tuomet bet kuris Egipto miestas tampa Vyrų miestu, maskuliniškuoju Federico Fellini'o „Moterų miesto“ atitikmeniu, kurio aistringi ir lipšnūs gyventojai, atrodo, dešimtmečiais neregėjo nė vienos priešingos lyties būtybės. Tos, kurioms gimtinėje stigo patinų atidos ir komplimentų, per porą dienų Kaire, Luksore, Denderoje ar Hurgadoje gali atsigriebti už visą santūrioje tyloje praleistą gyvenimą ir sukaupti lipšnaus gražbylavimo atsargų savo dukroms, anūkėms bei proanūkėms. Tos, kurios namie jautėsi vyrų lepinamos ar net kolekcionavo joms dedikuotas meilingas eiles, Egipte įsitikins, kad anaip tol dar ne visi švelnūs, saldūs ir aistringi žodžiai buvo joms išsakyti. Gražuolės gal net ims jausti sąžinės graužatį ir apgailestavimus, lyg būtų veltui iššvaisčiusios didelį turtą, juk už jų išskirtinį, neprilygstamą žavesį Egipte pasiūlyti kupranugariai jau nebetilptų ne tik į Sereikiškių, bet

ir į Vingio parką. Ir turbūt dažna moteris melancholiškai sau prisipažins, kad, jos grožį liaupsindamas, jau niekas niekur niekada nebepranoks mėnesienos naktį melodingu balsu šnabždėjusio egiptiečio.

Dabartiniai egiptiečiai, patys tikriausi arabai, kurių gyslomis niekada netekėjo nė lašelis faraonų tautos kraujo, dienąnakt stoviniuoja savo parduotuvėlių prieangiuose ir žvilgančių žvilgsnių, glostančių šypsenu bei vylingų žodžių tinklais gaudo svetimšales moteris. Sužvejoję dar vieną auką, sodina ją tarp nesuskaičiuojamų senojo Egipto dievų statulėlių, laimę nešančių skarabėjų ir miniatiūrinių piramidžių, turinčių didžiulę galią harmonizuoti net labiausiai pakrikusiųjų erdvę. Rodos, tie vyrai gyvena anaipol ne tam, kad ką nors parduotų, apgautų ar praturtėtų, o tik dėl to, kad galėtų žavėtis moterimis. Žavėtis vienintele moterimi, nes kiekviena juk yra išskirtinė, neprilygstama ir nepakartojama, nes ant kiekvienos moters kūno, ant kiekvienos moters odos vis kitaip dvelkia aromatingi Egipto aliejai, spalvinguose pasakiškų formų buteliukuose išrikiuoti veidrodinėse lentynose.

Kvepalų degustacija yra vienas svarbiausių kelionės po Egiptą ritualų. Jei dėl kokių nors kvailų priežasčių pabandėte šito malonumo išvengti – nepa-

prastai daug praradote! Egipto faraonai ir jų žyniai naudojosi kvepalais kaip svarbiu magijos atributu ir slaptu ginklu. Karalienės moterys jų dvelksmu apsigaubdavo it galingais šarvais. Nes kas gi dar galėjo apsaugoti trapiąją Nefertitę nuo rūmų intrigų, lydimų juodosios magijos ir sutvirtintų kruvinais ritualais, kas jai teikė užuovėją nuo žvarbių skersvėjų, traukiančių pro vis labiau irstančios karalystės plyšius? Tik – saldi sandalmedžio švelnybė, geidulingas muskuso kartumas, iš žydinčių akacijų kekių išspaustas rausvas džiuogesys, vėsus lotoso syvų gaivumas... O kaip kvepėjo galingoji valdovė Hačepsuta, portretams pozavusi su visais faraonų vyrų atributais, net su dirbtine barzda? Kai Kleopatra plaukdavo Nilu savo paaukuotoje laivėje, pakrančių gyventojai apie jos atvykimą žinodavo jau prieš kelias valandas, mat karalienė apšlakstydavo bures rožių vandeniui, kurio svaiginamą aromata kaipmat pasigaudavo vėjai. Yra tvirtinančių, kad ne tik Cezaris, bet ir visa Romos imperija žlugo per egiptietiškus Kleopatros kvepalus. Netgi pranašas Mahometas, kuris daugeliui gali pasirodyti moterų nekentėjas, visoms savo žmonoms primygtinai įsakė kvepintis.

Apie visa tai galima pasikalbėti bet kurioje kvepalų parduotuvėlėje, primenančioje dar ir kokio paslaptingo kulto maldos namus. Mat arabas, pamaldžiais judesiais buriantis prie daugybės buteliukų, slepiančių įvairiausius aromatus, tikrai atrodo ne kaip nuobodus prekijas, o kaip koks metafizinius slėpinius perpratęs aukšto rango dvasininkas. Lašelis po lašelio jis lašina jums ant riešo ir alkūnės linkio slaptąsias savo žinias. Kai į odą podraug su karališkaisiais komplimentais įsigeria *Nefertitė*, *Kleopatra*, *Šachrazada*, *Haremo rožė*, *Dykumų paslaptis*, *Arabiškosios naktys*, staiga pajunti, kad Egipto žemė sukurta vien tik moteriai ir jautriai jos sielai.

AR LAIKAS BIJO PIRAMIDŽIŲ?

Žmogus, laikantis save brandžia šiuolaikiška asmenybe, grįžęs iš Egipto būtinai pasakys ką nors niekinamo apie piramides: kad jos mažos, kreivos, apgriuvusios, stovi ne dykumoje, o šiukšlino Kairo pakraštyje, kad išvis nedaro jokio įspūdžio. Juk žavėtis piramidėmis – ne tik banalu, padorioje intelektualų kompanijoje tai yra blogo tono ženklas! Nė už

ką nenorėčiau pritarti šiems skeptikams, praradusiems bet kokį polėkį ir pozityvų požiūrį į gyvenimą.

Savo įspūdžius Gizos slėnyje galėčiau prilyginti nebent skrydžiui į Mėnulį, nes, manding, astronautai jautė maždaug tą patį, kai žengė pirmuosius žingsnius dangaus kūnu, kurių nuo pat vaikystės matė dešimtis tūkstančių kartų. Tegul neįsižeis astronautai, bet aš nė kiek neperdedu. Vienintelis iš Septynių pasaulio stebuklų, išlikęs iki mūsų dienų, anaipol neprarado nei savo didybės, nei grožio, nei mistinio žavesio. Žodį „mistinis“ čia vartoju ne todėl, kad negalėčiau rasti kitų taiklesnių, konkretesnių ar labiau įtikimų epithetų. Piramidės šiuolaikiniame žmoguje pažadina jau beveik prarastą atavistinį pojūtį, kad atsidūrei prieš kažką daug didesnę, nei gali suvokti protu, išprausti į kasdienės logikos rėmus ar nustumti į sąmonės pakraščius kaip objektą, keliantį pernelyg daug nemalonių minčių apie savo paties menkumą, laikinumą, mirtingumą, kosminės dulkės prigimtį...

Turbūt taip veikia net ne pačios piramidės, ne ypatinga jų konstrukcija, apipinta legendomis, spėlionėmis ir versijomis, bet laikas. Dykuma pulsuoja tarsi pati Amžinybė, o jei atsistoji taip, kad nematytum monstriškojo Kairo, gali jausti, netgi matyti, kaip iš virpančio oro, karšto vėjo, spirališkais sūku-

riais šnarančių smilčių iškyla ir vėl dingsta nesuskaičiuojami pavidalai. Pirmiausia pasirodo faraonai, vergai, žyniai, balzamuotojai, kapų plėšikai, pralekia palestiniečiai, žydai ir sirai, žvalgosi graikų keliautojai, įspūdžius užrašinėja Herodotas, trumpam pasirodo romėnai – ne tik pedantiški tyrinėtojai, tokie, kaip Plutarchas, bet netgi šlovingieji imperatoriai. Praskrieja, sparnuoti tikėjimu, viltimi ir regėjimais, pirmieji krikščionys, užklysta kryžiuočiai ir Gralio taurės ieškotojai, kuriems piramidės buvo „Juozapo aruodai“, siekti pagoniškų savo tikslų skuba misionieriai, ištisos beduinų kartos ant kupranugarių linguoja iš gimimo į mirtį. Viską stebi vietinių žmonių Dykumų siaubu vadintas Sfinksas, sluoksniuojantis amžiams, užneštas smėliu iki pat galvos.

Daugėja viską užpustančio smėlio ir sunkiais klotais gulančio laiko, atskiriančio kiekvieną dabarties mirksnį nuo faraonų epochos, – didėja susidomėjimas paslaptį gąjia praeitimi. Napoleonas čia pomastiškai sušunka: „Kariai, nuo šių piramidžių aukštumos į jus žvelgia keturiasdešimt amžių!“ Nežinia, kas atsitiko, gal prancūzus amžinybės akivaizdoje apėmė šventas siaubas, nuo kurio gindamiesi jie šovė iš patrankos ir nuskėlė nosį Sfinksui, taip tik dar labiau sustiprindami bauginamai slėpiną jo

veido išraišką. To paties Napoleono įsakymu prie piramidžių ima šmirinėti smalsūs ir atkaklūs žmonės, pasivadinę nauju žodžiu – *egiptologai*. Champollionas iššifruoja pirmuosius egiptiečių hieroglifus, o jo pusbrolis archeologas Mariette'as pareiškia: „Egiptietiška antis – pavojingas ženklas, vienu snapo kirčiu ji įleidžia jums nuodų, ir jūs visam gyvenimui tampate egiptologu“. Iš pradžių ši profesija atrodo itin romantiška, netrukus paaiškėja, kad ji dar ir mirtinai pavojinga. Carnarvonui ir Carteriui atradus Tutanchamono kapą, pradedama kalbėti apie „faronų prakeiksmą“, mat daugelis šios ekspedicijos narių, net jų artimieji ir giminės, mirė vienas po kito nuo nežinomų ligų arba žuvo labai paslaptinomis aplinkybėmis. Nors Tutanchamono kapavietė yra Karalių slėnyje už kelių tūkstančių kilometrų nuo Gizos, daugeliui atrodo, kad užkeikimas gaubia ir piramidėse esančius rūsius. Todėl šiandien retas smalsuolis ryžtasi leisti į laidojimo požemius, geriau tenkinasi išpūdžiais, užplūstančiais išorėje. Stovint čia, šiame smėlio, akmenų ir dangaus plokštumų pasaulyje, galima ne tik nukeliauti į 5000 metų praeitį, bet ir nuskrietį į ateitį įsivaizduojant, kaip kas nors dar po 5 tūkstantmečių, žvelgdamas į piramidę, staiga pajus laiko gintarę įamžintą tavo buvimą.

Egzistencinius apmąstymus nutraukia gidai, vos ne visomis pasaulio kalbomis išrėkiantys privalomąją statistiką: didžiausia piramidė yra faraono Cheopso, taip pakrikštyto graikų, iš tikrųjų turėjusio vardą *Chufu*, vidurinė, šiek tiek žemesnė, kartu su Sfinksu priklauso karaliui Chefrenui, o mažiausioje palaidotas valdovas Mikerinas, egiptietišškai – *Menkauré*. Kodėl šie garbūs ir galingi žmonės savo antkapiais panorą matyti būtent gigantiškas piramides, aiškinama įvairiai. Faraonai neabejojo esą dievo Ra vietininkai žemėje. Saulės viešpats savuoju „miliono metų laivu“ dienomis keliaudavo per dangaus skliautą nuo rytinio ligi vakarinio horizonto, o naktimis, palikęs pasauliui aklinę tamsą, plaukdavo Požemių karalystės upe. Egiptiečiai labai panašiai įsivaizdavo ir kiekvieno faraono egzistencinę kelionę: gyvas būdamas jis valdė žemėje, o miręs – karaliavo po ją. Dėl to piramidės buvo statomos vakarų pusėje, ten, kur leidžiasi saulė ir atsiveria vartai į Anapilį. Pirmoji Egipto piramidė buvo laiptuota, 2700 m. pr. Kr. Sakaros vietovėje ją pastatyti įsakė karalius Džoseris, savo pomirtinę buveinę įsivaizduodamas kaip laiptus į dangų. Vėliau piramidės tapo lygiašonės, keturios jų sienos būdavo nukreiptos į keturias pasaulio šalis, o žiūrint iš tolo trikampis siluetas priminė spindulių

pluoštą, krintantį iš zenite kabančio šventojo saulės prožektoriaus. Vadinamieji „Mirties namai“ buvo projektuojami su erdviomis salėmis, sandėliais ir dvariškių apartamentaisis, laukiančiais, kol šie prisijungs prie velionio valdovo, kai patys numirs.

Gidai, su vergvaldišku aplombu beriantys faktus karščio ir naujų išpūdžių, sunkaus it vergų darbo nukamuotiems turistams, griebiasi skaičių rimbų. Klausykitės: didžiausioji, Cheopso, piramidė užima 5,3 hektarų plotą, o kiekviena jos pagrindo kraštinė yra 230 metrų ilgio. Iš pradžių jos aukštis siekė 147 metrus, o viršutinių akmenų blokai buvo dengti aukso lakštais. Piramidė sudėliota iš 2,5 milijono klinties luitų, sveriančių 7 milijonus tonų. Napoleonas, kaip žinoma, norėjęs ant delno į Paryžių išsinešti Vilniaus Šv. Onos bažnyčią, sumetė, kad, parsigabenus visų trijų piramidžių akmenis, būtų galima apjuosti Prancūziją 3 metrų aukščio ir 30 centimetrų pločio siena. Tiesa, dabartiniais apskaičiavimais, jiems pervežti reikėtų 7000 prekinių traukinių arba 700 000 krovinių sunkvežimių. Kokia technika naudojosi egiptiečiai ir kaip jie į statybvieta atvilkdavo po 15 tonų sveriančias plytas – nežinoma iki šiol. Pasak gido, faraonų tauta net nebuvo atradusi rato, nors tuo man labai sunku patikėti. Kai kas

tikina, kad ratas buvo Saulės ir dievo Ra simbolis, o egiptiečiai sakralių dalykų niekada nenaudojo profaniškiems tikslams. Kaip liudija graikų istorikai, kilus badmečiui, jie net neskersdavo šventų gyvulių, geriau valgydavo vienas kitą. Na, o tie, kurie statė piramides, maitinosi duona ir svogūnais. Vienu metu čia triūsdavo keturi tūkstančiai vergų, o šiems mirus nuo išsekimo, atvykdavo nauja pamaina. Vergai vergais, bet labiausiai stebina piramidžių projektuotojų tikslumas, net abejojama, kad tokių stulbinamų rezultatų buvo įmanoma pasiekti naudojantis vien matavimo lazdelėmis, virvelėmis ir gulsčiukais. Todėl atsakymo kartais dairomasi į kitas planetas, tikintis, kad būtent jų gyventojai slepia piramidžių statybos receptą. Nes kam kitam, jei ne patiems ateiviams, galėtų būti naudinga piramidžių matmenyse užkoduota svarbi informacija: Žemės apskritimo ilgis ir nuotolis nuo jos iki Saulės, metų dienų skaičius ir net dydis π – iracionalusis, man ničnieko nesakantis skaičius, kuris reiškia apskritimo ilgio ir jo skersmens santykį – 3,14159?

Visos šios paslaptys lyg širšės medus traukia parapsichologus, ezoterikus ir piramidologijos adeptus. Aplink Gizos piramides jie maklinėja mojuodami virgulėmis, švytuoklėmis ir dangop atstatytais del-

nais siurbia ypatingą energiją. Mat piramidė yra pirmapradės kosminės galios šaltinis. Tačiau norintiesiems pasinaudoti antgamtinėmis piramidžių jėgomis visai nebūtina trenktis į Egiptą ir ieškoti mistinių išgyvenimų kovinėje suvenyrų prekeivių, kupranugarių varovų, kareivių ir ekskursijų vadovų apsuptyje. „Pasidaryk savo piramidę!!!“ – ragina piramidologijos vadovėliai ir tiesiog bombarduoja stulbinamomis žiniomis apie tokių asmeninių statinių naudą.

Tam, kas nori pasiekti iš tiesų gerų rezultatų, prireiks ne vienos, o kelių, gal net keliolikos, piramidžių. Jos gali būti bet kokio dydžio, netgi visai miniatiūrinės, pagamintos iš lengviausiai savininkui prieinamos medžiagos, pavyzdžiui, popieriaus, nors geriausios yra varinės. Svarbiausia yra išlaikyti magiškas prieš penkis tūkstančius metų egiptiečių atrastas proporcijas.

Pirmoji piramidė reikalinga virtuvėje, mat joje esantis maistas šviežias išliks 2–3 kartus ilgiau nei šaldytuve, duoninėje ar plastikiniuose maišeliuose. Negana to, produktų skonis ne subjurs, kaip paprastai nutinka norint žūt būt pratęsti jų galiojimo laiką, bet pagerės. Visi klastingi emulgatoriai, stabilizatoriai ir kitokia cheminė, kancerogeninė velniava neteks savo galios, užtat išryškės tikrosios, subti-

liausios valgio savybės. Tai ne šiaip sau metafizinis kliedesys. Bet kuris piramidologas jums patvirtins, esą spektrografinė analizė neginčijamai įrodo, kad piramidėje pasikeičia net molekulinė maisto sudėtis. Piramidėje taip pat galima laikyti vandenį ar kremą nuo raukšlių, mat čia jie magiškai „pasikraus“ be jokių ekstrasesų pagalbos.

Antrosios piramidės prireiks miegamajame. Ji kai pmat įveiks net įsisenėjusią nemigą, išvaikys košmarus, suteiks saldžiausią poilsį ir apdovanos aiškiaregiškais sapnais. Tokią galią turės net mažytė piramidžiukė, pastatyta galvūgalyje, bet jei susirešite didžiulę lovą, nelyg baldakimas apgaubiančią piramidę, tikrai nepasigailėsite. Tuomet joje galėsite dar ir medituoti (nūnai medituoja visi) ir be jokių ypatingų pastangų tučtuojau patirsite lengvumo, nesvarumo, harmonijos pojūtį, gal net pasieksite nirvaną. Jei esate užkietėjęs skeptikas, gautus rezultatus ir vėl galėsite patikrinti moksliniu būdu: Kirliano aparatu padaryta fotografija įtikinamai parodys, kad jau po penkiolikos piramidėje praleistų minučių jūsų aura tampa skaidresnė, šviesesnė ir šventesnė.

Trečiąją piramidę statykitės savo darbo vietoje. Ji padės susikaupti, nuolat aprūpins naujausiomis idėjomis ir neleis pervargti. Jei esate irzlus ir ner-

vingas - apramins, jei tingus ir apsnūdęs - atgaivins geriau nei dešimt kavos puodelių, jei depresuojate - pralinksmins, o jei visus aplinkui kankinate kvailais juokeliais ir įgrisusiais anekdotais - suteiks deramą rimtį. Moksliskai tai aiškinama *alfa* ir *teta* bangų smegenyse suaktyvėjimo fenomenu, kuris įmanomas tik piramidės viduje.

Dar kelių piramidžių prireiks jūsų naminiams gyvūnams ir kambariniams augalams. Šunys ar katės, nei prašomi, nei varomi, taip ir taikysis išibrukti į jiems skirtą magiškąją statinį. Ten pabuvus jų kailis ims sveikai blizgėti, o nagai ir dantys niekada neatšips. Jei piramidę padėsite ant narvelio su kanarėle, ji tučtuoju pragys angelo balsu, o jei pastatysite prie akvariumo, negalėsite atsistebėti tyru žuvų džiaugsmu. Kas nutiks su piramidėse augančiais alijošiais, amariliais ir kinrožėmis - patys pamatysite. Tereikia pridurti, kad augalų kenkėjams piramidė nebus palanki, jie praras apetitą, nebesidaugins, o galiausiai visai išnyks.

Piramidėse galima galąsti skustuvus ir peilius arba naudoti jas norams išsipildyti. Jei geidžiate taikos, troškimą užrašykite ant mėlyno lapelio, jei turto - ant geltono ir įdėkite tuos lapelius į savo piramidės vidų. Nepamirškite šio statinio „duris“

pasukti šiaurės kryptimi. Jau po savaitės svajonė išsipildys.

Kanados mokslininkų teigimu, šie mistiškai statiniai puikiai gydo pjautines žaizdas, nudegimus, malšina skausmus ir, jeigu sirgdami tūnosite piramidėje, pagysite kur kas greičiau už tą, kuris tyso papras-toje lovoje. Piramidologas Billas Kerelas tvirtina, kad krevetės (kodėl būtent jos?!), kurių žemiškoji kelionė trunka vos 6-7 savaites, piramidėje išgyvena daugiau nei metus ir būna 2-3 kartus didesnės už vargstančias įprastoje aplinkoje. Jei tokios stebuklingos permamos ištinka krevetę, tai ką kalbėti apie žmogų, kuriam piramidė turėtų būti tikrieji ir vieninteliai namai.

Betgi kodėl mes vis dar gyvename ne piramidėse, o trys garsiausi ir didžiausi tokio pavidalo statiniai buvo skirti ne gyviesiems, o mirusiems? Apie tai piramidologija nutyli.

Yra žmonių, kuriems Egipto piramidės simboli-zuoja ne magišką gyvenimo suaktyvinimą ir neri-botą pratęsimą, o mirtį. Nesvarbu, kad jos stovi šimtmečių šimtmečius ir atrodo galingesnės už laiką, beveik amžinos. Juk mirtis taip pat amžina. Ji teturi pradžią, bet pabaigos – ne. Piramidės yra kai kas daugiau negu kapas, antkapis ar pomirtinis monu-

mentas. Patys egiptiečiai jas vadino „amžinybės namais“. Ir Mirtis, apie kurią mums prabyla Gizos piramidės ar kapavietės Karalių slėnyje, nereiškia agonijos, paskutinio atodūsiu, skausmingo, bet neišvengiamo būties finalo ir fizinio kūno išnykimo. Mirtis čia simbolizuoja pradžią, naują, bet kitokią gimimą ir kitokią gyvenimą, beribę esatį anapus laiko ir erdvės – amžinybėje.

Slapčiausiuose Egipto šventraščiuose rašoma, kad po mirties žmogus keliauja anapus horizonto, grįžta į Pradžių pradžią, į savo tikrąją nežemišką būvį, ir susilieja su Dievu. Tai buvo svarbiausioji žmogaus kelionė, todėl nenuostabu, kad jai visi mirtingieji pradėdavo ruoštis beveik nuo gimimo. Juk iš tiesų mirtis užklumpa ne gyvenimo pabaigoje, o gimsta kartu su mumis ir sulig kiekviena diena vis plečiasi, didėja, kol galų gale užgožia ir sunaikina viską.

Nors mirtis yra vienas stipriausių ir svarbiausių žmogaus išgyvenimų, dabartinė vakarietiškoji kultūra įvairiausiais būdais stengiasi užmaskuoti ar net paneigti jos buvimą. Dažnas žmogus gyvena taip, lyg mirtis pas jį niekada neateis. Egipto kapaviečių koridoriuose, ištapytuose „Mirusiųjų knygos“ instrukcijomis, nusakančiomis visas sielos kelionės į Anapus

detales, ne vieną „modernų“ žmogų girdėjau niurzgant, kad faraonų gyvenimas, persmelktas minčių apie mirtį, turėjo būti baisus, visai bedžiaugsmis. Tačiau tas, kas neprisimena mirties, negali patirti ir gyvenimo pilnatvės. Juk dabar daugybė žmonių, užuot iš tikrųjų gyvenę, tik rengiasi gyventi, bet taip ir nepradėję būna mirties užklupti.

Todėl piramidės taip pat byloja apie gyvenimą. Apie gyvenimą, kuris kiekvienam yra vienintelis ir, deja, pralekia nepaprastai greitai. Piramidės primena, kad kiekviena būties akimirka yra didžiausio dėkingumo vertas stebuklas. Besivaikydami vien materialios naudos ir apčiuopiamų, pinigais matuojamų dalykų, mes atbunkame, surambėjame ir nebepastebime mistinio savo egzistencijos lygmens. Piramidės tą potyrį vėl sugražina. Jeigu įsiklausai į amžiną jų tylos balsą.

EGIPTO MIRUSIŲJŲ KNYGA

Kelias į Karalių slėnį, dar vadinamą Mirusiųjų slėniu, vingiuoja Nilo pakrante, tačiau beveik niekas čia nebeprimena šlovingųjų faraonų laikų. Nebent tankiai sužėlę papirusai ir po juos šmirinėjančios

antys atrodo lyg kurios nors „Egipto Mirusiųjų knygos“ piešinėliai, iliustruojantys džiaugsmingą žemiškojo gyvenimo tarpsnį. Šiaip jau peizažas atrodo evangeliškas. Iš smėlio sepijos į dangaus kadmi smingantys smaragdiniai kiparisai, žalumos nepamylėtos kalvos, gelsvos uolos tarsi mėnulio skevel-dros, garbanotos avių bandos, ant pilkų asiliukų kažkur keliaujančios šeimos – sodriaspalvių drabužių klostėse paskendusios moterys su kūdikiais ant rankų, priekyje žingsniuojantys barzdoti vyrai – visa tai primena nenutapytą Giotto paveikslą. Šen bei ten išnyrantys automatais ginkluoti kareiviai tokiam gamtovaizdžiui visai netinka, į neskubrią ir darnią gyvenimo tėkmę jie atrodo tarsi nukritę iš kitos, brut-alios ir nervingos, epochos. Susisluoksniavęs laikas.

Netoli Luksoro kelio ženklas rodo į Nag Hama-džio vietovę. 1945 m. valstietis Muhamadas Ali al Salmanas čia padarė sensacingą archeologinį atradimą: kasdamas *sabakha*, minkštą dirvožemį, kuriuo tręšiami pasėliai, aptiko seną molinį ąsotį... Pradžia – kaip „Tūkstančio ir vienos nakties“ pasakoje. Atradėjas kurį laiką nesiryžo daužyti paslaptin-gojo indo, būgštaudamas paleisti nuožmų džiną, bet, suviliotas minties, kad jame gali slypėti ir aukso, ryžosi. Tačiau tarp šukių buvo tik (arba net!) trylika

apsiūtų oda papiruso ritinėlių. Bemokslis atradėjas keletą rankraščių sudegino vietoj malkų kepdamas paplotėlius, bet netrukus jam prabilo sąžinė. Anaip tol ne dėl barbariškai niokojamo radinio. Prieš kelias savaites jis su broliais buvo nudaigojęs savo tėvo žudiką, tad būgštavo, kad į namus užsukusi policija atliks kratą ir apkaltins jį faraonų kapų plėšimu. Todėl paprašė pažįstamo šventiko radinį laikinai pasaugoti. Šis, pasitelkęs draugėn vietinį mokytoją, apžiūrėjo ritinėlius ir, nusprendęs, kad šie yra vertingi, nusiuntė juos Kairo prekiautojams. Perėję visus Juodosios rinkos labirintus, keli papirusai atsidūrė Koptų muziejuje, o kiti iškeliavo į JAV, kur atsitiktinai pateko į entuziastingų tyrėjų rankas.

Pirmosios iššifruotos rankraščio eilutės gniaužė kvapą: *Tai yra slaptieji Jėzaus pasakyti žodžiai, užrašyti jo dvynio brolio Judo Tomo*. Be Tomo Evangelijos, plačiausiai pagarsėjusios, mažiausiai prasilenkiančios su keturiomis įprastomis, Nah Hamadžio ąsotyje jų buvo ir daugiau: Pilypo, Marijos, Egiptiečių, Tiesos... Kaip jau minėjau, Muhamadas Ali kelis ritinėlius supleškino, na, o likusiuose rasti penkiasdešimt du tekstai buvo pavadinti „Nag Hamadžio biblioteka“. Kadaisė šie gnostikų raštai man padarė pritrenkiamą įspūdį, o dabar, važiuojant palei Nilą,

atrodo, kad viskas aplinkui tebėra prisigėrę gaivios, vos prieš penkiasdešimtį metų iš ąsotyje sustingdyto laiko ištrūkusios gnostinės-evangelinės dvasios. Į Nag Hamadį šis autobusas neužsuka, lekia toliau. Gal ir gerai. Mano bičiulė poetė, užsimaniusi paklaidžioti viso pasaulio naghmadistams šventomis vietomis, ne tik suplojo solidžią sumelę už neilgą pasivažinėjimą taksi, bet dar ir sulaukė juodaakio vairuotojo siūlymų pamaloninti jį oraliniu būdu. Nežinau, kodėl pakeliui į Egipto faraonų kapavietes prisiminiau gnostikų evangelijas. Turbūt todėl, kad jose nuolat minima reinkarnacijos idėja, kuria egiptiečiai netikėjo, bet bent jau mano sąmonėje ji glaudžiai siejasi su žodžiu „mirtis“.

Luksoras nė nekvepia nei gnostinėmis evangelijomis, nei senaisiais faraoniškais Tėbais, kurie prieš keletą tūkstančių metų čia stovėjo. Tai yra tipiškas arabų miestas-turgus, kiekviename žingsnyje įkyriai siūlantis nesibaigiančiomis eilėmis surikiuotus žalio stiklo kaljanus, begalybę ryškiaspalvių galabėjų, tonas papuošalų, lyg pažirusių iš atsivėrusios Sezamo olos, ir marias aromatingųjų aliejų. Miesto centre tarsi Tėbų inkluzas stovi Amono šventyklos griuvėsiai, dieną iki baltumo įkaitę, o naktį nutvieksti medaus spalvos šviesų. Po juos kažkodėl

visai nesinori vaikštinėti, nes svetimame perdėm lėtu ir didingu ritmu tvinksinčiame faraonų laike imi jaustis tarsi ateivis iš kitos planetos. Gal tą svetimumo ir neįmanomo abipusio kontakto pojūtį lemia faktas, kad beveik visos žmonių skulptūros čia yra be galvų, o tie, kam pavyko išsaugoti ant pečių sudėtingas karūnų, perukų ir dirbtinių barzdų konstrukcijas, per įvairių epochų barbarų išpuolius prarado veidus. Tik nuo masyvių kolonų atvykėlių stebi neišskaitomų hieroglifų pynėse atmerktos pailgintos akys. Karštis – veik nepakeliamas.

Maždaug už trijų kilometrų, Karnake, nuobodžiaudama neaprėpiamuose amžinybės plotuose, stovi kita milžiniška šventovė, kuri neįgudusiam žiūrovui gali pasirodyti kaip tikslus Luksoro dievanamio atspindys. Sfinksai su avinų galvomis, sugulę ilgomis eilėmis vienas priešais kitą prie centrinio įėjimo, stebi pasaulį visai abejingai. Avinas egiptiečiams anaip tol nereiškė kvailybės, o simbolizavo vieną iš asmens sielų, vadinamąją *Ba*, kuri, atsiplėšusi nuo kūno, praranda bet kokį prisirišimą prie materialiosios šiapusinės realybės, prie visko, kas žemiška, kas žmogiška, pernelyg žmogiška. Gal todėl iš avingalvių sfinksų net karščiausioje saulės atokaitoje sklinda toks šaltas, ledinis, stingdan-

tis abejingumas. Su avino galva ant atletiškos vyro muskulatūros vaizduojamas ir pagrindinis Tėbų dievas Amonas, pasak šventųjų tekstų, šiaip jau neturintis jokio apčiuopiamo pavidalo, neregimas, negirdimas, neužuodžiamas ir neapibūdinamas. Raguotą Amono galvą puošią Saulės dievą Ra simbolizuojantis diskas bei plunksnos, turinčios slaptašias faraonų globėjo sparnuotojo Horo ir žemę su dangumi išskėstomis rankomis laikančio Ptacho reikšmes. Todėl Amonas kartais dar buvo vadinamas Trys Viename ir įkūnijo visais laikais ir visose platumose žmonių giminei tokią svarbią Trejybę. Tai, kad ir siela, ir vyriausiasis Dievas turėjo tą pačią – avino – galvą, net ypatingų metafizinių aukštumų nepasiekusiam egiptiečiui tikriausiai piršo svaiginančią idėją, kad po mirties pasaulis galų gale taps vienas, vieningas, vientisas.

Pasibaigus sfinksų alėjai, atsiveria šventyklos vartai. Kadaise, kai anapus jų esantis pasaulis tviskėjo ryškiausiomis spalvomis ir auksu, ne kiekvienam mirtingajam buvo lemta įžengti vidun. Egiptiečių šventyklos neatlikinėjo mums įprastą bažnyčios funkcijų, nelaukė nei puolusių, nei paklydėlių, nei nusivylėlių, o eiliniams dorybingiesiems bei pamaldiesiems čia irgi nebuvo vietos. Faraonų tauta netu-

rėjo sąvokos „religija“, o tai, kuo užsiiminėjo šventikai, vadinosi *hike*, išvertus – „magiškoji žodžių galia“. Magija, jos detalės ir atributai buvo svarbiausias kulto tarnų užsiėmimas, jiems visai nerūpėjo egiptiečio sielos išganymas. Na, o šis buvo visiškai abejingas metafizikos aukštumoms, jam pakako užkalbėjimų ir amuletų. Iš esmės žmogus nė kiek nepasikeitė nuo tų neatmenamų laikų, o turistai, kuriuose nuo pasakiškų išpūdžių atbunda vaikai, perka egiptietiškus talismanus ir slapčia viliasi stebuklingų gyvenimo permainų. Paslaugūs prekijai nuodugniai aiškina apie kiekvieną simbolį: čia Izidės mazgas, garantuojantis tvirtą santuoką ir vaisinumą, štai – *udžat*, Horo akis, sauganti nuo nužiūrėjimo ir juodosios magijos, va – *ankhas*, raktas į savo paties sielą ir amžinąjį gyvenimą, dar – *skarabėjas*, regeneracijos, spontaniško kūrybingumo įkūnytojas, šit – *menatas*, dievų malonę prišaukiantis karoliukų ryšelis, kurį dera nešioti ant nugaros.

Senovėje dievanamiai savo vartus liaudžiai atverdavo tik keletą kartų per metus, per didžiąsias kurį nors vieną dievą, dažniausiai Ozyrį, garbinančias šventes. O dabar visiems viskas galima. Šimtai iki skruzdės dydžio sumažėjusių turistų maklinėja po gigantomaniškas sales, į kurias, pasak gido, tilptų

ne vienas Notrdamas. Visi atrodo prislėgti faraoniškos didybės, o šiek tiek atkunta tik pamatę prie palmėmis apaugusio tvenkinio keturkampę koloną, kurią apėjus pagal laikrodžio rodyklę dešimt kartų išsipildo norai. Tas pats buvo žadėta ir prie Cheopso piramidės, ten geidaujantiems įmanomų ir neįmanomų dalykų reikėjo abiem delnais ir kakta prisiliesti prie pasaulio keliauninkų troškimais iki blizgesio nuqludinto akmens. Kad ir iš kokios šalies būtų žmonės, nepaisant jų amžiaus, lyties, rasės, išsilavinimo, rango, turto, prie tokių Auksinės Žuvelės funkcijas atliekančių objektų niekada nesu mačiusi nė vieno, kuris neturėtų slaptų, išsipildyti tarsis sultingas vaisius prinokusių svajonių. Iš savo asmeninės patirties taip pat galiu pridurti, kad tie norai dažniausiai neišsipildo. Tokia jau yra iliuzijų prigimtis, atsidusęs pasakytų budistas.

Kad ir koks neįžengiamas, neįspėjamas, nebylus atrodytų šventyklų pasaulis, kadaise jis priklausė gyviesiems, laikiniems kaip debesys ar vėjas. Kitame Nilo krante buvo mirusieji, amžini lyg pati nebūtis ar tuštuma, atsikračiusi iliuzinių būties formų. Prie upės lūkuriuoja valtininkai. Čia pat galima nusipirkti iš rožinio ir balto alebastro išskobtų laivelių su romiai tupinčiu Anapilio vairininku Anubiu. Tokiais

senovėje žaisdavo faraonų vaikai, nuo pat ankstyvų dienų ruošdamiesi svarbiausiai – Paskutinei kelionei. Gyvųjų kranto irklininkai plevėsuoja ilgomis melsvomis marškomis ir linksmi dainuoja. Paskui, ištiesę rudas suskirdusias tarsi Egipto molžemis rankas, padeda išlipti į kitą, mirusiųjų, krantą. Kadaise jis vadinosi *Amenta* – Vakarinė dalis, Vieta, Kurioje Nusileidžia Saulė. Tą patį vardą turėjo pomirtinė šalis.

Šiandien ir ši pusė priklauso gyviesiems. Nedieliuose laukeliuose, po vienišais kiparisais, verda darbas, kuris atrodo labai archajiškas, nes nematyti nei kombainų, nei traktorių, tik balti plačiaračiai jaučiai, kantriai tempiantys arklus, plūgus ar vežimus su didžiuliais it Saulės vežimų ratais. Šiose platumose tuo pačiu metu ir sėjama, ir pjaunama. Visa tai sielos akimis stebi akmeniniai beveidžiai Memnono kolosai. Išskobti iš vientisų akmens luitų, dvidešimties metrų aukščio, dviejų metrų ilgio pėdomis, kadaise jie vaizdavo soste sėdinčius faraonus, bet dabar, laiko, gamtos ir vandalų suniokoti, tapo sunkiai identifikuojami. Kairiojo galva su išlikusia žmogaus ausimi ir užuomina, kad būta akies, prirena tarpinę būtybę iš siaubo filmų, kuriuose kompiuterinių efektų pagalba daktaras Džehilis virsta

ponu Haidu. Dešinysis kolosas panašus į šalmuotą viduramžių samurajų ar ateivį iš tolimos galaktikos, po skafandro antveidžiu slepiančią neįprastus ir nepažįstamus, todėl mums šiurpius bruožus. Tokių kinematografinių asociacijų tikriausiai kyla todėl, kad žiūriu per daug TV filmų ir, nors pati sau prisiekinėju, kad į mirksintį ekraną stebėliju tik kaip į *zen* meditacijos sieną, matyt, mirgantys kadrai nusėda kažkur pasąmonėje ir išlenda į paviršių pačiomis netikėčiausiomis akimirkomis. Jei reikia, galiu pateikti ir egiptietiško stiliaus palyginimą: kairioji figūra, kurios veido bruožai nutrinti aptakiai, minkštai, švelniai, yra liūtagalvė, o dešinioji, išvarpyta aštriomis skeveldromis, bado dangų lenktu snapu it erelis ar sakalas. Pasakojama, kad, saulei tekant, šie kolosai dainuoja – iš jų kietos pilnavidurės gelmės sklinda harmoningi, bet liūdni balsai. Apie giedančius akmenis liudijo dar senovės graikų istorikai ir keliautojai. Turbūt negalėsiu šito fakto patikrinti, nes saulė jau rieda vakarop, ir nežinia, ar dar kada nors atsidursiu Egipte.

Po privalomojo fotografavimosi prie Memnono kolosų autobusas išrieda į finišo tiesiąją, abipus kurios, pridengti aukštų vario spalvos kalvų kamufliužo, slypi Mirusiųjų slėniai. Jų čia ne vienas. Miru-

sieji suskirstyti taip, kaip gyveno, pagal pareigas ir rangus: amatininkai, didikai, karalienės su princas, palikusiais šį pasaulį dar kūdikystėje, pagaliau – patys karaliai. Į Karalių slėnį ir pasukame. Jo prieigose – turgus, privalomas kaip ir fotografavimasis. Standartinis asortimentas: kaljanai, galabėjos, papuošalai, aromatiniai aliejai, juodo bazalto statulėlės – nefertičių galvos, tutanchamonų veidai, katės bastetės, šakalai anubiai, bevardžiai, nuo milžiniškų falų apsunkę derlingumo dievai. Pas mirusius karalius, kurių kūnų jau seniausiai čia nebėra, likusios tik prie kapaviečių prisirišusios dvasios *Ka*, turistus gabena nedidelis traukinukas. Užkietėję romantikai gali eiti pėsčiomis. Nerandu nė vieno pakeleivio. Žingsniuojau viena. Stačios oranžinės kalvos meta vėsius tamsiai mėlynus šešėlius ant per dieną įkaitusios žemės. Tarpeklis vis siaurėja.

Kalnų šlaituose išraustos kapavietės beveik neišsiduoda, sakytum, tylėtų net kankinamos. Anksčiau, įėjimus užvertus gruntu, jos buvo visai nematomos. O dabar iš išorės atrodo kaip įvažiavimai į geležinkelio ar greitkelių tunelius. Prie kiekvienos tamsuojančios angos stovi po ilgamarškinį vyrą, abejingą ir nebylų lyg avingalviai Karnako sfinksai. Šie mirties karalijos sargai stropiai atlieka vieną vienintelę

funkciją: sudėtingu įrenginiu išmuša skylę lankytojo biliete. Pirmasis išpūdis – lyg patekus į metro: ilgi, tvankūs, klaustrofobiški požeminiai koridoriai. Tamsūs tuneliai, pasibaigiantys aklavietėmis, bet, kaip ir dera tuneliams, turintys ryškią šviesą savo gale. Ten, ant aukštų pakylų, kadaise stovėjo faraonų sarkofagai su mumijomis. Jų seniai nebėra.

Savo pomirtinei egzistencijai pasirinkti ne piramidę, ne šventyklą ar kokią kitą išoriškai atpažįstamą kapavietę pirmasis sumastė Tutmozis I. Architektas Inenis nuošaliame slėnyje suprojektavo šulinio pavidalo kapą, į kurį vedė požeminis terasomis ir laiptais besileidžiantis koridorius. Faraonui šis projektas patiko, o jo ainiai ilgus amžius rinkosi tokį laidojimo būdą. Tačiau nė vienam Egipto valdovui nebuvo lemta rasti ramybę net šiose nuošaliuose, beveik neprieinamose, nuo gyvųjų pasaulio akių lyg ir saugiai paslėptose vietose. Per visą Karalių slėnio istoriją kruvinai juoda gija eina pasakojimai apie plėšimus, vagystes ir palaikų išniekinimą. Nakties tamsoje, pasišviesdami deglais, čia darbuodavosi ne tik kapų plėšikai, bet ir ištikimiausi faraonų tarnai, kurie tikėdavosi pergabenti savo valdovų mumijas iš vienos slaptos vietos į kitą, dar slaptesnę. Pavyzdžiui, Ramzis III buvo perlaidotas net tris kartus!

Anapus Nilo esančiuose kaimuose faraonų kapų grobimas buvo virtęs tradicine tėvo sūnui perduodama profesija. Kaip didžiausia šeimos relikvija iš kartos į kartą keliavo ir kitokios žinios. Viena giminė net iki XIX a. išsaugojo paslaptį, kokiame požemių labirinto kambarielyje slepiami net trisdešimt šeši sarkofagai su nepaliestomis faraonų mumijomis. Vis dėlto garbingosios genties palikuonis Abdula Rasulas neištvėrė tardymo ir 1881 m. išdavė slaptavietę. Kiti šaltiniai teigia, kad šis pilietis anaip tol nebuvo kankinimų neišlaikęs silpnavalis, o geradarys, savo noru parodęs slėpinių kambarių Egipto vyriausybei, kurioje už nuopelnus net užėmė svarbų postą. Kad ir kaip ten būtų, būtent Rasulo dėka buvo rasti Amozio I, Amono-Ofizio, Tutmozio III, Ramzio Didžiojo ir kitų faraonų palaikai, kurie šiandien guli Kairo muziejuje neperšaukiamo stiklo vitrinose, per tūkstantmečius sudžiūvusiais veidų raumenimis demonstruodami aplinkiniams pagiežą, panieką ir beribių nusivylimą. Tradicijos šiek tiek pasikeitė. Mirusiųjų palaikų niekintojai, šiandien čia susirenkantys iš tolimiausių pasaulio kampelių, dažniausiai yra pasiturintys, smalsūs, imlūs makabriškiems išpūdžiams, o prie nelaimingųjų palaikų artinasi palikę muziejaus policininkams rankines, fotoaparatus, vaizdo

kameras, nuodugniai apčiupinėti ir dar patikrinti metalo detektoriumi. Istorija byloja, kad 1881 m. senųjų Egipto valdovų laivui plaukiant Nilu iš Karalių slėnio į Kairą, pakrančių gyventojai sustojo palei vandenį ir graudžiai raudėjo, vyrai atsisveikindami mojava šautuvais, o moterys, kaip per tradicines gedulo apeigas, balsiai aimanavo ir barstėsi ant veidų pelenus.

Šiandien smalsioms lankytojų akims Karalių slėnyje atvertos šešios kapavietės. Norintieji gali užsukti pas Tutanchamoną, iš pomirtinės kaukės beveik visiems pažįstamą ir savą, lyg būtų artimas giminaitis. Paauglystėje ši putnialūpė didžiaakė egiptietė buvau net įsimylėjusi ir, daugybę kartų perpiešdama sarkofagų dangčiuose sustingusį auksinį jaunojo valdovo veidą, turbūt nė pati to nežinodama taip slapčia jį glamonėjau. Tutanchamono apartamentai, palyginti su Anapilin jį lydėjusių turtų gausa, atrodo perdėm kukliai gal todėl, kad niekuo nepasižymėjęs faraonas mirė staiga, ir jo kapavietės nebuvo spėta deramai įrengti. Kitus rūsius puošia prašmatnios freskos, kurių tikrai nenutapsi per vieną dieną. Beveik visur plėtojami tie patys „Mirusiųjų knygos“ siužetai, tarsi ant sienų būtų išvynioti

ilgiausi papirusai su šimtais metrų besidriekiančiomis hieroglifų virtinėmis ir gausiomis iliustracijomis.

Faraonų laikais „Mirusiųjų knygos“ ir buvo skirtos mirusiesiems, tuo jos iš esmės skiriasi nuo vadinamųjų tibetiškųjų tekstų. „Tibeto Mirusiųjų knygą“ Sniegynų šalyje nuo jaunų dienų studijuodavo gyvieji, o po mirties prie velionio kūno palinkdavo lamos ir šnabždėdavo kelio į Vaiskiają šviesą ieškančiai sielai: *Kilmingasis, tu savęs klausai: „Kas gi man atsitiko?“ Susivok, kad mirei ir esi Bardo tarpsnyje. Dabar samsaros uždanga nukrinta, o visi reiškiniai atsiskleidžia kaip šviesa ir dieviški pavidalai...* Čia išdėstytus pamokymus, nurodymus ir maldas mirusiajam dera skaityti dvylika dienų, tačiau prireikus, jei siela nėra už ką nenori šio pasaulio apleisti, paskutines apeigas galima tęsti net keturiasdešimt devynias dienas. Beje, tibetiškai ši knyga vadinasi „Didysis išsilaisvinimas klausantis pamokymų esmės Bardo būvyje“. Bardo reiškia tarpsnį tarp mirties ir naujojo atgimimo. Nei tibetiškame pavadinime, nei tekste nėra jokių užuominų apie galutinę, nepakeičiamą, vienareikšmę egzistencijos baigtį.

Tekstuose, skirtuose mirusiesiems egiptiečiams, kaip pagrindinė gaida skamba persikėlimo į amžinybę patosas, o jų antraštėse žodis „mirtis“ taip pat

neminimas. „Egipto Mirusiųjų knygos“ krikščatėvis buvo Richardas Lepsusas, išvertęs ir 1842 m. Vokietijoje išleidęs kapavietėse rastų papirusų rinkinį. Iš tikrųjų senovės Egipto velionims skirti tekstai vadinosi panašiai kaip šiuolaikinės turistams skirtos knygos: „Keliavimas pirmyn diena po dienos“, „Knyga apie daiktus anapusinėje Duat karalystėje“, „Didysis išėjimas saulei leidžiantis“ ir kt. Šių instrukcijų mirusiesiems neskaitė nei žyniai, nei šventikai, o papiruso ritinėliai buvo dedami mumijoms ant krūtinės tikintis, kad jais pasinaudos bent jau kuris nors vienas iš viso būrio nematomų pavidalų, atsiskiriančių nuo žmogaus išnaros.

Priešingai nei šiuolaikinis pilietis, turintis tik fizinį (pageidautina – labai jauną) kūną, senovės egiptietis buvo sudarytas iš daugelio sudedamųjų dalių. Jame slypėjo *Ba* – dieviškoji kibirkštis, aukščiausiasis Aš, nesuardomas, nemirtingas ir amžinas, su kuriuo buvo galima visą gyvenimą vesti slaptą dialogą ir daug ko pasimokyti – kaip iš kokio vidinio guru. *Ba* dėka funkcionavo fiziologiniai ir mentaliniai procesai, tačiau, gyvybės srautui nutrūkus, materialus apvalkalas būdavo paliekamas kaip nebereikalingi apartamentai. Po mirties individualioji *Ba* susiliedavo su absoliučia visuotine *Ba*, ir netgi tas,

kas buvo tik vergas, tapdavo Dievu – tokiu, kaip Ozyris. Paties Ozyrio *Ba* atrodė kaip paukštis su turkio spalvos plunksnomis, apvedžiotomis ryškiais ugniaspalviais pakraščeliais. Jį būdavo galima pamatyti prie šventyklų, o saulei leidžiantis paukščio galva virsdavo Ozyrio veidu.

Dar vienas sielos pavidalas vadinasi *Ka*. Ieškant atitikmenų psichoanalizės žodyne, *Ka* galima lyginti su *ego*, *alter ego*, arba antruoju Aš. *Ka*, apleidusi lavoną, dar kurį laiką būdavo šiapusinėje realybėje ir tęsdavo įprastus kasdienybės darbus bei rituales taip, lyg mirusysis vis dar būtų gyvas. Krūtinėje ties saulės rezginiu tūnojo *Ah* – protas ir sąžinė, taip pat pasąmoniniai troškimai, nulemiantys individo būties kokybę tiek čia, tiek Anapus. Kiekvienas žmogus turėjo savo *Haibit* – Šešėlį, kuris, ryškios šviesos pažadintas, ne tik pasirodydavo ant žemės ar sienos, bet ir panašiai kaip Anderseno pasakoje egzistavo ir visai nepriklausomai, kaip dar vienas slaptasis asmens antrininkas. Žmoguje glūdėjo ir *Hu* – ypatinga nemirtingumo dalelytė, po paskutinio atodūσιο susiliejami su *Ba*, *Sahu* – poetinio įkvėpimo šaltinis ir dvasinio tobulėjimo variklis, *Sehem* – kūrybinė energija, kartais įgalinanti netgi skraidyti. Dar derėtų paminėti *Ab* – širdį, ne tik fizinę, bet ir meta-

fizinę, atliekančią asmeninio orakulo, o kartais net vidinio, „personalinio“, Dievo priedermes. Virš kiekvieno galvos švytėjo *Ren* – slaptasis vardas, identifikacijos šifras, užrašytas vien dievybėms matomais ir suprantamais hieroglifais.

Egipto mirusiųjų knygoje dominavo burtažodžiai, invokacijos ir magiški užkalbėjimai, padedantys įveikti gyvenimo po mirties pavojus, pelnantys sieloms Požemių pasaulio gyventojų palankumą, maloningai nuteikiantys Anapilio dievybes ar net leidžiantys su jomis susitapatinti. Savo stilistika šie tekstai primena hebrajų psalmes, nors gal atvirkščiai – jas įkvėpė egiptiečių poetika. Ilgus šimtmečius pomirtinių misterijų slėpiniai būdavo atveriami tik išrinktiesiems – faraonams, žyniams ir didikams. Tačiau net į šią sferą įsisuko demokratinis progresas. Po centralizuotos Egipto imperijos žlugimo 2250–2050 m. pr. Kr. atsirado vadinamosios „Karsto knygos“, ne tapytos ant kapaviečių sienų, o surašytos ant papiruso ritinėlių ir gausiai iliustruotos. Jos tapo prieinamos platesniems gyventojų sluoksniams. Nuo 1580 m. pr. Kr. paplito visai paprasti ir pigūs vadovai į *Duat* karalystę. Juos buvo galima užsisakyti nuėjus pas turgavietėje sėdintį raštininką ir jam paklojus atitinkamas mirčiai skirtas savo santaupas.

Nuo šios sumos priklausė, koks bus asmeniniame vadove į Anapusybę tekstu, vinječių ir iliustracijų skaičius, taip pat papiruso ritinėlio ilgis: nuo maksimalaus 23 metrų iki įprasto – 5 metrų ar dar trumpesnio. Nepasiturintiems vietoje „Knygos“ buvo siūloma lyg ir kokia anketa, kurioje derėjo įrašyti savo vardą ir dar kai kuriuos asmeninius duomenis. Šiek tiek prakutusieji galėjo įsigyti tekstą, perrašytą nuo jiems labiausiai patikusio „karališko“ pavyzdžio. Turgaus raštvedžiai nebuvo labai išsilavinę žmonės, jie ne visada suprasdavo tai, ką perrašinėjo, darė klaidas, kartojo tuos pačius skyrius po keletą kartų ar net sudėliodavo hieroglifus atvirkščiai, nuo pabaigos į pradžių: *iaičškrivta*. Beraščiams užsakovams tai visai nerūpėjo, jie jautėsi ramūs ir saugūs, nusipirkę užtikrintą pomirtinę ateitį. „Mirusiųjų knygos“ pasidarė nebe šventas objektas, o tiesiog prekė.

Tačiau piešiniai ir reljefai Karalių slėnio rūsiuose net iki šiol išsaugojo sakraliąją maginę savo galią. Jie skirti kiekvienam asmeniškai ir, nors egiptietiški hieroglifai neišskaitomi, byloja vienintele unikalios tavo sielos kalba. Žingsnis po žingsnio leidžiantis į žemės gelmę, kiekvienos kapavietės „Mirusiųjų knyga“ stebuklingu būdu persikelia į vidinę žmogaus erdvę, nuo individualios esaties centro į beasmenę

amžinybę nutiesdama ilgą, vaiskia šviesa pasibai-
giantį koridorių. Tai guodžia. Tai jaudina. Tai bau-
gina. Panaikina visus įprastus žodžius ir kasdienės
sąvokas. Pastato akis į akį su konkrečių asmeninių
apybrėžų nebetekusia slapčiausiaja savastimi, staiga
tapusia vienu su Aukščiausiaja Esybe.

Kol siela dairosi į amžinybę, kūno akys fiksuoja
piešinius ant kapaviečių sienų. Siužetas visur beveik
tas pats. Pirmiausia mirusįjį pasitinka ir sveikina
Duat šalies valdovas Ozyris, vienintelis iš visų mar-
gaspalvių figūrų apsitaisęs baltai kaip vėlė. Paskui
prie velionio prieina liekna ir grakšti deivė Izidė.
Keliauninkas Požemių karalystėje iš pradžių nepa-
liekamas vienas, pirmuosius jo žingsnius būtinai
lydi artimieji, kartais gyvi, kartais mirusieji. Ramzis
III į Anapilį atveda savo jaunėlį sūnų, kurio gyvybę
kaip ir tūkstančių kitų nusinešė epidemija, ir jį iškil-
mingai pristato Mirties viešpatijos vartų saugotojui
Totui, dievybei su šuns galva. Ištikimi vyrai globėjiš-
kais judesiais stumia į Amžinybę savo žmonas arba
šios į Paskutinę kelionę seka mirusį sutuoktinį.

Atėjus Sielos svėrimo akimirkai dera atsisveikinti
su palydinčiais. Kai kurie šiuolaikiniai tyrėjai
šį kulminacinį momentą vadina Paskutiniu teismu,
tačiau senovės egiptiečiams jis neatrodė bauginan-

tis, nes net prastai pasibaigęs negrėsė šiurpiomis bausmėmis. Žmogaus širdis buvo dedama ant vienos svarstyklių lėkštės, o ant kitos užmetama *Maat* – Tiesos plunksna. Svėrimui vadovavo kačių rūšies žvėris su liūto karčiais ir žalia krokodilo galva *Ammi-tas*, kuris, nepaisant bauginančio vardo Mirusiųjų ėdikas, piešiniuose atrodo nusiteikęs gana draugiškai. Teisiamąjį už rankos padaršinamai laikė Anubis, šakalagalvis nekropolio valdovas, balzamuotojų patronas, mumijų globėjas, į paskutinę kelionę ruošęs net Ozyrio kūną. Tyrimo rezultatus skrupulingai fiksavo Totas – Mėnulio, raštvedybos ir magijos dievas. Jei svarstyklių lėkštės sustingdavo, išlaikydamos tobulą pusiausvyrą, atvykėlis galėdavo didžiulis, kad siela pasirodydavo esanti lengvesnė už plunksną, numirėlis džiūgaudavo, na, o jeigu jo širdis begyvenant virto akmeniu, tai buvo tik konstatuojama, be jokių tolesnių neigiamų padarinių. Didžiausi nusidėjėliai galėjo užsisakyti papirusą su gatavais atsakymais Paskutinio teismo tardytojams, net jeigu ši procedūra truktų keturiasdešimt dvi dienas. Apie pragarą ir nuodėmingųjų kančias „Egipto Mirusiųjų knygoje“ nieko nesakoma, o klausimas, ar galima nepasiekti amžinosios pomirtinio gyvenimo palaimos, nekliamas.

Pasvėrus sielą mirusiojo laukė didelis pasirinkimas: galimybė keliauti į Ramybės laukus, pakilti į dangų ir būti žvaigždėse, susijungti su požemių valdovu Ozyriu, plaukti su viešpačiu Ra jo Saulės laivėje ar net suskubti atlikti viską iš karto. Egiptietiškieji tekstai stebina itin pozityviu, netgi optimistiniu požiūriu į gyvenimą po mirties. „Tibeto Mirusiųjų knygoje“ tiek šiaurinė, tiek anapusinė žmogaus patirtis suvokiama kaip milžiniška visa apimanti iliuzija, o egiptiečiai net egzistenciją *Duat* šalyje įsivaizdavo labai konkrečiai ir realiai. Kapaviečių tekstuose ir piešiniuose atsispindi kasdienis įprastų buitės detalių kupinas gyvenimas, tik jau nebe šiame pasaulyje, o Anapilyje. Sunkius darbus Kitoje realybėje mirusiajam padėdavo atlikti tarnai, ušėbtai, kurių skulptūrinės figūrėlės dešimtimis būdavo surikiuojamos kapavietėse arba piešiamos ant sienų.

Metafiziniam sandui „Mirusiųjų knygos“ tapyboje atstovauja tik šen bei ten pasirodančios dievybės su visais mistiniais savo atributais ir simboliais. Tai – Ozyris, dažniausiai vaizduojamas su baltomis įkapėmis ir balzamavimo tvarščiais, į kuriuos vyniojamos mumijos. Šis Mirusiųjų pasaulio ir Nilo upės valdovas kažkada buvo nužudytas savo brolio Seto,

bet stebuklingu būdu atgimė, o jo istorija teikė prisikėlimo viltį visiems kitiems mirtingiesiems. Ozyris, patyręs fizinį skausmą ir agonijos fiziologiją, įstengė suvokti eilinio žmogaus sopulius ir pats nusipelnė žmogaus užuojautos, o ne vien pagarbios baimės, kaip kiti neapbrėpiamo egiptiečių panteono dievai. Kaip tik dėl tokio abipusio empatiško kontakto galimybės velioniui buvo patariama tapatintis būtent su Ozyriu, o ne su Saulės dievu Ra, kuris savo sūnumis laikė tik faraonus, rėmė vien aristokratiškos kilmės numirėlius ir visai nepripažino plebėjų sielų. Tie, kas pratę prie lauko darbų, *Duat* karalystėje galėjo bendrauti su oro dievu *Šu*, drėgmės ir lietaus personifikacija *Tefnut*, na, o menininkams kompaniją palaikė *Hathor* – mūza su karvės galva ir Saulės disku tarp ragų, muzikos, šokio ir meilės globėja. Virš lotosų, simbolizuojančių gimimą, aušrą, saulėtekį ir saulės lopšį, iškilusį iš kosminių vandenių pirmąją Pasaulio sukūrimo dieną, skraidė *Bennu*, paukštis feniksas, gyvybinės energijos ir šviesos nešėjas, nemirtinga Ozyrio siela. Tik deivė *Maat*, Tiesos globėja, stovėjo atokiau nuo visų – ir žmonių, ir dievų.

Ant kapaviečių lubų, tamsiai mėlyname žvaigždėtame fone, pavaizduota dangaus deivė *Nut*, liekna aukso spalvos moteris, išsiritusi tarsi įtemptas

lankas, įsiremusi tiesios horizonto linijos delnais ir pėdomis, nukreipusi į žemę meilų žvilgsnį, švelnią šypseną, smailių krūtų spenelius. Nes Egipto žemė yra ne tik toji vieta, kur verda mirtingųjų būtybių gyvenimas, bet dar ir *Nut* sutuoktinis, dievas *Gebas*.

Kai, apžiūrėjusi paskutinę Karalių slėnio kapavietę, išeinu į lauką, saulė jau nusileidusi. Tamsėjanti, vis dar mėlyną dangaus skliautą sėte nusėjusios didžiulės žvaigždės. Auksiniu lanku virš nurimusios žemės driekiasi paskutinis saulėlydžio pėdsakas. Girdžiu, kaip *Nut* su *Gebu* kalbasi vakariniu paukščių čiulbesiu, tolimu šakalo kvatojimu, sausos žolės šnabždesiais ir vėjelio atodūšiais...

2000 m. gruodis

Venecija

VENECIJOS KARNAVALAS, 2001

Pakliūti į Venecijos karnavalą buvo viena iš nuolat mane lydinčių svajonių. Mat yra troškimų, kurie žymi tik tam tikrą gyvenimo tarpsnį, o aplinkybėms ar vidinėms nuostatoms pasikeitus išblėsta neberekalaudami įgyvendinimo. Bet yra norų, kurie lyg neįkylrus sielos šešėlis kiūto sąmonėje, kartkartėmis sumirguliuoja sąmonės paviršiuje ir kantriai laukia savo išsipildymo valandos. O tai valandai išmušus įsisenėjusios godos tampa tikrove tarsi savaime, sakytum, materializuojasi be jokių vargų, rūpesčių ar ypatingų pastangų. „Jeigu Dievas nori nubausti žmogų, išpildo karščiausią jo svajonę“, – šis posakis visada mane verčia pašiurpti, juo labiau kad ne kartą teko tai patirti savo kailiu. Tačiau senos svajonės nėra karštos ir, ko gero, jas išpildo ne Dievas, o pats svajotojas. Todėl ir lieka nenubaustas. Nors šitai rašydama vis dėlto tris kartus pabeldžiu į medinį stalą.

Neprisimenu, kada pirmą kartą išgirdau apie Venecijos karnavalą ir kada pirmą sykį išvydau venecijietiškas kaukes – paslaptingas ir skleidžiančias ypatingą nostalgiją. Beribį ilgesį kažko, jau visiems laikams prarasto, bet neužmiršto, nebeapibūdinamo įprastais žodžiais. Jį rečiau ar dažniau patiria kiekvienas, bet yra žmonių (o aš – viena iš jų), kuriuos šis pasiilgimas veikia kaip lėtai veikiantis nuodas. Tačiau nėra nuodo be priešnuodžio.

Venecijos karnavalas kaip tik ir yra vienas iš tų įvykių, kai įprasta kasdienybės tvarka neskausmingai suyra užleisdama vietą kitokiai, šventiškai (gal net šventai) erdvei ir amžinybės ritmą įgavusiam laikui. Venecija liaujasi buvusi konkreti geografinė vieta, o karnavalas tampa kai kuo daugiau reikšmingesniu nei tradicinis renginys. Karnavalas yra tarsi trūkis kasdieniškoje tikrovėje, properša, pro kurią matyti kiti įprastiems dėsniams nepavaldūs egzistencijos lygmenys.

Karnavalų tradicija savo šaknimis siekia neatmenamus laikus. Visos senovės tautos turėjo tokių švenčių, kai kaukių ir persirengėlių siautulio pagalba buvo bandoma magiškai keisti pasaulį. Galbūt sąvoka „keisti pasaulį“ skamba pernelyg globaliai ir primena šiuolaikinio žmogaus ambicijas

paversti savo vergais ne tik Žemės gamtą, bet ir visą kosmosą. Senovėje šamanų ritualais buvo trokštama su gamta susitarti, susilieti, prasiveržti į paslaptin- gas sferas, esančias anapus apčiuopiamos realybės ribų, į mirusiųjų, dvasių, demonų ir dievų valdas. Visuotiniai keliolika dienų trunkantys karnavalai buvo rengiami Nubijoje, Etiopijoje, Mesopotamijoje ir senovės Egipte. Vėliau ši tradicija persikėlė į Grai- kiją, kur klestėjo bakchanalių pavidalu, o Romos imperijoje buvo žinoma kaip Saturnalių šventė.

Krikščionybė, iš pradžių nesėkmingai bandžiusi drausti pagoniškuosius papročius, vėliau juos per- ėmė ir pritaikė savajam liturginiam kalendoriui. Taip Saturnalijos transformavosi į Kalėdų ir Naujųjų metų pasilinksminimus. Vasario mėnesį vykstantis Venecijos karnavalas siejamas ne tik su katalikiš- kosiomis Užgavėnėmis, bet ir su daug senesnėmis šventėmis. Romėnai vasario 15-ąją pradėdavo švęsti septynias dienas trunkantį festivalį, skirtą legendi- nei Vilkei, savo pienu išmaitinusiai Romos miesto įkūrėjus Romulą ir Remą. Beveik tuo pat metu vyk- davo ir Ugnies apeigos, skirtos žemdirbystės ir vaisingumo deivei Cererai, kai į gatves išeidavo moterys su deglais ir žvakėmis. Pastarasis rengi- nys katalikybės hierarchų rūpesčiu buvo pakeistas

Mergelės Marijos Tyrumo diena, kuria Venecijos karnavalas prasideda ir XXI šimtmetyje.

Festa delle Marie, arba Marijos šventė, istorinėse Venecijos kronikose pirmą kartą paminėta 1039 m., šiomet buvo surengta vasario 16-ąją, karnavalo atidarymo dieną. Gražiausių pagal Mergelės Marijos pavidalą apsitaisiusių Venecijos merginų procesija siaurais skersgatvėliais patraukė į Šv. Morkaus aikštę, kur iš septynių pačių nuostabiausiųjų buvo išrinkta ir karnavalo Karalienė.

Galbūt Lietuvos – Marijos žemės – gyventojams toks renginys gali pasirodyti nedoras ir įžeidžiantis tyrus jausmus. Tačiau karnavale galioja savos žaidimo taisyklės, ir tikroju šventvagiu tampa tik tas, kas kitam nuplėšia kaukę. Visi kiti akibroškštai ir skandalai karnavalinėje erdvėje yra priimtini. Senovės Romoje karnavalas būdavo tas laikas, kai pasaulis tarsi apsiversdavo aukštyn kojomis, tarnai susikeisdavo vietomis su ponais, o vergai užimdavo vergvaldžių vietą. Tai buvo visuotinio atsipalaidavimo metas, kai viskas leidžiama, kai per kraštus trykšta grubūs juokai, veši nepadorūs pokštai, gašlumas ir paleistuvystė. Tai buvo savotiškos vendetos dienos, kai pažemintieji ir nuskriaustieji teatriškai atsiteisdavo su savo skriaudėjais, turtingaisiais ir

galingaisiais. Tad ir liūdnai pagarsėję V. Šustausko ubagų žygiai ar kitų politikų populistų plebėjiški pokštai gali būti suprasti ne tik kaip vienadieniai skandalėliai, bet ir kaip apeigos, tęsiančios laikui nepavaldžias karnavalų tradicijas.

Viduramžiais pasikeitė švenčių pavadinimai, bet obsceniškoji karnavalo dvasia išliko. Pavyzdžiui, per vadinamąją Asilo dieną ant asiliuko pasodinta moteris su kūdikiu (tai simbolizavo Šventosios šeimos pabėgimą į Egiptą), išišėlusios minios lydima, keliaudavo per bažnyčių šventorius, kur būdavo vaidinamos šv. Mišių parodijos. Kartais vykdavo profaniškos krikšto apeigų imitacijos, kai nuogai išsirengę žmonės, pasak istorijos kronikų – net bažnyčios tarnai, vienuoliai ir vienuolės, – laistydavosi vandeniui. Pamišėlio dieną būdavo renkamas netikras popiežius, kurį, beje, apsirengusį pagal visas liturgines taisykles, galėjai sutikti ir 2001 m. Venecijos karnavale. Netikras popiežius mielai fotografavosi su turistais ir dalijo jiems holografinius paveikslėlius, kuriuose Mergelės Marijos veidas žvelgia tai rimtai, kaip paso nuotraukoje, tai pasuktas profiliu.

Viduramžių karnavaluose dalyvaudavo ne tik persirengėliai, bet ir tikri netgi labai aukšto rango Dievo tarnai, o karnavalo linksmybės vykdavo ne

tik šventoriuose, bet ir prie altorių. Sakralios vietos virtimą profaniškų renginių arena kultūros tyrėjai anaiptol nelaiko šventvagyste. Jų teigimu, viduramžių mentaliteto žmogui visas gyvenimas – nuo gimimo iki pat mirties, įskaitant ir pomirtinio gyvenimo pažadus ar prakeiksmus, – sukosi aplink bažnyčią. Jai, kaip Dangiškajai Motinai, buvo patikimi visi džiaugsmas ir vargai, lūkesčiai, baimės ir slapčiausios fantazijos. Tad nenuostabu, kad bažnyčia tapdavo ir kiekvieno karnavalo epicentru. Vis dėlto 1215 m. popiežius Inocentas III išleido bulę, kuria uždraudė karnavalo renginiams vykti bažnyčių teritorijoje ir įsakė dvasininkijos tarnams juose nedalyvauti. Tačiau tai neužgesino visagalės karnavalo dvasios, o šiandien nieko nepiktina Venecijos šventovėse besilankantys kaukėti demonišku lygmenų personažai: raganos ir velniai, demonai ir vampyrai.

Karnavalo renginių reikšmę bei svarbą jau seniausiai įvertino valdovai ir politikai. Jie kuo puikiausiai suprato, kad iliuzinis šventės svaigulys ypač reikalingas nuskurdėliams, nelaimėliams ir kitokiems likimo nuskriaustiesiems. Karo, maro, bado ar socialinių neramumų laikais buvo skelbiami gausos ir pertekliaus tarpsniai, svajonių išsipildymo dienos, dovanojančios užsimiršimą ir atperkančios ištisu-

vargo metus. Net XXI a., kai į Veneciją susirenka anaip tol ne pavargėliai, karnavalo savaitė visiems ir kiekvienam tampa atotrūkiu nuo beprotiškos kasdienybės, pauze, sapnu, iliuzija, tikresne už įprastą gyvenimą, kuris nutolsta ir atrodo neberealus.

Venecija yra tarsi specialiai sukurta karnavalui. Kiekvieną rytą išnyrantis iš tiršto rūko ir vakarais į pamėkliškas ūkanas vėl nugrimztantis miestas, kurio kanaluose atsispindi akinamai mėlynas vidurdienio dangus, ir kuris puikuojasi prašmatnia architektūra, atrodo lyg teatro dekoracija. Šį išpūdį dar labiau sustiprina aklinos kai kurių namų sienos, ištapytos langais, arkadomis, reljefais ir statulomis, arba restauruojamus statinius gobiantys didžiuliai raudono plastiko dangalai, primenantys tai tradicines operos scenų uždangas, tai Davido Lyncho „Tveen Peaks’e“ plevenančias, metafizinį nerimą keliančias purpuri nes draperijas. Naktį ištuštėjęs miestas – jau visai siurrealistinis, o mėnesienos nušviestos šešėliuotos gatvės atrodo tarsi padidinti iš rėmų ištrūkę Giorgio De Chirico paveikslai.

Venecijos iliuzoriškumą dar labiau sustiprina plačiai skelbiamos žinios, jog miestas tiesiogine to žodžio prasme nyksta nuo žemės paviršiaus, kasmet per keliolika milimetrų nugrimzdamas po van-

deniu. Kai kurie reklaminiai bukletai apokalipsiškai skelbia: „Sveiki gyvi, laiku suspėję išokti į skęstantį laivą! Rytoj Venecijos jau gali nebebūti!“ Tokių pranašysčių paveiktieji rodo pirštais į vaiduokliškus, apleistus, senovinę prabangą vis dar menančius rūmus, kuriuos paliko jų gyventojai, nebepakentę kiaurai smelkiančios žiemų drėgmės ir karštą vidurvasarį viską užgožiančios kanalų vandens smarvės. Tačiau siauručiuose skersgatviuose tebeverda visavertis gyvenimas, o *tratorijose* savo džiaugsmus ir liūdesius vynu laisto F. Fellini'o tipažai. Laivas plaukia! Niūrios ateities pranašysčių dvasia Venecijai nebūdinga. Daug labiau jai tinka šventinius leidinius papuošę kvietimai: „Atvykite į mūsų karnavalą ir vaidinkite tai, kas glūdi jūsų sąmonės gelmėse! Atsiduokite savo fantazijoms, kurios tik Čia ir Dabar gali virsti realybe! *Che la Festa incominci !* Teprasidea Festivalis!“

Pagonybės laikais karnavalai buvo siejami su bundančia pavasario gamta ir gyvybės atsinaujinimu. Kaukėtųjų ir persirengėlių apeigose buvo laidojama praeitis, transformuojama dabartis ir ruošiamasi jos prisikėlimui. Šiandienio Venecijos karnavalo personažai iškalbingai liudija tą patį magišką virsmą: šalia juodai baltos ir niūrios skeletų porelės eina tyra Pri-

mavera, Pavasario deivė su rausvų rožių vainiku ir pintinėje tupinčiais baltais balandėliais, demoniški raganiai ugniaspalviais apsiaustais ir purpurinėmis skrybėlėmis žengia susikibę už rankų su dvimetri-
nėmis atgijusiomis rojaus sodų gėlėmis, o išblyškę drakulos smagiai trypia su raudonskruostėmis mergelėmis iš saulėtų Sardinijos kaimų.

Trokštantys naujovių bei permainų čia gali surengti šamaniško perkeitimo misteriją. Taigi šalia visų kitų karnavalo šūkių pridurčiau dar vieną: „Būk pats sau šamanas, burtininkas ir magas!“ Nors naujieji amžiai išoriškai lyg ir atplėšė žmogų nuo pirmapradžių Žemės Motinos galių, kiekvienas tebėra pavaldus amžinai metų laikų kaitai ir kosminiam ritmui. Vasario mėnesį vykstanti Venecijos fiesta tarsi žadina iš sąstingio ir žiemos letargo. Staiga ištrykšta gaivios ir ryškios karnavalo spalvos, skleidžiasi naujos, neįtikimos formos, o gatves bei aikštes užplūdę žmonės šypsenuomis ir spindinčiomis akimis žada vienas kitam viltį, tikėjimą ir meilę. Keletą kartų per dieną skambantys bažnyčių varpai pakylėja minios džiugesį dangop, o tūkstančiais aidų sugrąžina į žemę jau kaip dievų palaiminimą. Jei dabartinį karnavalą galima pavadinti iš senovinių šventų apeigų išsirutuliojusia švente, tai tokio-

mis varpų gaudesio akimirkomis šventė ir vėl tampa šventa.

Venecijos karnavalas metraščiuose pirmą kartą buvo paminėtas 1617 m. Jau tuomet stebėtasi nepaprastu šio renginio puošnumu. Kasmet švėstas net keletą šimtmečių, karnavalas buvo apmiręs, jis vėl atgimė apie 1970 m. Anksčiau į kaukių fiestą suplaukdavo šimtai žmonių iš tolimiausių Italijos provincijų, o dabar į ją susirenka tūkstančių tūkstančiai iš pačių atokiausių pasaulio kampelių. Nors skeptikai murma, kad nūnai karnavalas tapo vien komerciniu šou, pasipelnymo šaltiniu ir prarado tikrąją savo dvasią, niurzgliams galima atsakyti sparnuotąja Kuzmos Prutkovo fraze: „Jeigu nori būti laimingas, būk!“ Pats savyje įpūsk karnavalo ugnį! Juk Venecija – tai magiškas teatras, kuriame kiekvienas gali jaustis ne tik žiūrovu, bet ir aktoriumi, atliekančiu savąjį iš slapčiausių esybės gelmių iškilusį vaidmenį. Vargas tam, kurio vienintelis vaidmuo visada ir visur yra nuobodybė!

Karnavalas yra kūno malonumų ir juslių šventė. Fantasmagoriški kostiumai ir kaukės džiugina akį, iš visur sklindanti muzika glosto ausį, pro atvirus langus veržiasi gundantys valgių aromatai, ir net popierinės rožės, kurias savo damoms duoda uostyti

galantiški ponai juodo aksomo drabužiais, dvelkia geriausiais kvepalais. Tačiau atsidavimas tokiems džiaugsmams nereikia nei dvasingumo stygiaus, nei prasto skonio, kaip kažkodėl įprasta manyti Lietuvoje. Jam apibūdinti itin tinka Oscaro Wilde'o žodžiai: „Dievinu paprastus malonumus. Jie – paskutinis prieglobstis sudėtingoms asmenybėms“.

Pats žodis „karnavalas“ kilęs iš lotyniškojo *carnis valeo*. *Carnis* reiškia „mėsa“, o *valeo* – „atsisveikinimas“. Triukšmingas, prašmatnus, porą savaičių besitęsiantis „Atsisveikinimas su mėsa“ prasideda prieš kelias savaites iki Gavėnios, apima mūsiškes Užgavėnes ir baigiasi Pelenų dieną. Karnavalas – tai pilvo ir skrandžio šventė, todėl Venecijos restoranėliuose ne kartą esu girdėjusi delikataų oficianų išpėjimą apie būtinybę prieš ilgą pasninką apsirūpinti papildomomis kalorijomis, mat, spaudžiama kuklaus šiai kelionei skirto biudžeto, vis bandžiau pramisti tik alyvuogėmis ir sūriu.

Visada sau sakiau, kad nemėgstu minios. Juo labiau sočios ir turtingos minios, o juk būtent pasiturinti publika susirenka į karnavalą, nes naktis viešbutyje kainuoja tūkstančių tūkstančius lirų, o parai išnuomotas šventės kostiumas – milijonus, neišsivaizduojamus provincialui iš trečiarūšio Europos

užkampio. Nors kartkartėmis Šv. Morkaus aikštėje ir į ją vedančiose gatvelėse žmonės susigrūdavo kaip Vilniaus troleibusuose spūsties valandomis, minia čia nebuvo atgrasi, grėsminga ar pažeidžianti tripią asmeninę erdvę. Visus vienijo bendra pakili nuotaika, pagarba vienas kitam ir, svarbiausia, miestui, suteikusiam unikalią pramogą ir dvasinę prabangą. Nedužo vitrinų stiklai, po kojomis netraškėjo tuščių butelių šukės, o desperatiška neapykanta, prasi-veržianti per visuotines šventes Lietuvoje, atrodė kaip šiame realybės lygmenyje negalintis egzistuoti košmaras.

Jei reikėtų apibūdinti Venecijos karnavalą vienu žodžiu, tikriausiai sakyčiau: GRAŽU. Deja, grožis nūnai tapo itin nuvalkiota ir bejėgiška sąvoka. Pažvelgę į nuobodų dar vienos Mis Lietuva veidą ar iš TV ekrano kas penkiolika minučių atakuojami totalia *american beauty* idealų reklama, jau nebetikime sparnuota fraze, kad grožis išgelbės pasaulį. Daugeliui vis priimtinesnė tampa bjaurumo estetika, tarsi tai, kas nemalonu, nešvanku, suteršta, turėtų savyje daugiau tiesos ir išminties nei tai, kas iš tikrųjų nebanaliai gražu. Apsakyti Venecijos karnavalą tiktų dar ir kitokie, gal vienas kitam šiek tiek prieštaraujantys būdvardžiai: subtilu ir senti-

mentalu, rafinuota ir romantiška, dekadentiška ir naivu... Sąvokos, kurios šioje informacinėje visuomenėje, rodos, jau negrižtamai nugrimzdo į praeitį.

LIETUVIAI VENECIJOJE

Kasmet Venecijos karnavalui skelbiama speciali tema. Šiemet ji maloniai glostė ausį kiekvienam klijūnui ir pasaulio perėjūnui, nes vadinosi „Kelionės ir keliauninkai“. Nors Lietuvoje, bent jau oficialiuose sluoksniuose, žodis „kosmopolitas“ vis dar skamba bemaž taip pat kaip „tautos išdavikas“, Venecijos meras karnavalo atidarymo kalboje pabrėžė, kad didžiuojasi kosmopolitiška pagrindinės miesto šventės dvasia.

Tvirtinama, kad tikrieji venecijiečiai palieka savo namus grandiozinei puotai dar neprasidėjus ir porai savaičių sprunka ramybės ieškoti į atokiausias Italijos provincijas. Venecijos aikštes užplūsta svečiai ir svetimšaliai, kurie čia nė akimirką nesijaučia svetimimi. Visuotinis šurmulyš ir kiekvieno asmeninės pastangos renčiant fantasmagorišką karnavalų dvasios rūmą kai kuo primena Babelio bokšto statybą. Užverda pats tikriausias tautų katilas. Kaukėtieji

ir persirengėliai išdidžiai marširuoja lyg paskira išrinktųjų nacija, o tie, kam pristigo fantazijos, polėkio ar finansų karnavalo kostiumui įsigyti, dabar atrodo tarsi parodijinė utriruota tautinio identiteto emblema. Sotūs ir riebūs vokiečiai, užsivožę skrybėles su fazanų plunksnomis, plempia alų ir garsiai raugėja praeiviams į ausį, nustelbdami tolimą šventinių petardų pokšėjimą. Telioka džiaugtis, kad dar tik ankstyvas pavasaris, ir jie nedėvi aptemptų šortų, tad melancholiški angelai ir smalsūs marmuriniai liūtai nuo bažnyčių bei rūmų fasadų gali be pasibaurėjimo žiūrėti žemyn. Amerikonai pensininkai maklinėja užsimaukšlinę idiotiškus pliušinius cilindrus, išmargintus amerikietiškosios svajonės simboliais – raudonais, mėlynais, baltais dryžiais ir penkiakampėmis išsipildžiusių lūkesčių žvaigždėmis. Jie vis kvatojasi, šiepia didelius baltus porcelianinius dantis ir atrodo be galo panašūs į ekscentriškąjį Skrybėlių, Stebuklų Šalyje suruošusį Alisai Beprotiškos Arbatėlės puotą. Visur esantys keliauninkai japonai tur-sena darniais būreliais ir vietoj kaukių dengia veidus fotoaparatais bei vaizdo kameromis. Jie atstovauja naujai žmonių rūšiai – *homo foto-video*, t. y. padarams, kurie išorę suvokia ne rega, klausia, uosle ar lytėjimu, o per objektyvą ir vaizdo ieškiklį.

Afroprancūzai, afroamerkiečiai, afrobritai, afroitalai trykšta karštu kaip Afrikos saulė džiugesiu ir tautinėmis Lietuvos bei Bobo Marley spalvomis. Tos pačios juodosios rasės, bet blogesnės karmos atstovai spiečiasi atokiau nuo visų smagybių ir su šventu šventei neprideramu užsispyrimu bando parduoti baisių formų ir siaubingo kietumo rankines. Šie prekyviai nejudėdami stūkso tarsi Šv. Morkaus bazilikos skulptūros, o jų nakties spalvos veiduose tvyro tokia dramatiška gėla, sakytum, kiekvienas būtų Otelas, tamsiaodis mauras, kadaise čia, Venecijoje, pasmaugęs savąją Dezdemoną.

Bolivijos, Peru, o gal Meksikos indėnai, plevėsuojančios pončų skvermais, skleidžia meskalito, pejotlio, tekilos ir kitokios psichodelinės kaktusų produkcijos dvasią. Jų prekės, išdėliotos ant konfeti rutuliukais ir serpantiniais tirštai nukloto grindinio, ne tokios merkantilinės kaip juodžių. Tai – garso kasetės su šlovingomis „Titaniko“, „Gražios moters“, „Asmens sargybinio“ ir *Bitlų* melodijomis, sugrotomis šamanų instrumentais, panašiais į skudučius ar į Pano fleitas. Žybsėdami gudriomis mago Don Chuano akūtemis, jie kas keliasdešimt minučių surengia tikro garso koncertą, sutelkdami aplink save būrius klau-

sytojų, kurie, užburti vingraus ritmo, kaipmat leidžiasi pašėlusiai šokti.

Kartkartėmis tyrą karnavalo euforiją persmelkia rusiškos *vodkos* tvaikas ir chamiškas *matas*. Per šventišką minią braunasi skustagalviai vyriokai intelekto nesubjaurotomis kaktomis, veidrodiniais akiniais, įraudusiais žandais ir juodomis odinėmis striukėmis. Jiems į parankes įsikibusios tipena ryškios ilgakojės blondinės, ir nesuprasi, ar jos atstovauja „Orchidėjų“ firmai, ar tiesiog šventiškai pasipuošusios. Tai – grupinė naujųjų rusų kaukė, lengvai identifikuojama, Venecijos kontekste labai originali ir svarbiausia, nereikalaujanti jokių proto ar dvasios pastangų. Jiems pavymui apstulbusi žvelgia kažkokios egzotiškos Rytų šalies delegacija, išsirikiavusi po ilgėliausiu popierinių nérinių drakonu, blizganti šilku siuvinėtais apsiaustais, o svarbiausia – su ištisu Tailando architektūrinio stiliaus šventyklėlių miestu ant gracingai palenktų galvų. Kad ši trapi miniatūrinė porceliano lėlių procesija tikrai atvyko iš Rytų, byloja tamsios įkypos akys, žvelgiančios pro įstrižas paausotų kaukių išpjovas.

Karnavalo kostiumai ne tik transformuoja tuos, kurie po jais slepiasi, bet ir perkeičia aplinką ir netgi kasdienybės identitetą išsaugojusius nuobodžius žiū-

rovus. Tačiau persirengėliai elgiasi kaip sąmokslininkai, o tie, kas neturi kaukės, taip ir lieka svetimi stebėtojai, o ne ritualo dalyviai. Jei kas staiga pasijuto pašalinis, gali pasikliauti ant kiekvieno kampo lūkuriuojančiais grimuotojais ir paversti savo veidą lipnių blizgučių, vingiuotų linijų ir spalvingų dėmių ornamentu. Kam Venecijos stilius atrodo pernelyg rafinuotas, vulgarumo ir perversiškos erotikos alksantiesiems siūlomos plastmasinės Lolo Ferari krūtytys, guminiai užpakaliai ir prijuostės su nuogą *Playboy* gražuolių torsais.

Sakoma, kad žvirblį ir lietuvių sutiksi visur, taigi ir Venecijos karnavale. Žvirblių, tiesa, nematyti, užtat daugybė balandžių tarsi šnarantys debesys čia pakyla, čia nusileidžia Šv. Morkaus aikštėje. Šie banalybės simboliu galintys būti paukščiai čia ypatingi. Venecijos balandžiai labai skiriasi nuo vilniečių, Ričardo Gavelio „Vilniaus pokeryje“ aprašytųjų, mat yra gero būdo, pakilios nuotaikos. Puošniai spindi saulėje vaivorykštiniai jų pagurkliai. Negana to, karvelėliai elgiasi kaip tikri aristokratai, nedergia kur pakliuvo, nors nesučiaupdami snapu lesa specialiai jiems skirtą dailiai supakuotą maistelį, kurį perka ir barsto, perka ir barsto turistai, užsikrėtę šv. Pranciškaus Asyžiečio meile „mažiesiems broliams“.

Prabilusi apie lietuvius Venecijoje, turbūt ne šiaip sau paminėjau paukščius. Pasąmonė – visagalė, ir kiekviena į paviršių išplaukusi asociacija anaip tol nėra atsitiktinė. Nūnai, kai psichoanalizė virto naująja religija, tai žino kiekvienas. Neabejoju, kad fantasmagoriškais karnavalo labirintais klaidžiojo ne vienas kaukėtas tautietis, bet mačiau tik saviškius, kurių čionai atvyko net pusė autobuso. Šios pusės mažesniosios pusės mažutėlė puselė ir buvo žmonės paukščiai. Tie, kurie, pasak Šventojo Rašto, „nei sėja, nei pjauna, nei į aruodus krauna“, bet visuomet yra aprūpinti Dievo malonėmis – ne tik kasdiene duona, bet ir gyvenimo džiaugsmu, gebėjimu patirti būties pilnatvę. Tiems, kas triūsia, kaupia, grobia ir krauna ne pagal evangeliškas paukščių taisykles, dažniausiai atimta kasdienio ir šventiškojo buvimo palaima. Jų sparneliai jau pakirpti.

Sparnų būna visokių. Karnavalo pavakarę Venecijoje prieblandai nusileidus, regėjau būrelį baltai apsitaisiusių žmogystų, vorele žingsniuojančių per lenktą tarsi lankas tiltelį. Tikriausiai jie ketino tapti angelais, mat kiekvienas nešėsi po porą sparnų, kukliai styrančių iš *Marlboro* maišelių. Beje, tai buvo vienintelis į akis kritęs reklaminis ženklas, nes daugiau jokių stendų ar plakatų, primygtinai peršančių

uzurpacines masinio vartojimo prekes, Venecijoje neteko matyti. Nebuvo ten nei mašinų, nei jų krikimo, nei smarso, nei isteriško apsauginių sistemų klyksmo. Vienintelis viso miesto automobilis – tamsiai mėlynas *Lamborghini*, įkeltas į gondolą ir iškilmingai plukdomas kanalais, atrodė tik kaip dar vienas karnavalo atributas. Kaukė, simbolizuojanti kitą erdvę ir kitokį laiką, į kuriuos visai nesinori sugrįžti.

Jau tapo beveik tradicija, kad rašiniai apie lietuvius Anglijoje, Danijoje ar Ispanijoje dažniausiai trykšte trykšta vienareikšmiškai negatyvia informacija: apsigogė, sąvadavo, susimušė, užmušė ir t. t. Viena patyrusi žurnalistė man primygtinai tvirtino, kad kitokios istorijos skaitytojams tiesiog yra nuobodžios ir neįdomios. Toks ir bus pasakojimas apie Venecijoje švelniai šventusius lietuvius Nikodemą, Grytę, Oną, Robkę ir kitus.

Nikodemą daugelis jau ne kartą matė įvairiausiose Vilniaus vietose grojantį akordeonu, fleita, *ego* pančius nutraukiančiu tibetišku *damaru* būgneliu ir kitokiais dar egzotiškesniais instrumentais. Venecijoje šis tautietis, save vadinantis Padre, Mažmožių dievu, Rutuliukų sektos magistru ir Abisinijos konsulu, buvo nuolatos apsuptas susižavėjusios minios. Iš įvairiausių pasaulio šalių suplūdę klau-

sytojai galėjo rinktis širdžiai mielą gaidą, mat Nikodemas juos vaišino ispanų, italų, prancūzų ir žydų dainomis. Kad ir kokia būtų melodija, jo veide visada tvyrojo ekstaziško užsimiršimo išraiška ar mįslinga „dieviškojo bepročio“ grimasa, gal kartais erzinanti tūlą kasdienybės praeivį, bet idealiai tinkanti karnavalo atmosferai. Karnavalas – tai transformacijos erdvė, o Padrės gyvenimo istorija kaip tik ir byloja apie kardinalias gyvenimo permainas. Šis žmogus, ilgą laiką buvęs „toks kaip visi“, vieną dieną (o gal naktį) apvertė savo buitį ir būtį aukštyn kojomis. Jis pakeitė viską, net savo vardą, ir neatsitiktinai pasivadino Nikodemu, nes šis Evangelijos personažas, palietas Dvasios, persimainė, atgimė, gimė „būdamas nebejaunas“ (Jn 3, 4).

Greta Nikodemo kaip prašmatnus papuošalas nuolatos plevėno Grytė, tobulai graži būtybė, tapytoja ekspresionistė ir dainininkė, giedanti undinės sirenos balsu. Jos tiesiog neįmanoma aprašyti sunkiasvoriais proziškais sakiniiais, todėl griebiuosi Nikodemo poezijos:

Grytė gulbės kaklu

Raito garbanas palei ausį

Ypatingu prieškariniu būdu,

*Tepa liniją ties akių kampu,
Eina gatve, žvalgos išmestų daiktų.
Jos riešą puošia plaukų raištis,
Ant smilkinio rangos geležinis driežas,
Ant kaklo nukarusi kabo
Ovalo pavidalo puošmena.
Gulbės elegancija,
Užstalės linksmumas,
Labanoro girios stilius,
Baobabo augimo tempas –
Eina Grytė pasaulio tiltais.*

Galbūt kam nors pasirodys, kad žodis „baobabas“ čia netinka. Tie, kas skaitė „Mažąjį prinčą“, žino, kad baobabai yra labai greitai augantys medžiai, „aukštumo sulig bažnyčia“, tad šiuo eilėraščio posmu nusakoma dvasinio Grytės augimo sparta. Daikčiukai, kurių gatvėse žvalgosi ir įstabiu būdu suranda Grytė, taip pat nėra poeto fantazija, o pats tikriausias faktas. Pliušinis boa, elegantiška kepurėlė su skaisčiai raudona medžiagine rože ir sege driežiuku, ovalus medalionas ir kitos malonios smulkmėnos jai nukrito kaip iš dangaus. Tačiau už viską, net už karnavalo linksmybes, reikia mokėti. Kaina

būna įvairi, o Grytei minioje kažkoks piktavalis nukirpo ilgus juosmenį siekiančius undinės plaukus.

Alkanos Venecijos dvasios, o gal kokie kiti demonai pasikėsino ir į Nikodemo gitarą: paskutinį vakarą žiauriausiu būdu nutraukė jos stygas. Po šio tragiško įvykio Padrė davė tylėjimo įžadus ir negailestingai vilko savo ištikimo instrumento lavoną Venecijos grindiniu, lydymas nepažįstamo itališkai aimanujančio storulio, persirengusio idiotišku pliušinio šuns kostiumu.

Užtat Onai, Abisinijos ambasadorei (jei turite pakankamai fantazijos, atspėkite, ką tai reiškia!), viskas sekėsi puikiai. Tik gaila, kad jos nesutiko a. a. maestro Fellini's, mat ši ugniaplaukė sprogdinančio ir sprogstamo temperamento dama būtų praturtinusi moteriškųjų jo tipažų kolekciją, o gal suvaindinusi dar vieną Gradiską naujame *Amarcorde*. Į Italiją Ona, kaip ištikimas savo fronto karys, vežėsi ir Abisinijos vėliavą su raudonu sparnuotu liūtu, tačiau, sužinojusi apie senas italų ir abisinų istorines sąskaitas, jos taip ir neišskleidė. Užtat autobuso palubėje tarsi vėliavos visą kelią plevėsavę Onos drabužiai – baltas paltas su netikro leopardo kailio apvadėliais ir maža juoda suknelė *à la Coco Cha-*

nel, pirкта sendaikčių turguje, skleidė svaiginanti *Opiumo* aromata.

Karnavalas – ne tik elegancijos, bet ir pilvo šventė. Tuo nuolatos rūpinosi Robkė, nė vienoje kelionėje nesiskiriantis su grėsmingai užiančiu primusu. Grikių košė su Venecijos architektūros spalvas atitinkančiais prieskoniais – kario ochra, imbiero umbra ir maltos paprikos raudoniū – galėjo nudžiuginti net didžiausio gurmano skrandį. Ritualinis maisto gaminimas pačiame Šv. Morkaus aikštės centre sutraukė būrius smalsuolių, kurie įdėmiai sekė kulinarinį procesą, fotografavo, filmavo, komentavo, bet, savo nelaimei, gatavo patiekalo ragauti taip ir neišdrįso, nors, stebėdami mus valgančius, džiūgavo. Tik rūstūs karabinieriai, kažkodėl suvokę košės virimą kaip karnavalo vaidinimą, reikalavo pateikti šiam pasirodymui miesto valdžios išduotą leidimą, o jo negavę įsakė apleisti jų saugomą teritoriją.

Matyt, tokia jau Robkės karma – vis užkliūti uniformuotiems pareigūnams. Slovėnų pasieniečiams kažkodėl pasirodė įtartinas Robkės pasas, nors jis puikiausiai atspindėjo savininko charakterį, ko nepasakysi apie kitų dokumentus, kuriuose kiekvienas, kaip ir dera doram piliečiui, užsiiminėja mimikrija.

(Mimikrija, pasak „Tarptautinių žodžių žodyno“, yra „individo supanašėjimas su aplinkos daiktais, kitais gyvūnais arba augalais, padedantis jam apsisaugoti nuo priešų“). Taigi Robkės pasas nebandė prie nieko prisitaikyti, neapsimetinėjo, kaip ir pats savininkas, atrodė visko matęs, buvo sulamdytas, degęs ir sulaistytas įvairiausiai šios ašarų pakalnės skysčiais. Iš nuotraukos ne baugščiai spoksojo abejingas, bejausmis, individualybę praradęs visuomenės dėmuo, o išdidžiai žvelgė liūdna, kiek paklaikusi, bet labai nuoširdi individualybė. Italijos prieigose užkliuvo ne tik Robkės pasas, bet ir batai. Mažutis, dailus, žaislinėms kolekcijoms idealiai tinkantis italų kareivėlis prikibo prie šių milžiniškų kareiviškų aulinių ir žūtbut stengėsi iš jų iškrapštyti ką nors nelegalaus: gal – bazukų siuntą Sicilijos mafijai, gal – kilogramą hašišo. Šlovė Kelionių viešpačiui, pasieniuose viskas baigėsi laimingai, o norėdamas savo blogą karmą apvalyti, Robkė ankstyvais rytais keliaudavo per Venecijos bažnyčias ir kaip tikras piligrimas stypsodavo prie kiekvienos koplytėlės, prašydamas šv. Antano, šv. Agotos, šv. Baltazaro, šv. Cecilijos ir visų kitų šventųjų užtarimo.

Lietuviškasis desantas, vengdamas šv. Morkaus, ypač jo uniformuotų sergėtojų rūstybės, su viso-

mis grikių, ryžių ir makaronų virimo ceremonijomis persikėlė į atkampius Venecijos kiemelius. Čia, atokiau nuo karnavalo šurmulio, sava vaga tekėjo beveik įprastas gyvenimas. Lyg neorealistinių filmų dekoracijose ant ilgų virvių plevėsavo šeimyninės paklodžių, naktinių marškinių ir apatinių kelnaičių kolekcijos. Iš varinių vandens siurblių, puoštų pažaliavusiomis liūtų galvomis, monotoniškai kapsėjo lašai. Moliniuose vazonuose karčiai kvėpėjo raudonos ir baltos pelargonijos. Pro užvertų medinių langinių pinučius lyg spinduliai sklido paslaptingas svetimų kambarių gyvenimas. Miniatiūrinės užteigėlės buvo pilnos smagiai įkaušusių, šnekių ir dainingų senučių, kurių gerokai pagyvenę šuniukai, aplipę konfeti ir apraizgyti serpantiniais, lekuodami rausvais liežuviais, kantriai laukė ramesnių dienų. Restoranėlių savininkai, niūniuodami *O sole mio*, vyniojo į laikraščius negudrų savo vitrinų asortimentą: papelijusį sūrį, baklažanų blynus, keptus ančiuvius. Jais ir pigiu vynu dabar buvo galima pajavairinti Robkės viralus.

Vakarais Šv. Morkaus aikštėje prasidėdavo visuotiniai šokiai. Lietuviškoji kompanija kažkodėl tarsi magnetas traukė keistuolius, patrakėlius, bepročius ir įsidūkusius Trečiojo pasaulio tautų atstovus. Nors

šilkais šiugždančių ir paaukuotomis kaukėmis besipuikuojančių aristokratų šioje diskotekoje po žvaigždėtu dangumi ir taip nebebuvo nė kvapo. Vidurnaktį drausmingi Didžiojo kanalo keltai virsdavo tai Kvailių, tai Vaiduoklių laivais ar Plaukiojančiomis operomis ir gabeno realybės jausmą praradusius persirengėlius namolei. Lietuviai, tarsi kokie dvilypio gyvenimo kryžių velkantys vampyrai, iš kiekvienos puotos liūdnei grįžtantys į savo kapinių rūšį, slinkdavo į prasmirdusį autobusą ir, sulindę į miegmaišių įkapes, kankindavosi laukdami šventiško ryto.

KAUKĖS

Žodis „kaukė“ dažniausiai asocijuojasi su karnavalais ir šventėmis. Tačiau įdėmiau pasižvalgę įsitikinsime, kad kaukės yra ir nuolatinis kasdienybės atributas. Jos mus supa visada ir visur. Jos susijusios su pačiomis įvairiausiomis gyvenimo sferomis: sportu (fechtuotojų, ledo ritulininkų, boksininkų, motociklininkų, lenktynininkų antveidžiai), darbu (suvirintojų, narų, gaisrininkų, spec. apsaugos pareigūnų kaukės), grožio industrija (vualiai, makiažas, grimas, maitinamieji, drėkinamieji ar skaisti-

namieji, irgi „kaukėmis“ vadinami, tepalai), sveikata (dantistų, chirurgų kaukės), liga (chloroformo ir deguonies kaukės), kriminaliniu pasauliu (vagių, įsilaužėlių, teroristų ar Kuklusklano narių veidus maskuojantys dangalai) ir t. t. Kaukės dalyvauja ne tik mūsų buityje ir būtyje. Neretai jos neišvengiamai pasirodo ir mirties valandą: kaukėmis maskuojasi budeliai ir egzekutoriai, kartais kaukę atstojančiu akidangčiu ar gobtuvu bandoma paslėpti ir aukos, ir mirtininko veidą (tereikia prisiminti „Šokėją tamsoje“ ir desperatiškas Bjork herojės pastangas plėšiant nuo galvos maišą kartuvių kameroje). Kaukės karaliauja ir pačioje paslaptiniausioje – pomirtinėje sferoje.

Peržvelgę kaukės, visų tautų kultūroms būdingo atributo, istoriją, pamatysime, kad ilgus tūkstantmečius ji labiausiai buvo susijusi su mirtimi, mirusiųjų bei dvasių pasauliu ir pomirtiniu gyvenimu. Geriausias pavyzdys yra auksinės Egipto faraonų kaukės, amžiams išsaugojusios jau kadaise nebūtyje išnykusių žmonių veidus. Jos taip pat lydėjo į paskutinę kelionę turtinguosius Graikijos ir senovės Romos gyventojus.

Priešingai nei įvairioms gyvenimo sferoms tarnaujančios kaukės, kurių pagrindinė funkcija yra

paslėpti, užmaskuoti jų savininkų identitetą, pomirtinės kaukės kaip tik užfiksuoja portretinį velionio panašumą, kad jį išsaugotų kiek galima ilgesnį laiką. Net ir šiandien tebegyvuoja tradicija, mirus kokiais kultūros ar politikos pasaulio įžymybei, pagaminti gipsinę jo ar jos veido kaukę. Kodėl autentiškiau, ateities kartoms paliekamu garsaus žmogaus pavidalu laikomas jo veidas būtent mirties akimirka, sunku pasakyti. Tačiau pamenu savo nuostabą, kai Sankt Peterburge (tuometiniame Leningrade) pirmą kartą pamačiau pomirtinės Dostojevskio ir Bloko kaukes. Šios visą gyvenimą dramišku prieštaravimu draskytos, daug kentėjusios asmenybės baltose gipso atliejose veik kūdikiškai šypsojosi ir spinduliavo palaimingą ramybę. Nors galbūt toji ramybė palaiminga atrodo tik ant juodo aksomo, po muziejaus vitrinos stiklu.

Ne mažesnę išpūdį man padarė ir kita su pomirtine kauke susijusi istorija, kurią tuoj po Johno Lenono nužudymo žurnalistams pasakojo jo našlė Yoko Ono. Ji kalbėjo, kad Mirtis (net tokia staigi ir netikėta kaip legendinio eksbitlo) praneša apie savo atvykimą jau prieš kokias tris dienas. Tuomet gyvo žmogaus veidas įgauna ypatingų pomirtinės kaukės bruožų. Iš tiesų, pasižiūrėjus į Johno Lenono foto-

grafijas, darytas tragedijos prie Niujorko *Dacota House* išvakarėse, matyti beveik ta pati Dostojevskio ir Bloko pomirtiniuose veiduose sustingusi romaus susitaikymo, palaimingos kapituliacijos išraiška.

Yra dar ir trečiasis Mirties kaukės aspektas: bra-vūriškas, komiškas ar net ekscentriškas. Tai – šven-tiškai pasidabinusi, linksmi nusiteikusi gyvybinga kaukolė, pasirodanti per įvairias ritualines ar karna-valų šventes beveik visuose pasaulio kampeliuose – Tibete, Indijoje, Meksikoje, Italijoje ir Lietuvoje. Susidūrimas su ja turbūt yra tas išimtinis kartas gyvenime, kai, besišypsančios Mirties plekšnojami per petį mes galime pasakyti, kad jos visai nebijome.

Senosiose kultūrose kaukės visada buvo priva-loma šamanų ir religinių ritualų dalis. Jomis prisi-dengus, galima įžengti ten, kur neįmanoma patekti esant tiesiog žmogumi su įprastu kasdienybės lygmens veidu. Tik kaukės magiškai perkeistai būty-bei atsiveria pomirtinio, vėlių, dvasių, dievų ir kitų paslaptinių pasaulių vartai.

Vėliau kaukės persikėlė į teatrus, karnavalus ir maskaradus. Plačiai vartojamas ir „kaukę“ reiškian-tis žodis *maska*, kildinamas iš senosios italų kalbos termino *maschera*, arba *maske*, reiškiančio miru-siojo sielą. Beje, net pačios populiariausios ir itin

linksmos atrodančios šiandienių karnavalų kaukės tebėra išsaugojusios slaptą ryšį su mirtimi.

Pavyzdžiui, visiems žinoma komiškoji Arlekino kaukė turi gana makabrišką priešistorę. Ji siejama su senosiose Italijos kronikose atpasakotu įvykiu, 1091 m. nutikusiu kunigui ir vienuoliui Vakchelinui. Grįždamas namo vieną tamsią ir gūdžią naktį, šis garbus žmogus išgirdo už nugaros sunkius žingsnius – „lyg eitų didžiulė, bet išsekusi ir bejėgė kariuomenė“. Atsisukęs išvydo vaiduoklių procesiją, kurioje žengė mirtinai išblyškę kraupiai aimanuojantys vyrai ir moterys. Kadangi minėtasis Vakchelinas buvo beveik šventasis, kaipmat suvokė, kad nelaimingosios būtybės yra atgailaujančios sielos, ištrūkusios iš skaistyklos. Jis pavadino šią kraupią kompaniją *Familia Herlichini*, Harlekino arba Arlekino, šeimyna, nes Harlekinas, kaip ir Hekatė, Hadas, Halekvinas, senosiose pagoniškosiose tradicijose buvo vienas iš Požeminio pasaulio valdovų. Vėliau ši istorija aplipo daugybe pasakojimų apie mirusiųjų procesijas ar net mirusiųjų armijas (lot. *exercitus mortuorum*), klaidžiojančias miegančių miestų gatvėmis tam tikru metų laiku, dažniausiai prasidedant pavasariui. Galiausiai blyškūs ateiviai iš Anapilio tapo nepamainomu karnavalų atributu.

Kita tradicinė juokinga kaukė su ilga kaip Pinokio ar Buratino nosimi kadaise taip pat priklausė mirties sferai. Ją, siaučiant marui, dėvėdavo kiekvienas gydytojas ar lavonų surinkėjas ne tik todėl, kad niviai tikėjosi pasislėpti nuo mirtį sėjančio užkrato, bet ir todėl, kad saugojosi gendančių kūnų dvoko, mat į ilgą „antnosį“ būdavo pridedama kvapiųjų žolelių. Tokiu Doktoru Maro Metu šiandien persirengia beveik kas trečias Venecijos karnavalo dalyvis.

Ne ką mažiau yra norinčiųjų atrodyti ir šmėklišku *Familia Herlechini* procesijos nariu. Kai siauruose skersgatviuose sutinki nebylias būtybes su baltomis sustingusios išraiškos kaukėmis ir juodomis akių angomis, kai tave vėsiu dvelksmu paliečia plevenantys violetiniai, melsvi, pilki vualiai, teikiantys kostiumams besvoriškumo ir vaiduokliškumo įspūdį, gali suabejoti, ar tai gyvi žmonės, ar iš paralelinio pasaulio atklydusios dvasios. O kai vidurnaktį Didžiuoju kanalu tylutėliai praplaukia paaukuota gondola, pilna baltai apsirengusių fosforescuojančių, kaukėtų, su šurpiu sinchroniškumu irklais ore mosuojančių esybių, visas kūnas nueina pagaugais, ir akyse susitelkia ašaros, tik gal ne siaubo, o bausiaus susižavėjimo.

Tikriausiai kai kam pasirodys keista, kad, rašydama apie tokį linksmą ir nerūpestingą dalyką, kaip karnavalas, tiek daug dėmesio skiriu mirčiai. Bet jau ne kartą minėjau, kad šiandienė kaukių šventė iš tikrųjų yra kilusi iš šventų ritualų, o visos sakraliosios tradicijos stengėsi pažinti ne tik gyvenimą, bet ir tai, kas slypi anapus jo. Sakoma, kad mirusieji gyvena kažkur tarp mūsų, bet negali su mumis susisiekti. Yra erdvė ir laikas, kai jie visai priartėja. Kai būna jau nebe šalia, o kartu. Tai – nei baisu, nei liūdna, nei linksma. Tiesiog yra taip, kaip yra.

Tradiciniai karnavalai, dažniausiai rengiami ant lemtingos žiemos ir pavasario ribos, pradeda gamtos pabudimo ciklą. Kaip jau minėjau, ritualinėje laiko tarpsnio pradžioje mirtis ne tik nutolsta, bet ir maksimaliai priartėja. Tačiau tokiomis magiško virsmo akimirkomis sustiprėja ir vitališkosios galios, atsinaujinimo ir prisikėlimo viltis. Netgi tas kraupokas faktas, kad paskutinę karnavalo dieną daug kur (Romoje – net iki XIX a. pradžios) buvo viešai vykdomos mirties bausmės, byloja ne tik apie susidorojimą su nusikaltėliais, bet ir apie prasidedantį kitokį – švaraus ir nekalto gyvenimo – etapą.

Taip pat nereikia pamiršti, kad karnavalai vyksta Gavėnios išvakarėse, pradėdami keturiasdešimties

pasninko ir atgailavimo dienų ciklą, skirtą Kristaus mirties kančioms apmąstyti. Tačiau daugialypėje karnavalo simbolikoje jau slypi Prisikėlimo ženklai. Jie užkoduoti ir karnavalo kaukėse. „Norint atgimti pirmiausia reikia mirti“, – tokia yra visų magijos vadovėlių pamėgta tezė. Magija apima pačias įvairiausias sritis: nuo žemdirbystės ir vaisingumo ritualų, alchemijos, filosofinio akmens ar gyvybės eliksyro gamybos iki kiekvieno žmogaus vidinio dvasinio virsmo. Kaukė ištisus šimtmečius buvo vienas iš svarbiausių transformacinės magijos atributų. Ir jei mes šiandien pamiršome slaptąsias karnavalo simbolių reikšmes, pačios kaukės jas dar atsimena. Kaukės tebėra magijos įrankis.

Kaip ir kiekvienas magiškas daiktas, kaukė ne tik pabrėžia dualios realybės kontrastus, bet ir sujungia priešybes. Karnavalo eisenoje žengia Saulė su Mėnuliu, o tamsiai mėlynais žvaigždėtais šilkais plevenanti Naktis laiko už rankos geltonai apsitaisiusią Dieną. Tragiški personažai susivienija su komiškaisiais. Vyrai persirengia moterimis, moterys – vyrais, kai kurios būtybės yra androginiškos arba pabrėžtinai belytės. Tačiau išpūdingiausiai atrodo fatališkos poros, kurių veiduose-kaukėse tvyro ekstažiška palaimos ir kančios, meilės ir mirties, Eroto

ir Tanato išraiška. Viena iš svarbiausių karnavalo funkcijų yra kartu, protėvių, jų palikuonių, senatvės ir kūdikystės ryšys. Todėl tarp suaugusiųjų šmirinėja vaikai su elfų, angelėlių ir fėjų kostiumais. Taip sutramdomas chaosas.

Karnavalo kaukė atlieka dvigubą funkciją. Visų pirma ji pakeičia, užmaskuoja žmogų, tačiau toks anonimiškumas labai apgaulingas. Mat kaukė taip pat atveria, iškelia į paviršių šiaip jau paslėptas, giliai pasąmonėje glūdinčias asmenybės savybes. Kiekvienas karnavalinis kostiumas nėra atsitiktinis. Todėl nereikia stebėtis, kai karnavalo metu geraširdis pilietis virsta demonu, linksmuolis staiga tampa liūdnuoju Pjero, padorus šeimos tėvas apsigobia Kazanovos ar Don Žuano apsiaustu, pusei moterų knieti šėlti kaip raganoms, o kitoms daug smagiau įsisprausti į puošnias rūmų damų suknius, prisi dengti svetimais šalto klasikinio grožio veidais ar dėvėti vienuolio drabužį. Pagal tai, kokią kaukę pasirenka tavo draugas ar priešas, gali sužinoti daug naujų dalykų apie neapšvietąsias, slėpiningąsias asmenybės puses.

Lygiai taip pat iškalbingai kaukė byloja ir apie kiekvieną nepažįstamąjį. Neretai apie pirmą kartą matomą žmogų ji pasako kur kas daugiau negu vei-

das, kasdienybėje virtęs savotiška kauke. Tereikia pasižiūrėti į parduotuvėse ar troleibusuose mus supančius žmones ir kaipmat įsitikinsime, kad visi jie – kaukėti, prisidengę įvairiomis patogiomis, saugiomis, neįžūliomis išraiškomis. Juk mes nuolat maskuojamės ir visiems (darbdaviams, pavaldiniams, kolegoms, draugams, mylimiesiems) vaidiname vis kitokį vaidmenį. Kartais būname tokie, kokius mus nori matyti aplinkiniai, kartais stengiamės įpiršti kitiems ne tikrąjį savo pavidalą, o tokį, kokį norime, kad matytų. Tik nedaugelis įstengia žmonėse ir netgi vienatvėje būti be kaukės, maksimaliai atviras aplinkai ir sau pačiam, nes tai – pavojinga. O gal ir nereikalinga.

Kasdieniniame gyvenime, būdami minioje, gatvėje ar bet kokioje kitoje viešojoje vietoje, mes dažniausiai vengiame akių kontakto su kitais žmonėmis. Mūsų žvilgsniai susiduria tik trumpam, o ilgiau vienas į kitą stebeilydami, pasijuntame nepatogiai, kartais net išsigąstame. Mumyse vis dar gyvas archajiškas tikėjimas, kad iš akių galima išskaityti kito mintis, o kartais net pagrobti sielą. Pernelyg ilgai, ilgiau nei penkias sekundes, užtrukęs nepažįstamų žmonių akių kontaktas šiuolaikinėje visuomenėje gali būti

suprastas kaip flirtas, iššūkis, provokacija ar tiesiog neetiškas elgesys.

Perkeistoje karnavalo realybėje viskas vyksta iš esmės priešingai. Žmonės apsigobę kostiumais, kuriuose dažniausiai nėra palikta net lopinėlio atviro kūno, ir, prisidengę sustingusios, neutralios išraiškos kaukėmis, jaučiasi saugūs. Jie nebebijo atviro žvilgsnio. Ieško vienas kito akių, paslaptinai švytinčių tamsiose kaukių išpjovose. Tuomet įvyksta stebuklas. Trumpasis jungimas. Elektros šokas. Iš po nebylaus, neįspėjamo, netikro karnavalinio veido ūmai ištrykšta šviesa. Ir toji šviesa nėra tik metafora, ji reali, apčiuopiama, netgi nufotografuojama. Į tave įsiliejantis šviesos srautas lyg per išpažintį byloja apie visą nepažįstamojo gyvenimą: džiaugsmus, sielvartus, meiles, neapykantas, nuopuolius ir pakilimus. Kaukės išpjovos ūmai tampa atviros lyg žaizda. Ne kūno, sielos stigma. Kelios akimirkos kupinos neįprasto intymumo, intrigos ir dramtizmo, papasakoja daugiau nei ilgas autobiografinis romanas. Viskas trunka tik tiek, kiek reikia dviem praeiviams prasilenkti siaurame skersgatvyje. Bet išsiskyrus dar ilgam pasilieka ilgesys. Ilgimasi ne konkretaus staiga atsiskleidusio asmens, kurio tikriausiai niekada nebepamatysi, o pamatęs – nepa-

žinsi, bet artumo ir atvirumo. Nes, nusiėmę karnavalo kaukes, vis rečiau įstengiame vienas kitam iš tiesų atsiverti.

Ypatinga kaukių savybė – atskleisti ar net demaskuoti žmogų – kartais buvo naudojama ir visai tiesmuku būdu. Per karnavalus plebėjai pasinaudodavo proga iškelti į dienos šviesą aristokratų paslaptis, intrigas ir plačiai paskleisti šiaip jau tik pašnabždomis išsakytas apkalbas. Dažniausiai tai būdavo neteisėtų meilės nuotykių išviešinimas. Beje, viena iš Venecijos karnavalo atsiradimo istorijų byloja, kad nuo seniausių laikų miesto gyventojai į slaptus pasimatymus vykdavo prisidengę kaukėmis, o ilgainiui jų prisikaupė tiek, kad buvo nuspręsta rengti maskaradus. XVIII a. itin išpopuliarėjo portretinės konkrečius žmones vaizduojančios kaukės, kuriomis buvo bandoma sukompromituoti kai kurias aukšto rango asmenybes. Portretiniai atvaizdai netrukus buvo uždrausti, mat jų pasirodymais kėsintasi ne tik į buduarų, bet ir į valstybines paslaptis.

Šiandien kaukės įgavo dar vieną funkciją: tapo pigiu ir banaloku turistinio meno atributu. Dešimtimis ar net šimtais jos snūduriuodamos dulka suvenyrų parduotuvėlėse pradedant Afrikos ir baigiant Kinijos kaukėmis. Tačiau vienatvėje, išvadautos iš

monotoniškų „pirk-parduok“ ekspozicijų, kaukės ir vėl atgyja. Bent jau taip jos elgiasi mano kolekcijoje. Čia triumfuodama šypsosi sparnuota kaukolė iš Lhasos, už kurią iš pradžių buvo užsiprašyta kosminė kaina, bet nusiderėjusi gavau ją beveik pusvelčiui. Demonas iš Katmandu sykių iki ašarų išgąsdino vienos mano draugės vaiką, nors prieš tai, triakiai pabaisai išvykstant į Vilnių, žilagalvis kaukių meistras ja rūpinosi lyg mylimiausiu savo kūdikiu. Egiptietiški faraono Echnatono bruožai primena mano tėvo jaunystės nuotraukas. Venecijietiška kaukė, kurios niekaip negalėjau išsirinkti iš šimto kitų, visiškai vienodų, staiga įsigeidė violetinių popieriinių gėlių. Baltas japoniško No teatro veidas glaudžiasi prie juodo, afrikietiškojo. Mongolijos drakonas šypsosi Butano tigrui... Niekuomet šių kaukių neužsidedu. Bet žinau, kad jos mane saugo.

Karnavalui pasibaigus kaukės dar ilgai vaide-nasi. Kaukėmis tampa kelio ženklai, šešėliai, iška-bos, atspindžiai languose.... Galiausiai jos persikelia į sapnus. Ir sapnuose pasilieka.

2001 m. vasaris

SUGRIŽIMAS Į VENECIJĄ

Žinią, kad vėl pamatysiu Veneciją, priimu kaip susimokėlė, tarsi egzistuočiau kokie slaptieji tik mano ir miesto planai, apie kuriuos nieko nenutuokia kelionės organizatoriai. Taigi vykstu ten rengti TV laidų apie karnavalą, nors nujaučiu, kad tikrieji šio žygio tikslai yra kitokie. Kokie – net pati nežinau. Bet man malonu galvoti apie paslaptinę ir stiprią jėgą, kuria Venecija mane pritraukia jau antrą vasarį iš eilės. Brodskis čia praleido septyniolika žiemų. Neketinu savęs lyginti su poetu, bet fatališka miesto trauka, kuri veikia, nepaisydama žmogaus valios, tarsi apeidama ją, nustumdama į šalį ir virsdama likimu, yra ta pati.

Šį kartą skrendu lėktuvu ir kaip „baltas žmogus“ gyvenu viešbutyje. Jokių nakvynių ant suoliukų, šalto Adrijos pakrantės smėlio ar po medžiais! Pernykštis čigoniškas menininkų autobusas, atsiradęs lyg lydekai paliepus (o gal – Venecijai panorėjus?), dabar jau atrodo ne kaip neišvengiama būtinybė, o kaip smagi užgaida. Juk keliauti galima visaip. Tąsyk Venecija ne visiems patiko, bet, kaip dabar suprantu, ne dėl komforto stygiaus. Brodskis, kurio *Fondamenta degli Incurabili* išstudijavau kaip Bibliją, yra užsi-

minęs, kad Venecija žudo savimylą, nes „joks egoistas, teišus ar neteišus, nesugebės ilgai blizgėti šiose porceliano dekoracijose prie vandens, nes jos nustelbia bet kokią vaidybą“. Tą keistą, beveik budistinę patirtį, blunkant ir tirpstant asmeninei individualybei, prisimenu iki šiol. Ir noriu tai dar kartą patirti.

Venecija vadinama vienu gražiausių pasaulio miestų. Grožis – skonio dalykas ir dėl jo galima ginčytis, tačiau visi sutaria, kad Venecija – unikali. Tai net nėra miestas įprasta šio žodžio prasme, o aštuoniolikos didelių ir šimto mažyčių salų archipelagas, vagojamas šimto septyniolikos kanalų. Vandens lygis kanaluose keičiasi keturis kartus per parą, o ir potvyniai čia neišvengiami. Kartais vanduo užlieja net *San Marco* aikštę, tuomet paparaciai tykoja nutverti kokią nors į Kino festivalį atvykusią Holivudo žvaigždę basą ir pikantiškai pasikaišiusią sijonus.

Vien per XX a. Venecija nugrimzdo 23 centimetrus. Šis faktas turistams atrodo įdomus, tačiau Venecijos gyventojams jis dramiškas. Pesimistai murma, kad miesto laukia Atlantidos likimas, tačiau optimistai nepraranda vilties jį išgelbėti. Tikimasi, kad XXI a. Venecijai bus išrastas gelbėjimo ratas, o kol kas studijuojami Canaletto paveikslai, mat

šis dalininkas XVIII a. tapė pasitelkęs *camera obscura* sukurtus vaizdus, todėl jo paveikslai su fotografiniu tikslumu perteikia dar ne taip grėsmingai apsemto miesto vaizdą. Veneciją galima garbinti, galima jos nemėgti, bet neįmanoma likti abejingam. Jos pakerėtas Petras I ėmė statyti Sankt Peterburgą. Tačiau Goethe, atrodo, buvo skeptiškas ir Veneciją vadino Bebrų respublika. Kitas poetas ją pakrikštijo Plaukiojančia Greta Garbo. Brodskis, kurį laikyčiau savotišku šio miesto evangelistu, Veneciją tapatino netgi su rojumi, pridurdamas, kad jam tokia dangiška sąvoka nesisieja nei su klimatu, nei su oro temperatūra.

Net Venecijos žemėlapis atrodo neįprastai. Evangelistas Brodskis kartografinį Venecijos siluetą lygino su dviem keptomis žuvimis vienoje lėkštėje arba su omaru sulipusiomis žnyplėmis. Pasternakui miesto konfigūracija priminė išbrinkusią *croissant* bandelę. Man simbolinis *Venezia* atvaizdas panašus į besuyrančią mandalą, kurios centre yra ne *San Marco* aikštė, o *Rialto* tiltas, dalijantis į dvi beveik lygias dalis *Canal Grande*, atvirksčią S raidę su šios viršuje esančiu *Cannaregio* pusapskritimiu ir *Della Giudecca* salos lanku apačioje. Kitos mandalos dalys-salos – *San Pietro*, *Santa Elena*, *San Gior-*

gio, Maggiore, Burano, Murano - neturi tokių švelnių apvalainų kontūrų ir, tarsi išcentrinės jėgos veikiamos, žyra į šalis, tolyn į jūrą. Mėlynų kanalų raizgalynė prilaiko pagrindinę miesto plokštumą tarsi tinklas smėlio kopą, kad ji nenugrimztų į vandenį arba, pučiant smarkiam vėjui, smiltis po smilties neišsisklaidytų danguje. Visa ši įmantri gamtos ir žmogaus rankų konstrukcija yra nutolusi keturis kilometrus nuo žemyno ir du kilometrus nuo atviro jūros.

Po Veneciją galima keliauti dvejopai: arba pačiam klaidžioti vingiuotų, dažniausiai aklavietėmis pasi-
baigiančių gatvelių labirintais, arba atsiduoti kitų malonei rinktis drumstas vandens arterijas, šnekų irklininką bei juodašonę gondolą. Šis plokščiadugnys grakštaus korpuso laivelis, puikiai tinkantis siauriems, negiliems kanalams, metraščiuose pirmą kartą paminėtas 1094 m. Jis greitai įgavo populiarumą, o netrukus net tapo vienu iš Venecijos simbolių. 1562 m. buvo išleistas įsakymas, reikalaujantis visas gondolas dažyti juodai, kad gyventojai liautųsi demonstravę turtinį savo pranašumą ir puošę laivus pačiais ekstravagantiškiausiais būdais. Tokia taisyklė tebegalioja ir šiandien, kai Venecijos kanalais plaukioja kruopščiai suskaičiuotos keturi šimtai

aštuonios laivės. Ypatingomis progomis, pavyzdžiui, per vestuves, jas leidžiama dabinti gėlėmis, o turistams patriotams pirmagalyje įstatyti savo valstybės vėliavėlę. 2002 m. Venecijoje teko matyti tik amerikietiškas, bet G. W. Busho portretų ten nebuvo.

Gondola yra prabangos atributas, kuriuo tiek senovėje, tiek šiais laikais įstengia naudotis vien pasiturintieji. Tradicinis penkiasdešimties minučių plaukiojimas su simpatišku gondolininku yra brangus malonumas ir atsieina maždaug pusę vidutinio lietuvio atlyginimo. Todėl pasistenkite už tą pačią kainą neįlipti į vadinamąją *santallo*, valtį, kuria anksčiau buvo išvežiojami kroviniai, o dabar kai kurie klastingi irkluotojai bando į ją, kaip į gondolą, prisi-vilioti turistus. Tačiau *santallo* neverta net trečdaliao gondolos kainos, kurią per kvailą galvą sumokėsite. Dar viena gondolos sesė vadinasi *traghetti*. Tai kel-tas, plukdantis per *Canal Grande*. Jeigu neturite kur dėti pinigų, galite į gondolą užsisakyti prašmatnius pietus, šampano, akordeonistą ir serenadų atlikėją. Jeigu šąlate, ant raudonu aksomu apmuštų suolo-lių visada padėti jaukūs pledai. Po aštuntos valan-dos vakaro dailios ir gracingos laivės kaina pakyla maždaug dvigubai, nes tai – galvas pametusių įsi-

mylėjėlių ar nuo materialios realybės atitrūkusių romantikų metas.

Istantis gondola nederėtų pamiršti, kad kanalas yra gatvė, o ne kas kita. Tai liudija ir kelio ženklai, įprasti arba neįprasti, tokie, kuriuose pavaizduota gondola. Vandens kryžkelėse ar staigiuose posūkiuose kabo didžiuliai apvalūs veidrodžiai, atspindintys visą aplinkinį pasaulį itin mįslingai – tarsi magiškieji kerėtojų stiklo rutuliai. Tačiau gondolininkai nepasitiki vien šia modernia saugaus eismo simbolika, jie naudojami ir senoviniais būdais: susišvilpauja, susišūkauja, susiūkauja, kai priešinga kryptimi atplaukiančiojo dar nė nematyti. Vandens eismo taisyklėse rašoma, kad turistus irstantis gondolininkas visada privalo praleisti karabinierių laivelius ir greitąją medicinos pagalbą. Tačiau skubantieji kanalų gatvėmis skundžiasi, kad gondolų irkluotojai yra tikri nepraustaburniai, pasipūtę chamai ir išpuikėliai. Na, žinoma, jie turi dėl ko riesti nosį! Pasididžiavimo verta vien gondolininko uniforma: juodos kelnės, dryžuoti jūreiviški marškinėliai, elegantiškas švarkas žiemą ir šiaudinė skrybėlė su raudono arba mėlyno šilko kokarda.

Mūsų laivę vairuoja Džanis, didžiaakis kerinčios šypsenos vyriokas, panašus į jauną Marcello'ą

Mastroianni'į, kai šio skruostuose dar buvo duobutės, o ne raukšlės. Jis kuo puikiausiai numano apie saldų savo žavesį, bet ar gondolininkas gali būti kitoks – senas piktas neūžauga? Nesąmonė... Kelionių vadovuose rašoma, kad irklininkas privalo savo klientams padainuoti dar ir kokią nors už širdies griebiančią itališką dainelę, pavyzdžiui, *Santa Lucia*. Sprendžiant iš balso, kokiu šūkauja posūkiuose ir patiltėse, Džanis turėtų būti neblogas dainininkas. Tačiau užuot dainavęs jis tik plepa minkšta ir puria kaip plakta grietinėlė anglų kalba, šokinėdamas nuo pikantiškų kasdienybės detalių prie šlovingos miesto istorijos ir atgal. Atrodo, kad jis gali paporinti ne tik apie kiekvieną bažnyčią ar garsaus didiko rūmą, bet ir apie kiekvieną krantinės akmenį, net kanalo bangelę. Bažnyčių pavadinimus Džanis taria lipšniai tarsi savo mylimųjų vardus: *Santa Maria Formosa*, *Santa Maria dei Miracoli*, *Santa Maria Gloriosa dei Frari*... Užtat rūmus jis įvardija mandagiai, bet santūriai, tarsi pristatinėtų aukšto rango draugus: *Palazzo Papadopoli*, kur lėbavo Kazanova, *Palazzo Contarini*, kur dėl tariamos neištikimybės kankinosi Dezdemoną, *Palazzo Dario*, irgi su savo istorija...

Plaukiant gondola, Venecija atsiveria itin keistu rakursu, nes beveik visi jos *palazzo* ir žalsva patina

pasidengę namai atrodo negyvenami. Kur prapuolė venecijiečiai?! Matant, kaip durys, o kartais netgi langai, nesutikę jokio kietesnės medžiagos pasipriešinimo, išeina tiesiai į vandenį, kyla visokių įtarimų. O koks Venecijoje savižudybių skaičius? Juk būnant tokioje melancholiškoje, netgi dekadentiškoje, auroje, mintys apie mirtį tikriausiai aplanko gana dažnai? Kai nuolatos – bundant, pusryčiaujant, skaitant, svajojant, dykinėjant, pietaujant, nuobodžiaujant, liežuvaujant, vakarieniaujant, geriant vyną, mylintis, mingant ir net sapnuojant – regi vien tik vandenį, turėtum jaustis lyg gyventum su užtaisytu šautuvu prie smilkinio. O gal ir ne... Džanis nesuvokia mano samprotavimų. Irklu rodydamas į žalią, per krantinės plytas ir akmenis vingiuojančią liniją, aiškina, kad bėdos užgriūva tuomet, kai vanduo pakyla virš jos, nes prasideda *aqua alta*. Potvynis – dalykas rimtas. Tuomet gyvenimas Venecijoje apmiršta. Bet net kai *aqua alta* pasiekia savo apogėjų, niekam nekyla mintis žudytis. Gyvenimas yra gražus. Ypač čia – Venecijoje...

Žiema, nors kanalų vanduo pakilęs beveik iki pat žaliosios linijos ir, svarbiausia, nedvokia kaip vasarą, yra ne pats geriausias laikas gondolininkams. Jie su savo elegantiškais juodais kostiumais būriuojasi ant

tiltelių lyg didžiuliai skrybėlėti varnai, kumščiuojasi, švilpauja, rūko ir be paliovos juokiasi, pasakodami kažkokias labai linksmas istorijas. Daugybė bedarbių gondolų, uždengtų ryškiai žydru ir žaliu brezentu, krantinėse irgi laukia savo valandos. Romaus jų plūduriavimo vietos primena kokį poilsio sustojusį karavaną, kurio žmonės išsiskirstė kas sau, užtat žirgai ar kupranugariai, pririšti prie mėlynų paauksuotais bumbulais puoštų polių, snaudžia, per miegus ritmingai trypdami kanopomis ir keldami mažytes bangeles su daugybe purslų: šliūkšt šliūkšt šliūkšt...

Mažieji kanalai yra tik uvertiūra prieš tikrąją Venecijos grožio simfoniją, kuri suskamba keliaujant *Canal Grande*. Didžiuoju kanalu, kaip ir dera, plaukia didžiuliai laivai, *vaporetti* – keltai, zuja *motoscaffi* – vandens taksi, lekia motorinės valtys ir neskubėdamos slysta baržos. Kanalas, dar vadinamas „puikiausiu pasaulio prospektu“, yra beveik keturių kilometrų ilgio ir dalija miestą į dvi nelygias dalis. Tam tikru paros metu *Canal Grande* būna judrus kaip centrinė bet kurio kito didmiesčio gatvė. Tačiau tas judrumas nevargina, atrodo šventiškas. Bėda tik ta, kad zujantys laiveliai ir motorinės valtys suardo dar vieną Veneciją, kuri ramybės valandomis gyvuoja veidrodiniuose vandens atspindžiuose.

Venecija ilgus šimtmečius buvo laikoma Europos vartais į Rytus ir intensyviai mezgė prekybos ryšius su Aleksandrija, Egiptu, Sirija, Indija ir kitomis klestinčiomis Oriento šalimis. Tai suformavo labai savotišką, netgi egzotišką, šio miesto stilių. Čia gausu bizantiškų kupolų, islamiškus minaretus primenančių bokštų ir arabiškos architektūros detalių. Abiejuose Didžiojo kanalo krantuose esantys rūmai, statyti įvairiomis epochomis ir išsaugoję garsiausių Venecijos didikų šeimų vardus – *Grimanni*, *Grassi*, *Kverninni*, *Giovanelli* – atskleidžia miesto istoriją geriau nei išsamiausios kronikos. Baltą fasadų marmurą keičia ochra, sepija, umbra ir dar dešimtys švelnių pustonų, rodos, prisitaikiusių prie rūko, kuriame perdėm ryškios spalvos atrodytų tarsi aki-brokštas. Namai dera vienas prie kito it Vivaldi'o ar Cherubinni'o muzikos akordai, nė vienas neišsišoka, neužgožia ir neperrėkia šalia stovinčiojo, o tulpes ar lotosus primenantys *Palazzo Barbaro* kaminai, pajuodavusiu auksu švytinčios *Palazzo Barbarigo* mozaikos, *Palazzo Genovese* aštrios arkos neardo visuotinės harmonijos, o tik ją papildo. Į vientisą melodingą namų ir rūmų simfoniją šen bei ten, it solo dainuojantis sopranas, altas ar tenoras, įsiterpia bažnyčios: *San Geremia*, *San Simeone Piccolo*,

Santa Maria de la Salute. Tarsi vartant milžinišką meno istorijos vadovėlį, per rūką, per *vaporetto* sukeltus vaivorykštės spalvų purslus, per žuvėdras ir kirus, puslapis po puslapio atsiskleidžia vis kiti architektūros stiliai: bizantinis, gotikos, Renesanso, baroko ir, laimė, nėra nieko šiuolaikiško. Tačiau pernelyg ilgai žiūrėti į visą šį grožį darosi pavojinga, kaip kad žiūrint į ryškią saulę. Jis nudegina ne akių rageną, bet kažką daug giliau – sieloje. Ten, kur pasąmonė susiliečia su dar slaptesniais jau nebeįvardijamais ir nepažiniais esybės klodais, netgi suskausta. Todėl belieka sukti žvilgsnį į šalį nuo viso šio panoraminio, didingo, beveik tobulo grožio ir užsiimti kuo nors labiau įprastu, pavyzdžiui, skaičiuoti tiltus. O miestas, kuris stovi ant vandens, be jų neišsivaizduojamas.

Trys pagrindiniai tiltai – *Ponte dell Accademia*, *Ponte di Rialto*, *Ponte degli Scalci* – jungia Didžiojo kanalo krantus. Trys šimtai penkiasdešimt mažesniųjų tiltelių tarsi kokios lanko pavidalo keteros išdygsta iš gatvelių ir skersgatvių, paskui, peršokę vandens trajektorijas, vėl į juos įauga tęsdami savo įprastus, ankštai namų suspaustus maršrutus. Jeigu tikite prietarų, kad svajonė, sugalvota pirmą kartą žengiant per lieptą, būtinai išsipildys, tai keliaudami

į Veneciją galite paruošti po norą beveik kiekvienai metų dienai. Iki 1480 m. Venecijos tiltai buvo mediniai, vėliau juos pakeitė akmeniniai, savo forma primenantys arką. Kiekvienas tiltelis turi savo vardą ir kokią nors istoriją apie meilę, išdavystę, nusivylimą ar kosminę širdperšą.

Bene daugiausia pasakojimų gaubia paslaptinąjį *Ponte dei Sospiri* – Atodūsių tiltą. Iš kitų jis išsiskiria dar ir savo architektūra, mat yra ne tik dengtas stogu, bet ir aklinais uždaras, tik su keturiais grotuotais langeliais. Tiesa, grotos šiame Grožio mieste negalėtų būti tiesiog paprasti kryželiai, todėl *Ponte dei Sospiri* jos primena gėlėtus Burano nérinius. Tiltą dar puošia reljefas: Temidė užrištomis akimis su svarstyklėmis, sėdinti tarp dviejų liūtų, kurių pora, matyt, taip pat yra skirta palaikyti nusikaltimo ir bausmės pusiausvyrą. Kadaise Atodūsių tiltu nusikaltėliai buvo vedami iš *Prigioni Nove* – Naujojo kalėjimo į Dožų rūmuose esančias teismo institucijas: *Qarantia*, *Tribunale* ir *Avogaria*. Čia nusižengėliai buvo tardomi, kartais – kankinami, čia jie išklausydavo nuosprendžius, sužinodavo apie gresiančius kalėjimo metus, tremtį arba net mirties bausmę. Dvidešimt žingsnių virš *Rio di Palazzo* – Rūmų kanalo galėjo vesti į karcerį, galerą, ešafotą

su giljotina ar kartuvėmis, retkarčiais – į laisvę. Tad nenuostabu, kad einantieji tuo ankštu, sarkofagą primenančiu marmuriniu koridoriumi dūšaudavo iš baimės, sielvarto, nevilties, o kartais – patyrę palengvėjimą.

Visų šių tiltų karalius yra *Ponte di Rialto*. Pirmą kartą du Venecijos krantus jis sujungė XV a. pradžioje, bet buvo nušluotas nuo žemės ir vandens paviršiaus per Bajamontes Tiepolo organizuotą sukilimą. Jis netrukus buvo atstatytas, bet 1444 m. sugriuvo. Trečiasis bandymas nutiesti *Rialto* atrodė sėkmingas, tad greitai tiltas apaugo daugybe parduotuvėlių. Neatlaikydamas jų svorio, skilo pusiau. Galų gale 1592 m. *Rialto* atgimė dar kartą ir, įremitas dviem dengtais arkų koridoriais, kuriuose verda prekyba delikačiais mažmožiais ir suvenyrais, tebestovi iki šiol. Šis tiltas yra vienas pagrindinių traukos centrų Venecijoje, o vasarą, vykstant istorinei gondolų regatai, ar žiemą, plaukiant išpuoštų karnavalo laivelių procesijai su kaukėtais keleiviais, ant *Rialto* laiptų susirenka tiek žmonių, kad nėra net kur obuoliui nukristi. Minios šurmulyš čia dažniausiai būna toks intensyvus, kad išvaiko jei ne rūką, tai bent jau Venecijai įprastą melancholiją, o ant žuvėdrų ir kirų sparnų atneštas sūrus, dumblingas,

jodo prisotintas jūros aromatas iš alcheminio kvapo vėl virsta paprasta chemija.

Rialto pavadinimą, reiškiantį „aukštas krantas“, turi ir visas rajonas, kuriame kadaise įsikūrė pirmieji miesto gyventojai. Čia stovi *San Giacomo di Rialto*, viena seniausių Venecijos bažnyčių, kuri buvo dažnai perstatinėjama, todėl yra gana eklektiška – kaip paveikslas, kuris, siekiant sunkiai įsivaizduojamos tobulybės, ant tos pačios drobės tapomas daugybę kartų. Garsėja ji ir savo varpine su 1410 m. laikrodžiu, kuris visada rodo netikslų laiką. Beje, erdvėje, kur vienu metu perregimais, susisiekiiančiais ar susikryžiuojančiais sandais yra šitiek epochų, būtų keista laiką skaičiuoti tik pagal vieną – dabarties standartą. Kadaise *Rialto* rajonas venecijiečius viliojo daržovių ir šviežios žuvies turgumis, iš kurių šiandien likęs tik negarsus, tačiau vis dar spalvingas aidas. Tai, ko užtenka patenkinti kasdieninėms žmogaus reikmėms, kaip ir visur gožia placebas, nors be jo puikiausiai galima gyventi. Na, o ką Venecijoje veikti su dviem plokščiais plastikiniais mikimaisais, šokančiais breiką ant žalios kuniškos magnetolos? Arba – su kaklaraiščiais, ant kurių išspausťos nuogos *Playboy* gražuolės? Tad geriau jau skubėti į *San Marco* aikštę, kuri, tarsi apibrėžta koku maginiu

kreidos ratu, neišsileidžia į save nieko eklektiško ir prieštaraujančio vieninteliam, bet visuotiniam venecijietiško grožio dėsniai.

Piazza San Marco erdvėje jau nuo seno rutuliojosi visi svarbiausi Venecijos įvykiai: religinės misterijos ir procesijos, karnavalai ir šventinės fiestos. Čia Venecijos gyventojams prisistatydavo nauji valdytojai, į tolimus žygius išvykstantys užkariautojai, laikini miesto okupantai, išlaisvintojai, net buvo vykdomos mirties baudos. Kad ir kokie Venecijoje būtų jūsų planai ir tikslai, kasdien lyg užburti sugrįšite į *San Marco* bent po keletą kartų. Aikštė skirstoma į dvi dalis: tai uždara ir stačiakampė *Piazza*, Napoleono vadinta „gražiausia Europos svetainė“, ir mažesnioji – *Piazzetta*, kuri atsiveria į prijaukintą jūros lagūną. *Piazza* buvo pradėta kurti IX a. ir galutinai užbaigta XVIII a. Šiandien joje karaliauja turistai, balandžiai ir turbūt angelai. *San Marco* ore visada daug sparnų šnaresio, kurio priežasties nesinori aiškinti perdėm žemiškai: esą atvykėliai čia mėgsta be saiko lesinti būrius karvelių. Marmuriniai angelai su paauskuotais ir aštriais tarsi alebardų peiliai sparnais rikiuojasi ant *San Marco* bazilikos fasado. Bet ne jie čia skraido. Užuominą apie kitokį, ezoterinį, skrydį kasmet per Venecijos karnavalą pateikia

akrobatinis numeris, vadinamas *Volo dell'Angelo*. Tiesa, Angelo skrydį įkūnijantis ekvilibristas pralekia virš *San Marco* pakibęs ant lyno, bet jau beveik plika akimi (ypač – trečiaja) gali stebėti, kaip jį lydi kiti, tikrieji, dangaus gyventojai. Juk Venecijoje sparnuoti net liūtai.

Liūtas, kaip ir gondola, yra vienas svarbiausių Venecijos simbolių. Šis kačių šeimos žvėris neretai nurungia net savo šeiminką šv. Morkų, nors jau niekas nebeprisimena, kodėl ir kokiomis aplinkybėmis jis buvo paskirtas ištikimai tarnauti evangelistui. Gal liūto pareiga buvo prišaukti įkvėpimą, kai šv. Morkus užrašinėjo Kristaus istoriją, nes, kuriant Šventraštį, sparnuotas arklys Pegasas pasirodė per prastas. Nes, pasak nuo Venecijos nebeatskiriamo Brodskio, knygos puslapius patogiau vartyti letena, o ne kanopa. Didžiausia Venecijos šventenybė – paties evangelisto palaikai, saugomi *Basilica di San Marco* altoriuje. Į Veneciją jie buvo atgabenti 831 m., prapuolė per gaisrą 976 m. ir vėl, tikėsimės, jau visiems laikams, atsirado 1094 m. Marmurinis liūtas, tupintis bazilikos fasade virš šventojo gyvenimą ir kančias vaizduojančių mozaikų, laiko knyga, atverstą ties puslapiu, kuriame parašyta: *Ramybė Tau, Šventasis Morkau, Evangeliste*. Nežinia, ar jam

taip jau ramu, nes po aidžiais bazilikos skliautais nesibaigiančiu srautu plūsta minių minios. Atsipalaidavę turistai šluote nušluoja bet kokią sakralios erdvės susikaupimą, besaikiu šventišku smalsumu naikina paskutines metafizikos liekanas, o it vagių bandymais paslapčia fotografuoti tai, kas draudžiama, gali išvesti iš kantrybės net patį Budą.

Šv. Morkaus bazilika tiesiog pribloškia savo didybe ir prašmatnumu. Šiame grandioziniame pastate stebėtinai darniai susilieję Rytų ir Vakarų architektūros stiliai. Kvapą gniaužiantį bazilikos puošnumą lemia nesuskaičiuojami lobiai, kadaise atvežti iš Venecijos respublikos užjūrio valdų, ir, žinoma, savų – vietinių meistrų nagingumas ir talentas. Tačiau visa ši gausybė nors ir stulbina, sielos negydo. Gal taip galima byloti apie Dievo didybę, Jo abstraktumą ir nepažinumą, bet tik ne apie Dangiškojo Tėvo meilę žmogui, kuris šioje erdvėje sumenksta, susitraukia, sumažėja iki vabzdžio dydžio. Ko jis vertas auksiniame daugiabriaunių sienų švytėjime, po kupolu, aidžiu lyg kosminė tuštuma? Praėjusių epochų *homo religiosus* tokia pompastiška prabanga dar kėlė šventą religinį virpulį, o šiandieninį *homo profanus* ji tik trikdo. Pačiam sau neprisipažįstant, tą sutrikimą bandoma maskuoti

istorinių ir menotyrinių faktų rinkimu, pabrėžtina atida, neva kaupiančia nuopelnus. Bet kas iš to, kad nuskenavai visus ligi vieno šventuosius, abejingai žvelgiančius iš Bizantijos auksu spindinčių *Pala d'Oro* altoriaus mozaikų, kad suskaičiavai visas marmuro rūšis, iš kurių čia nutekintos įmantrios kolonos, kad sąmonėje tarsi besisukančiame kaleidoskope susidėstė visos bazilikos grindų arabeskos ir įvairiausių epochų veidais besimainantis Kristus atmintyje irgi užėmė jam skirtą vietą? Kas iš to, kad dabar žinosi beveik viską apie *San Marco* bazilikos fasadą puošiančius žirgus, apie tai, kad 1204 m. jie buvo pavogti nuo Konstantinopolio hipodromo stogo, kad 1798 m. juos kaip karo trofėjų į Paryžių išsigabeno Napoleonas, kad 1815 m. austrų kariuomenė arklius sugrąžino atgal į Veneciją, bet dabar garbingasis originalas stovi *Marciano* muziejuje, o virš *Piazza'os* žvengia tik kopija... Net kiekvienas mažmožis čia apgaubtas štai tokių peripetijų. Kas man Hekuba? Kas aš Hekubai?

Staiga apima liūdesys ir beprasmybė, kurie dažniausiai kyla kam nors dviem totaliai nesusikalbant. Tokiam nesusikalbėjimui nereikia liudytojų, todėl begaliniam turistų sraute visi apsimetinėja kits prieš kitą. Nors retkarčiais du susidūrę žvilgs-

niai išduoda tai, kas kažkokios mikroskopinės salos aborigenų kalba įvardijama vienu žodžiu: *ašžinaukadtužinaikadašžinauapieka muduslapčiamąstome*. Beje, šią, man tiek vietos užėmusią, sąvoką iš tikrųjų sudaro tik penkios raidės. Galų gale nutinka dar vienas dalykas: pasidaro siaubingai gaila savęs ir kitų, pradedant ten, Lietuvoje, pasilikusiais artimaisiais ir baigiant niekada nesutiktais, nematytais, net neįsivaizduojamais šios planetos gyventojais. *Ašžinaukadtužinaikadbūnatokieliūdesiomomentai*.

Tikiuosi, kad ne visus *Basilica di San Marco* nuteikia taip minoriškai. Kai kurie turistai nė neužsuka į pompastiškąją statinį, bet tenkinasi vitališkai šurmuliuojančia aikšte arba ją supančiais restoranais ir kavinėmis. Čia prie puodelio *espresso* kavos su stikline vandens ir Vivaldi'o „Metų laikais“ kiekvienas džiaugiasi jam artimiausia kompanija: *Caffe Quadri* mėgo lankytis Austrijos imperatorienė Sisi, Wagneris, Ruskinas, Straussas, *Caffe Danieli* labiau patiko Stendhaliui, Dumas, Byronui, Puškinui, George Sand, Proustui ir Hemingway'ui, o *Florianne* gurdavo vyną Brodskis su Audenu... Dislokacijos vietą galima rinktis dar ir pagal tai, ką norisi medituoti: *Torre dell'Orologio* – Laikrodžio bokštą su sparnuotu liūtu mėlyname žvaigždėtame fone

ir juodomis, kūjais į varpą nusitaikiusiomis maurų statulomis, *San Marco* kampanilę, oranžinę, dangun šaunančią varpinę, vainikuotą arkangelu Gabrieliu, *Procuratie Vecchie* valdžios namus su prisišliejusiu *Ala Napoleonica* – puotoms skirtu „Napoleono sparnu“, kurių keturi šimtai arkinių langų banguoja hipnotizuojančia, net bauginančia monotonija. Pavargus nuo gausybės detalių, įmanoma įsitaisyti ir taip, kad matytųsi tik dvi kolonos, vibruojančios beveik visiškoje tuštumoje: viena – su balandžių nutūptu Liūtu, kita – su kirų pamėgtu Karžygiu, atrodo, šv. Jurgiu. Jei Venecijoje būtų šamanų, šiais dviem toteminiais stulpais jie galėtų sliuogti pas dievus, dvasias, protėvius, demonus ir visus kitus paralelinių pasaulių gyventojus. Na, o šioje įprastoje realybėje kolonos yra tarsi vartai, prie kurių baigiasi žemė ir prasideda jūra, arba – atvirkščiai.

Jei nuo išpūdžių dar galutinai neapsvaigo galva, neapraibo akys, nepersipildė širdis, privalu apžiūrėti *Palazzo Ducale* – Dožų rūmus. Pakibęs tarytum balto marmuro nėrinių stačiakampis tarp *Piazzetta'os* ir *Riva Delji Skjavoni* – Didžiojo kanalo krantinės, nuaustas iš akmens dar IX a., šis statinys ilgus šimtmečius buvo Venecijos valdovų rezidencija. Čia tilpo viskas: susirinkimų ir posėdžių salės, kance-

liarijos, priėmimų ir pokylių menės, neaprėpiami miegamieji ir buduarai, archyvai ir bibliotekos, cenzorių kabinetai, inkvizitorių apartamentai, tardymo kambariai ir kankinimų kameros. Iš čia buvo valdomas ne tik miestas, bet ir visa Venecijos respublika. Šiandien Dožų rūmuose įsikūręs muziejus, bet po jį vaikštinėti gali nebent pamišęs pliusų ir varnelių rinkėjas, trokštantis sau (o kam dar?) pasigirti, kad suskaičiavo visus *tintoretto*, *carpaccio* ir *veronese*... Šiame mieste prasmę praranda bet kokios ekspozicijos, nes, kaip bylojo Brodskis, Venecija pati yra meno kūrinys, didingiausias žmonių sukurtas šedevras.

Savotiškas didžiosios Venecijos tęsinys yra mažosios salos: stiklo karalystė Muranas, nėrinių imperija Buranas, atsiskyrėliškas Torcelas ir San Mikelė, žemėlapyje pažymėta daugybe kryžių, mat ją valdo mirusieji. Į šiuos netolimus taškus plaukia *motonave* – galingi dviejų aukštų laivai, tarp miniatiūrinių gondolų ir plokščių baržų atrodantys tarsi titanikai. Skverbiantis per lagūną, rūkas dažniausiai būna toks tirštas, kad neįmanoma įžiūrėti jokios kranto linijos ir atskirti dangaus nuo vandens. Šen bei ten ant polių iškelti žibintai, aplipę žuvėdromis ir kirais, primena paskutinius nuskendusio miesto

pėdsakus. Praradus orientaciją erdvėje, dingsta ir laiko pojūtis, o kelionė, it inkliuzas baltame gintare, įstringa migloje, prarijusioje valandas, minutes ir sekundes. Šioje dar ir visus garsus sugėrusioje nerealybėje kartkartėmis pasigirsta prislopintos, į kurtumo vatą įvyniotos sirenos, tarsi patvirtindamos felinišką lozungą: *O laivas plaukia!* Suvokti, kad pagaliau pasiekei kelionės tikslą, įmanoma tik akiai pasiduodant minios instinktui, kai visi bendrakeliniai staiga pašoka, puola prie išėjimo ir liepteliu, iki trečdaliao nukąstu *nebbios*, stumdydamiesi skuba į tuštumą. Girdėti šūksniai iš niekur: Murano! Murano. Muranooo...

Dukterinį Muraną, kaip ir motininę Veneciją, sudaro ne vientisas žemės gabalas, o grupė tiltais sujungtų salelių. Kadaisė tai buvo tik maži ir kuklūs žvejų kaimeliai, bet jau XIII a., susižavėję vietovės nuošalumu ir poetišku grožiu, vilas čia pradėjo statyti Venecijos didikai. Nuo 1291 m. Muranas tapo stiklo gamybos centru, nes, siekiant apsaugoti Veneciją nuo gaisrų pavojaus ir nemalonių dūmų, kurie anuomet neišvengiamai lydėjo stiklo pūtėjų meną, čion buvo perkeltos visos krosnys ir amatininkai. XV–XVI a. Muranas buvo pagrindinis stiklo gamybos centras Europoje, na, o šiandien kiekvienam, nori

to ar ne, tiesiog privaloma aplankyti parodinę stiklo dirbtuvę. Tuos, kas nulipę nuo *motonave* denio ir prisidengę rūko skraiste bando išsilakstyti, kaipmat pagauna guvūs stiklo fabrikėlių šeimininkai. Surinkus didesnę savanoriškų ar priverstinių žioplių būtį atvedamas jaunas ir išvaizdus stiklapūtys, su antraisiais plaučiais virtusia tuščiavidure metaline lazda jis buria virš šniokščiančios ugnies, kol stiklo burbulą paverčia vaza, gėle ar kolibriu. Meistro veide nematyti jokios įtampos, jis kuria taip pat įprastai ir lengvai, kaip kvėpuoja.

Muranas turbūt patiktų Alisai, nes, šimtų veidrodžių atspindimas, atsispindėdamas tūkstančiuose, galų gale imi nebesuvokti, kur atsidūrei – šioje ar anoje amalgamos pusėje. Viskas čia dzingsi, tilindžiuoja, melodingai skimbčioja: krištolinių karolių žvaigždės sietynų galaktikose, lydytas secesinių šviestuvų cukrus, vitražiniai Tifanio lempų vaisiai, švytuoklėmis mojančios dužūs laikrodžiai, nesuskaičiuojamos taurės, kurių užtektų pagirdyti Apokalipsės legioną, stiklinių žvėrių bestiariūmai, įvairiaspalviai karoliukai, laukiantys savų *homo ludens*, perregimais kupolais uždengtos miniatiūrinės venecijos, kuriose nuo menkiausio judesio kyta sniego pūgos... Po Muraną pasivaikščiojęs pusvalandį, pats

pasijunti trapus, dužus, bevirstąs šukėmis. Tad, norint išsaugoti savąjį vientisumą, reikia kuo skubiau plaukti į Buraną.

Burano sala garsėja savo nériniais. Kaip rašoma kelionių vadovuose, joje gyvena vien tik nérėjos ir žvejai, gana keistos poros, ar ne? Nors, atidžiau pažvelgus į žvynus, galima išvelgti paprastą nérimo raštą, arba – atvirkščiai, siūlų akutėse ir kilpose įžiūrėti žuvies nugarą. XVI a. Burano nériniai buvo užkariavę visą Europą, juos vadino *punto in aria* – taškeliais „re“. Šiandien jų šlovė kiek sumenko, o gal potencialiems pirkėjams per brangus pasidarė kruopštus rankų darbas. Šiaip ar taip, kiekvienas atvykėlis čia vis tiek laukiamas. Iš miglos niekio juos kaipmat pasičiumpa vedliai, šnekūs, *nebbios* tyloje pernelyg balsingi italai, ir tempia į savo parduotuves. Čia viskas balta, balta lyg žiemos peizaže ar nuotraukos negatyve, kur pernelyg tamsūs atrodo net blyškiausi veidai. Nériniai ir mežginiai, manding, priklauso intymumo sričiai. Jais juk puošiami apatiniai baltiniai, naktiniai marškiniai, prabangi patalynė... Šilta ir saldžia tarsi medus šviesa apgaubtos Burano vitrinose išviešina visa, kas taip asmeniška: baltame ažūre skendinčias dvigules lovas įsimylėjėliams (be alpulingų jausmų gulti ant šių apnertų

paklodžių ir pagalvių būtų tiesiog šventvagystė) ar stalus, iškrakmolytomis nėrinių staltiesėmis kviečiančius konfidencialiai pavakarieniauti. Net baltos nosinaitės, žuvėdrų trikampaiais plazdančios stiklo stačiakampiuose, kvepia nelaimingos meilės laiškais, dienoraščiais, atsisveikinimo ir išsiskyrimo valandomis, ta vienatvės erdve, kurioje nuo visų slepiamos ašaros. Kiekvienoje parduotuvėlėje lyg gyvas eksponatas sėdi nėrėjos – akiniuotos, sukumposios, sidabragalvės senučiukės, ilgamečio juvelyriško darbo į keistus ornamentus susuktais baltais pirštais. Jų triūsas toks kruopštus, kad net baugu per arti prieiti ar prie nėrinio pasilenkti, nes, atrodo, tuoj imsi ir grubiu alsavimu nupūsi vos įžiūrimą, lengvą it pienės pūkas, dygsnį.

Buranas keliautojus vilioja ne tik nėriniais, bet ir ryškiai dažytais žaismingais žvejų nameliais, jaukiomis užteigomis, kuriose apstu šviežutėlės žuvies, jūros gėrybių ir pigaus vyno. XIX a. ši sala buvo virtusi prieglobsčiu dekadentiškiems menininkams, o tuos, kam ir šiandien nesvetima *splino* dvasia, kviečia restoranas *Romano*, į kurį iš *Danieli* viešbučio Venecijoje lygiai dvyliktą valandą dienos išplaukia specialus vandens taksi. Jeigu jaučiatės savo sielą pametę, gal ją raiste čia, Burano rūke.

Į San Mikelės salą, pasitinkančią užrašu *Cimitero* – Kapinės, *motonave* neužsuka. Visi mirusieji čia turbūt apsvaigę nuo lietaus, rūko, nuo jūržolių kvapo ir tylos, prismaigstytos aštrių, sidabrinių balsų, kuriais undinės kalbasi su vandens paukščiais. Į San Mikelę geriausia keliauti tuomet, kai ateis laikas, bet su sąlyga, jei būsite Venecijos išrinktasis, nes eilinių mirtingųjų ši ramybės sala nelaukia. Šiuo atžvilgiu evangelistui Brodskiui pasisekė gal net labiau nei šv. Morkui, jei tik amžinojo gyvenimo kokybę bent kiek lemia vieta, kurioje ilsisi kūno likučiai. *Motonave* ūkteli tarsi jūrų liūtas, kuris šiose platumose tikriausiai taip pat turi sparnus, ir plaukia toliau, atgal į Veneciją, į *Stazione Santa Lucia*.

Atrodo, kad tikrieji venecijiečiai iš savo namų išeina tik vakare. Dieną miestas priklauso svetimšaliams. Norint paragauti bent kąsnelį autentiško italų gyvenimo, geriausia užsukti į kokią mažytę, gerokai nuo *San Marco* magneto nutolusią piceriją. Joje smagiai užia malkomis kūrenamos krosnys, ir triūsia patys tikrieji savo amato virtuozai. Apsitaisę baltai nelyg angelai, su aukštomis kaip šumerų valdovų kepurėmis ir chrestomatiniiais Carpaccio portretų veidais, jie dirba įkvėptai tarsi dai-

lininkai, o picos primena meno kūrinis, net nereikia lankytis garsiojoje Venecijos moderniojo meno bienalėje. Šios užėigos dažniausiai pradeda veikti septintą valandą vakaro ir akimaju prisipildo sausakimšos. Italai čia ateina su šeimomis, o kiekvienas, pradedant vaikais, vos išmokusiais nulaikyti peilį su šakute, ir baigiant susiraukšlėjusiomis lyg džiovintos plekšnės senutėmis, užsisako po milžinišką picą, kokios Lietuvoje užtektų dvylikos žmonių bankei. Šie patiekalai čia tikrai neprilygstami, todėl vien nukrapštyti garnyrą ar palikti pusę nesuvalgyto traškaus apskrudusio blyno būtų batus netaktas ir mirtinas šeiminko įžeidimas. Vakariene gausiai laistoma vynu, nes kiekvienas lankytojas jo gauna po didžiulę ropinę. Netrukus picerijoje jau tvyro mėlynas cigarečių dūmų debesis, ir girdėti toks triukšmas, lyg joje būtų susirinkę žmonės, prieš kokį pusę amžiaus išskirti negailestingo likimo, bet po žūtbūtnių pastangų, įveikę ugnį, vandenį, nugalėję sli binus, pagaliau vėl susitikę. Lygiai prieš dvyliktą venecijiečiai išsiskirsto taip pat itin greitai, kaip ir susirinko, o surrealistiškai ištuštėjusi miesto erdvė vėl paliekama atkakliausiems atvykėliams.

Naktį Venecija atskleidžia patį slapčiausią savo veidą, kuris, pagaliau atsispindintis nebedrums-

čiamų kanalų vandenyse, tik jai pačiai ir teskirtas. Jei kas taikosi spoksoti į tai, kas užginta, pažeidžia nerašytas, bet itin griežtas taisykles ir laužo tabu. Todėl kiekvienas, kas trokšta nenubaustas dar bent kartą į Veneciją sugrižti, mušant vidurnakčiui pasišalina į laikinus savo prieglobsčius – viešbučius, *pensiones*. Tyla ima kaukti it sirena, skelbianti nakties dvasių antskrydį. Prašalaičiai, kurie dar užsiliko gatvėse, skuba kuo greičiau dingti. Sekdama paskui paskutinius vienišus siluetus, svarstau, ar gali žmogus nuo grožio susirgti. Pasirodo – taip. Vadinamasis Stendhalio sindromas buvo užfiksuotas Florencijoje, kur per dešimt metų 106 turistams prireikė psichiatrų pagalbos, mat nuo nebepakeliamo susižavėjimo juos ištiko šokas. Venecija, manding, veikia kiek kitaip nei Florencija: ne kaip greitas, o kaip lėtas nuodas. Joje apsilankius dar labai ilgai, kartais net iki pat mirties, nuvilia viskas, kas siejama su grožio sąvoka. Kaip pasakė vienas apnuodytasis, nukonkuruoti šį vandens miestą galėtų tik miestas, pastatytas ore. O tokio kol kas nėra...

Carnevale di Venezia – taip sako italai ir ištiki-
miausi miesto svečiai, kuriems Venecija kaip Josi-
fui Brodskiiui tapo vieninteliu, o gal net paskutiniu
prieglobsčiu dvasiai, iškankintai banalaus, bruta-
laus, beprotiško pasaulio. „Venecijos karnavalas“ –
skamba prasčiau, nes svetima spalva nudažo nepa-
kartojamą šventės nuotaiką, išdrasko specifinę jos
aurą, tarsi išvaiko rūką, be kurio venecijietiškos
kaukės atrodo tik kaip pigiuose kalendoriuose ar
armonika sulankstytuose atvirukuose.

Carnevale di Venezia yra absoliučiai kitoks nei
gausios persirengėlių šventės, kurios prasideda
visame krikščioniškajame pasaulyje artėjant Užga-
vėnėms. *Carnevale di Venezia* neprimena per Lie-
tuvą praūžiančių tradicinių valstietiškų linksmy-
bių su nerangiu Lašininiu, prasčiokišku Kanapiniu,
šiaudine More ir taukuotais blynais. *Carnevale di
Venezia* nepanašus ir į plebėjiškas vokiečių orgijas
su vulgariomis kaukėmis, keptais paršeliais, alumi,
persivalgymu, tirolietiškomis dainomis, raugėjimu
ir oro gadinimu. *Carnevale di Venezia* iš esmės ski-
riasi nuo pagrindinio savo „konkurento“ – Brazili-
jos karnavalo, triukšmingos ekshibicionistinės Rio

fiestos su blizgučiais apibarstytomis silikoninėmis krūtimis, dvimetrinėmis bronzinių gražuolių kojomis, slidžiais transvestitų žvilgsniais iš po dirbtinių blakstienų, vaivorykštiniais stručio plunksnų debesimis ir dangų sprogdinančiais ryškiais fejerverkais. Visur karaliauja kūnas ir kūniškumas, tik – ne Venecijoje. Čia triumfuoja dvasia. Ne žmogaus, o miesto.

Linksma ar džiugia Venecijos dvasią sunku pavaldinti. Ji veikiau melancholiška, sklidina ilgesio ir *splino*, Anglijos dekadentų taip pamėgtos būsenos, kurią čia kaip ir Londone galbūt sukuria ne poetiškas sielos liūdesys, bet visur tvyrantis rūkas. Migla, arba *nebbia*, rytais Venecijoje būna tokia tiršta, kad gali medituoti budistinę Tuštumą, kurioje nėra nieko – nei daiktų, nei spalvų, nei formų. Regis, nebelieka net nuosavo kūno, apima nesvarumo būseną, ypač kai plauki vandens autobusu – *vaporetto* ir po kojomis junti ne tvirtą žemę, o vandens bangavimą. Rūkas ima sklaidytis apie vidurdienį – lėtai, vangiai, tačiau po pietų kokioje tratorijoje su *pizza*, *spagheti alle vongole* arba *frutti di mare* ir, žinoma, vynu (*Bardolino*, *Fragolino*, *Alegrini*) dangus staiga išsigiedrija, viską aplinkui užliedamas ryškia saulės šviesa. Tuomet ir atsiveria Venecija, kurią Brodskis vadino „miestu akims“, tvirtindamas,

kad visi kiti pojūčiai čia griežia vos girdimu antruoju smuiku. Na, o karnavalo dienomis akių puota, stebėjimas, spoksojimas ar netekęs menkiausio fiziologinio smalsavimo pėdsako vujarizmas pasiekia savo apogėjų.

Tačiau pradėkime viską iš pradžių. Karnavalo nuotaika apima jau *Mestre* geležinkelio stotyje, iš kurios iki *San Marco* aikštės traukiniu dar reikia dardėti gerą pusvalandį. Įprastoje perono minioje jau šmėkščioja persirengėliai. Bet kurioje kitoje vietoje ir kitu laiku ponas su juodu domino, pliumažu puošta trikampe skrybėle ir plačiu aksomo apsiaustu tikriausiai būtų skubiai išvežtas į beprotnamį. Bet tik ne čia. Dabar jį visi džiugiai sveikina it kokią geidžiamą kino žvaigždę, kartu fotografuojasi, palydi iki vagono ir moja traukiniui nuvažiuojant. Kuo arčiau Venecijos centras, tuo daugiau rūko. Sunkus ir nepermatomas, jis atrodo tarsi specialiai karnavalui nuausta šilko uždanga. Tarp pilkšvos perlamutro spalvos klosčių jau šmėkščioja patys ankstyviausi personažai. *Santa Liucia* prieplaukoje, eilėje prie *vaporetto*, tarp kasdieniškai apsirengusių venecijiečių ir kelionės drabužiais uniformuotų turistų lūkurioja Arlekinas, Kolombina, Pjero. Kvepia vandeniu, moliuskais, jūržolėmis, o sąmonę persmelkia *déjà*

vu, nesuvokiamo ilgėsio ir nepaaiškinamos įtampos sklidas pojūtis, kad viskas lygiai taip kadaise jau buvo, tik kitame laike, kiek kitokioje erdvėje, ne šiame gyvenime. Nemėgstu suprimityvintų reinkarnacijos teorijų ir, kai skaitau Venecijos istoriją, man tiesiog įdomu, bet nekyla jokių asmeninių prisiminimų.

Venecijos karnavalas turi senas tradicijas, tačiau iš istorijos metraščių pirmiausia sužinome apie draudimus ir tai, ko negalima daryti per karnavalą. Taigi 1268 m. buvo išleistas įsakymas, neleidžiantis per karnavalą svaidytis supuvusiais kiaušiniais. 1339 m. liepta nutraukti linksmybes naktį ir išsimiegoti visiems jo dalyviams. 1458 m. dekretas uždraudė vyrams persirenginėti moterų drabužiais ir, prasmukus į jų vienuolynus, užsiimti „nedorais dalykais“. Galų gale 1608 m. kaukėtiems piliečiams buvo užginta įeiti į bažnyčių šventorius ir į pačias bažnyčias. Daug anksčiau, dar 1215 m., popiežius įsakė karnavale nedalyvauti bažnyčios tarnams – kunigams, vienuoliams, vienuolėms – ir šiukštu prie sutanos ar abito nederinti kaukės. Šiaip ar taip, Venecijos karnavalas ilgus amžius buvo glaudžiai susijęs su katalikų bažnyčios kalendoriumi. Jis prasideda per Šventąjį Steponą, apima Užgavėnes ir baigiasi

auštant Pelenų dienai. Kaip jau minėjome, anot kai kurių tyrėjų, žodis „karnavalas“ yra kilęs iš lotyniškos frazės *carnis valeo*, o tai reiškia „atsisveikinimas su mėsa“. Kiti įsitikinę, kad šios šventės ištakos – romėniškas paprotys *carrus navalis*, kai, artėjant pavasariui, kaukėti irkluotojai plukdydavo laivelių procesijas ir atlikinėdavo apsivalymo, egzorcizmo, apeigas.

Dabar Venecijos karnavalas trunka dvylika dienų, tačiau anksčiau jis tęsdavosi beveik ištisus metus. Viduramžiais jis prasidėdavo spalio mėnesį, tuomet, kai naujam sezonui savo duris atverdavo teatrai. Viešai vaikščioti su kaukėmis oficialiu miesto valdžios įsakymu buvo leidžiama po Kalėdų, nuo gruodžio 26-osios iki Pelenų dienos. XV–XVI a. karnavalu rūpinosi *Compagnie di Calze*, aukštuomenės ir kilmingų jaunuolių organizacija. Taigi karnavalas Venecijoje niekada nebuvo tiesiog šiaip stichinė pramoga, bet visada turėjo griežtas taisykles ir netgi tam tikrą politinį atspalvį. Šiandien, dairantis po kaukėtą minią, sunku patikėti, kad net keletą šimtmečių Venecijos karnavalas buvo apmiręs ir atgimė visai neseniai. Vėl pradėtas švęsti jis buvo 1979 m., įsteigus specialų Karnavalų komitetą, kuris ir įsipareigojo atgaivinti senąją tradiciją. *Carnevale di*

Venezia prisikėlė tarsi feniksas iš pelenų, o šiandien jis yra vienas populiariausių ir labiausiai turistų lankomų renginių pasaulyje. Tai – ypatinga maginio virsmo šventė, kuri suteikia unikalią galimybę ištrūkti iš ankštų kasdienybės rėmų ir bent keletą dienų pabūti tuo, kuo būti iš tikrųjų trokšta širdis.

Didžiosioms permainoms nieko daug nereikia, tik kaukių. Jas venecijiečiai taip aistringai pamėgo, kad kadaise net buvo išleisti specialūs įsakymai, draudžiantys dėvėti kaukes ne karnavalo metu. Kas šiam įsakymui nepakludavo, buvo teisiamas už Venecijos respublikos įžeidimą ir garsiuoju *Ponte dei Sospiri* – Atodūsių tiltu keliaudavo į pačiame miesto centre esantį *Prigioni Nuove* – Naujųjų kalėjimą. XVII a. bausmės pasidarė ypač griežtos. Venecijos moralės policiją labai jaudino faktas, kad kaukėti ponai su juodais apsiaustais neatpažinti galėjo lankyti savo meilužes, o tai ardė šeimos moralę ir griovė svarbiausias visuomenės normas. Su kaukėmis buvo vykstama ir į dvikovas, kurios Venecijos respublikoje buvo griežtas tabu. Vyrai, pasirodę su kaukėmis ne vietoje ir ne laiku, buvo baudžiami dvejais metais kalėjimo, aštuoniolika mėnesių darbo galerose, kaip rašoma dokumentuose, „grandinėmis sukaustant kojas“. Miesto tarybai jie turėdavo sumokėti 500

lirų, o tai anuomet buvo nemaži pinigai. Nusižen-
gusios moterys buvo vedamos nuo *Rialto* tilto iki
San Marco aikštės, visą kelių kilometrų kelią pla-
kamos ir galiausiai atiduodamos minios patyčioms.
Jos būdavo ištremiamos iš Venecijos respublikos
ketveriems metams ir taip pat privalėdavo sumo-
kėti Miesto tarybai 500 lirų. Taigi žaisti su kaukėmis
buvo pavojingiau nei su ugnimi. Vėliau šios baus-
mės ir kai kurie draudimai buvo panaikinti, tačiau
XVIII–XIX a. išliko įsakymas, neleidžiantis su kauke
pasirodyti kazino ir lošimo namuose. Persirengę ir
užsimaskavę lošėjai tikėdavosi likti neatpažinti ir
šitaip išvengti savo kreditorių, todėl prie lošimo
stalų kaukes derėdavo nusiimti net per karnavalą.

Kaukės ne tik užmaskuodavo padykusius didi-
kus, bet ir padėdavo įveikti socialinius barjerus,
tarsi sulygindavo skirtingus luomus. Platų juodą
šilkinį apsiaustą, vadinamąją *bauta*, kuris šiaip jau
buvo pagrindinis Venecijos aristokratų atributas,
per karnavalą galėjo vilkėti kiekvienas, kas tik įsi-
geisdavo. Prie šio kostiumo dar buvo privaloma tri-
kampė skrybėlė su stručio plunksnomis ir juoda ar
balta kvadratinės formos puskaukė. Taigi per kar-
navalą tarnai ar net visiškai valkatos šio kostiumo
dėka susilygindavo su galingaisiais ir turtingaisiais.

Vieną metų Venecijoje paplito portretinės konkrečius asmenis vaizduojančios kaukės, kuriomis buvo bandoma sukompromituoti aukšto rango atstovus. Savaime suprantama, jos netrukus buvo uždraustos, mat tokių kaukių pasirodymas galėjo iškelti viešumon ne tik banalias meilės intrigas, bet ir valstybinės svarbos paslaptis. Tačiau netrukus visi šie draudimai patys virto pikantiškais *Carnevale di Venezia* atributais.

Neįsivaizduoju Venecijos be karnavalo ir nenoriu vykti į ją jokių kitų metų laiku. Kasdienybei ir buičiai, darbo šurmuliui, visiems įprasto gyvenimo veiksmams ji man atrodo tiesiog per graži. Pernelyg rafinuota ir aristokratiška. Savi joje gali jaustis tik abipus *Canale Grande* stovinčių rūmų savininkai, iš kartos į kartą paveldintys puikiuosius *palazzi* – kaip mėlyną kraują, kaip giminės herbus, kurie tarsi neregimi antspaudai ženklina šių žmonių veidus, akimaju išskirdami iš minios. Veikiau minia prasiskiria prieš juos, kai Venecijos išrinktieji ir pateptieji Karnavalo atidarymo dieną oriai žengia *San Marco* aikšte. Jiems nereikia nei kaukių, nei grimo, nei kilometrų tiulio ar įmantriausių konstrukcijų su popierinėmis gėlėmis, balandžių iškamšomis, skardinėmis saulėmis ir popieriniais mėnuliais. Prašmatnūs

Renesanso drabužiai atrodo neatskiriama šių ponų ir ponių būties dalis, nes lakiausiose fantazijose negalėčiau regėti jų su džinsais, šortais ar sportiniais *Adidas* kostiumais. Jiems net kaukių nereikia, nes veislinių (šis žodis čia tinka!) venecijiečių veidai – tarsi iš Carpaccio, Bellini'o, Veronese's paveikslų, kabančių aplinkui esančiuose muziejuose, *Galleria Dell'Accademia* ar bet kurioje bažnyčioje. Eisenoje taip pat žygiuoja Venecijos bei visos *Veneto* srities simbolis – Liūtas, bet ne egzotiškas džunglių žvėris, o sužmogėjęs dvikojis – kaip herbuose, vimpeluose ar vėliavose. Procesiją lydi karžygiai, trimitininkai ir įvairius istorinius ar mitologinius personažus įkūnijančios figūros, sėdinčios gondolas vaizduojančiuose neštuvuose. Prie miesto vadovų procesijos prisideda ir Venecijos svečiai, tarsi per kokią kaukių olimpiadą mojančios savo šalių vėliavomis. Eisenos atmosfera itin šventiška, pakili ir apogėjų pasiekia, kai ima skambėti iš pradžių *San Marco* varpinės, o paskui visų Venecijos bažnyčių varpai. Iškilminga procesija lėtai praeina ir dingsta ne tiek gatvelių, skersgatvių, kanalų labirintuose, kiek laiko ir epochų kryžiažodžiuose. Beveik regiu tuos mėlyno kraujo žmones, įžengiančius į kilnias savo protėvių kompanijas ten ir tuomet, kai Venecijoje buvo Aukso amžius.

Carnevale di Venezia nuo seno garsėjo ypatingu prašmatnumu ir gausiomis puotomis. Metraščiuose aprašomi įvairiausi pokyliai, pavyzdžiui, 1615 m. Ippolito d'Este puotoje penkiasdešimt keturiems svečiams buvo pateikta du šimtai devyniasdešimt vienas patiekalas, o stalą puošė penkiolika cukraus statulų, vaizduojančių Bakchą, Venerą, Kupidoną ir kitus kūno malonumų dievus. Puotos pabaigoje visus pribloškė dar šimtas keturiasdešimt devynių rūšių desertai. Visuotinis valgymas ir gėrimas kulminaciją Venecijoje pasiekdavo per vadinamąjį *Martedì Grasso* – Riebųjį antradienį, mūsiškes Užgavėnes, Pelenų dienos išvakarėse. Taigi tiems, kas laikosi griežtos dietos, yra vegetarai ar turi kokių kitokių su maistu susijusių fanatiškų įsitikinimų, Venecijos karnavalas yra rimtas išbandymas. Niekas niekur niekada nemėgsta ritualo laužytojų, net jei tas ritualas yra tik gėrimas ir valgymas.

Šiandien karnavalų pramogos vyksta ne tik paslaptinguose, prašmatniuose, vien išrinktiesiems skirtuose rūmuose, bet ir pačioje *San Marco* aikštėje, kuri po kilmingųjų miesto šeimininkų procesijos trumpam ištuštėja, bet netrukus ir vėl prisipildo tų, kam Venecijoje leista būti žiūrovais, stebėtojais, eksponatais arba tarnais. Ar, būdama svetimame

mieste, turiu teisę į luomus skirstyti jo gyventojus? Gal ir ne... Tačiau tik Venecijos tarnas man atrodo gondolininkas, kuris už pusę vidutinio lietuviškojo atlyginimo penkiasdešimt minučių iria savo juodą laivę siaurais kanalais ir, užuot traukęs privalomą *O sole mio*, atkakliai įrodinėja gyvenęs vos už poros kvartalų. Jis, manding, nėra šio miesto šeimininkas, na, gal – čiabuvis, toks, kaip *San Marco* aikštės balandžiai ar *Canale Grande* krantinės žuvėdros. Tik tarnai čia yra nesuskaičiuojamų *ristorante* ar *vineria* savininkai, orūs karabinieriai ir puošėivos, vadinamieji *carbonaro*, dabitiškai apsvynioję raudonus ar baltus šalius. Tik tarnaitės čia yra kailiniuotos ir skrybėlėtos, sunkius kvepalų šleifus velkančios *venezianos* ar grakščios it mediniai manekenai nutekintos merginos, parduotuvių vitrinose kabinančios lenteles su užrašu *Saldi* – „Išpardavimas“. Kas šiame mieste yra ponas, paaiškėja, kai gondolininkas pagarbiu, pieteto sklidinu mostu parodo namą, kuriame kadaise gyveno Džovanis Džakomas Kazanova.

Pats Kazanova, tarsi nužengęs iš Fellini'o filmo, oriai pozuoja *San Marco* aikštėje, o aplink jį šoka spalvingos prasčiokų kompanijos. Čia pat stovinčiose scenose vyksta improvizuoti vaidinimai, ir

aktoriams, mimams, žonglieriams, iliuzionistams ne taip jau svarbu, ar jie pritraukia minias žiūrovų, ar ne. Svarbiausia – pati karnavalo dvasia. Nepretenzingose lauko kavinėse džiaugsmas tiesiog virte verda, ir niekas nesmerkia, kai išišėlusios draugijos nariai it kokie išsipustę domino kauliukai vienas paskui kitą nuo kėdžių virsta ant grindinio. Vaikai, matydami tokį reginį, patiria džiaugsmingą transą! Mažyliams *Carnevale di Venezia* yra pats tikriausias svajonių išsipildymas, nes kuris iš mūsų vaikystėje netroško pasipuošti princesės ar raganiukės, muškietininko ar piratų vado drabužiais? Nors vaikiškas karnavalo kostiumas kainuoja itin brangiai, jis to vertas, nes pažeme besiritantys pypliai su juo gali jaustis svarbūs ir orūs tarsi suaugusieji, na, o suaugę, vedžiodami savo atžalas po Veneciją, smaginasi kaip vaikai.

Sklinda gandai, kad į Venecijos karnavalą inkognito atvyksta Labai Svarbūs Asmenys: karaliai, princai, maharadžos, emyrai, naftos ir aukso gyslų magnatai, deimantų kasyklų savininkai, verslo rykliai ir banginiai (tokioms stambioms žuvims net per potvynius vietiniai kanalai – per seklūs), kino ir roko žvaigždės... *VIP, Very Important Persons*, arba *Labai Svarbios Personos*, savaime suprantama, vie-

šai pasirodo tik su kaukėmis. Beje, išvertus iš lotynų kalbos, *persona* ir reiškia „kaukė“. Kaukė dengia kaukę. O gal atvirksčiai – *persona* atveria personą. Juk karnavalo tradicijų specialistai tvirtina, kad kiekviena kaukė turi dvigubą funkciją: ji ne tik užmaskuoja, pakeičia žmogų, suteikdama jam anonimiškumo, bet taip pat atveria, iškelia į paviršių giliai pasąmonėje glūdinčias individo savybes.

Apie tai, ar kaukė meluoja, ar byloja tiesą, pamatai vos pažvelgęs pro akims iškirptas kiaurymes, nes puošniuosiuose Venecijos karnavalo kostiumuose nepalikta nė lopinėlio atviro kūno. Šioje situacijoje akys jau nebėra fizinio pavidalo dalis, tai – sielos veidrodis. Veidrodis, atsispindintis venecijietiškuose veidrodžiuose, kurių, ir didelių, ir mažų, apstu aplinkui. Tos trumpos akimirkos, kai susitinka apnuoginti dviejų kaukių žvilgsniai, tampa nepaprastai intymios ir vienam asmeniui apie kitą byloja daugiau nei ilgiausios išpažintys. Galiu tik numanyti, kad po tokio atvirumo apnuogintas veidas ar kūnas jau nieko nebeatskleidžia, o tik užveria, užrakina, sunaikina. Gal todėl Venecijoje per karnavalą pasitaiko sunkiai paaiškinamų savižudybių. Tiesa, ekspertai tvirtina, kad dažniausiai į savo pačių gyvybę pasikėsina ypač brangių, dešimtis tūkstančių eurų (jau

nebe lirų!) kainavusių, kostiumų savininkai, nesulaukę pakankamo žiūrovų dėmesio ar susižavėjimo. Manding, mirtis Venecijai tinka. Thomo Manno apysaka „Mirtis Venecijoje“ ir to paties pavadinimo Visconti'o filmas teikia šiam miestui ir ryšio su Anapiliu atspalvį. Bet vis dėlto žmonės čia atvyksta ne mirti, o švęsti. Pažiūrėti į kitus ir, svarbiausia, parodyti save.

Kostiumuotos, kaukėtos būtybės Venecijoje jaučiasi tarsi prašmatnūs, bet labai laikini eksponatai muziejuje po atviru dangumi. Jos lėtai ir didingai iriasi per minią, kas keletą žingsnių sustoja, manieringai sustingsta, pozuoja fotografams ir pro kaukių išpjovas siunčia žvilgsnių zondus, tirdamos, ar susižavėjimas jomis – pakankamas, ar, deja, ne. Tačiau vargas toms, kurių akys tik tikrina. Smalsuolių būrys jas kaipmat apleidžia ir plaukia tolyn, prie kitos maskaradinės puošmenos, kurios žvilgsnio gelmėje žėri tai, kas svarbiausia – žmogaus esmės paslaptis. Persirengėliai dažniausiai vaikšto po du, neatskiriami kaip IN ir JANG, kaip Šiva ir Šakti, kaip Meilė ir Mirtis. Kur vyras, o kur moteris, įmanoma spėti tik pagal ūgį ir bato ar batelio dydį. Tačiau net gremėzdiškiausia koja čia išspraudžiama į prašmatnų šilkinį apavą su stiklo „brangakmeniais“ žėrinčiomis sag-

timis, kaspinais ir nėriniais, o autis kažkuo grubiu, buitišku, iš kasdieniškojo lygmens, Venecijos karnavale būtų baisiausias netaktas. Moterų drabužiais išsipustę vyrai čia taip pat nėra pageidaujami. Kai aukštaūgės gražuolės su aukso spalvos puskaukėmis pakelia šyodus, o pro storą pudros ir skaistalų sluoksnį prasimuša šeriuoti it gladiatorių smakrai, šalimais stovintieji teištaria vienbalsį nusivylimo sklidiną *fuiii...* Čia žaidžiama pagal kitas, rafinuotas, taisykles.

Kasmet Venecijos karnavalui skelbiama speciali tema. Pernai ji vadinosi „Kelionės ir keliauninkai“. 2002 m. rengėjai šventės ašimi pasirinko Rytų–Vakarų ryšius ir skirtingų tautų, rasių, tikėjimų vienybę. Tai neturėtų stebinti, nes šiame mieste Oriento dvasia visuomet buvo ypač gyva. Ilgus šimtmečius Venecija vadinosi „Europos vartais į Rytus“, per kuriuos iš egzotiškų kraštų atkeliaudavo prieskonių, šilko, brangakmenių, kvėpalų, smilkalų, opijaus, odaliskų... Rytietiškais raritetais buvo prekiaujama parduotuvėse aplink *San Marco* aikštę, kur šiandien įsikūrę patys prašmatniausi viešbučiai ir kavinės. Per karnavalą juose vyksta priėmimai, į kuriuos šiemet nevalia buvo ateiti be orientalistinių detalių, kurios kvietimuose buvo nurodytos prieraiše

Dress Code. Į *Caffe Lavena* prašoma užsukti apsi-
rengus „Tūkstančio ir vienos nakties“ drabužiais, į
Caffe Quadri – su mauriškais ar turkiškais atribu-
tais, į viešbučio *Europa* kokteilių vakarą – laikan-
tis indiškosios dvasios, o per vakarienę restorane
Regina – nesirodyti be kimono.

Karnavalo rengėjai pabrėžia, kad Venecija visada
buvo tarsi tiltas tarp Rytų ir Vakarų, joje puikiai
sugyveno įvairiausių tautybių ir religijų atstovai,
klestėjo tolerancijos, tarpusavio supratimo ir pagar-
bos dvasia. Venecijoje ir šiandien tebėra Žydų kvar-
talas, *Ghetto Vecchio*, kadaise garsėjęs vitališka ir
spalvinga atmosfera. Deja, šiandien čia tylu ir tuš-
čia. Tik, tarsi patvirtindami šiuometinę karnavalo
temą, kanalu gondoloje praplaukia gal vietnamie-
čiai, o gal kinai. Tvyrant rūkui sunku suprasti, ar
jie – persirengėliai, ar ne. Karnavalo šurmulyje nieko
nestebina orus indėnas, tarsi ką tik ant mustango
atšuoliavęs iš prerijų. Apsirengęs kutuotais odiniais
drabužiais, pasipuošęs plunksnų karūna, plėšriųjų
žvėrių dantų ir nagų vėriniais, stiklo karoliukų vam-
pumais, jis stovi prie gremėzdiškos magnetolos ir
klausosi šamaniškos muzikos. Keistenybės ir keis-
tuoliai Venecijoje visada laukiami. Minia plojimais
ir šūkčiojimais pasitinka skrybėlėtą egzotiško veido

neūžaugą, grojantį gitara, tai dainuojantį satyro balsu, tai pučiantį lūpinę armonikėlę ir dar mušantį ant nugaros kabantį būgną, kurio lazdelės su minkštais bumbulais yra valdomos statant į priekį kairę ar dešinę koją, o šoktelėjus abiem darniai trinktelėjama varinėmis lėkštėmis. Išties žmogus-orkestras!

Yra Venecijoje ir Kinų kvartalas, tiesa, ne pačiame centre, bet netoli *Mestre* stoties. Jame daug kinų restoranėlių su padavėjais, atvykusiais iš Guandžou ar Šanchajaus, bet jau užsikrėtusiais itališka mada ir manieromis, taigi gerokai mutavusiais. Mažytėse parduotuvėlėse apdulkėjęs asortimentas beveik toks pats kaip Čengdu ar Lhasos priemiesčiuose, tačiau tarp pakelių su kiniškais traškiais makaronais, tiriomis sriubomis ir irisais „Baltasis triušis“ galima rasti venecijietišką kaukių *Made in China* ir kalendorių su Venecijos karnavalo vaizdais, po kuriais mirga hieroglifų virtinės.

Prie *Rialto* tilto savo juodą verslą varo šiuolaikiniai Afrikos šalių pirkliai, kuriems negalioja karnavalinis tautų draugystės šūkis. Juos nuolat persekioja policija. Mačiau šiuos bėdžius ir pernai. Atrodo, kad per metus jie nepardavė nė vienos pasibaisėtinės rankinės, užtat įsigijo naujų beprotiškų prekių: straksinčių mechaninių katinų it zombiai žybsin-

čiomis akimis, žaislinių šalmuotų kareivėlių, kurie šliaužia pilvu per konfeti rutuliukais nubertą grindinį, raudonomis nematerialiomis papliūpomis šaudydami į kojas praeiviams. Nors per karnavalą šitie absurdiški daiktai beveik nekelia nuostabos, staiga pasigirsta karabinierių švilpukai, o prekeiviai žaibiškai susišluoja savo turtus į didžiulius maišus ir tekini pasileidžia siaurais skersgatviais. Jie trepsi ir dunksi it dramblių kaimenė, net atrodo, kad tuoj suirs *palazzi* arkų skliautai, trapūs lyg snaigių mežginiai, ir subyrės mauriškos architektūros fasadų arabeskos. Man kažkodėl pasidaro gaila tų fortūnos užmirštų pardavėjų, ir gailestis dar ilgai nepraeina. Niekada niekur nesu mačiusi tamsesnės odos žmonių. Gal jie atrodo juodesni už viską pasaulyje tik balčiausio Venecijos marmuro ir pieniško rūko fone? Juodžių sesės ar žmonos po dvi vaikštinėja greitkelyje Venecija-Verona ir, atlapojusios pigius kailinius, moja nuogo kūno grožybėmis pro šalį lekiančių furgonų vairuotojams. Gal kuris ims ir susigundys? Juk meilė gali būti visokia, nebūtinai tik tokia, kokią visai netoliese kadaise išgyveno Romeo ir Džuljeta.

Raudonųjų žibintų kvartalų Venecijoje nėra. Prie vienintelio įvairiaspalvių lempučių girliandomis mirksinčio kazino sūpuojasi vos kelios gondolos.

Prasilošusieji gali šokti pro liūtų galvomis puoštas duris tiesiai į raibuliuojančius *Canale Grande* vandenį. Didingieji *palazzi* savo langines atveria tik tai temstant, tuomet, kai danguje trumpam pasirodo pirmosios žvaigždės, pasmerktos netrukus dingti po rūko skraiste. Nuo pat vaikystės turėjau įprotį, žvelgdama pro svetimus langus, spėlioti, kas vyksta ten, viduje. Kas nors, lyg pagalbinė raidė sprendžiant kryžiažodį, visada sufleruodavo teisingą atsakymą: užuolaidų spalvos, augalai ant palangės, nepažįstamų kambarių šviesa. *Pallazi* langai išduoda labai vienareikšmišką informaciją: matyti tik paauksuotais lipdiniais puoštų lubų skliautai ir krištolo sietynų stalaktitai. Viskas pritvinkę skaidraus ir šilto švytėjimo. Vienas poetas rašė, kad ten, viduje, tikriausiai žarstomas auksas, nes ką dar būtų galima veikti tokioje šviesoje? Žiūrėti CNN žinias? Naršyti po internetą? Adyti kojines ar šveisti puodus? Žinoma, ne. Nebent ko nors ilgėtis, grožėtis, grimzti į melancholiją, rašyti meilės eilėraščius...

Didieji turistų pamėgti pasaulio miestai dosniai siūlo audringą naktinį gyvenimą. Tačiau vos sutemus Venecija ištuštėja, lyg burtininkui mostelėjus stebuklingą lazdele. Siauros gatvelės virsta pailiais labirintais. Po juos besiblaškydamas netrukus

pasijunti lyg košmariškame sapne, kur sąmonė atkakliai narsto sąmonės primestas neišsprendžiamas problemas. Kai iš skersgatvio pagaliau išnyri į *campo* – aikštę, nudžiungi, lyg būtum pabudęs iš gilaus slogučio. *San Luca, San Zaccaria, Santa Margherita, San Polo, San Rocco, San Salvador* ir kitų šventųjų vardais pavadintos erdvės, dieną užklotos tirštos margaspalvės minios, būna beveik nepastebimos, o naktį atsiveria visu savo grožiu. Ir tik naktį galų gale pamatai tylias baltas bažnyčias, kurias dieną gožė karnavalo šurmuly. Jos apšviestos taip, tarsi virš kiekvienos kabotų po ryškią mėnulio pilnatį. Fasaduose rymantys angelai atrodo beveik gyvi, sakytum, būtų ne iš marmuro, o iš tos efemeriškos dangaus gyventojų medžiagos, kurios nesugebėjo įvardyti nė vienas mistikas. Nors aplinkui tuščia, niekaip nepasakytum, kad šalia nėra nė gyvos dvasios. Jų knibždėte knibžda, visu kūnu jauti nematomus šmėkliškus pavidalus.

Canale Grande krantinėje dar tebeverda gyvenimas. Karnavalo personažai vaikštinėja po ryškiais žibintais, žiūri į savo atspindžius parduotuvių vitrinose arba sėdi prie žvakių lauko kavinėse. Staiga nuo jūros atslenka rūkas. Jis artėja kaip šalta balkšvai raibuliuojanti vandens ugnikalnių lava arba kaip

vaiduokliškas neapčiuopiamas tvanas. Todėl visi, kas tik gali, gelbėjasi, bėga į *vapporeti*, kurie jau ir taip sausakimši. Čia glamžosi krinolinai, lūžta butaforinės špagos, o dar ką tik tokie elegantiški buvę donžuanai prasčiokiškai šnirpščia varvančias nosis į juodo šilko apsiaustus. Traukiniai, gabenantys bėglius dar toliau nuo apokaliptiško rūko, irgi perpildyti. Bet net tvankiame vagonų ore ir spūstyje daugelis nenusiima kaukių.

Stazione Mestre pagaliau sugrąžina į kasdienybę, arba – į kasnaktybę. Čia viskas yra taip, kaip ir įprasta stotyse: keleiviai, kareiviai, policininkai, benamiai, valkatos, narkomanai, elgetos, prostitutės, maisto kvapai, sumišę su kūno išskyrų smarve, vystančių gėlių puokštės, švieslentės su byrančiomis besikeičiančių miestų raidėmis, brangų laiką ryjantys laikrodžiai, inkvizicinis garsas, kai, skeldama kibirkštis, geležis trinasi į geležį, aidūs, lyg iš kosminės Juodosios skylės atsklindą garsiakalbių balsai, laukimo įtampa, nervingas skubėjimas, nerimas, nerimas, nerimas. *Carnevale di Venezia* dabar atrodo tik kaip pramanas. Suaugusių žmonių žaidimas, penimas neveiklos liūdesio. Dekadentiška autsaiderių pramoga. *Lūzerių* iliuzija. Kas suskai-

čiuos ir pasakys, kiek šiame pasaulyje yra skirtingų
realybių?

2002 m. vasaris

Peru

PERU – MISTIŠKASIS IR KASDIENIŠKASIS

Visagalė mada įsakmiai nurodo ne tik privalomą sijono ilgį, pakulnės aukštį, plaukų spalvą, automobilio markę, veiksmingiausią dietą ar svaigiausią kokteilį. It valdovo pirštu ji nubrėžia ir maršrutus, kuriais dera vykti kiekvienam save gerbiančiam keliautojui. Jau keletą metų vienas iš tokių madinčiausių tikslų yra Peru. Europiečių negąsdina trylikos valandų skrydis per Atlantą, JAV turistų neatbaido po Andus klaidžiojanti ir sprogimais vis pasireiškianti terorizmo šmėkla, o smalsiesiems japonams nė motais aukštikalnių liga, maliarija, cholera ar dar 1001 negalia, apie kurią pusbalsiu perspėja *Lonely Planet* kelionių vadovas, šiaip jau žadantis Peru žemėje tikrąjį rojų. Maždaug prieš 500 metų Senajame pasaulyje irgi sklandė avantiūristų kraują kaitinančios legendos apie Eldoradą – pasakiško grožio, neapsakomų turtų, visuotinės gerovės karalystę, pasislėpusią rūsčiuose Andų kalnuose ir jų papėdėje plytinčiose džiunglėse.

Anuomet Eldorado niekas taip ir neatrado. Šiuolaikiniams paslėptų ar dingusių miestų ieškotojams sekasi kur kas geriau. 2002-ųjų pavasariį pasaulinės žinių agentūros pasimėgaudamos skelbė sensaciją: Peru ir vėl aptikti senosios inkų civilizacijos pėdsakai – Korivairachinos griuvėsiai! Tūlas pilietis į šią žinią tikriausiai nekreipė jokio dėmesio, tačiau archeologams, antropologams, archajiškųjų kultūrų fanatikams ji buvo tarsi balzamas trokštančiai sielai. Šiandien jau tariamės pažįstantys Žemės planetą kaip savo penkis pirštus, tačiau į kitas galaktikas besižvalgančiai žmonijai būtent Peru nuolat pateikia naujų klausimų ir galvosūkių. Kol kas beveik visi jie lieka be atsako, nejaukioje tyloje netgi pasigirsta balsų, kad mįslingus senovės paminklus, po kuriuos dabar maklinėja apstulbę turistai, sukūrė ne vietiniai gyventojai, o... kitų planetų ateiviai.

Ateivių iš kosmoso idėją atkakliausiai gina Erichas von Danikenas. Jo tvirtinimu, Peru, kaip senovės Egiptas ar Velykų sala, kadaise buvo reikšmingas tarpgalaktinių kontaktų centras. Daugelis turbūt dar pamena sensacingąjį filmą *Prisiminimai apie ateitį*, kurį kadaise žiūrėjome po kelis kartus, atstovėję kilometrines eiles prie Vilniaus „Kronikos“ kino teatro. *Prisiminimuose* kaip tik ir buvo narpliojamos

Danikeno teorijos, o prieštaringos, nuostabą ar netgi šiurpulį keliančios informacijos sraute pirmu smuiku griežė Peru: jos nepaaiškinamos Naskos dykumos linijos, mįslingoji Maču Pikču architektūra, „ufonautų“ portretai ant indėnų senovinių puodų, aukšinės inkų valdovų įkapės, stebėtinai primenančios astronautų skafandrus. Pačiame Peru ateivių teorija kategoriškai neigiama, ir tai suprantama, nes argi mums būtų malonūs teiginiai, kad visą Lietuvos kultūrinį paveldą sukūrė ne bočiai barzdočiai, o svetimi iš kitos planetos.

520 kvadratinių kilometrų Naskos dykuma, plytinti tarp Ramiojo vandenyno ir Andų kalnų, išmarginta nepriekaištingai tiesiomis linijomis, geometrinėmis figūromis, milžiniškais gyvūnų kontūrais. Kadaise ji neva ir buvusi tarpgalaktinis kosmodromas. Šiuolaikiniai sveiko proto lakūnai vienu balsu tvirtina, kad tokiais primargintais, ilgais pakilimo ir nusileidimo takais galėtų naudotis nebent pamišėliai. Gal tokie ir buvo kitų planetų ateiviai? Be to, žemė šiose vietose pernelyg minkšta, tad ant jos negalėtų nusileisti joks mums žinomas kosminis laivas. Bet argi tai svarbu, juk geležinė logika bejėgė prieš neapčiuopiamą it rūkas legendą. Iš tiesų realybės jausmas dingsta, kai miniatiūriniu lėktuvėliu

esi skraidinamas virš dykumos, o paslaugus pilotas, paleidęs vairą ir išraiškingai mostaguodamas rankomis, pakimba virš kiekvieno piešinio, paversdamas savo orlaivį devyniasdešimties laipsnių kampu. Naskos linijos turi dar vieną keistą savybę – per šitiek metų jos nė kiek nenusitrynė, nors yra vos trijų centimetrų gylio. Smalsiesiems turistams po Naskos dykumą vaikštinėti griežtai draudžiama, mat kiekviena pėda, blyškiu įdubimu įsispaudusi tamsiame dirvožemyje, čia liktų ilgiems amžiams. Dar po kokių penkių šimtų metų mokslininkai galėtų spėlioti, kokius paslaptinius ritualus atlikdami, XX-XXI a. žmonės būriais trypinėjo po bevaisę dykumą.

Maču Pikču miestas šiandien yra tapęs ne tik Peru, bet ir visos Pietų Amerikos turistiniu simboliu. Dėl nežinomų priežasčių žlugęs XV a. pabaigoje ir prarytas džunglių, jis buvo atrastas 1911-aisiais, bet netrukus vėl apaugo kaip atogrąžų lapija nesutramdomomis paslaptimis ir gandais. Maču Pikču atradėjas Hiramus Bingamas senovinėse nuotraukose atrodo išvargęs ir iškankintas savo paties žygdarbiu, bet labai romantiškas. Jo ilgametis pasiaukojamas triūsas beieškant miesto vaiduoklio galų gale buvo vainikuotas stulbinama sėkme, kurios pirmąsias akimirkas savo dienoraštyje mokslininkas šitaip

aprašo: „Pradėjau miglotai suprasti, kad ši siena su pusapvale šventykla virš uolos iš tiesų yra vienas nuostabiausių pasaulio statinių!“

Iš tiesų Slaptasis miestas sukrečia visus: ir tuos, kurie čia atvyko kupini iliuzijų, kurios, siekiant tikslo, dažniausiai pasmerkto žlugti, ir tuos, kurie nieko nesitikėjo, bet staiga buvo šimteriopai apdovanoti. Jis užburia neapsakomu erdvės pojūčiu, nors, logiškai mąstant, žmonės, kurie, nematydami guodžiančios tolumo horizonto linijos, įpuola į klaustrofobiją, stačių ir aukštų kalnų apsuptyje turėtų jaustis itin nejaukiai. Tačiau čia, ir tik čia, patiriamas erdviškumas susijęs ne tiek su materialiaja, kiek su metafizine ir dvasine kasdienybės sfera. Vaikystėje kankindavau senelį nuolat klausinėdama, kaip atrodo begalinė Visata, kas anapus jos, argi gali būti kas nors, neturintis nei pradžios, nei pabaigos? Taigi Maču Pikču dabar man buvo atsakymas, nors negalėčiau jo pagrįsti jokiais įtikimais žodžiais. Pasaulis be ribų. Visa apimanti visur esanti siela. Soliaris, tik ne iš vandens, bet iš akmenų.

Maču Pikču pastatų akmenys nušlifuoti ypatingu būdu, pasak sensacijų mėgėjų, „tarsi naudojant lazerį“, ir vienas su kitu lipte sulipe lyg zigzaginię dėlionę, be jokio skiedinio. Negana to, sienos

pasvirusios tokiu kampu, kad nesugriūva per žemės drebėjimus. Miestas šiandien beveik toks pat kaip prieš penkis šimtus metų, tik nelikę šiaudinių stogų. Vietoj jų šen bei ten auga raudona it kraujo dėmė echmėja, švelni orchidėja ar klastingą ardomąjį darbą vėl bandanti atlikti liana. Pro trapecijos formos duris šiandieniam Žemės gyventojui sunku prasisprausti, nebent praspūsti šonu pusiau susilenkus. Taigi galima spręsti, kad senovės inkai buvo mažiukai ir labai liesi. Jų kambarėliai primena kapo duobes, kuriose vos gali apsisukti ar apsiversti. Sienose iškalta daug langų, bet nėra ko stebėtis, kad Saulės imperijos gyventojai mėgo šviesą. Atvykstantieji į Maču Pikču turėdavo rituališkai apsiplauti, tam miesto prieigose buvo įrengtos akmeninės prausyklės. Beje, autobusų stovėjimo aikštelėje, kurioje išlaipinami turistai, taip pat yra dušo kabinos. Jomis dažniausiai naudojamos jau tik šventą miestą aplankius. Čia, užsukęs į išvietę gamtinių reikalų atlikti, gauni bilietą: *WC Machu Piccu*. Jis geresnis už bet kokį suvenyrą.

Į Maču Pikču reikia kopti sunkiai ir ilgai, žirgliojant klaikiai nepatogiais, mūsiškam žingsniui visai nepritaikytais laiptais, spėliojant, kad inkai, ko gero, turėjo ypatingos konstrukcijos kojas. Laiptais tenka

kartis ir į visas šio miesto šventyklas, observatorijas ir karališkuosius apartamentus. Maču Pikču epicentras – Intihuatana – *Stulpas Saulei pririšti*. Per žiemos solsticiją prie šio indišką falinį simbolį primenančio dviejų metrų akmens kadaise buvo atliekamos specialios apeigos, mat baimintasi, kad svarbiausias dangaus šviesulys visiems laikams nulėks į nebylią kosmoso tamsą, todėl tekdavę jį parišti patikimu maldų ir užkeikimų pavadžiu. Drėgnąjį metų sezoną magiškaime inkų citadelės žiede nelyja, o prasidėjus žiemai aplinkui kabo baltas debesų ratas, bet virš paslaptinių pastatų šviečia saulė. Gal tai ir lemia keistą jausmą, kad, vaikštinėdamas po Maču Pikču, ne tik smalsiai dairaisi, bet tarsi pats esi Kažkieno (Kieno?) stebimas.

Šioje dieviško grožio kalnų idilėje buvo ir kanikinimams skirtas kiemelis, į kurį atveddavo piliečius, vengusius dirbti visuomenės labui. Rankas jiems sukišdavo į akmenyje iškaltas kiaurymes, prirakindavo ir palikdavo kaboti, kad nepataisomi tinginiai džiūtų visagalėje saulėje. Kalėjimas, priešingai, panardindavo nelaimėlį į drėgną tamsą. Jo architektą, matyt, kamavo nakties košmarai apie vis siaurėjančius ir žemėjančius akmeninius tunelius, kurių gale – ne šviesa, o aklavietė, tokia ankšta, kad

telieka beviltiškai susiriesti ir, godžiai gaudant senkančio oro gurkšnius, atsiduoti vis nuožmiau glamonėjančiai mirčiai. Užtat kapinių planuotojas neturėjo jokios fantazijos. Maču Pikču mirusiuosius tiesiog sumesdavo į gilią olą, lūkuriuojančią miesto pakraštyje nepasotinama, godžiai pražiota juoda burna.

Kai kas Maču Pikču vadina Moterų miestu, mat jo kapavietėse rasti beveik vien moterų palaikai. Galbūt čia gyveno *Saulės mergelės* – žynės ir vaidilutės. Gal šioje nuošalioje neprieinamoje vietovėje jos buvo slepiamos nuo užkariautojų ispanų, nes *Saulės mergelės* išniekinimas prilygo paties dangaus ir dievų įžeidimui. Pagal inkų įstatymus, vyras, drįsęs suvedžioti vaidilutę, būdavo žiauriai nužudomas, o jo šeima, giminės, draugai, tarnai, kaimynai ir netoliese gyvenę nepažįstamieji sulaukdavo tokio pat tragiško likimo. Nusidėjėlio gyvuliai ir visos bendruomenės bandos būdavo išskerdžiamos, iššaudomi netgi laukiniai apylinkės žvėrys. Kaltininko namas ir visi to kaimo pastatai būdavo sudeginami, peleinai sumaišomi su žeme, o šioji dar gausiai užbars toma druska, kad iligus metus nebeduotų derliaus. Nors *Saulės mergelių* dorovė buvo labai griežtai saugoma, jos įsigudrindavo užsikrėsti net sifiliu. Tai liudija griaučių, rastų Maču Pikču kapavietėje, ana-

lizė. Beje, kai kurie tyrėjai mano, kad dėl šios ligos šventovių kompleksas buvo uždarytas ir atkirstas nuo aplinkinio pasaulio, kol palengva virto miestu vaiduokliu. Švelnesnių versijų mėgėjai teigia, kad miestą pražudė konkistadorų į Peru žemę užneštų raupų epidemija.

Ne tik *Saulės mergelėms*, bet ir kitoms moterims inkai mėgo rodyti labai jau savotišką dėmesį. Būtent moteriškosios giminės atstovės jie aukodavo užsirūstinusiems dievams per žemės drebėjimus, sausras ar išsiveržus ugnikalniams. Dažniausiai tai būdavo dar visai mažos mergytės, turinčios lygią odą, gražius veido bruožus, dailias kūno proporcijas, jau pasižyminčios guviu protu. Į vulkanų kraterius jas įmesdavo ar į žemę užkasdavo gyvas, apsvaigindami nuskausminančiomis haliucinogeninėmis substancijomis. Inkų moterys privalėjo atiduoti duoklę ne tik dievams, bet ir madai: aukštuomenės damoms būdavo deformuojamos kaukolės. Mados diktato paisančiose aristokratų šeimose naujagimėms galvą iš šonų suverždavo lentelėmis, kurias retkarčiais keisdavo, bet visą luošinančią konstrukciją nuimdavo tik paauglystėje. Taip būdavo išgaunama „žavi“ galvutė: klaikiai ištįsusi aukštyn ir į užpakalį. Šiandien suguldytos po muziejų stiklu tokios kaukolės atrodo

kraupiai, lygiai kaip ir sutvarstytos kinių pėdutės, pašaliečio akimis, išsigimėliški stimburiai, kadaise kažkam kėlę erotinį virpulį. Nežinia, ar deformuotos inkų aristokračių kaukolės darė įtaką smegenų veiklai ir moterų mąstymui. Ši keista mada pagimdė dar keistesnę tradiciją – trepanaciją, kai apeiginiais peiliais, vadinamaisiais *tumi*, abiejų lyčių atstovams būdavo išpjauinama nemaža dalis kiaušo, o vietoj kaulo implantuojama aukso, sidabro ar platinos plokštelė. Spėjama, kad taip buvo gydomos dvasinės ligos, išvaromi demonai ar į sveikatos netekusį kūną įleidžiama teigiamos kosminės energijos. Įdomiausia, kad po šios košmariškos ritualinės chirurginės invazijos pacientai išgyvendavo dar daug metų.

Nors senoji inkų civilizacija dažniausiai apibūdinama kaip „aukso ir kraujo imperija“, beveik visi šiuolaikiniai indėnai išdidžiai prisistato anų auksinių kraugerių palikuonimis. Keliaudami po Peru, neišsiversite be gido, tad rinkitės ne ispanų konkistadorų aini, o aborigeną iš kečujų ar aimarų genties. Tuomet, užuot gavę monotoniškos enciklopedinės informacijos, sužinosite daugybę kvapą gniaužiančių dalykų, kurių šaknys siekia inkų magijos ir mistikos klodus. Šiandien jau rengiamos specialios kelionės su vadovais šamanais, kurie šiose platumose vadi-

nami *brucho*, arba „burtininkais“. Savas *brucho* gyvena beveik kiekviename Andų kaimelyje ir su didžiausiu entuziazmu surengs apeigas, stiprinančias jūsų *munai*, *langai* ir *jačiai* – širdies, kūno ir proto energijas. Mosuodamas milžiniška kondoro plunksna jis apvalys jus nuo visokio pikto, o įdavęs saujelę kokos lapų ir apsmilkęs tirštais vaistažolių dūmais sujungs su *Pača Mama* – Motina Žeme. Vargas jums, jei tokia ceremonija netikėsite ar, dar blogiau, iš jos pasijuoksite. *Tumiai* ir kiti nuožmūšinkų dievai, darniomis gretomis suvenyrų pavidalu sugulę ant indėnų turgaus prekystalių, jus prakeiks.

Tie, kas nesidomi nei inkų mistika, nei indėnų magija, irgi ras ką veikti Peru. Ši šalis, esanti visai šalia ekvatoriaus, pasižymi ypatinga gamtos įvairove. Tai Andų kalnai, dykumos, džunglės, Amazonės baseino miškai ir Ramiojo vandenyno paplūdimiai. Peru didžiuojasi giliausiu pasaulyje *Kolkos* kanjonu, aukščiausiai tyvuliuojančiu vandens telkiniu – *Titikakos* ežeru, karštaisiais *Aquas Callientes* šaltiniais, *Islas Ballestas* salomis, kuriose knibžda daugybė pelikanų, kormoranų, pingvinų, ruonių, jūros liūtų ir rožinių kaip gražiausia svajonė flamingų. *Islas Ballestas* dar garsėja paukščių mėšlu, kuris jau nuo inkų laikų yra svarbus Peru eksporto

produktas. Kai plauksite pasigrožėti laukine *Balletas* salų gamta, nepamirškite apie šią azotu išotintą trašą ir užsivožkite plačiakraštę skrybėlę.

Daugiau jokių ypatingų pavojų Peru žemėje turistams negresia. Nuo aklimatizacijos ir aukštikalnių ligos gelbsti visur nemokamai tiekama kokos arbata arba kokos lapai, kuriuos inkai laikė šventais, o dabar jų galima įsigyti iš įkyrių moterėlių vos išlipus Kusko, senosios Peru sostinės, oro uoste. Deja, kokos lapų, priešingai nei paukščių mėšlo, bent jau legaliu būdu iš šalies neleidžiama išvežti. Turistams skirti Peru viešbučiai neretai atrodo tarsi bastionai, rezervatai ar koncentracijos stovyklos. Juos saugo aukštos tvoros su spygliuotomis vielomis, elektros laidais ir dviejų metrų dygių kaktusų gyvatvorės. Tikriausiai taip keliautojus bandoma apsaugoti nuo vagių ar įkyrių prekijų, kurie žūtbutinėje apsiaustyje laiko kiekvieną turistinį objektą ir šturmuoja visus svetimšalių autobusus, nuožmiais balsais rėkdami karo šūkius: *Llama! Alpaka!! Baby alpaka!!! Vaikunja!!!!* Taip vadinasi dar viena perujiečių aukso gysla – švelniausia ir šilčiausia pasaulyje vilna, gaunama iš simpatingu, meilių, gracingų kupranugarių giminės padarų, kurie, jei jau prabilau apie pavojus, kartais bjauriai spjaudosi. Po viešbučių-tvirtovių

kiemus lyg katės vaikštinėja didžiulės ryškiaspalvės papūgos aros, kartojančios futbolo (nacionalinės Peru religijos) komentuatorių šūksnius, kikenančios senių balsais ir klykaujančios lyg kūdikiai. Į atvykėlius jos žiūri gana priešišškai, o tiems, kurie elgiasi pernelyg familiariai, net gali įkirsti aštriu tarsi toma-haukas snapu. Prie Peru orbitoje tykančių pavojų priskirčiau dar ir maistą, nors, kaip žinoma, tas, kam lemta būti pakartam, nenuskęs.

Aš, ranką prie širdies pridėjusi, galėčiau prisiekti, kad Peru virtuvė nuostabi. Valgiaraščiai čia visur surašyti tik ispaniškai, tad nemokantiesiems šios kalbos tenka rinktis patiekalus vadovaujantis intuicija ar šeštuoju pojūčiu, kuris, pasivaikščiojus po inkų magijos vietas, neįtikimai sustiprėja. Įsidėmėję vos keletą žodžių – *cerveza* (alus) ir *camarones* (krevetės) – net kukliausioje vien tik vietos bėdžiams skirtoje užteigėlėje galėsite skaniai papiegti. Peru yra tikras rojus žuvies mėgėjams, mat jau inkų valdovai užsisakydavo vandenyno gėrybių į aukštai kalnuose esančias savo citadeles. Šviežią žuvį gabendavo greitaeigiai žygūnai, kurie, keisdami vienas kitą, per kelias dienas sukardavo tūkstančius kilometrų nuo pakrantės iki Kusko. Vien tik svetimšaliams skirtuose restoranuose padavėjai indėnai

mūvi baltas pirštines, o jų veidai tokie susikaupę ir rūstūs, kad nesunku įsivaizduoti, kaip atrodė inkų žyniai, mėtydami nekaltus vaikelius į ugnikalnių kraterius. Man ypač patiko šių orių vyrų įprotis, sveikinant ką nors su gimtadieniu, užgesinti salėje šviesą ir iš visų jėgų svaidyti metalinius padėklus į akmenines grindis.

Jei trokštate itin aštrių pojūčių, užsisakykite nacionalinį perujiečių patiekalą, kurio pavadinimą nesunku įsidėmėti: *chuy*. Tik neapalpkitė, kai lėkštėje išvysite gražiai apkeptą žiurkės dydžio padarą su smagiai prašieptais dantukais ir grakščiai užriestais visų keturių letenėlių nagučiais. Tai vadinamasis Gvinėjos paršelis, kuris, kol gyvas, mano supratimu, niekuo nesiskiria nuo paprasčiausios jūrų kiaulytės. Vietinių pirkiose šie mieli gyvūnėliai būriais bėginėja po plūktinę aslą arba snaudžia paloviuose, laukdami savo paskutinės valandos. Jei po šio lemtingo išbandymo staiga tapote visiškas vegetaras, jūsų laukia 389 rūšių bulvės, kukurūzai su visų vaivorykštės spalvų grūdėliais, mėsingi pomidorai, riebios avokados, traškios paprikos ir kitos Europą užkariavusios daržovės, kurių tikroji tėvynė yra Peru. O ką jau kalbėti apie vaisius, *mangus*, didumo sulig regbio kamuoliu, *papajas*, *guavas*, *čirimojas*, *gra-*

nadilas, marakujas. Tokiu pavidalu, kokių galima paskanauti bet kuriame Peru turguje, šios rojaus gėrybės Senojo pasaulio niekada nepasiekia. Net jei esate davę įžadus niekada neragauti nieko jums nepažįstamo, būtinai pabandykite kaktusų: oranžiniai, ryškiai rožiniai, geltoni ir vaiskiai žali sultingo nektaro rutuliukai, išlupti iš dygaus apvalkalo, tučtuojau atgaivina ne tik kūną, bet ir sielą.

Pabaigoje – apie gėrimus. Peru jus visur nemokamai vaišins tradicinę Margaritą šiek tiek primenančiu kokteiliu *Pisko sour*, suplaktu iš romo, citrinos sulčių, kiaušinio baltymo, sirupo ir prieskonių. Įspėju, kad šis nekaltas birzgalas su inkams būdinga klasta smogia ne tik į galvą, bet ir į kojas. Jei jums to maža, ragaukite *čičiq*, vietinę samaną. Išduosiu paslaptį: prie taškų, kuriuose *čičia* parduodama, ant ilgų karčių kabo išblukusios raudonos vėliavėlės. *Adios!*

PERU PER KOKOS LAPO DVASIĄ

Peru – Aukso ir Kraujo Imperija – su keistoku veik sadomazochistiniu pasididžiavimu sutartinai skelbia kelionių bukletai. Kai kas šį nedalomą dvejetą

išplečia iki trejybės ir prideda dar kokos lapų. Ne auksas ir ne kraujas, o būtent kokos lapai pirmiausia pasitinka atvykėlį, vos išsvirduliuavusį pro senosios Peru sostinės Kusko oro uosto duris. Keliauninką, prie svečios žemės lenkiamą žydro, stulbinamai priartėjusio dangaus, apsuptą oranžinio kalnų žiedo ir baimingai įsiklausančio į pirmuosius beužklumpančios aukštikalnių ligos simptomus, kaipmat apspinta būrys indėnių, pratisai šaukiančių kovos šūkį: *Kokalyvs kokalyvs kokalyvs!!!*

Iš pirmo žvilgsnio tos juodakasės moteriškaitės atrodo panašios į spalvingus puskubilius, strikinėjančius ant plonų kreivų kojųčių ir užsivožusius bent po penketą skrybėlių. Pūsti ir raukti, paties nemandingiausio ilgio (iki pusės kelių) sijonai, nudrengti megztiniai ir ant nugarų ryškiaspalvėmis skaromis parišti nepamainomi nešuliai (koks čia turtas, kuri privaloma nuolatos tampytis ant kupros?) karikatūriškai išplečia ir sustumia kūno proporcijas, sakytum, šiandieninės inkų ainės nuo gimimo buvo augintos kubiluose. Ko gero, šiame pasaulio taške moters grožio samprata visada buvo kiek kitokia nei kitose Žemės vietose. Kadaisė inkų aristokratėms buvo deformuojamos kaukolės, vos gimusiai mergaitei suspaudžiant galvą specialia lentelių kons-

trukcija, kuri, rūpestingai pertvarkoma ir prižiūrima iki pat paauglystės, suplodavo ir pailgindavo smegenų dėžę taip, kad ši tapdavo panaši į karštą. Rafinuotasis inkų mados paprotys, laimė, neišliko, na, o įtartinas skrybėlių skaičius ant turistus atakuojančių moterėlių galvų – tai tik verslas. Negi grįši iš Peru be garsiosios indėniškos skrybėlės... O ir saulė kepina. Tamsiuose čiabuvių veiduose nematyti jokių emocijų – nei šypsenos, nei priešiško, turbūt tik su tokiu neižvelgiamu abejingumu jų propromotės galėjo aukoti savo gražiausias nekaltas dukras ugnikalnių kraterių viešpačiams ir kitiems šviežutėlės žmogienos panūdusiems dievams. *Kokalyvs kokalyvs kokalyvs!!!* Ką gi, už vieną *solį* perki ryšulėlį ir kramtai. Jokio skonio. Jokio kvapo. Jokio „kaifo“. Jokių haliucinacijų.

Nors tikrovė beveik prilygsta narkotiniam regėjimui, arba, atvirkščiai, būtent dabar ji ir atsiskleidžia realiuoju savo pavidalu, be jokio šydo. Tačiau veikia ne kokos lapai, o nuovargis, sudėtingi aklimatizacijos mechanizmai, lyg po opijaus injekcijos suteikiantys kūnui ir aplinkai krištolinio tyrumo, trapumo iliuziją. Kita platuma: anapus pusiaujo. Kitas laikas: palyginti su Lietuva – septynių valandų skirtumas. Kitas klimatas: dabar, balandį, čia prasideda

žiema. Naktį – kitokios žvaigždės ir kitoks mėnulis. Gal todėl per pusvalandžio kelionę iš Limos į Kuską atrodo, kad skrendi ne miniatiūriniu lėktuvu, o ant šamano būgno. Jokio motorų ūžesio ar plieninių konstrukcijų sunkio. Jokio klaustrofobijos pojūčio ar kryčio baimės. Vien lengvas sklendimas palei pat snieguotas Andų viršūnes kartkartėmis minkštai ir jaukiai panyrant į baltus debesis. Tik staiga atsiveria gili dauba, švelniai apkabinta terasomis besileidžiančių kalnų žiedo. Saulės nutviektas, akinamai žalias Šventasis slėnis. Jo centre – rūdžių spalvos ovalas. Šventasis miestas. Sakytum, kad jis ką tik nežinia iš kur atsklendė ir čia patikimai nusileido, kol tu ant savojo būgno dar kybai ore. *Kuskas*.

Tačiau prieš Kuską dar buvo Lima. Naktis Limoje arba Lima naktyje. Visiškai tuščias miestas. Mat prieš kelias dienas čia lankėsi G. W. Bushas. O prieš tai driokstelėjo sprogimas, todėl iš sostinės skubiai buvo išvežti visi įtartini elementai. Dairantis po siurrealistiškai ištuštėjusias gatves, dingojasi, kad Limoje neatsirado nė vieno patikimo gyventojų. Įvažiavus į *Miraflores* rajoną, skirtą turčiams ir užsieniečiams, vaizdas šiek tiek pasikeičia. Ryškiai apšviestose gatvėse net ir po vidurnakčio dar pulsuoja didmiesčiui priderama gyvybė: restoranai,

naktiniai klubai, diskotekos, kazino, bordeliai... Šią teritoriją saugo policija ir kariuomenė, o visa, kas anapus jos, skendi tamsoje, tyloje, paslapyje.

Dairydamasis iš stiklinio viešbučio bokšto, gali tik spėlioti, kurioje pusėje yra *Tupak Amaru* lūšnynas, po savo skurdžiais ir liūdnais būstais dusinantis tūkstančius besišypsančių mumijų. Inkų kapiynas, kuriame buvo laidojama maždaug nuo 1438 m. iki 1532 m., jau kurį laiką yra mėgstamiausia *National Geographic* kanalo tema. Teritorijai, kurią mokslininkai vadina „Puruchuco Huaquerones“, netgi buvo suteiktas nacionalinio paminklo statusas. Tačiau vietiniai gyventojai nepajuto jokio tautinio pasididžiavimo, priešingai, atkasinėjo ir degino niekuo dėtas mumijas, šitaip tikėdamiesi išbaidyti archeologus, besikėsinančius sustabdyti tokį reikalingą Limos plėtros ir rekonstrukcijos planą. Pirmoji tyrėjų komanda čia atvyko 1999 m. ir vien tik vietinės mokyklos kieme rado šimtą dvidešimt ryšulių, kuriuose tarp tvirto audinio sluoksnių ir įvairiausių asmeninių daiktų slypėjo ištisos mumijomis virtusios šeimos. Inkai tokiam „šeimyniniam ryšuliui“ kažkodėl stengdavosi suteikti vieno asmens pavidalą ir ant jo įsivaizduojamų pečių netgi pridėdavo viltingai į dangų žvelgiančią molinę galvą. Gal jiems

atrodė, kad dievams nepakaks kantrybės terliotis su paskirai laidotais individais. Užtat archeologai, priešingai nei dievai, su kiekviena, net šešių mėnesių, kūdikio mumija elgėsi lyg su garbingiausiu svečiu, pagaliau įveikusiu netrumpą 500 metų kelią per spirale besisukantį laiką. Jei esate ištikimas *National Geographic* kanalo žiūrovas, galėjote įsitikinti, kad nė vienas iš 2200 inkų, iškastų, išvyniotų, nušveistų per tris tyrėjų sezonus, gyvas būdamas tikrai nesusi-
laukė šitiek meilės, rūpesčio, susižavėjimo šūksnių, šypsenų ir ašarų. Likusieji standžiuose ryšuliuose po melancholiško veido galvomis iškastiesiems gali gūdžiai pavydėti. Nežinia kiek jų dar tūno po žemėmis, mat mokslininkai iš šios vietovės galų gale buvo mandagiai, bet primygtinai išprašyti. Dabar archeologams belieka sapnuoti mumijas, nors gal, priešingai, mumijos sapnuoja archeologus. Mat Peru, kaip minėjau, yra kitapus ekvatoriaus, o vaikystėje juk tikėjome, kad šioje Žemės dalyje viskas vyksta atvirksčiai, net ir žmonės čia vaikšto aukštyn kojomis.

Būti aukštyn kojomis – labai nepatogu. Ypač po keturiolikos valandų kelionės per Atlantą, kas kad kartais net ir viršijant garso greitį. Lėk nelėkęs, vis tiek atrodo, kad kybai vienoje vietoje. „Beviltiškai

prarastas ir iš gyvenimo išbrauktas laikas, baisesnis už sunkiausias pagirias“, – tolydžio bambėjo mano bendrakelionis. Beliko jam pritarti. Negelbėjo nei dešimties rūšių muzika, nei filmai, nei maistas – nuo *strict vegetarian* iki *kosher*. Nepadėjo nei nuolat rūpestingai duodamas vanduo, kad neperdžiūtum, nei primygtinai siūlomi fiziniai pratimai, kad anksčiau laiko neužsilenktum susirietęs kaip inkų „ryšulio“ mumija. Beliko guostis, kad toji kankynė, telkianti būsimus kelionės įspūdžius, jų ryškumo nutvieks, užsimirš ir išnyks. Taip ir atsitiko.

Taigi Kuske skleidžiasi gaivus ir tyras Didžiojo Penktadienio rytas. Poryt – Velykos. Bet visa kita – paskui. O pirmiausia – kokos lapų arbata. Čia ja be paliovos už dyka girdomi visi turistai, kaip kad kadaise kokos lapais buvo šeriami ispanų vergais tapę inkai. Konkistadorai ilgai sprendė problemą: ar išnaikinti kokos lapus – svarbiausią Inkų imperijos simbolį ir pagrindinį vietinių šamanų apeigų įnašį, kurio pagalba jie skraidžiojo į kitus pasaulius, bendravo su mirusiais protėviais, dvasiomis ir netgi dievais. Ar vis dėlto išsaugoti energijos ir jėgų teikiančią augalą, kad pavergtieji, statydami milžiniškas katedras, vienuolynus ir prabangius ispaniškojo stiliaus namus, galėtų našiai dirbti. Po ilgų ir audringų

diskusijų nuspręsta pasilikti prie antrojo sprendimo ją papildant dar ir kokos lapų eksportu į kaimynines šalis. Tvirtinama, kad už gautus pinigus buvo pastatyti visi didieji krikščioniškojo Dievo namai inkų sostinėje Kuske. Koka ir šiandien gausiai pildo „juodąją“ Peru biudžetą, o kiekvienas vietinis pilietis gali jums gana sklandžiai paaiškinti, kaip iš šventajame lape esančių keturiolikos rūšių alkaloidų išgauti vieną vienintelį – kokainą. Procesas ilgas, sunkus ir nuobodus, vartojama sodos sulfatas, eteris ir dar bent dešimt visokių rūgščių bei kitokių cheminių junginių, taip pat žibalas. Čia ir dabar pakanka arbatos, kuri vieniems atsiduoda žygūno autais, kitiems – šuns pautais, bet vis tiek teikia jėgų.

O jų būtinai reikia, nes Kuske ir jo apylinkėse, kur tik statysi koją, ten pataikysi ant inkų rūmų griuvėsių, švento akmens, kosminės energijos rezervuaro ar kokios kitos *Pača Mamai* (Žemei Motinai) jautrios vietos. Apie tai nuolat primena gidas, senas kečujų genties indėnas, inkų palikuonis, ispanišku krikšto vardu – Angelas. Apie šlovingąją Inkų imperijos praeitį jis beria lyg iš kulkosvaidžio angliška greitakalbe, iš kurios galima suprasti tik du nuolatos pasikartojančius derinius: *fakinbladyspaniards* ir *maimaizinginka*. Pirmasis skirtas ispanams, išsišif-

ruokite jį patys. Antruoju Angelas apibūdina „savo“ (angl. my) inkus, iš susijaudinimo prarydamas pirmąją žodžio *amazing* raidę. Šnekant apie protėvius inkus siaurose juodose Angelo akyse tolydžio kaupiasi ašaros. Dar labiau jis susigraudina kalbėdamas apie *Pačą Mamą*. Jo jaudulys – užkrečiamas, nes Žemė, atsiliepdama į jo žodžius, erotiškai suvirpa, o tai drebuliu persiduoda ir tavo kūnui.

Angelas atpažįsta Jėgos vietas ir visur mato Ženklus. Stveria tave už alkūnės ir, rodydamas pirštu, paslaptinai šnibžda: matai, čia – puma, ten – Gyvatė, va – Kondoras. O tu tik bukai spoksai į griuvėsių luitus, akmenis, uolas, ir jie tau ničnieko nesako. Tuomet Angelas, *fakinbladyspaniards-maimazinginka*, netenka kantrybės ir išsitraukia piešinius, kuriuose net galutinai apakusi siela gali įžvelgti Kitą Realybę. Paveikslėliai rūpestingai išplėšti iš Kusko slėnyje kultine tapusios brolių Ferdinando ir Edgaro Elorrieta'os Salazarų knygos *The Sacred Valey of the Incas, Myths and Symbols*.

Šioje knygoje išsamiai dėstoma senovės inkų pasaulėžiūra. Kertinė jos sąvoka – *huaka*, arba šventumas, kuriuo persmelkta visa žmogaus aplinka. Tie, kas sakrališkojo sando įžvelgti neįstengė, tenkinosi šventybės atspindžiais, arba „broliais“ – *huakvais*.

Dangiškojo Paukščių Tako dvynys buvo šventasis Urubambos upės slėnis. Trys mistiniai gyviai – požemių valdovė Gyvatė, dangaus globėjas Kondoras ir tarpinės erdvės karalienė Puma irgi visur turėjo savo *huakvus*. Šį trejetą kartais papildydavo švelnia-vilnė Llama, angliškai rašoma su dviem „l“, kad nesi-painiotų su Tibeto dvasininkais. Taigi Kusko miesto kontūrai priminė Pumą, o Maču Pikču atrodė kaip Kondoras, ištiesęs sparnus skristi į Pasaulio Išta-kas, Paukščių Taką. Miestai niekada nebuvo statomi atsitiktinėse vietose, o tik ten, kur kalnai ir upės turėjo akivaizdžių *huakvo* bruožų. Huayna Pikču kal-nas, kurio papėdėje stovi Maču Pikču, broliavosi su Puma. Kad niekam nekiltų abejonių dėl tokios gim-i-nystės, kalnui dar buvo išskobtos milžiniškos akys ir pridėti dantys. Dvi kalvos priešais Olatajatambo šventovę atrodė kaip Kondoras ir Lama, o trečioji priminė visos karalystės valdovo Inkos galvą. *Hua-kvos* akivaizdžiausiais savo prototipų atspindžiais tapdavo per *Inti Rajami* šventę, birželio 24-ąją, lygiai vidurdienį, kai saulės ir šešėlių žaismas susi-dėliodavo taip, kad net didžiausias skeptikas (jei anuomet tokių pasitaikydavo) patikėdavo tobulu sakralaus ir profaniškojo pasaulio ryšiu. Brolių Sala-zarų knygą iliustruojančios nuotraukos buvo daug

metų darytos būtent per vasaros solsticiją ir todėl atrodo labai iškalbingos. Angelas, pamatęs svetimšalių akyse pirmuosius *huakvų* atpažinimo ženklus, džiūgauja, lyg būtų stebuklingu būdu išgydęs neregius. Niekam nė neleidęs atsikvėpti, verste užverčia nauja informacija apie nuostabiuosius savo protėvius *maimaizinginka*.

Angelas padaro ritualinį gestą, vadinamąjį *mučay*, arba *moča*: lūpomis paliečia pirštų galus ir, plačiai išskėtęs rankas, nusiunčia bučinį aplinkui esančioms dievybėms. O jų čia knibždėte knibžda. Vyriausiasis inkų dievas buvo *Virakoča*, tai Jis sukūrė pasaulį ir kaip tik todėl Jo neįmanoma rasti nė viename žmogui suvokiamos realybės lygmenyje: nei *Ukhu Pačioje* – požemiuose, nei *Hanan Pačioje* – danguje, nei *Kaja Pačioje* – tarpinėje erdvėje. Su *Virakoča* geriausias ryšius palaikė Saulės dievas *Inti*, kuris taip pat atstovavo vyriškajam kosminiam pradui, o apčiuopiamai pasireiškė aukso pavidalu. Aukso inkai turėjo apsčiai, todėl, pasak Angelo, nesikraustė dėl šio metalo iš proto, o jį visur naudojo tik dėl gražumo ir šventiško blizgesio. Aukso plokštėmis padengtos akmeninės Kusko šventyklų sienos saulėtą dieną jau iš tolo taip švytėdavo, kad neįpratusi akis galėjo netgi apakti. *Fakinbladyspaniards*, ispanai,

visą inkų auksą susigrobė, plukdė per vandenyną, perlydė ir net šiandienėje Ispanijoje visi bažnyčių kupolai, kryžiai, altoriai, monstrancijos padaryti iš saulės metalo, kuris teisėtai priklauso Angelo protėviams. *Maimaizinginka* taip pat garbino Mėnulio deivę *Killą*, moteriškąją pradą, materialiai įsikūnijusį švelniame, minkštame sidabre. Tris pasaulius, kuriuos, kaip jau minėjau, *Virakoča* sukūrė, bet pats jų gyvenime nedalyvavo, jungė dvi kosminės gyvatės. Pirmoji – vyriškoji *Jakuma-Illapa* – iš dangaus nusileisdavusi su liūtimis, per žemę tekėjo upėmis ir požeminiais šaltiniais, o atgal į aukštybes grįždavo su žaibais ir griaustiniu. Antroji – moteriškoji ryšininkė *Sača Mama* (Medinė Motina) – turėjo dvi galvas, pasižymėjo itin lėta eigastimi ir šiaip jau atrodė kaip senas medis. Į dangų ji keliaudavo *Kijuči* (Vai-vorykštės) pavidalu ir buvo atsakinga už Žemės bei visų jos gyventojų vaisingumą. Kiekviena žvaigždė ir jos *huakvas* irgi turėjo vaidmenį šioje kosminėje misterijoje, kurios sakralųjį vyksmą profaniškajame lygmenyje aiškino *Tarpuntajus*, arba žynys tarpininkas. Beje, kai kurie senosios inkų kalbos žodžiai pakiša paiką mintį, kad lietuviai, ko gero, atkeliavo iš Andų, o ne iš Indijos.

Inkų laikais pagrindinės šventyklos buvo statomos būtent Saulės dievui, ir jose galėjo lankytis tik žyniai, karalystės valdovai ir kiti išrinktieji bei pateptieji. Iš viso Kusko slėnyje stovėjo 365 šventovės, skirtos dievybėms, galbūt globojusioms kiekvieną metų dieną. Šiandien iš jų neliko nė pėdsako, nes 1567 m. iš Ispanijos buvo gautas įsakymas su žeme sumaišyti inkų dievų namus ir vietoj jų pastatyti būstą savajam Viešpačiui. Todėl ant centrinės inkų šventyklos Koričančos pamatų šiandien puikuoja San Domingo katedra, o visos kitos ispanų bažnyčios suretos iš inkams kadaise šventų akmenų. Išliko tik Sačajahuamano tvirtovė, įsikūrusi dar puskilometriu viršum Kusko, tačiau svetimšaliams čia taip svaigsta galva, kad jokio išpūdžio nebedaro milžiniški glotnūs luitai, pasak mokovų, nušlifuoti ateivių iš kosmoso lazeriais. Tačiau Angelas tvirtina, kad lietuviai yra tokie pat stiprūs kaip *maimaizinginka*, nors ir slampinėja po milžinišką šventvietę kaip ilgai badu marinti klipatos somnambulai. Kitų šalių atstovai esą čia krinta kaip musės. Netoli Sačajahuamano griuvėsių, aukso geltonumo pievoje, stovi milžiniškas baltas Jėzus Kristus, virš inkų sostinės globėjiškai ištiesęs rankas su atsivėrusiomis stigmomis. Angelas aiškina, kad po Antrojo pasaulinio karo

šią skulptūrą pastatė žydai, kurie, pabėgę iš Europos nuo nacių persekiojimo, rado prieglobstį slaptajame Andų slėnyje. Kuskas jiems pasirodė didžiai katalikiškas, tad išvykdami jie padovanojo miestui baltąjį Kristų, išskleidusį rankas lyg skrendantis kondoras – sparnus.

Nuo Sačajhuamano kalvos žvelgiant į Kuską, jau kadaise praradusį sakraliąsias Pumos apybraižas, matyti daugybė barokinių bažnyčių kupolų ir varpinių bokštų. Tačiau po miesto gatves šmirinėjančios indėnai su ryškiaspalviais pagoniškais pončiais ir skrybėlėtos moterys kubiliukai anaipol neatrodo atsidavę katalikai. Apie tai, kad artėja Velykos, primena nebent kryželiai, supinti iš šiaudų, apkaišyti gėlėmis, gulintys tiesiai ant grindinio, tarp papaju-guavų-bananų-ananasų-mangu-čimorojų-marakujų, 384 rūšių bulvių, 415 porūšių kukurūzų, haliucino-geniškai spalvingų, valgyti skirtų gardutėlių kaktuso vaisių ir kitokių svetimšaliui nepažįstamų, neidentifikuojamų gėrybių.

Staiga ima gausti visi visų bažnyčių varpai, prapliumpa trumpas šiltas lietus, ir atsiranda daugybė policininkų, tarsi nukritusių iš dangaus drauge su didžiuliais lašais. Jie atrodo oriai ir prabangiai: baltomis žokėjų kelnėmis, juodais aukštauliais batais,

juodomis odinėmis striukėmis, baltomis neperšau-
namomis liemenėmis ir baltais šalmais. Visas auto-
mobilių eismas kaipmat sustabdomas. Kai paklašiu
Angelo, kas dabar bus, šis atsako: Didžiojo Penk-
tadienio eisena aplink *Plaza de Armas* – centrinę
Kusko aikštę. Kai kurie turistai čia atvyksta jau
vien dėl šito visoje Lotynų Amerikoje pagarsėjusio
renginio. Taigi, naudojantis nerašytomis atvykėlės
privilegijomis, tenka brautis pro indėnišką minią ir
įsisprausti tarp dviejų iki ausų ginkluotų kariūnų.
Gausios karinės pajėgos saugo gatvę, grįstą inkų
šventaviečių akmenimis, per kuriuos tuoj pajudės
katalikiškoji procesija. Lygiai ketvirtą stoja mirtina
tyla. Girdžiu, kaip kvėpuoja uniformotas vaikinys
kairėje, ir kaip ryja seiles tas, kuris yra dešinėje.
Pirmiausia pro Centrinės Kusko katedros duris pasi-
rodo raudonai apsitaisę šalmuoti vyrai, jie atrodo
panašūs į gaisrininkus ir iš tikrųjų pasirodo besą
gaisrininkai. Jie neša ne tik visą šiai profesijai pri-
valomą ekipuotę, bet ir didžiulį kryžių, apgobtą
raudono aksomo mantija, siuvinėtą aukso žvaigž-
dėmis. Jiems iš paskos seka jau kita, violetinė, gil-
dija, paskui – žalia, tada – mėlyna. Kiekviena – su
savo kryžiumi, vėliava ir paveikslu, kuriame vaiz-
duojama kuri nors Kelio į Golgotą scena. Visų veidai

kupini tokios įtampos, sielvarto ir dramtizmo, lyg jie iš tiesų dalyvautų Tame Tikrajame įvykyje. Tyloje girdėti tik sunkūs lėti žingsniai. Iš katedros išeina kareivių kuopa, ginkluota automatais ir durtuvais. Po šaižaus lyg rimbo kirtis riksmo šalmuoti kariūnai prasiskiria į šalis, palikdami kelią dar kažkam. Net paukščiai liaujasi čiulbėję, nurimsta menkiausias vėjelis. Tuomet aukštai virš žmonių galvų pasirodo auksu ir raudonu audeklu puoštas stiklinis karstas. O jame ant baltų šilkų ir nérinių guli Jėzus Kristus, pridengtas žydru audiniu. Jo veidas perkreiptas kančios, apsipylęs krauju, ant skruostikaulių ir kaklo matyti mėlynės, juodi plaukai sulipę nuo prakaito. Kraupus natūralizmas. Karstą neša pamėlę iš įtampos vyrai juodais drabužiais, o juodos moterys pūstais sijonais barsto raudonas kaip kraujas aistros gėles (*passion flowers*). Eisena sustoja. Dar niekada automato vamzdžio kiaurymė nebuvo taip arti mano smilkinio. Durtuvas kaip plieninis žaibas šauna man virš galvos. Tamsiu indėnišku jauno kareivėlio veidu rieda ašaros. O ir man gerklėje jau stringa gumulas. Tada lyg perkūnas iš giedro dangaus trenkia pučiamųjų orkestras. Ne, grojamas ne laidotuvių maršas, o viena iš kraują kaitinančių Lotynų Amerikos melodijų. Orkestrantų dar nematau. Kai kars-

tas pajuda, pasirodo ir jie – uniformuoti vyrai nuo emocinės įtampos braškančiais smilkiniais, apibarsyti raudonosiomis aistros gėlelėmis. Jie atrodo taip dramišškai, lyg patys eitų į neišvengiamą mirtį, o lengvabūdišką maršą grotų kas nors kitas. Kiekvienam ant nugaros plevena lapai su natomis. Ir neatrodo juokinga, kad gaidos prie standžių apykaklių pritvirtintos ryškiaspalviais plastikiniais segtukais skalbiniams. Paskui orkestrą seka aukšto rango kariškiai. Tokius rūščius veidus esu mačiusi nebent filmuose apie Čilės chuntą. Jiems iš paskos žengia visa Kusko aristokratija, vyrai ir moterys gedulingais drabužiais, pablyškę, paaštrėjusiais bruožais, stiklinėmis akimis, rodos, tokie palaužti begalinio sielvarto, kad tuoj ims ir apalps. Kiekvienas – lyg paskiras užbaigtas portretas, simbolizuojantis nebeįmenamas inkų paslaptis, metafizinį jų žiaurumą ir sakralinį ryžtą, sumišusį su ispaniškuoju rafinuotumu, egzaltacija, inkvizicine dievoieškos ekstaze.

Bet ir tai dar ne viskas. Procesijos kulminacija tampa dar vienas Kusko pasididžiavimas – Sopolingoji Mergelė, Dievo Motina. Ji papuošta prašmatniausia violetinio aksomo suknia, tokios pat spalvos nėrinių nuometu, apsupta gedulingų beveik juodų kardelių puokštėmis. Žaižaruojančio aukso aureo-

lėje-diademoje boluoja kančios perkreiptas porcelianinis veidas su tyro krištolo ašaromis, išriedėjusiomis iš po sunkių vokų. Dvimetrinė Mergelė stovi ant aukšto it vilniškio Gedimino postamento, kausyto kalinėtu sidabru. Mergelę tempia būrys vienameškinų vyrų, nuo relikvijos svorio sulinkusių per pusę, sunkiai šnopusiančių, apsipyusių prakaitu ir tikromis, ne krištolo, ašaromis. Jiems iš paskos plūsta Kusko gyventojai, o jų indėniškuose veiduose, kuriuose dar prieš pusvalandį kibirkščiaavo valiūkiška, kiek klastinga linksmybė, dabar sustingsta tokia išraiška, lyg visi būtų vedami sušaudyti. Arba – nukryžiuoti.

Eitynės aplink centrinę aikštę trunka aštuonias valandas, iki pat vidurnakčio. Kai sutemsta, Kristaus karstas, kaip kokia vitrina ar operacinė, ryškiai apšviečiamas iš vidaus, o Sopulingąją Mergelę tarytum Kalėdų eglę puošia lempučių girliandos. Bet ir tai visai nejuokinga. Lauko kavinėse apstulbę turistai sėdi prie auštančių nė nepaliestų gurmaniškų patiekalų ir sklidinų alaus *Cuzcana* bokalų. Kartkartėmis suskamba varpai.

„Tuoj atsiversiu į krikščionybę, būtent Čia ir Dabar“, – nuoširdžiai sakau Angelui. Jį tai sunervina, *fakinbladyspaniards!!!* Todėl tučtuojau puola

aiškinti, kad *maimaizinginka* toje pačioje aikštėje kadaise irgi rengė iškilmingas procesijas, kai į dienos šviesą išnešdavo savo garbingųjų protėvių mumijas, vadinamąsias *malki*. Eilinėmis dienomis *malki*, kaip ir Kristaus kūnas ar Sopulingoji Mergelė, ilsėdavosi šventyklose. Mumijas lydėdavo kariai, šventikai, aukštuomenė ir pagaliau – eiliniai žmonės. Kas dabar pasikeitė?

Manydamas, kad argumentų dar nepakanka, Angelas tempia mane į Centrinę katedrą. Čia grindys nubarstytos raudonais aistros gėlelių žiedais, o nuo altoriaus skubiai nukabinamos purpurinės vėliavos, ir kažkur išnešami pagal *haute couture* madą aprengti baltasparniai geltonomis perukų garbanomis veidus dangstantys angelai. Manasis Angelas lėkte lekia prie šoninės navos ir rodo į statulą, vadinamą *Juoduoju Kristumi*. Žybsėdamas įkypiomis akimis, teiraujasi: ar jauti, kokia tai stipri vieta? Na, jaučiu. Tai va, toliau dėsto inkų ainis, *maimaizinginka* šioje vietoje turėjo šventovę, per kurią iš kosmoso sruvo pozityvioji vyriškoji energija – *sami*. Nė neleidęs atsitokėti, tempia prie Mergelės Marijos paveikslo ir kartoja tą patį. Taip, čia inkams iš dangaus nusileisdavo pozityvi moteriškoji energija.

Ir dabar nusileidžia. Kas pasikeitė? Nieko! Nebežinau, ką atsakyti...

Kad nuo visų per dieną patirtų įspūdžių nebūčiau tokia paklaikusi, Angelas pataria čiaumoti *akuliku* – kokos lapų kramtalą su citrinų sultimis ir dar kažkokiais jėgų teikiančiais priedais. Galų gale pažada, kad rytoj nuves pas *Pačo* – indėnų šamaną. Virš Kusko kabo aukštyn kojom apvirtęs mėnulis.

ELDORADO BEIEŠKANT

Ankstyvą rytą Kuske tvyro ypatingas aromatas, kurį įmanoma užuosti tik kalnų miestuose – Gangtoke, Dardžilinge, Lehe, Lhasoje... Tai net ne aromatas, o skaidri sklidina džiaugsmo substancija, kuri per naktį susikristalizavo iš staiga atšalusio oro, garsiau nei dieną šniokščiančių upių, ritmingo sapnuojančių viršukalnių alsavimo, iš juodo ranka pasiekiamo dangaus virpesių, iš krintančių, krintančių ir krintančių žvaigždžių...

Kai po rytmetinio pasivaikščiojimo grįžtu į viešbutį, randu jį, apsuptą policijos. Prie įėjimo stovi trys šarvuotos mašinos su blizgia iškaba „Eldoradas“, ten mindžikuoja būrys vyrų, kurių uniforma ne

tokia puošni kaip vakar, per Didžiojo Penktadienio eiseną. Ši apsiaustis neperša jokių optimistinių minčių smegenims, nuolat smelkiamoms CNN informacijos: perversmas? pasikėsinimas? dramiškas G. W. Busho vizito į Peru tęsinys? Mane įleidžia į vidų tik tada, kai parodau rūškanam pareigūnui kambario raktą ir kortelę su užrašu „Eldoradas“.

Jau trečią parą man iš pasąmonės vis išskyla V. Mačernio verstos E. A. Poe eilutės:

*Pasipuošęs, smagus,
Kunigaikštis šaunus
Saulės karšty, šešėlių kaskadom
Jojo priekin ilgai
Ir dainavo linksmi,
Ir ieškojo šalies Eldorado...*

Labai klystate, jei manote, kad Eldorado paieškos baigėsi maždaug tais laikais, kuriuos Werneris Herzogas haliucino filme „Agirė, Dievų rūstybė“. Anaiptol! Eldorado tebeieškoma ir šiandien. Net ir XX a. legendą paversti tikrove mėgino daugelis. 1925 m. ekspediciją surengė anglas P. H. Fawcetas, 1972 m. – prancūzų ir amerikiečių komanda, o 1997 m. į Peru Andus atsibeldė norvegai. Deja:

*Bet paseno jįsai
Ir šešėlių sparnai
Širdį pridengė, kai nesurado
Vietos žemės kraštuos,
Nors bent kiek panašios
Į regėtą svajoj Eldorado.*

Ekspedicija buvo surengta jau ir XXI a., bet ne kalnuose, o Amazonės džiunglėse, rajone, vadina-
mame *Madre de Dios*. Paieškų grupės vadovas,
naudojęs Vatikano archyvų medžiaga, galų gale
pareiškė, kad Romos bažnyčios tėvai tyčia falsi-
fikavo dokumentus ir nurodė visai ne tą vietovę,
kurioje iš tiesų slėpėsi Pietų Amerikos Utopija.
Manoma, kad tikrasis Eldorado pavadinimas buvo
Paititi, o jėzuitų misionieriai jį atrado dar 1532 m.
Pasak liudijimų, *Paititi* namų sienos buvo apkaltos
aukso lakštais (isp. *el dorado* – paauksuotasis), puoš-
tos sidabru, nusagstytos brangakmeniais, o mieste
klestėjo tokia materialinė ir dvasinė gerovė, kokios
užkariautojai nebuvo regėję net lakiausiose fan-
tazijose. Jėzuitams pavyko į savąjį tikėjimą taikiau
būdu atversti ne tik *Paititi-Eldorado* valdovus, bet ir
visus ligi vieno gyventojus, o šis įvykis XVI a. veikale
Peruana Historia aprašomas kaip „didžiausias stebu-

klas“. Kai kurie šiuolaikiniai tyrėjai, pavyzdžiui, italas Mario Polia, skelbiasi žinąs tikslias *Paititi* koordinates, kurias neva kadaise sąmoningai nuslėpė Vatikanas, vengdamas sukelti masinę psichozę dėl neišsemiamų Eldorado turtų. Kaip yra iš tikrųjų – niekas nežino ir turbūt nebesužinos:

*Prasibastęs ilgai
Ir pasenęs visai,
Piligrimo šešėlį terado.
- Ei, šešėli, šįsyk, -
Tarė jis, - pasakyk, -
Kur yra ta šalis Eldorado?*

Taigi einu į savąjį „Eldoradą“, tiesiai į pusryčiauti paruoštą restoraną, gerti kokos lapų arbatos. Visi staleliai jau užimti, prie jų sėdi treninguoti skustagalviai, tamsaus gymio vyrukai. Į mane jie sužiūra kibirkščiuojančiomis, sklidinomis iššūkio akimis, bet kai su puodeliu kokos gėrimo pritūpiu prie apšlusbuisio, todėl visų paniekinto stalelio, tuose pačiuose veiduose pamatau nuostabą, paskui – nusivylimą, o galiausiai – net kažką panašaus į pasipiktinimą. Ūmai prisimenu, kad vakar, kvosdama Angelą apie pagrindinę Peru religiją, išgirdau, kad tai – ne sena-

sis inkų tikėjimas ir net ne katalikybė, bet... futbolas. Panašiai kaip Lietuvoje – krepšinis. Inkų ainis, atrodo, netgi minėjo, kad Peru rinktinė artimiausiomis dienomis turėtų pasirodyti Kuske. Štai ji ir čia. Dabar suprantu, kodėl radosi ta rūgšti išraiška aukšinių futbolo berniukų veiduose, juk, jei esi dievybė, prieš tave kiekvienas privalo pulti ant kelių arba bent jau paprašyti autografo. Juos saugo net trys šarvuotos policijos mašinos, o aš, atsidūrusi visai šalia Peru šventenybės, neįstengiu išspausti susižavėjimo šypsenos. Jaučiuosi nejaukiai, bet, laimė, apsireiškia Angelas ir, ragindamas skubėti, nekantriai moja ranka.

Šiandien važiuosime pas šamaną, bet prieš tai dar užsuksime į Olatajatambo miestuką, paskui aplankysime garsųjį Pisako turgų. Per Olatajatambo teka Urubamba, o kažkur aukštai kalnuose slepiasi paskutinė konkistadorų taip ir neatrasta inkų sostinė Vilcabamba. Į kairę – Kvilabambos kaimelis, į dešinę – Limatamba, priekyje – Urka, užpakalyje – Paruro. Dar už kokio tūkstančio kilometrų tyvuliuoja ežeras Titikaka. Miela ir maloni ausiai senovės inkų kalba... Autobusas šnopusdamas lekia kalnų serpantais, o aplinkui, tvarkingai sukastose terasose, drėkinamose dar inkų laikais išrastais irigaciniais įren-

giniais, auga, veši, žaliuoja visa, ką geriausia gali duoti gamta. Sustojimų aikštelėse, nuo kurių turisto fotoaparatai ar vaizdo kamerai atsiveria stulbinamo grožio Andų peizažai, lūkuriuoja būriai prekeivių ir vaikų, aprengtų tautiniais indėnų drabužiais, padabintų gairių, gėlių, bet dar ir išmurmintų, kad neatrodytų pernelyg prabangiai, juk jie, šiaip ar taip, prašo išmaldos. Jei už dyka nenorite berti *solio* monetų į godžias rankes, galite fotografuoti šiuos guvius bamblius, o paskui išleisti storą nuotraukų albumą „Peru vaikystė“ arba „Vaikystė Peru“. Vieni indėniukai pozuoja ant rankų supdami savo naujagimius brolius ar seseris, kiti – šnekindami dideles kaip nupenėtos katės papūgas aras, o tretieji tamposi šampūnu išpraustus švelnutėlius gražutėlius lamų jauniklius. Viešėdamas inkų žemėje, tampa tikru vilnos ekspertu ir vietoj minkštutėlės *lamos*, *alpakos* ar *vaikunjos* tau jau niekas niekada nebeįsiūlys grubaus mezginio iš avies gaurų ar net Kašmyro ožkos kauzūrų.

Pakeliui užsukame į Morajaus vietovę, kur yra keista graikų amfiteatrą primenanti konstrukcija, kalnų įduboje sudėliota iš akmenų ir nuo viršutinių koncentrinėlių ratų apačios link spinduliuojanti vis ryškesnę, ryškesnę, ryškesnę žalumą. Pačiame

dugne žolės spalva jau net ne žalia, o tiesiog švytinti, rėkianti, ir sunku patikėti, kad tokia gali egzistuoti įprastoje Žemės gamtoje. Kokiems tikslams kadaise tarnavo šis gigantiškas statinys – šiandien niekas negali atsakyti. Vietiniai žmonės dabar jį naudoja kaip šiltnamį, mat terasomis išsidėsčiusiuose koncentrinuose apskritimuose ilgai išsilaiko drėgmė ir saulės išspinduliuota energija. Apylinkės gyventojai čia sodina bulves. Angelas aiškina, kad, atsigulęs pačiame Morajaus „šiltadaržio“ dugno centre, patenki į stulbinamą kosminių galių verpetą. Tik – atlaikyk! Man ši vieta primena suspaustą laiko spiralę, bijau net koją kelti į ją, kai įsuks – nebesugrįši atgal, lyg iš labirinto. Todėl, kai kiti džiaugsmingai šūkaudami lekia žemyn ir, susikibę rankomis, sugulą ratu ant žaliausios pasaulyje žolės, aš atsisėdu po aukštu plačiašakiu lyg šimtametis ažuolas kaktusu ir tiesiog sau esu.

Tada pamažėle mane ima supti vaikai. Pirmiausia pasirodo skrybėlėta mergaitė su raudonu sijonu ir maišu ant pečių. Jos akys – kaip laukinio žvėries, visai ne tokios, kaip pakelėse pozuojančių prijaukintų „fotomodelių“. Beveik negaliu atlaikyti jos skvarbaus įtarus žvilgsnio. Skrybėlėtoji pasirodo tai šen, tai ten, slapstosi už akmenų, kalvelių ir

kaktusų. Staiga atsiduria man už nugaros. Žvilgnis vis dar toks pats, atrodo, puls ir perkąs gerklę. Tiesiu jai monetą. Neima. Tada – saldainį. Dvejoja. Vėl pasislepia. Paskui grįžta, stveria gardėsi ir paknopstom nulekia. Išneria iš visai priešingos pusės. Vos vos šypsosi ir tiesia man miniatiūrinę rausvą gėlytę. Paimu. Mergaitės šypsena išsiskleidžia beveik nuo ausies iki ausies. Ir akys jau linksmos, draugiškos. Pasigirsta avių bliovimas. Didžiulė banda, lyg balta potvynio banga, palengva užlieja skurdžios kalnų žolės pievą. Tarp avių keturų kyšo vaiko galva. Mergiščia kažką su juo susišūkauja. Berniūkštis sunkiai kepurnėjasi iš avių tėkmės it iš sraunios upės. Prieina. Reikia saldainio. Laimė, turiu dar vieną. Tada pasirodo liesas paauglys. Kažką rikтели, suprantu, kad bara anuodu. Šis net nežiūri į akis ir atrodo tiesiog įtūžęs. Iš pradžių elgiasi taip, lyg manęs nė nebūtų, bet išsiduoda demonstratyviai spjaudydamas mano pusėn. Pasislepia už akmens, iš ten pasigirsta šaižus pratisas garsas. Neišstveria, kyšteli galvą iš savo slėptuvės. Matau, kad „groja“ tarp pirštų sudėta ilga šiurkščia žole. Suima juokas. Nenorėdama jų ižeisti, tyliai prunkščiu. Bet ausyli vaikišciai išgirsta. Netgi atrodo, kad jiems tai patinka. Tada juokiamės, kvatojame visi keturi. Dič-

kis išlenda iš už savo akmens ir kažką neša delne. Sprendžiant iš susirūpinusio jo veido, atrodo, kad ten yra koks nors svarbus brangus daiktas. Pagarbiai padeda jį man prie kojų. Tai – storas dryžuotas vikšras, apaugęs auksiniais, oranžiniais ir juodais pūkeliais. „Very good“, – šnabžda susižavėjęs, o tai yra vienintelė, bet svarbiausioji ilgo mūsų pokalbio frazė. Kai išvažiuoju, jie ilgai ilgai moja rankomis.

Greitkelio pakraščiuose mojuoja tie kiti, išpuoštieji ir prijaukintieji. Štai ir Olatajatambo. Čia vaikiškai turi išdirbę savą turistų terorizavimo techniką, kurios paslaptis – intymus bendravimas. Kiekvienas mažius nusižiūri sau po svetimšalį, iškvočia jo vardą, mandagiai prisistato, paskui jau neatstodamas sekioja iš paskos ir lipšniai urzgia: „*Amiga* Jurga, aš – tavo *amigo* Pedras, negražu nepadėti draugui nelaimėje“. Tučtuojau Prisimeni „Mažąjį prinčą“ ir šventą sentenciją (kas ją ištarė – Rožė ar Lapė?), kad „lieki amžinai atsakingas už tą, su kuo susibičiuliauji“. Todėl perki dar vieną, jau šimtas penktą ar šeštą, švilpuką, fleitą, iš spalvotų siūlų supintą *bičiulystės* apyrankę...

Olatajatambo garsėja keliais dalykais, *Mako Inkos* tvirtovės griuvėsiais ir miesto išplanavimu, kuris šiandien tebėra lygiai toks kaip šlovingųjų,

bet į nebūtį kadais nugrimzdusių inkų laikais. Kiekvieną namą čia supa aukšta akmeninė tvora, ant kurios dar prisodinta dygių kaktusų, atrodančių daug estetiškiau nei spygliuota viela ar Tibete apsaugai nuo vagių naudojamos butelių šukės. Pas-kui Angelą seku į vieną kiemą, kuriame tučtuojau lyg iš po žemių išdygsta keli vaikai, nuo galvos iki kojų apkarstyti perujietiškais suvenyrais. Tačiau mes einame dar toliau – į pirkią. Pirmiausia pamatau ant plūktinės aslos šmirinėjant kokį dešimt jūros, atsi-prašau, Gvinėjos kiaulyčių. Jos bus suvalgytos, jei ne šiandien – rytoj. „Ne ten žiūri“, – murma Angelas ir rodo pirštu į sieną. Pakeliu galvą, priešais mane – niša. O joje, papuoštos jurginiais, kardeliais, ramunė-mis, astrais, apšviestos nuvarvėjusių žvakių, vypso dvi kaukolės. Atrodo šiurpokai, tačiau paaiškėja, kad šitaip mirusieji protėviai saugo namus, kai gyvieji išaina į laukus dirbti. Dabar, mat sekmadienis, krū- von susirinkusi visa šeima: tiesiai po kaukolių alto-rėliu, prie medinio stalo, sėdi koks tuzinas žmonių ir maukia vietinę naminukę – *čičia*. Kitoje troboje vaizdelis beveik toks pats, tik šalia kiaulyčių stripi-nėja dar ir pasipūtęs gaidys, o kaukolių – net trys. Jos rūpestingai apgaubtos audinio juosta, buteliuose su alaus etiketėmis – popierinės gėlės, o virš viso šio

natiurmorto kabo supelijęs Mergelės Marijos atvaizdas. Turbūt – dėl viso pikto. Ko nesugebės protėviai, tuo pasirūpins pati Dievo Motina.

Protėvių garbinimas – sena, krikščionių misionierių iki šiol su šaknimis taip ir neišrauta, inkų tradicija. Įvairiose neaprėpiamos Inkų imperijos vietose su amžiams iškeliavusiais artimaisiais buvo elgiamasi skirtingai, bet visur – itin godotinai. Kapinės Saulės imperijoje buvo laikomos pačiomis svarbiausiomis *huakomis* – šventomis vietomis. Mirusiuosius, nepriklausomai nuo rango, lyties ar amžiaus, visada balzamuodavo ir mumifikuodavo, o paskui jau sprendavo, ką toliau su jais daryti. Vienur laidodavo po žeme, kitur susodindavo į *čiulpas*, specialius namelius, į kuriuos numirėliams atnešdavo maisto, *čičios*, o prireikus – išsinešdavo į kokią nors smagią šventę. Aukštuomenės atstovų kūnai po mirties keliaudavo į prabangius apartamentus – *vakes*. Čia valdovų mumijos duodavo patarimų, kaip toliau valdyti valstybę, o šventikų *malki* atsakinėdavo į metafizinius klausimus. Daugelio inkų namuose buvo laikomi protėvių atvaizdai – natūralaus dydžio skudurinės lėlės su širdies vietoje įsiūta kokia nors Anapilin iškeliausiojo relikvija ar net palaikų dalimi. Olatajatambo gyventojai labiau nei portretiniais antrininkais pasi-

tikėjo tikromis senolių galvomis (taip ir neišdrįsau Angelo paklausti, kada ir kaip nuo mirusiojo kūno būdavo atskiriama kaukolė). Tiems, kas dėl kokių nors tragiškų priežasčių prarado bet koki daiktišką savo protėvių kūniškojo buvimo įrodymą, padėdavo mistinis paukštis *Apu*, kaip pašto balandis skraidęs pas mirusiuosius ir atgal. Tikriausiai ir dabar tebeskraido.

Bet tai, kas mirusiųjų – mirusiesiems, kas gyvųjų – gyviesiems. Po makabriškų Olatajatambo įspūdžių mūsų laukia garsusis Pisako turgus, o turguj bus šamanas. Tokia burtininko, arba *brucho*, dislokacijos vieta man pasirodo įtartina, tačiau Angelas nuramina, kad nuves pas tikrąjį savo amato meistrą, o ne pas koki šarlataną. Beje, apsišaukėliai ir juodieji magai, čia vadinami *altomisajogais*, *panpamisajogais*, *pagosais*, šamanaudami su nešvariais ar nusilpusiais patiklųjų turistų biolaukais, susikrauna nemenką kapitalą. Angelas tikina, kad jo bičiulis *pačo* yra pats tikrasis didžiojo inkų šventiko – *Vilakva Umos*, arba Pranašaujančios Galvos, – palikuonis. Mes trumpam šmurkštelim į vieną sendaikčių parduotuvėlę, kur Angelas kažką susišnabžda su stambiu, pilvotu akmeninio veido indėnu, ir neriam atgal į turgų.

O čia - akys raibsta. Plevésuoja margaspalviai *pončai* ir *puškos* - kuprines ar maišus atstojančios nuostabių raštų skaros; it pasvirę Babelio bokštai rymo viena ant kitos sukrautos įvairiausių stilių skrybėlės: šiluma ir švelnumu gundo *lamos-alpakos-vaikunjos* vilnų megztiniai; tiesiog rėkte rėkia vienas už kitą gražesni užtiesalai ir kilimai. O ką jau kalbėti apie keramiką! Čia jos yra visokios: pradedant įmantria Močės erotika ir asketiškais puodais-galvomis, baigiant Naskos žiediniais, trapiais tarsi kiaušinio lukštas, dekoruotais kraugeriškais kovų vaizdais. Yra ir Kusko ąsočių, į kuriuos vanduo pilamas pro angą apačioje, tačiau, prieštaraujant visiems fizikos dėsniams, neišsilieja pastačius indą ant dugno. Skysčiui išpilstyti, kaip ir dera tokios paskirties rykui, nulipdytas trumpas dailus „snapas“. Pisakas - tikras rojus etninės muzikos mėgėjui, mat čia galima išigyti įvairiausio dydžio, pločio, skersmens Andų fleitų, lumzdelių, skudučių, švilpynių, okarinų, barškalu, kastanječių, tarškynių iš žvėrių nagų ir vamzdžių lietui prišaukti, kurių šnarrantis garsas nuostabiai ramina pakrikusius nervus. Lygiai pusė turgaus skirta ne turistams, bet aborigenamams, o joje prekiaujama paprasčiausiomis daržovėmis ir vaisiais. Nors žodis „paprasčiausias“

čia visai netinka. Jau vien kukurūzai ko verti: jų grūdeliai, didumo sulig lazdyno riešutu, tarsi brankakmeniai žiba pačiais rafinuočiausiais pustoniais nuo šviesiai gelsvo iki sodriai purpurinio. O bulvės! Jų čia yra šimtai rūšių, viena kitai nenusileidžiančių keisčiausiomis formomis ir šiai kukliai daržovei neįtikimomis spalvomis. Nuo svogūnų taip pat negali atitraukti akių, juos, iškėlus rožinėmis, kremenėmis, violetinėmis galvomis į viršų, kaip šventinę puokštę būtų galima teikti garbingiausiam žmogui. Aš jau nekalbu apie tas gamtos dovanas, kurių net pavadinimų nežinau, ir prieskonius, nuo kurių gausos amą prarastų enciklopedinio išsilavinimo gurmanas. Visos šios gėrybės sukrautos tiesiai ant žemės, o prie kiekvienos sodriu šviežumu dvelkiančios krūvos pūpso po seną skrybėlėtą indėnę. Turgaus centre – nedidelė bažnytelė, prie kurios kantriai stovi turistams pozuoti visada pasiruošę vyrai, apsitaisę ryškiaspalviais pončiais ir megztomis nykštukų kepurėmis, nuo kurių, lyg kasos ar milžiniški auskarai, kabo ryškiaspalvių bumbulų pynės. Kuo daugiau bumbulų – tuo garbingesnis žmogus. Tai liudija šamano galvos apdangalas, nes Angelas – tik šmurkšt, šmurkšt, šmurkšt per minią, ir mes jau esame kukliame *brucho* būste.

Vos tik išvydusi burtininką, kaipmat atpažįstu tą patį sendaikčių parduotuvėlės indėną, nors jo išpūdingą lyg kinų laimės dievuko pilvą dabar jau dengia santūrių spalvų pončas. *Brucho* lankstosi net pūkšdamas ir ant baltos marškos dėlioja maginėms apeigoms skirtus daiktus: juodus ir baltus ąsočius, dūminio stiklo buteliukus, dubenis ir kondoro plunksnas. Angelas, tai stebėdamas, persimaino, baisiai surimtėja, netgi išblykšta, todėl suprantu, kad mes esame *haukvoje* – iš tiesų šventoje vietoje. Dairausi. Kampe stovi šaldytuvas, ant stalelio – senutėlis patefonas, dar čia yra keli giliai išsėdėti foteliai ir įstiklinta sekcija, prikimšta pageltusių laikraščių. Ant sienų kabo trys atvaizdai: juodai balta, paspalvinta tik ten, kur reikia, Mergelė Marija, spinduliuojančią širdį sau virš galvos iškėlęs Jėzus Kristus ir pats *pačio* jaunystėje, droviai prigludęs prie baltu nuometu pasipuošusios apskritaveidės nuotakos.

Šamanas, giliai dūsaudamas, šlepteli ant žemės, mostu kviečia mus įsitaisyti greta ir ima į krūvelės po tris dėlioti kokos lapus. Angelas pašnabžda, kad šis maginis trejetas vadinasi *kinti*. Senovėje inkai *kinti* sulipindavo *untu* – lamų lajumi. Pirmašis, ilgiausias ir smailiausias, lapas reiškė vyriškųjų dievų pasaulį; ant jo buvo dedamas apvalus platokas

Pača Mamos (Žemės Motinos) simbolis, o viršuje atsidurdavo nedidelis žmonių pasaulio atstovas su trikampe viršūnėle. Priklausomai nuo apeigų eigos, lapus derėdavo apversti. Trys kokos lapai, kuriuos man iškilmingai įteikia šamanas, atitinka viską, ką Angelas taip stropiai prieš minutę nupasakojo. Iš kokos lapų inkai dar ir burdavo ateitį. Tiesiog sviesdavo žiupsnį ant aukso plokštės ir skaitydavo dëlionę lyg kavos tirščius ar jaučio smegenis.

Ritualas prasideda. Pirmiausia, pasidėjus šventuosius kokos lapus ant dešinio kelio, dera nusiplauti rankas magiškuoju vandeniu, kuris kvėpia kaip pats pigiausias odekolonas. Tada *kinti* imamas į riešukčiomis sudėtus delnus, o *pačo* užgieda kažką apie *Pačą Mamą*. Angelas net stenėdamas bando išversti šią ilgesio sklidiną dainą į anglų kalbą, jam sekasi sunkiai, bet, matydama visai suminkštėjusį, veik bruožų netekusį burtininko veidą, suprantu, kad tai turėtų būti vien malonybiniai žodelyčiai, patys lipšniausi būdvardžiai, švelniausi deminutyvai. Angelo akyse – ašaros. *Brucho* – irgi. Žvelgiu pro valomojo skysčio niekada neragavusį langą ir regiu kalnus. Apačioje – skaisčiai žalius, aukščiau – sniego nubalintus. Jų viršūnėmis slenka debesys. Dabar reikia tris kartus švelniai papūsti į kokos lapus siunčiant

beribę savo meilę viskam, kas tik yra aplinkui: čia, ten, anapus ir dar toliau. Paskui *brucho* ima burti prie savo paslaptingujų indų, Angelas galutinai netenka žado, todėl galiu tik spėlioti, ką šamanas daro. Nors tai man, tam trečiajam žmogiškam lapui, ne taip jau svarbu. Iš didelės akmenų smilkyklės kamuoliais rūksta tiršti kvapūs dūmai. Gomuriniais skiemenimis kapsi burtažodžiai. Staiga *pačo* stveria kondoro plunksną ir, turint omenyje jo svorio kategoriją, nepaprastai mikliai atsistoja. Angelas taip pat pašoka lyg įgeltas, duodamas ženklą pakilti ir man. Tada eina prie burtininko, pamaldžiai nusilenkia ir plačiai lyg kryžiuojamas išskečia rankas. Šamanas ima mojuoti maždaug metro ilgio kondoro plunksna, kurios viršus juodas, o apačia balta. Garsas – stulbinamas. Šitaip apvalomas žmogaus energijos laukas. *Pačo* su motiniško rūpesčio išraiška prakaito išpiltame veide lopinėlis po lopinėlio tvarko asmeninę Angelo erdvę. Šis pakelia vieną pėdą, ir po ją švilpdama praskrieja kondoro plunksna. Pakelia kairę, vėl tas pats. Pagaliau mano vedlys pamaldžiai sudeda rankas, nusilenkia ir nuolankiai, lyg po Paskutinio teismo, grįžta į savo vietą ant plūkinės aslos.

Dabar – mano eilė. Jaučiu *brucho* alsavimą. „*Relax*, atsipalaiduok“, – sako jis. Kondoro plunksna ima švilpti it nindzės kardas. Magiški mostai: čiaaah čiiiah čiahhh... Šamanas ragina, kad pakelčiau dešinę pėdą. Paklūstu, bet atrodo, kad ta trumpa akimirka trunka ištisą amžinybę. Sakytum, tuoj nukrisiu bedugnėn iš svaiginamos aukštumos. Pasukui – kairę. Jausmas toks, tarsi visas daiktiškasis pasaulis staiga dingsta, tarytum stovėčiau absoliučioje tuštumoje, balansuodama ant virš prarajos ištempo lyno. „Viskas, gali eiti ir sėstis“, – ne išgirstu, bet išskaitau iš *pačo* lūpų, lyg jis būtų nebylys, o aš – nuo gimimo kurčia. Galiausiai ateina laikas smilkyklei. Ji – didelė kaip girnapusė ir tokia pat sunki. *Brucho*, šnopusdamas, murmedamas, prakaituodamas, triūsia su kvapiomis žolėmis rūksnančiu akmens luitu, lygiai kaip su plunksna, ties kiekvienu Angelo ir mano kūno centimetru. Nepakeliamas lengvumo jausmas. Burtininkas primena, kad pabaigoje dera palinkėti visko paties geriausio savo artimiesiems ir šiaip brangiems žmonėms. Nederėtų pamiršti ir slapčiausių norų – jie išsipildys. Už visa tai – tik keli *soliai*. Ir dar vienas vizitas į sendaikčių parduotuvėlės Slaptąjį kambarį. Čia daug šukių. Viena kita puodynė. Viskas – neryšku,

blyšku, dulkina. Tai tikrosios *Močės, Naskos, Inkos* kultūrų skeveldros. Beveik – neįkainojamos. Šimtai, tūkstančiai dolerių.

Atgal į Kuską grįžtame siauruku. Lyja. Pliaupia vis smarkiau ir smarkiau. Bėgius nuplauna patvinusios kalnų upės. Naktis, tamsu nors į akį durk, aplinkui – stačia neperžengiama vandens siena. Tokio Dangaus ryšio su Žeme pavadinti tiesiog „liūtimi“ jau nebeapsiverčia liežuvis. „Hierogamija“ – sufleruoja visažinė pasąmonė. Gal ir taip. Penkias valandas laukiame gelbėtojų. Baltaveidžiai bendrakelioniai rengia kažkokį piktą sąmokslą. Dėl iškilusių nepatogumų skūsis *Lonely Planet*. „Vienišoji Planeta“ – tai geriausia kelionių knygų serija pasaulyje. Maištas denyje. Jį vietiniai indėnai tik budriai stebi. Angelas snaudžia. Pagaliau už vagono lango ima krutėti žmogystos su neperšlampamomis palapinsiaustėmis, ryškiais žibintais ir jų šviesoje blykčiojančiais metaliniais įnagiais. O aš lyg įstrigusi vinilo plokštelė kažkodėl vis kartoju, kartoju, kartoju tas pačias eiles:

*Virš mėnulio kalnų
Ir jo slėnių tamsių,
Žemiau saulės šešėlių kaskadų,
Joki priekin šauniai, –*

*Jam atsakė tasai, -
Jei tu ieškai šalies Eldorado...*

AREKIPA, KOLKA, NASKA, ČIAUČILIJA
IR KITOS PASAKOS

Lėktuvas pakyla į orą. Kažkur ten, žemai, Kuske, pasilieka Angelas su savo neregimais inkų sparnais. Dabar apačioje – kalnai, paskui – debesys, leidžiantis – dykuma. O plynuose pilkuose tyruose tarp snaudžiančių ugnikalnių stovi Arekipa. Ji dar vadinama Baltuoju miestu, mat ispaniškojo stiliaus namai ir bažnyčios čia pastatyti iš vulkaninės kilmės šviesios uolienos. Iš senosios inkų civilizacijos Arekipoje beveik nieko nelikę. Gal tik – muziejuje, po stiklu, gulinti *ledo mergelė*, kadaise per ritualą paaukota Ampato vulkanui, nelaimingas vaikas, penkis šimtus metų miegojęs sustingusios lavos iščiose, o neseniai vėl ištrauktas į dienos šviesą. Ši mumija, švelniai vadinama *Chuanita*, tyrėjų tiesiog garbinama, mat puikiai išsilaikė, atradimo akimirką atrodė „tarsi užmigusi prieš kelias dienas“. Mergaitę galėjai „paimti už rankyčių, kurios buvo visai kaip gyvos“, o iš jos vargano kūnelio net pavyko išspausti šiek tiek

sukrešėjusio kraujo tyrimams. Tačiau tikrovėje, bent jau man, viskas atrodo kitaip. Jei reikėtų kokiam nors žinynui iliustruoti sąvoką „kosminė vienatvė“, siūlyčiau būtent *Chuanitos* atvaizdą. Miniatiūrinė būtybė, kuriai per aukojimo apeigas buvo penkiolika metų (o dabar – daugiau nei penki šimtai penkiolika), susigūžusi taip, sakytum, ją spaudė ir gniaužė milžiniškas siaubo kumštis, o deformuotame veide sustingusi bejėgiška neviltis, totalios kapituliacijos išraiška. Gal ne tik man į širdį krito neapsakoma Ledo mergelės vienatvė, todėl, pagal DNR tyrimus, jai pradėta ieškoti giminaičių ir netgi pavyko rasti kažkokį „dėdę“ Argentinoje. Muziejaus gidė aiškina, kad dievams aukojami vaikai jausdavosi labai išdidūs ir laimingi. Ką žinai, gal ir taip... Ispanai, vos įsitvirtinę dabartinėje Peru teritorijoje, tuoj pat uždraudė žmonių aukas, bet vietiniai gyventojai savo gentainius Aukščiausiosioms jėgoms slapčia atnašavo iki pat XX a. pradžios.

Daugiau Arekipa niekuo neišduoda kruvinos ir auksinės Saulės imperijos praeities, kurią tikriausiai mena trys ją supantys ugnikalniai: *El Misti*, *Čiačani*, *Pičiu Pičiu*. Dabar miestas atrodo labai katalikiškas, jo gatvėse beveik nepamatysi margaspalviais tautiniais drabužiais vilkinčių indėnų kaip Kuske,

užtat čia išdidžiai vaikštinėja tamsaus gymio, įkypų akių jauni kunigėliai idealiai išlygintomis sutanomomis ir viršukalnių sniego baltumo apykaklėmis. Įžengus pro *Santa Catalina*'os vienuolyno vartus, laikas tarsi sustoja ir netgi pradeda srūti atgalios į tas epochas, kai krikščionybė buvo kur kas veiksmingesnė net už jos nešamą kardą. *Santa Catalina*'os teritorija yra maždaug tokia kaip Maču Pikču miesto. Ir čia, ir ten kadaise gyveno šimtai skaisčių vien tik Dievui pasišventusių mergelių. Ten – jau seniausiai nė vienos nebeliko, o čia – vos keletas, kurios, nematomos pasauliečiams lankytojams, kaip koks Kentauras kiūto pačiame vienuoliško labirinto centre. Čia rūpinamasi, kad turistai nepasiklystų, todėl kiekvienam išduodama medinė lentelė su numeriu, o vakare, prieš uždariant vienuolyno vartus, būna aišku, kelinto Nr. reikia eiti ieškoti, kad nepasiliktų uždraustoje teritorijoje iki ryto. Maču Pikču mistinėje jėgainėje taip pat nevalia nakvoti, apie tai įspėja užrašai prie įėjimo. Ką nakčia veikti inkų šventovėje – puikiausiai galiu įsivaizduoti. O ką – vienuolyne? Nebent įtykoti į garsiausios vietinės šventosios celę ir atsigulti ant metalinių dyglių čiužinio. Šis savęs kankinimo rakandas dabar jau yra tik eksponatas, tačiau asketiškoji vienuolė kaip

koks Indijos fakyras kadaise ant jo miegojo beveik visą savo gyvenimą.

Santa Catalina'os mūrinės sienos dažytos baltu, oranžiniu ir ryškiai mėlynu skiediniu. Šis derinys, apšlakstytas kruvinu pelargonijų raudonių, veikia tiesiog haliucinogeniškai. Šventųjų statulos neskaičiuojamuose altoriuose ir ilgų koridorių nišose verčia krūpčioti. Mergelė Marija, Juozapas, Jėzus Kristus ir visi apaštalai yra žmogaus ūgio, aprenkti stropiai pasiūtais drabužiais, o jų porcelianinėse kaip lėlių galvose įstatyti stikliniai akių protezai, užmaukšlinti tikrų plaukų perukai. Daug skaičiau apie natūralizmo pakraipą bažnytiniame ispanų mene, bet nemaniau, kad jis atrodo taip klaikiai. O gal čia prisidėjo dar ir inkai, savo mumijų „ryšulius“ apdovanodavę papildomomis galvomis su perlamutrinėmis kriauklių akimis ir dvimetris plaukų kaltūnais. Net svarbiausias krikščionybės simbolis – kryžius ne tik *Santa Catalina*'os vienuolyne, bet ir visoje Arekipoje atrodo nei šiaip, nei taip. Jis dažytas šleikščiai žalia kaip internato koridoriaus spalva, o vietoj įprasto Nukryžiuotojo čia yra tik Jo galva su daugybe keistų medinių natūralistiškai nuspalvintų Golgotos kančios atributų: kopėčios, ietis su pamauta kempine, taurė su amžiams sustin-

gusiu vyno actu, plaktukas, replės, sieksninės vinyš ir kardas su prilipusia nukirsta ausimi. *Santa Catalina*’os vienuolyno parduotuvėlėje galima nusipirkti ilgomis blakstienomis mirksinčią lėlę Mariją ir lėlę Kristų, taip pat įsigyti paslaptingo aitariai kvepiančio kremo. Ant apvalios metalinės dėžutės parašyta: *Gaminamas nuo 1580 metų*. Nenustebčiau, kad, juo pasitępusi, pradėčiau skraidyti, bet ne kaip angelas, o kaip ragana.

Netoli Arekipos yra giliausias pasaulyje Kolkos kanjonas. „Netoli“ – sąlyginė sąvoka, nes, norint šią gamtos stebuklą pasiekti tuomet, kai virš jo sklando šventieji kondorai, reikia iš miesto išvykti trečią valandą nakties. Kelionė trunka ketvirtį paros ir atskleidžia visą Andų kalnyno įvairovę – nuo žaliuojančių, minkštų it pliušiniai žaislai kalvų iki užsnigtų perėjų. Ant šių vėjo gairinamų atšiaurių keterų vietiniai keliauninkai, lygiai kaip Tibeto piligrimai, iš akmenų sukrauna altorėlius, skirtus ranka pasiekiamo dangaus gyventojams ir debesyse skendinčios žemės dvasioms. Inkai ir jų palikuonys tokius kalnų nuobirų statinius vadina *thokay*, tibetiečiai – *dočio*. Aukščiausioje *Misti* perėjoje (5825 m) pasijunti kaip kokiam nykštukinio Antonio Gaudi’o projektuotame gnomų mieste su savomis *Sagrada Familia*, *Guel*

Palace, Casa Battlo ir kitomis įmantriomis akmeninėmis, šviežio sniegelio nuskaistintomis konstrukcijomis. Kelias, vedantis iš šių aukštybių žemyn, primena atsuktuvą – status ir susisukęs viena kitą kartojančiomis įvijomis. Pakelėje pabirusių kaimų architektūra byloja, kad patekai į visišką užkampį, tačiau to nepasakysi apie vietinių moterų drabužius. Juodi, raukti, gausiai siuvinėti sijonai, aplikacijomis puoštos liemenės ir prašmatnios nėrinių skrybėlės garsėja visame Peru. Priešingai nei kitose vietose, čia damos nesileidžia fotografuojamos, tik pardavinėja troškulio iškankintiems kalnų slampinėtojams kaktusų vaisius, gaivius ir sultingus, pritivinkusius beveik dieviško nektaro. Garsusis Kolkos kanjonas kažkodėl perša tik vieną Büchnerio kadaise išsakytą mintį: *Žmogus – tai bedugnė, pažvelgsi, ir galva apsisuks*. Na, o virš kanjono, kaip ir buvo žadėta, lėtus, mieguistus ratus suka kondorai, veik nemosuodami ilgais ir plačiais tarsi burės sparnais. Romantinę euforiją šiek tiek numalšina faktas, kad esi anaip tol ne vienintelis šio didingo grožio stebėtojas, kad tave supa fotoaparatais ginkluotų smalsučių minia. Visi lyg per kokią vaikystės žaidimų estafetę perduoda vienas kitam žinią, kad kondorai čia atskrenda toli gražu ne kiekvieną dieną. Mums

pasisekė! Belieka tik sugalvoti karštą troškimą, ir jis būtinai išsipildys.

Vakare apie kondorus dar primena perujietiškos muzikos brigadėlės, taupiu kalniečių žingsneliu kulniuojančios iš vieno vakariečiams skirto restorano į kitą. Komandą dažniausiai sudaro penki kreivakojai žmogeliukai, apsisiautę nepamainomais pončiais, ant akių užsitempę juokingas margais raštais nertas kepuraites. Jie visi švytėte švyti neįmanomai plačiomis – nuo ausies ligi ausies – baltadantėmis šypsenomis ir žybsi įkypomis gudriomis akytėmis. Vienas muša *bombo* – būgną, kitas brazdina *čarangą* – nedidukę perjučiečių gitarą, dar du pučia *keną*, *zamponą*, *siką*, *čiulę* – įvairiausio kalibro bambukines fleitas ar bosija *močenu* – kalnų griūties aidą kartojančiu ilgu vamzdžiu. O penktasis, skambindamas įprasta gitara, dainuoja perujiečių popuri, niekada neapsieina be šlovingosios *El Condor Pasa*, kurią kadaise ypač plačiai išgarsino Saimonas su Garfunkeliu. Tie, kas vaikystėje žaidė indėnus, ją buvo adaptavę net lietuviškai: *Aš mišką savo lopšiu vadinu, čia gimiau, čia užaugau aš, čia ir numirt rengiuos. Jei aš turėčiau sakalo sparnus, skrisčiau ten toli, kur aukšti kalnai. Kalnų viršūnės žiba sidabru, o apačioj – žali miškai...* Šia laisvūniška daina papras-

tai kiekvienas mini koncertėlis pradedamas ir baigiamas, tuomet iš klausytojų surenkami pinigėliai ir įperšami bent keli kompaktiniai diskai, kuriuos šioje šalyje, atrodo, turi išsileidę net vien tik gatvėse grojantys elgetos. Po vieno šauniųjų muzikantų desanto tuoj pat atkinkuoja kitas, nešinas grotuvu su įrašyta kokio nors holivudinio šlagerio fonograma ir Andų dvasia jam pritariantis.

Tas pats muzikinis scenarijus kartojasi visame Peru – nuo Limos iki Naskos. O į Naską važiuojam liūliuojami priešybių vienybės peizažo: kairėje pusėje banguoja *Kvača Mama* – Mama Jūra (Ramusis vandenynas), dešinėje driekiasi neaprepiama nykia pilka dykuma. Kad smėlynai nesuvalgytų kelio, kai kur stūkso betoninės tvoros, aprašinės įvairiausių partijų ir jų šlovingų atstovų lozungais. Peru yra viena iš tų šalių, kurioje būnant atrodo, kad čia nuolatos vyksta žūtbūtiniai prezidento rinkimai. Su smėliu šen bei ten kovoja vieniši šlavėjai, kurie šiame nesvetingame gamtovaizdyje atrodo keistai – lyg ateiviai iš kitos planetos. Apie tikruosius ateivius dar pakalbėsiu. Didžiausias šios ilgos kelionės džiaugsmas yra žvejų kaimelių užteigėlės, vaišinančios pigiausia ir gardžiausia pasaulyje vėžių,

krevečių ir kalmarų sriuba. Ir dar – saulėlydžiai su ugnine raudonų debesų misterija.

Žodis „Naska“ tik viena raide skiriasi nuo santrumpos NASA (*National Aeronautic and Space Administration*), gal todėl ši vietovė kai kam asocijuojasi su žvaigždėmis, kosmosu ir viskuo, kas susiję su kitų galaktikų civilizacijomis. Šalia Naskos miestelio plytinčioje sausiausioje Žemės planetos dykumoje jau kelis tūkstantmečius boluoja mišlingos linijos ir simboliniai įvairiausių gyvių piešiniai. Kaip ir daugelį kitų Peru istorijos paminklų, Naską gaubia gili paslaptis, nes niekas iki šiol nežino, kodėl ir kam kadaise prireikė įgyvendinti titanišką šiuolaikiniu protu nesuvokiamą projektą. Yra žinoma, kad linijos atsirado maždaug 500 m. pr. Kr. – 500 m., o jas išraižė Naskos genties indėnai, nugramdę paviršinių tamsų grunto sluoksnį ir atvėrę balkšvą žemės poodį. Manoma, kad šie darbtūs žmonės gyveno neseniai archeologų atkastame *Kakuacío* mieste. Visa kita – tai tik bandymai spėti mišlę, kurios įminimus dabar jau galima skirstyti į tris pagrindines grupes: žemiškąją profaniškąją, ritualinę sakralinę ir kosminę.

Pirmąją versiją sukūrė amerikiečių astronomė ir matematikė Marija Reiche, vadinta Linijų dama,

beveik pusę amžiaus tyrinėjusi Naskos fenomeną, čia gyvenusi ir čia mirusi 1998 m. Reiche tvirtino, kad keistieji piešiniai yra astronomijos kalendorius, tarnavęs agrikultūriniam tikslams. Linijos žemėje pakartojo planetų ir žvaigždžių konsteliacijas danguje, tad, remiantis šiais brėžiniais, buvo galima pasirinkti tinkamiausią laiką sėti, derlių nuimti, nustatyti lygiadienius, numatyti saulės, mėnulio užtemimus ir dar daugybę svarbių dalykų. Šią teoriją, deja, paneigė Geraldo Hawkinso atliktas kompiuterinis tyrimas. Nepaisant to, kiekviename Naskos viešbutyje, restoranėlyje ar suvenyrų parduotuvėje šiandien tebekabo Linijų damos fotoportretai, kiekvieną lankytoją nulydintys svajingu žvilgsniu ir apdovanojantys išmintinga Paslapčių Atskleidėjos šypsena.

Britų rašytojas ir kino režisierius Tony's Morrisonas tvirtino, kad Naskos linijos – tai ritualiniai keliai, kurie kadaise jungė šventavietes *huakas*, Jėgos taškus, ir kulto apeigoms skirtas aikštes. Jis labai vaizdžiai nupasakojo, kaip didžiųjų švenčių dienomis šiais takais keliavo puošniai apsirengusių žmonių procesijos arba pavienės šeimos atnašaudavo dievams, šokdamos ant „savo“ giminės šimtmečiais

puoselėjamo piešinio. O iš aukštybių tai stebėję dangaus gyventojai gėrėjosi ir džiaugėsi.

Teorija apie dievams skirtus paveikslėlius pasirodė nepakankamai įtikima austrui Erichui von Dänikenui, todėl jis įrodinėjo, kad Naskos gyventojai palaikė draugiškus ryšius su ateiviais iš kitų planetų. Ufonautams aborigenai net įrengė milžinišką kosmodromą su keliasdešimt kilometrų besidriekiančiais nusileidimo takais, o kad atvykimas į Žemę būtų mielesnis, pripiešė visokiausių gyvūnų, tarp kurių pasitaiko ir tikrų milžinų: 280 metrų ilgio Papūga, 180 metrų Driežas ar 65 metrų Banginis. Tarp svetimplanečius pasitinkančiųjų yra ir trys antropomorfiniai siluetai, šiandien vadinami *Astronautu*, *Skrybėliumi* ir *Vykdytoju*. Tačiau Dänikenui stipriausią įspūdį padarė dvi gigantiškos rankos – penkiapirštė ir keturpirštė. Kam jos moja? Ką kviečia? Su kuo sveikinas ar atsisveikina? Nežinia! Nežinia. Nežinia...

Yra teorijų, kad naskiečiai patys mokėjo skraidyti karšto oro balionais. Jų kapavietėse rasta audinio, tankesnio už tą, kuris naudojamas šiuolaikiniams oro balionams, bet plonesnio už moderniausių parašiotų medžiagą. Kai kurių linijų galuose tebėra didelės apskritos duobės su pajuodusiais akmenimis,

galėjusios būti skraidančių aparatų paleidimo aikštelės. Sensacijų mėgėjai nedrąsiai šnibžda, kad šiems dykumų ir vandenyno pakrančių gyventojams nereikėjo net oro balionų, mat jie gebėjo levituoti. Naskiečiams tereikėdavo įjungti tinkamus ekstrainsinius smegenų centrus savo deformuotose ir trepanuotose kaukolėse. Tačiau skraidymo menas buvo pamirštas daugiau nei tūkstantį metų, o Naskos linijos iš naujo buvo atrastos ne taip jau seniai, kai žmonės pagaliau vėl išmoko pakilti į dangų.

Šiandien turistus virš Naskos skraidina maži lėktuvėliai, lietuviui keliantys vienareikšmes asociacijas su Jurgiu Kairiu ir Rolandu Paksu. Skrydžiui palankiausias laikas – ankstyvas rytas, vėliau žemė taip įkaista, kad oras ima virpėti, o kartais kyla smarkus vėjas. Rytmetinis apšvietimas taip pat yra pats tinkamiausias, kad kuo geriau matytum mistines linijas. Į lėktuvėlį telpa po tris keleivius. Mūsiškis pilotas švyti baltutėliais marškiniais su mėlynu kaklaraiščiu, o jo veido ir rankų randai išduoda, kad ir čia pasitaiko avarijų. Kiekvienam keleiviui įteikiamas planas su svarbiausiais Naskos dykumos piešiniais ir maišelis, jei, neduok Dieve, apsiventum nuo svaiginamų viražų. Skraidyklė lengvai tarsi paukštis pakyla į orą, o apačioje suboluoja PIEŠINIAI.

Pirmiausia pilkšvame dykumos fone matyti tik daugybė tiesių lyg su liniuote nubrėžtų linijų. Panašiai atrodo kūryba tų asmenų, kurie sakosi, kad jų ranką po popieriaus lapą vedžioja aukštesniosios jėgos. Tik čia – kiti masteliai, mat Naskos „braižybos lentos“ plotas – 450 kvadratinų kilometrų. Kai kurios tiesės driekiasi net 65 kilometrus, o aplink jas dėstosi milžiniški stačiakampiai, trikampiai, trapecijos, spiralės ir koncentriniai ratai. O geometriniame voratinklyje matyti amžiams įstrigę sudėtingų, net įmantrių, siluetų gyvūnai: voras, beždžionė, lama, kondoras, ruonis... Visi atrodo tarsi atsitiktinai čion nukritę, o kodėl kiekvienas piešinys yra būtent toje, o ne kitoje vietoje, neįmanoma paaiškinti vadovaujantis jokia šiuolaikine logika. Ratais po kelis kartus sklendžiant virš kiekvieno silueto apima nepaaiškintas graudulys. Kartais taip nutinka žiūrint į vaikų piešinius. Arba matant gėlę, kuri ką tik prasiskleidė, bet tuoj nužydės. Dar žvilgsniu gaudant iš dangaus į niekur krintančias žvaigždes. Absoliutaus laikinumo ir amžinybės pojūtis tą pačią akimirką.

Tikriausiai šių piešinių autoriai, kurie vargu bau ar patys galėjo apžvelgti savo kūrybą, jautėsi visai kitaip. Jeigu manęs paklaustų, su kuo iš praeities žmonių norėčiau pasikalbėti, į ilgą sąrašą įtrauk-

čiau dar ir kokį naskietį. Dabar su Naskos kūrėjų palikuonimis galima akivaizdžiau susipažinti nebent Čiaučilijos kapinėse, kuriose buvo laidojama apytiksliai 1000–1300 metais. Kai užsimanau ten nuvažiuoti, kelionių agentūros darbuotoja ima karštligiškai atkalbinėti, lyg būčiau įsigeidusi ko nors nederamo, nepadoraus, laužančio bet kokius tabu. Laimei, atsiranda daugiau entuziastų, tuomet prisištato gidė, vardu Sjuzė, nors labiau jai tikėtų vadintis Ledo mergele Chuanita, mat ši mergina labai panaši į padžiūvusią mumiją. Į palaikį autobusiūkštį įsėda dar ir policininkas, bet ne tam, kad apgintų mus nuo nežinomo priešo, o kad saugotų Čiaučilijos mumijas nuo mūsų. Pakeliui dar užsukame į aukso kasyklą, kurioje, jei ne radijas, grojantis naujausius MTV *hitus*, atrodytų, kad laikas sustojo prieš kelis šimtus metų. Pusnuogiai niūrūs žmonės raudoname molyje suka kažkokius ratus, mina medinius pedalus ar žygiuoja vietoje ant primityvių įrenginių, pumpuojančių iš žemės gelmės tirštą pliurę, slepiančią savyje auksą. Juos fotografuodama, jaučiuosi it kokia botagu mojuojanti vergvaldė. Greičiau važiuokim į Čiaučiliją!

Autobusiūkštis darda toliau, o už lango bet kokius civilizacijos ženklus godžiai praryja dykuma. Ji

atrodo begalinė – ligi pat horizonto ir anapus jo. Vienoje vos įžiūrimo kelio pusėje staiga išdygsta pasvirę, išvartyti, visų apleisti kryžiai. Ne, tai dar ne Čiaučilija, kuri nūnai apgaubta net pačios valstybės rūpesčio. Pagaliau tolumoje, padūmavusiuose smėlynuose, pasirodo lyg ir koks kaimelis. Arčiau privažiavus jau matyti kelios dešimtys pavėsines primenančių konstrukcijų, bet ničnieko daugiau. Iššokęs iš autobuso pasijunti taip, lyg būtum patekęs į orkaitę. Sjužė, kažką tyliai niūniuodama, žengia akmenėliais iš abiejų pusių nužymėtu tarp „pavėsinių“ vingiuojančiu takeliu, o mes sekame jai iš paskos.

Sustojame prie pirmosios pastogės ir sužiūrame į metro gylį ir kelių metrų pločio duobę. Joje ant raudono pablukusio ryšulio boluoja kaukolė su ilgais žemę siekiančiais susisukusiais it *regio* muzikanto plaukais. Tarsi perskaičiusi mano mintį, Sjužė sako: *Bobo Marlio šukuosena, palyginti su šia, būtų visiškai niekis*. Ji šypsosi, keldama viršutinę lūpą ligi pat plokščios nosies ir apnuogindama visus dantis, todėl pasidaro neapsakomai panaši į duobėje tūnantį subjektą. Kadaisė Čiaučilijoje numirėliai buvo laidojami suriesti kaip vaisius iščiose, suvynioti į puikias įkapes ir palydimi Anapilin su geriausiais asmeniniais daiktais. Laikui bėgant gyvųjų būstai išnyko,

liko tik mirusiųjų. Negana to, dykuma juos klastingai atidengė, ir dar prieš kokį dešimtmetį Čiaučilija atrodė tarsi didelis mūšio laukas, kuriame gyvenimas akivaizdžiai pralaimėjo mirčiai. Čia kurį laiką sėkmingai darbavosi vadinamieji *huagerosai* – kapų ir šventaviečių plėšikai. Juos labiausiai domino buitės rakandai, keramika ir, žinoma, neprilygstamieji Parakaso audiniai. Šios ryškiaspalvės, iki šiol beveik neišblukusios, įmantriausiais raštais ir religiniais siužetais išmargintos įkapės keliavo tiesiai į privačias viso pasaulio turčių kolekcijas. Kad Čiaučiliją derėtų išsaugoti, susigriebta šiek tiek per vėlai, todėl šiandien čia dominuoja vien tik kaukolės ir į krūveles pagal anatomicinę rūšį rūpestingai sudėti kaulai. Pasikapsčius po smėlį vis dar galima rasti neįkainojamų audinių skiaučių, todėl mus ir lydi policininkas. Šen bei ten it nuskendusio laivo trosai voliojasi ilgėliausios numirėlių kasos, mat Čiaučilijos gyventojai stengdavosi užsiauginti plaukus ligi pat žemės, šitaip tikėdamiesi pasisemti maginių galių ne tik iš jos, bet ir iš dangaus. Apie tai džiaugsmingai pasakoja Sjuzė, lyg tarp kitko mostelėdama į netoliese esančias Jėgos vietas, kuriose savo sąskrydžius teberengia Naskos burtininkai ir šamanai. Jei būsimė geri, ji mus ten nuvesianti. Todėl

kantriai apžiūrinėjame vieną duobę po kitos, o iš viso jų yra koks trisdešimt. Galiausiai kažkas neapsikentęs pareiškia: *Bet tos kaukolės juk visos vienos!* Tačiau Sjuzei taip neatrodo. Ji ilgai rymo prie palaikų, sakytum, žvelgtų į senovines nuotraukas, kuriose gali išskaityti sudėtingus ir kupinus intrigos kadaise nebūtyje ištirpusių žmonių gyvenimus. Tačiau visiems kitiems kaukolių biografijos atrodo neišskaitomos kaip *kipu* – virvelinis-mazgelinis inkų raštas. Sjuzei mūsų neraštingumas atrodo juokingas, ir ji kvatoja žemu, giliu, gomuriniu, lūžinėjančiu balsu, kaip, manding, tai darytų pati Mirtis.

Privertusi mus iki galo išlaikyti Čiaučilijos išbandymą, Sjuzė tekina pasileidžia per garuojantį smėlį ir vikriai tarsi driežas ropščiasi į apyaukštę kalvą. Jos viršūnėje liepia visiems nusisegti laikrodžius ir parodo, koku būdu dera suimti vieniems kitus už delnų ir riešų taip, kad kosminė energija, stulpu nusileidžianti į šį magišką plotelį tiesiai iš dangaus, nenutekėtų skradžiai, bet srūtų per mus apvalančiu, gydančiu, galių suteikiančiu ratu. Sjuzė užsimerkia ir ima murmėti kažkokius užkeikimus, bet staiga tuo pačiu kимиu, gomuriniu, lūžinėjančiu Mirties balsu pareiškia, kad iš rato privalo išeiti tie, kas šia apeiga netiki. Niekas nepasitraukia. Tiesiai

į mus iš neatmenamų laikų atleikia balkšva Naskos linija, persirita per Šamanų kalvą ir nuskrieja tolyn, į amžinybę. Kai pasilenkiu, norėdama iš Jėgos vietos pasiimti bent mažą akmenėlį, Sjuzė neleidžia, sakydama, kad visa, kas čia yra, turi ir pasilikti čia. Beveik išsiveidžiu. Ji pritūpia ir rausvoje, geležies pritvinkusioje skaldoje ima kažko ieškoti. Randa ir duoda man. Jėgos akmuo. Rauplėtame mumijos veide matyti švelni pašaipa.

Paskui dar ilgai visur vaidenasi Naskos piešiniai. Kiekvieną akies užfiksuotą įmantresnę liniją pasąmonė išigudrina paversti dykumoje nupieštu driežu, beždžione ar kolibriu. Tai nesibaigia net sugrįžus į Vilnių.

Paskutinė diena Limoje. Atvelykis. *Plaza de Armas* aikštėje, šalia Prezidentūros, stovinti Centrinė katedra papuošta puskilometrinėmis aukso ir kraujo spalvos juostomis. Pro garsintuvus sklinda šventinė Peru kardinolo kalba. Nieko nesuprantu, nes mano išmokti ispaniški žodžiai – *camarones* (krevetės), *pollo* (viščiukas), *cerveza* (alus) – šiame pamoksle nefigūruoja. Kardinolo ne itin klausosi ir marga perujiečių minia, po kurią sukinėjasi pliušo kilogramais liumpsintys teletabiai ir žali drakonai, reklamuojantys jogurtą „Danon“.

Po tvankios kaitros Šv. Pranciškaus bažnyčios požemiai atrodo tikra atgaiva. Tiesa, į garsiąsias *San Francisco* katakombas primygtinai patariama neiti kenčiantiesiems nuo klaustrofobijos. Nerekomenduojama ir jautrių nervų personoms, mat čia ilsisi 70 000 žmonių palaikai. Panašiai kaip ir Čiaučilijoje, *San Francisco* labirintuose mirusiųjų kaulai tvarkingai surūšiuoti stiklinėse dėžėse: kaukolės prie kaukolių, krūtinkauliai prie krūtinkaulių, dilbiai prie dilbių. Vienoje gan erdvioje salėje iš kaulų sudėliota kokių dešimties metrų skersmens mandala: centre – kaukolių apskritimas, jį supa blauzdi-kaulių spinduliai, vėl – kaukolių žiedas, šlaunikaulių stipinai, kaukolės, kaulai ir taip toliau. Pro groteles lubose požemių smalsuoliams linksmi mojuoja bažnyčioje besimeldžiančių tėvų vaikai.

Paskutinę valandą paskutinius pinigus išleidžiu indėnų turguje. Perku marškinėlius su šokančiais *tumiais*, nuožmiais dievukais, kadaise puošusiais rankenas atnašavimo peiliams, kuriais būdavo išplėšiamos aukų širdys. Juodame fone aukso raidėmis išpaustas burtažodis: P E R U.

2002 m. balandis

II. PASTABOS ANT BILIETŲ SKIAUČIŲ

Kaip atsiranda nauji siužetai

Kelionės kažkuo primena rašymą. Kelio ir siužeto posūčiai dažniausiai būna netikėti ir keliautojui, ir teksto autoriui. Neteisūs tie, kurie teigia, esą gyvenime įmanoma viską suplanuoti. Ir kelionėse, ir kūryboje patys svarbiausi yra spontaniški momentai.

Bruce'as Chatvinas kartą yra pareiškęs, kad kelionės yra natūraliausia žmogaus buvimo forma, o daugelis žmonijos bėdų kyla dėl pastangų nejudėti ir apsistoti vienoje vietoje. Šiokią tokią išimtį šis anglų rašytojas padarė tiktai girtuokliams, teigdamas, kad „svaigalai yra transporto priemonė tiems, kurie užmiršo vaikščioti“. Pats gyvenimas dažnai yra prilyginamas kelionei, įrėmintai neatsakomais klausimais – *iš kur ir į kur mes einame*, – o dvasinės paieškos neretai vadinamos „Keliu“ iš didžiosios raidės. Sakysite, tai – banalybės, bet ir pačiuose trivialiausiuose teiginiuose kartais glūdi nemaža dalis tiesos.

Kai kas keliavimą laiko esmine egzistencine pozicija. Kiti tvirtina, kad tai tik būdas pabėgti nuo susikaupusių problemų, beje, nevykęs, nes, net atsikąęs bet kokio bagažo, į tolimiausią Žemės pakraštį tempiesi savo paties kalėjimą ir jame įkalintą kankinį. Prie nuolatinio judėjimo erdvėje ir laike rizikuojama priprasti kaip prie alkoholio, narkotikų ar vaistų. Kad ir kaip ten būtų, kelionė, slopindama išgyvenimus, susikaupusius pernelyg ilgai užsibuvus vienoje vietoje, gali veikti nuskausminamai. Taip nutinka jau vien todėl, kad judėjimas į priekį kuria vis naują perspektyvą, nors ir yra apribotas dviem konkrečiais taškais: iš taško A į tašką Z. Kelionė beveik visuomet turi tikslą, ir dažniausiai jis vienaip ar kitaip pasiekiamas. To, deja, nepasakysi apie tikslus, kuriuos žūt būtinai užsibrėžiame tūnodami vienoje vietoje. Net ir kliūtys – kalnų perėjos, patvinusios upės, nuošliaužų užgriūti keliai – būna įveikiamos. O juk siekdami žmogaus, esančio visai šalimais, neretai prieiname bedugnę, per kurią nėra jokių tiltų. Keliaudami peršokame vis naujus barjerus: laiko, klimato, geografinių ir politinių sienų, papročių, estetinio ir etinio suvokimo. Nuolatinis išorinio pasaulio kitimas skatina permainas ir keliaujančiojo viduje. Besimainantis peizažas, sutikti nepa-

žįstami žmonės – egzotiški čiabuviai ar tokie patys kaip ir tu klajūnai – kartais padeda atrasti dar nepažintą save. Kartais kelionė prilygsta alchemijai, kai iš daugybės keistų, sakytum, nesuderinamų išorinių komponentų sieloje staiga išsikristalizuoja auksas!

Kelionė pažadina monotoniško kasdienybės ritmo užmigdytą budrumą, pastabumą, susidomėjimą net menkiausiomis buities (ir būties) detalėmis. Tuomet išskirtinio dėmesio verti atrodo ne tik kelionių vadovuose išgarbinti gamtos ar žmogaus rankų sukurti objektai, bet ir bereikšmiai mažmožiai. Visa prašyte prašosi būti aprašyta – ne tik lakonišku trieilium, bet ištisu traktatu.

Naują siužetą gali pašnibždėti bet kas. Pavyzdžiui, šiukšlės, kitaip sakant, žmogaus gyvenimo atplaišos, sąmoningai ar atsitiktinai išsviestos iš jo buvimo konteksto. Turiu omenyje ne įspūdingą masę, grįžtančią atgal į pirmą pradžią chaosą per atmatų dėžes, konteinerius ir sąvartynus, o margą smulkmę, ropojančią, šliaužiančią ar šokinėjančią šaligatviais, vėjo nešamą per aikštes kartu su dulėmis, įkliuvusią lyg į spąstus pakelės žolynuose, pamaldžiai nusiteikusią prie šventyklų. Tradicinis tokios substancijos pavyzdys galėtų būti suglamžytas saldainio popieriukas. Tačiau Tibete tai yra

talismanai ir amuletai. Šilkiniai raišteliai su dvigubais *vadžros* mazgais, penkių spalvų vilnoniai siūlai, kietai supinti į tinklus piktosioms dvasioms gaudyti, orakulų užkalbėti raudoni kaspiniai, apspurusios geltonos medžiagos skiautės su šventųjų atspaudais, miniatiūriniai maišeliai su astrologinėmis diagramomis ir magiškais vaistais – šito gero visur pilna, sakytum, jis būtų sudedamoji Sniegynų šalies dirvožemio dalis. Panašiai Venecijoje per karnavalą žemė būna nuklota serpantiniais ir konfeti. Indijoje nutekamaisiais gatvių latakais plaukia pavytusios oranžinės gėlės, atitarnavusios kokiam altorėliui, arba jų girliandos – *džapamalos*, atlikusios svečio pagerbimo pareigą, sudužusios stiklo apyrankės, *tilakai* ir *bindu* – blizgučiai, ant kažkieno kaktos žymėję trečiosios akies vietą, didžiuliai gaubtos formos lapai – dar ką tik buvę dubenėliai maistui, – išspausti betelio kramtalai, tokie pat kruvinai raudoni, kaip *sindhuros* dažai, kuriais tepamos dievų galvos. O užvis daugiausia čia įvairiaspalvių plastikinių maišelių, kuriuos romiai rupšnoja, gromuliuoja ir atrajoja baltos šventosios karvės. Tačiau tai jau kita tema: kur, kaip ir į ką pakuojamos prekės.

Vadinamosiose trečiojo pasaulio šalyse tai dažniausiai laikraščiai, nesvarbu, kad statistika byloja,

neva dauguma vietinių gyventojų – beraščiai ir neskaito spaudos. Tiesa, nei Indijoje, nei Nepale, nei Egipte man neteko matyti specialių vietų, pavyzdžiui, kioskų, kur galėtum jos įsigyti. Todėl godžiai perskaitai kiekvieną puslapį, į kurią tik buvo įviniota bananų kekė, duonos paplotis ar chalva. Nereitai į rankas pakliūva bent dvejais metais pasenusi informacija. Tai gerai, nes jeigu pasitaiko gana naujas laikraštis, sužinai, kad šalyje, kurioje jautiesi itin saugiai, kilo buboninio maro epidemija, artėja galin gas žemės drebėjimas ar stotyje, kuri atrodė tokia taiki ir geranoriška, vakar sprogo teroristų pakišta bomba. Tačiau dažniausiai žinios būna neprieinamos, užrakintos hieroglifų spynomis, uždengtos vualiu, nuaustu iš banguojančių arabiškų raidžių, pridengtos tankiomis *devanagari* rašmenų grotelėmis. Belieka nuotraukos, kuriose įmanoma šį bei tą atpažinti: Clintoną, Putiną, Tutanchamoną, Budą...

Prekėms pakuoti, žinoma, labiau tinka ne švino (ir kitokių) nuodų pritvinkę laikraščiai, o paprastas popierius. Tai gali būti seni prirašyti mokykliniai sąsiuviniai su baltame ožkos sūryje veidrodiškai atspaudžiančiais diktantais, vaikų piešiniai, kuriuos, išlyginus delnu, smagu pasikabinti ant sienos, agitaciniai lapeliai ir proklamacijos su kūjais, pjautuvais,

žvaigždėmis, svastikomis, dar išsaugojusiomis savo senąją Saulės ženklo simboliką. Kažkodėl į tokias politizuotas skrajutes dažniausiai pakuojami sidabro papuošalai ir brangieji akmenys. Apolitiškai prekijai savo asortimentą, dažniausiai – greitai vartojamą maistą – mėgsta vynioti į milžiniškus kažkokių egzotiškų medžių lapus. Deja, visą šią smagią įvairovę palengva išstumia vienodi plastikiniai maišai. Tam, apie ką jie byloja, visuomet lieki aklas ir kurčias. Tik Sikime ant popierinių maišelių raginama – *By Friendly to Your Brothers Bears*, o Venecijoje maloniai kreipiamasi – *Rispitta L'Ambiente, Rispitta La Natura!*

Lūkuriuojant autobusu, traukinių stotyse ar stumiant laiką oro uostuose, ištisu nauju siužetu gali tapti aplinkinių keleivių bagažas. Rytų šalyse su šeiminkais keliauja beveik viskas: patalai, baldai, puodai, indai, žibalinės krosnelės, grotuvai, žibintai, altoriai ir dievų statulos. Sakytum, žmonės vyktų ne į gretimą kaimą paviešėti pas gimines, o būtų pasiryžę visiems laikams išsitremti į kitą planetą. Vakarų šalyse bagažas ne toks iškalbingas: viso labo standartiniai ratukiniai lagaminai, kompaktiškos *Karimor* kuprinės ir maišeliai su užrašais – *See Buy Fly, Travel Value & Duty Free*. Jeigu jau pamatai pintą

sandarų krepšį su gailiai miaukiančiu paklaikusiu katinu, tiesiog ištirpsti. Užtat vargas tam, kieno nešulys standartų neatitinka! Vienas mano bičiulis, sterilioje Kopenhagos orlaivių kryžkelėje palikęs originalią, šilto ir šalto regėjusią, ugnį ir vandenį perėjusią kuprinę, pasišalino nusilengvinti. Grįžęs rado savo daiktus policijos ir dresuotų šunų apsuptyje, mat buvo kilęs baisus įtarimas, kad tame savo darbo sulopytame brezentiniame maiše su diržais ir petnešomis tūno sprogmenys. Kol aiškinosi su pedantiškais pareigūnais, jis vos nepavėlavo į lėktuvą.

Dar viena istorija gali tapti ir pati oro uosto teritorija. Pavyzdžiui, Amsterdamo *Schipholas* – tikras miestas mieste, po kuri klaidžiojant reikalingi net specialūs žemėlapiai, *Airport City Guide*. Čia gali rasti viską, ko širdis geidžia, pradedant parduotuvėmis su olandiškuoju sūriu, klumpėmis nykštukams bei milžinams, įmanomų ir neįmanomų spalvų tulpėmis, baigiant neperšaukamo stiklo stendais, kuriuose ant purpurinio aksomo puikuojasi aukso grandinės, perlų vėriniai ir šimtų karatų deimantai. Jei pavargote nuo lakstymo, griūkite į minkštutėlius raudonus širdies formos krėslus, vadinamuosius *Big Mama*, ir, žvelgdami į žaliuojančias palmes, iš spe-

cialių ausinių siurbkite kosminę tylą. Jei įskaudo kaulai, specialiaame kampelyje jūsų laukia švelnia- rankiai ir stipriapirščiai virtuozai, siūlantys japo- nišką, indišką, kinišką, tailandietišką ar švedišką masažą. Gurmanus afrodiziakiškais kvapais vilioja visų šlovę pelniusių pasaulio virtuvių restoranai. Norintiesiems stipresnių emocijų įrengtas nedide- lis kazino, nuo kitų savo brolių besiskiriantis viena detale: čia yra absoliučiai tikslus laikrodis! Deja, Raudonųjų žibintų kvartalo Schiphole kol kas dar nėra. Taigi lengvabūdiškų poreikių tenkintojams yra dėl ko skūstis, tačiau rimtųjų ir dvasingųjų porei- kius oro uoste tenkina Meditacijos kambarys. Čia, jokiais sakraliniais simboliais neperkrautoje, išgry- nintoje, tylioje erdvėje, laukia lentynose tvarkingai sukrauti įvairių religijų šventraščiai, kėdės, moder- naus dizaino klauptai, meditacinės pagalvės, *salato* kilimėliai ir kompasas, rodantis Rytų kryptį musul- monams maldininkams. Kiek tik kartų buvau užsu- kusi į Meditacijų kambarį, visada jį rasdavau tuščią, užtat interneto šventovėse prie kompiuterių alto- rių nuolat tenka laukti eilėse. Apimtas streso, kai į nugarą alsuoja būrys nuo klavišų ir pelės gyvybiškai priklausomų nelaimėlių, nieko doro ir neparašysi. Beje, būtent oro uoste, tik ne Amsterdame, o Delyje,

į mane nusileido ištisas romanas su visais skyriais, herojais, siužetu ir pavadinimu.

Kelionėje vienintelis iš tiesų prarastas laikas yra skridimas lėktuvu. Ypač jeigu skrydis ilgas, tarkime, keturiolikos ar dvidešimties valandų. Tuomet aki-vaizdžiai įsitikini, kad jei jau nesi gimęs skraidyti, tai danguje ir jausies nesavas. Nors visa esybe stengsiesi stimuliuoti, simuliuoti, sublimuoti malonumą, pastangos bus bergždžios. O ką jau kalbėti apie tuos, kuriuos kankina paranojiška kryčio baimė ir karščiausiu gyvenimo troškimu tampa troškimas abiem kojomis tvirtai atsistoti ant žemės. Aiman, apačioje tiktai debesys, o jų properšose – vandenys.

Kas sugalvojo šį melsvą rutulį pavadinti Žemės, o ne Vandens planeta? Kad net pats žmogus yra labai vandeningas, nuolat primena užrašai, išsižiebiantys monitoriuose, ir pervargusios stiuardės, kas penkiolika minučių dalijančios stiklines su beskoniu mineraliniu. Nesigeria, nesivalgo, nesiklauso muzika, nesigirdi, ką bando pasakyti kaimynas, nes ausis užgulė, nesiskaito žurnalai ir knygos, nesiuodžia *Duty Free* kvepalai, nesižiūri filmai, net nebesugalvoja, tačiau to, kas nūnai tvyro galvoje, anaipol negalėtų pavadinti *Šunjata*, palaimingą Tuštumą. Į smegenis pradeda skverbtis absurdas.

Pačios keisčiausios mintys, tos, kurios, plūduriuodamos Žemėje, buvo niekam nereikalingos, nepriimtos, atmestos, dabar, grįždamos atgal į kosminių smegenų labirintus, trumpam užklysta ir į dehidruotas pilkas žmogaus ląsteles.

Tolydžio monitoriuose pasirodantis pasaulio žemėlapis, išvogtas raudonomis skrydžių kraujotakos linijomis, ima atrodyti kaip anatomijos vadovėlio piešinys. Žmogaus kūno atlasus studijavau, kai mokiausi Dailės akademijoje, bet prozektoriaus patirties nepakėliau. Dabar į valias laiko patyrinti Žemės sandarą. Mistikai tvirtina, kad pasaulio širdis, arba sąžinė, glūdi Indijoje, sąmonė (bet ne smegenys) – Tibete, dvi šnervės, kuriomis kvėpuoja žemė, – Himalajuose ir Anduose, gal ne velniui šių kalnynų gyventojai išoriškai tokie panašūs. Smegenys ir protas – Izraelyje, kur daugiau buvo galima sugalvoti Kabałą?! Burna – Jungtinės Valstijos, kurios viską praryja. Skrandis – tikriausiai Kinija, juk būtent kiniška virtuvė neprilygstama... Per amžius ginčijamasi dėl bambos jos ieškant Benarese, Angkore, Mekoje, Jeruzalėje, Lhasoje, prie šventojo Kailašo kalno... A. a. Ričardas Gavelis savo šalį įvardijo kaip pasaulio subinę ir nurodė, kad Vilniuje, ant Gedimino kalno, stovi falas. Kur

tada vagina? Tikriausiai kažkur Afrikoje. Juk Žemė, nors daugelio ir vadinama Motina, be abejonės, yra androginiška.

Nežinia, kur gali nuvesti tokie apmąstymai. Tačiau ore jų neįmanoma sustabdyti. Laimė, kiekvienas skrydis baigiasi. Lėktuvas (jei tik nenukrinta, cha cha cha, juodasis humoras – irgi žanras!) sėkmingai nutūpia ant žemės. Palengva atkursta užgultos ausys, susitvarko vestibuliarinis aparatas, keliauninką pasiveja jo siela, pasak šiuolaikinių sufijų, nepripažįstanti jokių transporto priemonių, tad keliaujanti pėsčiomis, bet labai greitai. Viskas stoja į žemiškąsias vėžes, o svečia šalis dosniai užplūsta atvykėlių naujais siužetais.

Viešbučių spindesys ir skurdas

Mokovai, aiškinantys reinkarnacijos teoriją, kiekvieną naują įsikūnijimą prilygina viešbučio kambariui – laikinai buveinei, į kurią atvykę neabejojame dėl išvykimo. Būna skylių, į kurias patekęs mielai atsisakytum žmogaus būties mainais į sraigės su jos privilegija visada ir visur tampusi jaukų savo namuką. Pasitaiko pragariškų lindynių, iš kurių taip ir norisi šaukti: „Koks velnias mane nešė į šitą galerą?!“ Tačiau yra vietų, kuriose pasijunti tarsi rojuje.

Tokia nepranokstama viršūne man tapo Šanchajaus viešbutis, kurio jau vien pavadinimas vertas filmo, pretenduojančio į *Oskarą* ar Kanų laurus: *Auksinis Drakonas, Besiilsintis Jazminų Giraitėje*. Apartamentai čia irgi buvo nepaprastai kinogeniški, netgi haliucinogeniški, sakytum, juos kūrė koks garsiojo Šanchajaus opijaus apsirūkęs dizaineris. Įsivaizduokite kambarį, didumo sulig šokių sale, tviskantį raudonu aksomu, žaliu šilku, paausavimais ir įvairiausiais auksaspalviais drakonais, knibždančiais ant apmušalų, kilimų, užuolaidų, netgi patalynės. Vakarienė, patiekta delegacijai, kurios narė buvau,

irgi pasirodė fantastiška. Todėl niekas, išskyrus vos ne stabo ištiktus padavėjus, nepasmerkė uzbekų poeto, kuris, lazdelėmis sugriebęs kažką rausvo, kvapaus, garuojančio, žaismingai nuskraidino prie pražiotos burnos. Deja, tai buvo ne kinų virtuvės šedevras, o frotė servetėlė, skirta ką tik sužiaumotos traškiosios Pekino anties syvams nusišluostyti. Bet didžiausias siurprizas laukė sugrįžus į kambarį. Ten saldžiai kvėpėjo smilkalais, intymiai švietė raudonu šilku apgaubtos lemos, o prie lovos stovėjo dailus kinas vaikiną, porcelianinės lėlės veidu ir drakonuotu brokato švarku. Man įėjus jis net nešypstelėjo. Iš Marguerite Duras „Meilužio“ žinojau apie pavojingą aistringųjų kinų neižvelgiamumą. Tačiau užmaskuotoms pagundoms nepasidaviau ir, mandagiai nusišypsojusi, parodžiau jam duris. Jokios reakcijos! Tada garsiai, aiškiai ir visomis man žinomis užsienio kalbomis paprašiau pasišalinti. Vėl – nieko! Buvo jau vėlu, jaučiausi pavargusi, o lova traukė lyg magnetas. Apsimečiau, kad esu budri, ir išispoksojau į televizorių, kuriame iš kanalo į kanalą net švilpdami skriejo kovingieji Šaolinio vienuoliai ar ilgais kardais ir dar ilgesnėmis kasomis mojuojantys nindzės. O iš tikrųjų įdėmiai stebėjau veidrodžiuose atsispindintį nekviestą svečią, kuris ir

toliau kantriai rymojo prie mano saldžiojo guolio. Kantrybės ir ištvermės varžybas laimėjo jis, o ne aš. Apimta kritinę ribą pasiekusio nuovargio, lyg kulka šoviau į vonios kambarį, paskubomis nusiprausiau, it bumerangas grįžau atgalios, puoliau į lovą ir ligi ausų užsitempiau antklodę. Siauraakis vaikinai tik to telaukė ir kaipmat atgijo. Uždegė dar vieną smilkalą, grakščiai pamojavo juo ore, užgesino raudonuosius šviestuvus, rūpestingai pataisė mano apklotą ir, erotiškai sukniaukęs *Good night*, šokėjo žingsneliu ištipeno pro duris. Pasirodo, tokios ir buvo jo funkcijos, sukėlusios tikrą paniką mano bendrakelionių gretose. Servetėlės rijikas porcelianinį berniuką su trenksmais ir keiksmiais išgrūdo laukan, o kai šis veržėsi sugrįžti, kad uždegtų smilkalą, poetas užbarikadavo duris staleliu su lagaminais, rėkdamas, kad Uzbekijoje netoleruojami homoseksualūs santykiai. Dar viena mūsų kompanijos dama, nerizikuodama gultis į lovą kinų palydovo akivaizdoje, užmigo fotelyje, susiraičiusi embriono poza, o atsibudo rūpestingai apkamšyta pledu, nuauta ir apsmilkyta.

Niekada nežinai, ko tikėtis iš Kinijos. Todėl, keliaudama į Honkongą, vyliausi ir ten rasianti Šanchajaus komfortą. Viešbutį *Chungking Mansion* man

rekomendavo Tomas Venclova, pats jame kažkada gyvenęs ir vaikštinėjęs aplinkui:

*Honkongo turguj pirktas žadintuvas
Sučirškia prieš septintą. Jo dyglys
Įbrėžia sąmonėj žodžius „Į stotį“.
Jau dvi savaitės už langų šalis,
Kurioj vis vien tarsies nebuvęs.*

Labai taikliai pastebėta: *šalis, kurioj vis vien tarsies nebuvęs...* Tačiau apie *Chungking Mansion* T. V. trumpame laiškelyje pateikė gan konkrečių detalių. Jis užsiminė, kad kambariai kiek ankštoki, o koridoriais bėgioja kačiuko dydžio tarakonai. Nusprendžiau, kad tai – tik laki menininko fantazija, poeto metafora, be to, pasitikėjau visagaliu Feng Šui, kurio principais remiantis suplanuotas kiekvienas Honkongo metras ir centimetras. Jau žinojau, kad viešbutis stovi pačiame centre ir turistų itin mėgstamas. Tikrai, net ankstyvą rytmetį jo holas priminė geležinkelio stotį prasidėjus karui, marui ar stichinei nelaimei. Čia triukšmingai grūdosi daugybė visų rasių ir tautybių piliečių. Prasistumdžiusi susijaudinusioje minioje gerą pusvalandį, pagaliau supratau, kad tas chaotiškas vyksmas sukasi aplink keturis

gyvybiškai svarbius taškus, LIFTUS. Kaip ir dera Fen Šui mieste, jie buvo įrengti Rytuose, Pietuose, Vakaruose, Šiaurėje ir aptarnavo visą *Chungking Mansion*, kuriame vienu metu gyveno koks 10 000 žmonių kankinių. Prie aimanuojančių liftų kabinų nuolat driekėsi tokios eilės, lyg jie būtų gabenę į Svajonių Išsipildymo Žemę, tačiau šansas patekti vidun prilygo aklos vištos galimybei rasti grūdą. Norint iš trisdešimtojo aukšto nusileisti į pirmąjį bent jau apie pietus, privalėjai savo kelionę pradėti dar neišaušus, o už pusvalandžio vėl paknopstomis lėkti į viešbutį, kad po vidurnakčio, pagaliau pakilus į neviliojančias padanges, galėtum bent valandžiukę nusenūsti ir vėl kartoti viską iš pat pradžių. Čia buvo ir laiptai, tačiau – labai gerai paslėpti, apkaišyti plakatais su nuožmiai vypsančiomis kaukolėmis ir rūšiais įspėjimais, kad, šiukštu, nevalia jais naudotis. Vos pradėjus užgintąjį lipimą, apimdavo jausmas, kad toji teritorija priklauso ne žmonėms, o dvasioms, mat beveik ant kiekvienos pakopos stovėjo raudoni atnašų altorėliai su ryžiais, smilkalais, gėlėmis ir pyragėliais. Kas keletas aukštų įtaisytos spiralėmis susuktos gaisrininkų žarnos buvo taip gausiai nukabinėtos talismanais ir magiškomis diagramomis, kad, ištikus nelaimei, jas išpainiotų nebent

tūkstantrankis burtininkas. Norint ramiai miegoti, sąvoką „gaisras“ reikėjo išstumti iš savo sąmonės ir pasąmonės.

Chungking Mansion užėmė visą kvartalą ir priminė unikalią konstrukciją iš vienas ant kito sustatytų traukinių. Nutryptais kilimėliais iškloti koridoriai buvo siauri nelyg frako rankovės, du žmonės juose vargiai galėjo prasilenkti, o tiems, kas perkasi drabužius parduotuvėse „Jums, milžinai“, patarčiau išvis kojos į šią vietą nekelti. Pagaliau pasiekusi savo kambarį, pasijusdavai lyg Alisa Stebuklų Šalyje, kuri ne iš tos pusės krimstelėjo magišką grybą ar gurkstelėjo iš netinkamo buteliuko. Ankštybė tokia, kad net televizorius kabėjo prikaltas prie lubų, o du gultai spaudėsi, įtaisyti vienas virš kito. Beje, tokia konstrukcija man pasirodė geresnė nei viena plati lova, kurioje kartą Paryžiuje teko sugulti su bendrakelione. Mus siejo anaipol ne Sapfo apdai nuoti ryšiai, o ekskursija iš serijos „Mokėk pigiau“, kokias vis dar renkasi mieli tautiečiai, pasiryždami vienviečiame kambariame miegoti ryšeliais po šešis it ridikėliai ir virtis kiaušinius unitazo bakeliuose. Pavargęs ir apsvaigęs nuo Paryžiaus išpūdžių gali užnūsti net stovėdamas, bet, pasak filosofo, miegantis protas gimdo pabaisas. Tąsyk Paryžiuje susa-

pnavau serijinį žudiką, vieną iš siaubingųjų Džeko Skerdiko atmainų, kuris įsibrovė į kambarį su peiliu rankoje šnupuodamas, įgriuvo į lovą, o aš iš paskutiniųjų gyniausi... Pabudau ne tik nuo savo, bet ir nuo svetimo klyksmo. Buvau sugriebusi niekuo dėtą beveik nepažįstamą lovos kaimynę už kaklo ir ją įnirtingai smaugiau.

Honkonge košmarai nesisapnavo, nors, grimztant į miegus, vis atrodydavo, kad *Chungking Mansion* grėsmingai siūbuoja, ir prasideda žemės drebėjimas. Taip man nutinka ir Vilniuje, nes, kartą patekusi į savaitę užsitęsusi kataklizmą Nepale, turbūt visam likusiam gyvenimui išsaugosiu nemalonių jo įspūdžius. Viešbutis, kuriame gyvenau, turėjau šventojo Kailašo kalno vardą ir penkis aukštus, o Katmandu mastais tai reiškė dangoraižį. Pačiame viršuje apsigyvenau ne tik dėl gražaus vaizdo, bet ir dėl karšto vandens, kuris čia laikomas juoduose bakuose ant stogo ir šildomas saulės. Vienintelis šios sistemos trūkumas yra tas, kad, kol pasiekia pirmuosius aukštus, vanduo dažniausiai atšąla, jei tik jo kaip arbatos neišgeria ant stogų besismaginančios beždžionės. Apie tą ilgą ir svaiginamą kryptį į apačią galvodavau kasnakt, kai, žemei pradėjus įnirtingai drebėti, paknopstomis lėkdavau į lauką. Čia

jau trypčiodavo kiti dangoraižių mėgėjai, prisimin-
dami asmenines patirtis iš garsiųjų žemės drebėjimų
Los Andžele, Meksike ar Atėnuose ir aptarinėdami
šiuolaikinės statybos ypatumus. Namai Katmandu
statomi be jokios technikos, tiesiog rankomis, dėl
tvirtumo į nedegtas plytas sulipdanti skiedinį pri-
maišant seilių ir, atsiprašau, snarglių. Tačiau „Kai-
lašas“ pasirodė vertas savo vardo ir stovėjo tvirtai
kaip šventasis kalnas, apie kurį kažkada keliavau.
Ten su viešbučiais buvo visai prasti reikalai. Dvi nak-
tis po sekinančios piligrimų kelionės penkių kilome-
trų aukštyje teko praleisti degtukų dėžutės dydžio
kambarėliuose, prilipdytuose prie meditacinių olių,
kuriose šventas dainas kadaise kūrė didysis Tibeto
jogas Milarepa. Pagal tikrąją tantras dvasią, skel-
biančią, kad pasaulis yra vieningas ir vientisas, be
jokių priešpriešų, skirtumų, dualizmo, ant vieno ilgo
ir plataus kaip stepė medinio gulto derėjo sutilpti
visiems nakvynės ieškantiems keliauninkams. Taigi
pirmąją naktį teko savo guoliu dalytis su tuzinu indų,
kurie drebėjo ne tik dėl jiems neįprasto šalčio, bet
ir iš pagarbios beveik ekstaziškos religinės baimės,
mat keliavo pagarbinti Kailašo viršūnėje gyvenančio
destrukcijos viešpaties Šivos. Antrąją naktį likimas
suvedė su keliais olandais, kurie taip ir nesudėjo

bluosto, net neprigulė, mat prisivalgė kažko netinkamo, kas urgzdamas ir putodamas pro visus žmo-
giškojo kūno galus atkakliai veržėsi laukan.

Patiekalus atsargiai rinktis dera ne tik Kailašo papėdėje, bet ir Honkonge. Čia man didžiausiu siaubu tapo per klaidą suvalgytas krabas. Kartą *Chungking Mansion* labirintuose susigundžiau užsukti į restoranėlį. Atrodo, kad jame buvau vienintelė lankytoja per pastaruosius dešimt metų, nes mane akimoku apsupo gausi ryžtingai nusiteikusių padavėjų armija. Visi valgiaraščiai, taip pat kainos, buvo surašyti tik hieroglifais. Tad susiruošiau išeiti ir atsiprašydama skėstelėjau rankomis. Deja, šis mano judesys buvo suprastas piktybiškai klaidingai. Du žvitrūs kinai greitai it žaibas nuskuodė prie sienoje įtaisyto akvariumo, ištraukė iš jo didžiulį krabą ir, įmetę jį į celofano maišelį, prikišo man prie veido. Krabas desperatiškai judino žnyples ir žiopčiojo tarsi šaukdamas. „Ne! Ne! Ne!“ Aš irgi sakiau „Ne!“, bet niekas manęs neklausė. Kad nepabėgčiau, oficiančių gvardija sustojo prie durų kaip mūras, o po pusvalandžio nelemtoji jūros gėrybė su gausiu kulinarinės inkvizicijos įrankių komplektu jau gulėjo ant mano stalo. Kad ir kiek triūšiau su visais tais plaktukais, kūjeliais, spaustukais, gnybtuvais, žeberklais ir ylo-

mis, delikatesinės mėsos po oranžiniu kiautu rasti nesugebėjau. Užtat sąskaita buvo tikrai įspūdinga.

Nuo to laiko dažnai savo pinigus konvertuoju į krabus. Pavyzdžiui, savaitės nakvynė *Chungking Mansion* karstelyje su TV kainavo vos vieną krabą. Indijoje už tą pačią sumą gali pragyventi visą mėnesį. Žinoma, ne *Hiltone* ir ne *Holiday Inn*, o svečių namuose su šventais pavadinimais: *Nirvana*, *Šiva*, *OM*. Juose pagrindine atrakcija tampa įvairiausi draudimai, kurių nesibaigiantys sąrašai išdėstyti ant kambario durų. Taigi nevalia kišti smilkalų ir pirštų prie atvirų elektros laidų. Negalima naudotis jokiais šildytuvais, bet jei jau esate šalčmirus ir išsigijote neleistiną prietaisą, bent jau neskruinkite ant jo grotelių skrebučių, o eidami miegoti nedžiaukite avalynės. Nerūkykite marihuanos, o jeigu traukiate dūmą, tai būkite malonūs ir užkamšykite visus įmanomus kambario plyšius, kad nevestumėte į pagundą kaimynų. Netieskite ant grindų patalynės. Nerašinėkite mantrų ant sienų. Būgnus liaukitės mušti po dešimos valandos vakaro, užtat groti fleita galite iki dvyliktos. Seksu užsiiminėkite tyliai, nerėkite lyg skerdžiami, neaimanuokite ir nedūsaukite. Nešerkite užklydusių šunų. Neįsileiskite į kambarį beždžionių, jos dažnai būna agresy-

vios ir kandžiojasi, paskui neišsimokėsite už skiepus nuo pasiutligės. Nežudykite gyvų būtybių. Nei blusų ar blakių, kurias ant sienų lipniomis juostelėmis prikljuoja tik barbarai, šitaip bandydami išpėti po jų čia gyvenančius apie kraujasiurbių pavojų. Negalbykite nei po lubas šmirinėjančių aštriančių driežų, nei plaštakos dydžio juodų pūkuotų vorų, iš kurių kailio madingi dizaineriai galėtų siūti manto ir prašmatnius galvos apdangalus. Ant pagalvių mėgstančius tupėti skorpionus įviliokite į puodelius ir išneškite laukan. Tausokite uodus, nes praėjusiuose gyvenimuose jie galėjo būti jūsų seneliai, dėdės ar net mylimieji. Prausdamiesi bendrame duše, tau pykite vandenį, nes po jūsų dar norės nusiturkšti visa suprakaitavusių keliauninkų armija. Viešojoje išvietėje elkitės stropiai, kaip savo pačių namuose. Jei svečių namai įsikūrę prie vienuolynų ar ašramų, gali tekti su visa bendruomene pasimelsti trečią, penktą ir septintą valandą ryto, užtat nakvynė bus ypač pigi. Čia taip pat maloniai prašoma moterų nelakstyti nuogoms, negundyti vienuolių, o išsiskalbtus apatinius drabužius džiovinti taip, kad vaizdelis netraumuotų šalia gyvenančių pamaldžiai ir aske tiškai nusiteikusių vyrų. Kai kur net pateikiama

pavyzdžių, kokius stulbinamus origamius įmanoma išlankstyti iš liemenėlių ir apatinių kelnaičių.

Egipte, kur kambarys parai kartais tekainuoja vos trečdalį krabo, lankstinių iš pačių neįtikimiausių medžiagų išlanksto viešbučių tarnautojai. Jei esate vyras, jums mažiau pasisekė, nes ant savo lovos tikriausiai pamatysite tik iš paprasčiausio rankšluosčio rūpestingai išraitytą ilgakaklę gulbę. Užtat moterys Egipte mylimos, naktiniai jų marškiniai, chalatlėliai ir kitos intymaus trikotažo subtilybės mikliose viešbučio berniukų rankose virsta pačiais tikriausiais instaliacijos meno kūriniais. Jei jokio meno čia neįžvelgiate ir jums nemalonu, kai prie pikantiškų drabužėlių liečiasi svetimos rankos, kūrybinį procesą nutraukti labai lengva: tiesiog neduokite jiems *bakšišo*. Užtat kai kitą rytą prie pusryčių stalo visos moterys girsis egzotišku rytiečių asistavimu, galėsite tik varvinti seilę.

Tibeto kalnuose, toli nuo civilizacijos, tai, kas vadinama viešbučiu, nakčiai kainuoja mažiau nei penktadalis krabo. Tiesa, servisas čia kuklus: plūktinė asla, lentų gultas su patalais, pilnais Himalajų dulkių, ant pagalvės tvirtai prisiūtas frotė rankšluostis, skirtas ne vandenį nusausti, o miegant veidą priglausti. Todėl šiukštu šio purvinoko pagrąžo

nenuplėškite. Gausite dar ir anklodę, sunkią kaip antkapis, ne veltui Tibeto lamos byloja, kad miegas – tai patirtis, labai artima mirčiai. Čia dar būna termosas su dumblinu vandeniu ir dubuo, į kurį kamuojamieji aukštikalnių ligos gali išsivemti. Tokiose vietose dažniausiai nėra elektros, todėl žvakes reikia vežiotis su savimi kaip ir spyną, mat viešbučių savininkai durų nerakina, saugumu privalo rūpintis patys svečiai. Apie jūsų atvykimą kažkaip stebulingai kaipmat sužino visi apylinkės nomadai, piemenys, vienuoliai, piligrimai ir vaikščioti arba bent jau ropinėti galintys vaikai. Jie tylutėliai darniomis gretomis susirenka pro neužrakintas duris į kambarį ir su pamaldžiu susižavėjimu seka kiekvieną jūsų judesį, kad ir ką darytumėt: keistumėt fotoaparato juostelę, adytumėt kojine, krapštytumėt nosį ar valytumėt dantis.

Nesierzinkite, nepykite ir nevarykite šių mielių žmonių laukan, kitaip sakant, nevykit Dievo į medį. Vėliau tikrai dėl to gailėsitės, pavyzdžiui, kokioje Vokietijoje ar Švedijoje, kur viešbučio kambarys kainuoja mažiausiai 5–6 krabus. Kiūtodami tarp garso nepraleidžiančių sienų su priešalerginiais apmušalais ir ekologiškai skalbtais, nei blakių, nei blusų net nesapnavusiais patalais, staiga patys pasiju-

site kaip interjeras – praradę individualybę, tylūs, ramūs, pilki, beskoniai, bekvapiai, niekam neįdomūs ir nereikalingi.

Nekentėsi - nevažiuosi

Jei susiruošėte keliauti į Rytus, tikruosius pirmapradžiais gaivalais tebedvelkiančius Rytus, o ne į kokią futuristinę Japoniją ar supercivilizuotą Pietų Korėją, apsiginkluokite geležine kantrybe ir įsiskiepykite mazochistinių įgūdžių. Čia galioja geležinė taisyklė: nekentėsi - nevažiuosi, nors nei budizmas, nei hinduizmas neidealizuoja kančios.

Vargai prasidės jau nuo pirmų žingsnių, veikia, nuo pirmų ratų: taksi, *tuk-tuko* ar rikšos. Kad ir kuo važiuotumėte, Rytuose labai svarbu būti budriam, turėti kategorišką nuomonę apie kelionės trukmę ir tikslą, o svarbiausia - mokėti derėtis. Jei manote, kad taksistas skubės ten, kur jums reikia, skaudžiai klystate. Jis rezga savus planus, į maršrutą įtraukdamas pusbrolio parduotuvėlę, turgų, kuriame autais prekiauja dėdės teta, ar klaikius žmonos senelio nakvynės namus, nepažymėtus nė viename padoriame kelionių vadove. Tik būdami tvirti kaip uola viso šito išvengsite. O atsiskaitydami žinokite, kad bet kokią jums nurodytą sumą numušę per pusę, vis tiek permokate. Todėl nesutrikite, kai taksistas, suskaičiavęs prakaituotus jūsų pinigėlius, iššoks

laukan ir ims rékti siaubingu balsu. Jus kaipmat apsups įtūžusi minia, panaši į tą, kuri Islamabade po 2002-ųjų rugsėjo 11-osios degino šiaudų prikimštus Bushus ar žvaigždėtas JAV vėliavas. Nebijokite, jums šie niršūs žmogeliai visai nepavojingi. Šiaip dėl važiavimo tarifų protingiausia susitarti iš anksto, kelionei prasidedant, o ne jai baigiantis. Patartina rūsčiu balsu įsakyti, kad taksistas įjungtų skaitiklį, tolydžio grasinti policija, nes aparatėlis akivaizdžiai sukasi per greitai. Su *tuk-tuku* – geltonu triračiu, klaikiai burzgiančiu motorolerio, moliūgo ir karietos hibridu – elgtis dera dar paprasčiau. Į jį įsirangę išrėžkite rasistine intonacija savo kainą ir ramiai išklauskite isteriškus vairuotojo prieštaravimus. Jūsų arogancijos ižeistas čiabuvis nudardės taikydamas į nesuskaičiuojamas kelio duobes, todėl, tran-kydamiesi pakaušiu į metalinį strypą, prilaikantį *tuk-tuko* lubas, nepraraskite sąmonės. Paprasčiau sia bendrauti su rikšomis, tačiau, renkantis tokią transporto priemonę, reikia turėti vergvaldžio gyslelę. Vežimaičių, kuriuos tempia įsikinkę dvikojai, beveik nebėra, žmonės persėdo ant dviračių, tačiau vis tiek nelabai malonu kaip gyvą priekaištą sau prieš nosį regėti devyniais prakaitais apsipylysią dvilinką nugarą ir, klausantis dusulingo rikšos šno-

pavimo, niūriai skaičiuoti savo antsvorio kilogramus. Pasivažinėjimo kaina suderama pirštais. Tris kartus pamakalavęs per amžius muilo neregėjusiais delnais, rikša nusviedžia suplyšusią guminę šlepetę ir trepteli juodomis pėdomis. Suskaičiavote? Taip – keturiasdešimt rupijų, arba vienas doleris. Jei nenorite tokių derybų pralaimėti, avėkite sandalus, kuriuos galite mikliai nusiųsti. Visada prisiminkite, kad, čiabuvių įsitikinimu, baltasis žmogus egzistuoja vien tik tam, kad būtų Rytuose apgautas. Ir, jei su *tuk-tukų* vairuotojais ar rikšomis dar galite rietis, kitas transporto priemones valdo negailestingi kelionių dievai, kuriems privalėsite nuolankiai paklusti.

Rytuose savo pačių labai atsisakykite įprastų vakarietišku tiesų, net tokių, kad lėktuvas yra greičiausia susisiekimo priemonė. Po teroristų išpuolių Niujorke ir Vašingtone pripažinta, kad JAV oro uostams pristigo griežtos kontrolės. Himalajuose vidaus skrydžių tvarka visada yra rūsti kaip karo metais. Džamu, Kašmyro kovotojų sostinėje, keleiviai iki paskutinės akimirkos neįleidžiami į oro uosto teritoriją, jie sutupdomi apdulkėjusioje žolėje už aukštų vartų, kuriuos saugo turbanuoti, barzdoti juodaakiai vyrukai, kiekvienas ginkluotas bent dviem šautuvais. Kiek reikės taip sėdėti – paslaptis,

mat biliete nurodytas skrydžio laikas tėra spąstai patikliems teroristams, nes tik misteris Iksas žino tikrąją išvykimo valandą X. Jai pagaliau išmušus, ginkluotą žaliūkų būrys sugena jus pro vartus ir įsako ne eiti, o bėgti. Lieka tik spėlioti, ar jau tapote įkaitais, kuriems tuoj bus nukirstos galvos, ar esate saugiai lydimi į lėktuvą. Milžiniškoje karinėje palapinėje nuodugniai patikrinamas jūsų bagažas. Čia nėra jokių gudrių aparatų, viskas kruopščiai tikrinama rankomis. Iškraunate savo daiktus ant juoda gelumbe užtiesto stalo ir po juos ima naršyti koks penkiasdešimt uniformuotų nedraugingų žmonių. Nei piktintis, nei juokauti šiukštu nevalia. Galit užsidirbti ne tik automato buože per petį, bet ir spaudą pase, kad nuo šiol Indijoje esat *persona non grata*. Kita pikčiurnų grupė iškrato jus patį iki paskutinio siūlelio. Net keista, kad vyrams nereikia sukti į dešinę, o moterims į kairę – intymiai medicinos apžiūrai. Juk kiek trotilo įmanoma sukišti ar implantuoti į organus, tantroje vadinamus „slaptaisiais!“ Į lėktuvą neleidžiama įsinešti beveik nieko: specialiuose vardiniuose maišeliuose paliekami laikrodžiai, rašikliai, papuošalai, net prakąsti obuoliai, pusiau sužiaumotos bandelės ir nugerti vandens buteliai. Skrydis prasideda maždaug pusdieniu pavėlavęs.

Jei važiuotumėte džipu, jau seniai būtumėt ten, kur jums reikia.

Po kelionių per Himalajus kiekvienas Vilniaus gatvėje sutiktas džipas man kelia šilčiausius jausmus. Žinoma, nei Indijoje, nei Nepale, nei Tibete nepamatysi lietuviškojo elito pamėgtų supermašinių. Per kalnus, dykumas ir vandenis riedama senutėliais „voronokus“ primenančiais automobiliais. Jie yra tokie patikimi, kad tiesiog knieti įrašyti mieląjį džipą šalia „geriausias žmogaus draugais“ tituluojamų žirgo ir šuns. Problema tik viena – džipu keliauti brangu. Todėl į vieną mašiną stengiasi susigrūsti kuo daugiau žmonių: trys ant priekinės sėdynės ir keturi ant užpakalinės. Po kelių parų svetimą, ne savo valia intymiai prisiplojusį bendrakelionį imi pažinti kaip artimiausią meilužį, išstudijuoji visus jo kvapus, kūno linkius, virpesius, syvus. Deja, tokie kompanionai netampa draugais, ir, duok Dieve, kad neišsiskirtumėte kaip mirtini priešai.

Tiems, kam džipas ne pagal kišenę, tenka rinktis autobusus. Jie yra dviejų rūšių: „vietiniai“, kuriuos ištvėria tik grynakraujai genetiškai, psichofiziškai bei metafiziškai grūdinti aborigenai, ir „superliuksai“, skirti Himalajų svečiams. Kai kur, pavyzdžiui, Tibete, užsieniečiams į „vietinius“ net kojos įkelti

neleidžia kinų policija. Čia turistams avantiūristams taip pat griežtai draudžiama keliauti populiariausia tibetiška transporto priemone – traktorių priekabomis, o viešbučiuose kabo išpėjimai, kad už letalinių pasivažinėjimų padarinius atsako velionis.

Indijoje ir Nepale tokio griežto susiskirstymo nėra, o atvykėliams leidžiama su vietine fauna bei flora „susipakuoti“ į vieną ratuotą skardinę. „Autobusu“ šią susisiekimą priemonę pavadinti sunku, nes konservų šprotai turi daugiau erdvės nei Oriento keleiviai, kartu su savimi tempiantys vištas, kalakutus, ožiukus, beždžionėles, kobras, pašarinių apelsinų pintines, pūvančių ananasų maišus ir vaisių kekėm aplipusius su visu stiebu nupjautus bananmedžius. Pagal nerašytą taisyklę, kiekvienoje stotelėje laukiama tol, kol skardinė prisigrūs sausakimša, o tai gali trukti nuo keliolikos minučių iki kelių valandų. Nuolatos skubančius neurotikus, tvarakaščių pedantus ir nė sekundės tuščiai nepraleidžiančius darboholikus tai kankina lyg į panages bedamos adatos. Autobusui pajudėjus, ryški margaspalvė minia nusidažo pilkai, mat pro pravirus langus ir plyšius kamuoliais plūsta kelio dulkės. Dulke buvai, dulke ir vėl pavirsi, kūnas pakentės, svarbiausia – dvasia. Apie transcendenciją primena

vairuotojo valdose įrengtas altorėlis, skintomis gėlėmis apkaišyti guru portretai, ant išorinių skardinės sienų nupiešti dievų atvaizdai ir surašytos šventosios mantros. Jei trokštate būti dar arčiau dangaus, karkitės ant autobuso stogo. Šį būdą renkasi jautrios klausos lepūnai, negalintys pakęsti *muuuziiiiikooos*, kuri skardinės viduje trenkia visu garsu, nenutyla nė akimirką, virsta neatskiriama egzistencijos dalimi, kaip žemės trauka arba oras.

Keliaudami *liuksu*, *superliuksu* arba *superdeliuksu* komforto turėsit šiek tiek daugiau. Dalelytė „super“ tik kilsteli bilieto kainą, tačiau komforto neprideda – juk viskas turi savo ribas. Rytietišką komfortą garantuoja nuosavą kėdę, kartais ji gali būti netgi minkšta, bėda tik ta, kad sėdynė dažniausiai būna atšokusi nuo rėmo, todėl kelio vingiuose tenka jaustis kaip kauboju ant neišjodinėto mustango. Jei esate vieniša moteris, pasistenkite, kad šalia įsitaisytų jūsų rasės atstovas, o ne vietinės vyriškosios giminės pilietis, mat neišvengsite permanentinio grabinėjimo, minkymo, žnaibymo. Tai beveik nesusiję su flirtu ar erotiniais žaidimais, tiesiog – nerimsta miklios rankelės. Kelionė per kalnus ilga, tad džiaukitės, jei, ropojant aukštyn, linguojant žemyn ir valandų valandas laukiant, kol bus patai-

sytas griūtis ar liūtis ką tik į bedugnę nušluotas kelias, šimtą kilometrų įveiksite per parą. Tačiau, kad ir kiek ji truktų, rinkitės bado dietą, o ne bulimišką rijimą, nes serpantinų posūkiuose visa, kas į skrandį sudėta, išlėks laukan. Tai liudija langų stiklai, padengti bendrakelionių pusryčiais-pietumis-vakarienėmis tokiu storu sluoksniu, kad nebematyti fantasmagoriškų peizažų, kadaise tapytų Rericho. Šių pavojingų reisų vairuotojai maitinasi hašišu, o iš jų kabinos besiveržiantis svaigus dūmas tampa neatskiriamu Himalajų kelionės palydovu. Jei nenorite pernelyg ilgai žiūrėti į kelkraščiuose žiojinčias bedugnes, idant jos, kaip perspėjo Nietzsche, neatsivertų jumyse pačiuose, „taškuose“ nusipirkite indiškojo viskio arba butaniškojo romo, ant kurių etikečių užrašyta: „Skirta tik armijai vartoti“. Dėl šios priežasties moteriškosios giminės keliauninkėms nepatarčiau susigundyti kariniais sunkvežimiais, girti kareiviai net ir mistiniuose Himalajuose yra girti kareiviai. O autobuse, kad ir kokios kondicijos būtumėte, nepamirškite, kad ant stogo važiuoja kuprinės. Jei nenorite, kad lemtingame posūkyje visi jūsų daiktai kartu su ereliais ir maitvanagiais nuskrietų į prarają, kas keliolika kilometrų tikrinkite, ar jie patikimai prišti.

Traukiniuose asmeninis bagažas prirakinamas grandinėmis ir spynomis, kurių galima įsigyti kiekviename perone. Taip tikimasi savo mantą apsaugoti nuo vagių. Ekspresai su raudono aksomo sofoimis ir baltutėlio šilko užuolaidomis, kuriais per Indiją skrieja glėžnoji „Discovery“ keliauninkė Anna Walker, tikrovėje neegzistuoja. Tačiau atsidurti sąstatuose, primenančiuose skruzdėlynus ant bėgių, kokius kartais matome laidose apie Azijos katastrofas, vakariečiams taip pat nevalia. Kelionė Indijos geležinkeliais nestokoja žavesio, vienintelė problema – patekti į traukinį, mat, nusipirkę bilietą, nerasite jame savo vietos, ji bus nurodyta sąrašė ant vagono durų. Kai, vėluodamas dvidešimt keturias valandas, pagaliau atpūškuoja ekspresas, pasiryžęs laukti keleivių trumpiau nei minutę, kilus visuotinei panikai ir suirutei, tenka patikrinti kokį trisdešimt vagonų, apklijuotų vištos koja pakeverzotais lapeliais. Laimei, ištarus „Jurga“ indai kasininkai visada nugirsdavo „Durga“, o šis nuožmios ir kraugeriškos deivės vardas būdavo pagarbiai užrašomas itin ryškiomis raidėmis. Kai kuriuose visuotinės emancipacijos dar nepaliestuose traukiniuose tebėra vadinamasis „Damų vagonas“. Jei esate vyras ir pabandykite įsmukti į jį, nukentėsite ne mažiau,

nei panūdęs pašmirinėti Palangoje po moterų paplūdimį. Dardėdama „Damų vagonu“, ėmiau suprasti, ką reiškia gyventi hareme.

Paprastame vagone skubėkite užsikarti ant pačios viršutinės, trečiosios, lentynos, nes tik taip pavyks išsaugoti sąlyginę ramybę ir privatumą. Ant vieno gulto grūdasi visa indo šeima, giminė, kaimas, o tokiose pratybose svetimšaliui geriau nedalyvauti. Tūnodami palubėje, apsisaugosite nuo dienąnakt vykstančios audringos prekybos, neprivalėsite stebilyti į išmaldos prašančių elgetų, luošių ir klipatų šou, išsigelbėsite nuo bendrakelionių rengiamų tardymų bei kryžminių apklausų, išvengsite prievolės be paliovos plempti arbatą, o kurtinantis arbatininko riksmas „Čiai! Čiai!! Čiai!!!“ viršuje atrodys tik kaip uodo zyzimas. Galėsite saugiai pasidėti batus ant niekada, net per didžiausius karščius, nesisukančio ventiliatoriaus sparno, iš aukštybių žvelgti į apačioje tvyrančią sumaištį ir tarsi Dievas spjaudyt ant žmonių galvų apelsinų sėklas. Kas sakė, kad kelionės po Rytus – kančia?! Tai – palaima...

Odė apsirijimui

Kiekviena kalendorinė šventė tūlam lietuviui tradiciškai gresia baisiu apsirijimu. Nei gavėnia, nei adventas jau nebeįpareigoja laikytis pasninko arba bent jau lengvos dietos. Prie Kūčių, Kalėdų ar Velykų šventinių stalų triumfuoja kūnas, dvasiai ten vietos nelieka. O apie ką daugiau šnekėtis valgant, jei ne apie valgymą, atsainiai švaistantis pikantiškų patiekalų pavadinimais: *vantūnai, paela, tempūra, kofta...*

Bepigu vaikštinėti po egzotiškų šalių restoranus Vilniuje, Romoje ar Paryžiuje. Visai kas kita atsidurti akis į akį su koku nors *matar panyru* ar *dum puhtu* jų gimtojoje aplinkoje, kur nedaromos nuolaidos užsieniečiams, o vienas neatsargus kąsnis gali kainuoti gyvybę? Tam reikia ryžto ir avantiūrizmo. Eičiau ir į kalnus, ir į žvalgybą su žmogumi, kuris, užsukęs į kurią nors Kinšasos, Bujumburos ar Nevakšuto užkandinę, skirtą tik vietiniams valgytojams, ryžtasi sumaumoti patiekalą, nepažįstamą kaip juodoji Visatos skylė.

Kai pirmą kartą keliavau į Indiją, buvau primokyta, kaip saugotis kiekviename žingsnyje (atsi-

prašau, kiekviename kąsnyje) tykančių siaubingų pavojų. Tik atvykusi, kokias tris dienas mitau nuo karščio išsilydžiusiais neįtikimas formas įgavusiais šokoladais, kuriuos atsivežiau iš namų, plempiau vien pepsikolą, o valydamasi dantis į vandenį priberdavau tiek kalio permanganato, kad jie įgavo klaikią it vampyrų spalvą.

Puikiai prisimenu pirmąjį patiekalą, kurio galų gale ryžausi toje pavojingoje šalyje paragauti. Tai buvo pica, žinoma, vegetariška, bet ką gali žinoti, iš ko kraugeriškosios deivės Kali garbintojai gamina saliamį. Sėdėjau saulėtoje terasoje ir žvelgiau į pasakiško grožio kalnus. Kai man atnešė valgį, pirmiausia pastebėjau padavėjo nagus, po kuriais juodavo klodai šventosios indų žemės ir dar nežinia kokių substancijų, gal – magiškų vibhučio pelenų. Tačiau tai – dar ne viskas. Pačiame picos centre, tarp susiraukšlėjusių keptų pomidorų odelių ir ligonio fekalijų spalvos špinatų, puikavosi lydytu sūriu aplietas didžiulis voras. Ir pradžių netekau žado, paskui ėmiau piktintis – juk prašiau ve-ge-ta-riš-kos picos. Tokioje situacijoje lietuvis oficiantas turbūt suglumęs pasikasytų pakaušį. O indo rankelės nukeliavo tarpukojin, tarsi žmogėnas trokštų kuo skubiau įsitiiktini, kad, patyrus kulinarinį fiasko, vyriškasis jo

pasididžiavimas tebėra savo vietoje. Tai svarbiausias ir dažniausiai kartojamas indų vyriškos judesys, prie jo reikia priprasti kaip prie silvatos ar *ga-ram-masalos* prieskonių.

Po šios nesėkmės aš dar ilgai slankiojau lyg alkana dvasia, kimšdama bandeles iš *German Baker* arba *French Bakery*. Jas su cinamonu, šokoladinius riestainius ir migdolinius pyragėlius kepė orūs, barzdoti, turbanuoti savo švara garsėjantys sikhai. Vienintelis karštas patiekalas, kurį ryždavausi užsisakyti, buvo baltos duonos skrebučiai be sviesto. Su pavydu ir begaline pagarba žvelgiau į Himalajų kavinėse išdidžiai pūpsančius pasaulio perėjūnus ir valkatas, kurie apie Kambodžą, Laosą ar Bangladešą postringaudavo lyg apie penkis savo pirštus. Tačiau net ne jų kelionės bei žygdarbiai kėlė begalinį mano susižavėjimą, o tai, kaip virtuoziskai jie naršė po meniu (Indijoje įmantriai užrašoma: *maniu*, *menui*, *nemiu* ar *nanu*), su kokia drąsa užsisakinėjo patiekalus ir juos valgė ne su šakute ar šaukštu, o tiesiog neplautomis rankomis.

Vienas iš šių nepakartojamų asmenų įvykdė perversmą, netgi – revoliuciją, mano valgymo taisyklėse, normose ir tabu. Tarp mūsų mezgėsi atviras flirtas, pirmąkart vakarieniauti susitikome resto-

rane „Šiva-Šakti“, tačiau, kai pabandžiau užsisakyti omletą, naujasis bičiulis mane nužvelgė taip, lyg būčiau pareiškusi, kad mintu dumbly arba akmenėliais. Viskas prasidėjo nuo imbiero arbatos (Indijoje bet kuris valgymas arbata pradedamas, o ne užbaigiamas). Apie šį šakniavaisį nežinojau beveik nieko, o žodis *ginger* man priminė nebent Fellini'o „Džinder ir Fredą“. Pamačiusi arbatos stiklinėje plaukiojant kažką panašaus į išbrinkusias pjuvenas, pašiurpau. Nenorėdama iš pat pradžių tēkštis veidu į gurmaniško neišmanymo purvą, sriūbtelejau gurkšnelį: arbata buvo klaikiai aštri. Tačiau manasis pilvo ir skrandžio guru ją paskanino medumi, citrina ir nuo tos akimirkos imbiero arbata man tapo pačiu mėgstamiausiu gėrimu. Keletą metų net gabendavusi imbiero šakniavaisių iš Indijos arba Nepalo, laimei, dabar jų jau galima nusipirkti ir Vilniuje. Tą atmintiną vakarą prasidėjo ir kiti mano kulinariniai nuotykių. Sužinojau, kas yra *palak panyras* ir *nanas*, – ogi špinatai, troškinti su lydytu sviestu *gy* bei ožkos sūriu, ir didžiulis kaip indiškojo dramblio ausis baltos duonos blynas, keptas molinėje orkaitėje – tandoryje.

Indų duonos įvairovė ir skonis tiesiog pritrenkia! Populiariausi yra paprastučiai, bet gardūs kvieti-

nių miltų paplotėliai *čiapati* ar *rūti*, kuriuos kepėjai suformuoja plodami delnais, o paskui mikliai sviedžia ant įkaitintos skardos. *Paratha* kepama tokiu pat būdu, tik aptepama sviestu *gy*, įmantriai suvyniojama ir įdaroma virtomis bulvėmis arba žirniais. Paplotėliai, kol karšti, būna išsipūtę tarsi balionai, jie vadinami *puri* arba *luči*. Plonyčiai tarsi pergamentas ryžių arba lęšių miltų blynai, didumo sulig varnalėšos lapu, į kuriuos vyniojami įvairiausi nuostabūs įdarai, vadinami *dosomis*. *Idlis* irgi kepamas iš grūstų ryžių. Aš labiausiai pamėgau *papadaq*, arba *papadamaq*, – traškų kepinį iš kukurūzų miltų, kartais išsipūtusį, kartais – apteptą sviestu ir pabarstytą prieskoniais, bet visada neapsakomai gardų. Vos tolumoje išgirdusi riksmą – „Paa-paaa-daaam-paa-paaa-daaam!“, galėdavau nulėkti pusę kilometro, kad iš prekijo su milžiniška pintine ant galvos nusipirkčiau taip geistą skanėstą. Mano, kaip gurmanės, pradžios mokslai baigėsi tuomet, kai jau išdrišdavau autobusų ar geležinkelio stotyse pirkti patį pigiausią maistą: *samosas* – aliejuje, užsilikusiam dar nuo tų laikų, kai žeme vaikščiojo Krišna, keptus, daržovėmis įdarytus pyragėlius, *namkinaq* – žemės riešutų ir lęšių mišrainę, kurią pardavėjas, tolydžio pasikasydamas tarpkojį, rūpestingai pamaigo pirštais,

pašlaksto saujoje spaudžiamos citrinos sultimis ir suvynioja į laikraščio skiautę.

Prisipažįstu, brandos egzamino taip ir neišlaikiau. Kartą traukinyje pasiryžau pietauti su bendrakelionių šeima. Kaip ir visi indai, jie gabenosi labai daug maisto ir specialias metalines lėkštes, vadinamas *talėmis*, kuriose yra daug skyrelių įvairiems patiekalo komponentams. Vyriausioji tos šeimos moteris, kurios akyse, rodos, spindėjo visos žmonijos sąžinė, man prikrovė įvairiausių *alūčiolių, brindžialių, čiu-tnėjų*, tačiau jau pirmas kąsnis buvo lemiamas. Pasaulis staiga sustojo. Mano siela išlėkė į dausas. Atrodė, kad apakau, nes pro ašaras nieko neberegėjau. Negalėjau nei įkvėpti, nei iškvėpti. Jaučiau, kaip man į ranką kažkas bruka vandens stiklinę, bet žandikaulius traukte sutraukė, jau maniau, kad niekada gyvenime nieko nebeprarysiu. Vargšai mano bendrakelioniai net norėjo sustabdyti traukinį. Vis dar nesuprantate, kas atsitiko? Ogi maistas, švelniai tariant, buvo šiek tiek per aštrus.

Kad ir koks būtų tas maistas, Indijoje jį dera valgyti rankomis, tiksliau, dešiniąja ranka, mat kairioji, atsiprašau už netaktą, skirta šluostyti užpakalį. Ja valgi palietę, atrodysite pasibaisėtini nevalos, šlykštūs etiketo ir tradicijų laužytojai. Vegetariškų patie-

kalų Indijoje apstu, o iš mėsiškųjų pats populiariausias – viščiukas; dažniausiai toks liesas ir kaulėtas, kad, rodos, nudvėstė iš bado. Tačiau, prieš jį užsisakydami, įsitikinkite, ar tikrai restorano kieme stovi iš karnų pinti narvai su šiais nelaimingais palieguisiais padarais. Jei jų nėra, labai tikėtina, kad jums bus pakišta riebi ir sultinga žiurkė, vardu *Chicken*.

Atvirai sakant, koks skirtumas, kokį gyvį valgyti! Pavyzdžiui, Tailande žiurkė su visa uodega kaip delikatesas patiekama garbingiausiems svečiams, užuot jiems brukus banalią tailandišką antį. Perujiečių pasididžiavimas – *chuja* – viso labo yra tik mūsiškė jūrų kiaulytė, kuri, patiekama su dantimis ir nagais, bet plokščia kaip blynas, atrodo priplota ne kokio virėjo gudraus įnagio, o rūstaus ir negailestingo likimo. Korėjoje jus lepins taukuose virta gyvate su tešlos apvalkalu, beje, kiek primenančia tai, ką mes vadiname „obuoliais su skarelėmis“. Na, o Kretoje, norėdamas pamylėti svetimšalius, šeimininkas kepa ėriuką, bet ne visą, o tik tam tikras jo dalis. Ant iešmo suveriami inkstai, kepenys, skrandis, plaučiai, smegenys ir visa tai apvyniojama žarnomis, kurios tikriausiai turi priminti Kretos simbolį – labirintą, po kurį senų senovėje blaškėsi Minotauras. Europoje vis populiarsnė tampa bebro

uodega, teikianti Lietuvai vilčių turėti bent vieną į Vakarus eksportuojamą delikatesą.

Dažnai man atrodo, kad už valgymą atsako ne skrandis, bet smegenys, t. y. mūsų mąstymas. Kartą viename Niujorko bare kažkas man pasakė, kad austrės, kai jas įsimeti į burną, cypia. Tąsyk negalėjau nė vienos praryti. Vėliau prireikė daugybės įtaigiausių žmonių pastangų, kad su šiuo patiekalu susidraugaučiau. Bet ir dabar, jausdama gomuriu slystantį gležną kūnelį, girdžiu gailų spieгимą: „Oi oi oi!!!“ O ką jau kalbėti apie klaikią legendą, kad unguniai minta skenduoliais... Užtat garsieji kinų pūdyti kiaušiniai pirmą kartą man buvo pristatyti ne tik kaip gardūs nelyginant ikrai, bet ir kaip gražūs tarsi juodasis agatas ar oniksas. Juos skanaudama, kai visi neišmanėliai aplinkui demonstratyviai raukosi ir žiaukčioja, aš jaučiu dar ir estetinį pasitenkinimą.

Valgio estetikos čempionai yra japonai. Jei jums į gerklę nelenda nei *suši*, nei *sušimi*, jais galite tiesiog gėrėtis. Vilniuje turiu bičiulę, kuri ne tik gamina puikų *suši*, bet ir geba šiuo patiekalu pamaitinti visą išbadėjusių Užupio menininkų armiją. Neišmanėlio žvilgsniu *suši* atrodo tarsi ryžiais ir daržovėmis kimštas smulkiomis riekelėmis supjaustytas neįtikimo ilgio ungunys. Stebėjauši šeimininkės

kruopštumu ir kantrybe įsivaizduodama, kaip ji tą unгурį diria, paskui juvelyriškai prikemša, lyg vai-kiškame kaleidoskope dėliodama ryžių ir paprikos ornamentus. Paaiškėjo, kad viskas daug paprasčiau. Toji „ungurio oda“ vadinasi *nori* ir yra gaminama iš jūržolių, todėl kvėpia žuvimi. Ją, susuktą ritinėliais, panašiai kaip mūsiškė kepimo folija, ten be vargo gali nusipirkti bet kurioje parduotuvėje. Jeigu tik *nori*, *nori* gali sudalyti pagal liniuotę, sukarpyti žirkėmis ir gaminti gražiausią pasaulyje *suši*.

Kai kam patinka glotni odelė, o kai kam, pavyzdžiui, košerinio maisto principų besilaikantiems žydams, valgyti tinkama žuvis būtinai turi būti su žvynais. Skanėstų skanėstą – įdarytą žydu karpį – visi žino. Bet svarbiausias naujametis patiekalas žydams yra žuvies galva, iškalbingai bylojanti, kuri kūno dalis valdo ir žmogaus gyvenimą. Beje, žydai savo Naujuosius – *Roš Hašaną* – švenčia rudenį, o kai mes laukėme paauglišku 2002-ųjų, jie sutiko brandžius 5762-uosius. Deja, apie žydu valgius tiesiog nepaduru daugiau rašyti, nes jau suminėjau tiek visokių šlykštynių, kad šalia jų padėtas bet koks košerinis maistas bus akimaju suterštas.

Maistas nebūtinai turi būti košerinis, nors švaros ir higienos taisyklių dera laikytis kiekvienam save

gerbiančiam asmeniui. Bet ir čia svarbu nepersistengti. Neseniai net keletas mano draugų iš Egipto grįžo pasičiupe salmoneliozę. Jie vyko su skirtingomis grupėmis ir skirtingu metų laiku, tačiau visi bijojo susirgti. Jie atsisakė net tokių malonumų, kaip užkandžiai dykumoje pas beduinus ar rytmetinis pasivaikščiojimas po turgų skanaujant viską iš eilės. O ką jau kalbėti apie ėjimą į svečius pas nepažįstamus musulmonus į Ramadano vakarienę. Ramus, neskubrus, gyvenimo džiaugsmu persmelktas valgymas moterų apartamentuose tarp keturių šeimininko žmonių man buvo viena šauniausių egiptietišku patirčių. Kur daugiau paragausi tokios puikios turkiškųjų pupelių pastos ar garsiųjų Šeicho baklažanų, jei ne kažkieno jaukiuose namuose? Restorantai iš kiekvieno patiekalo atima jo nepakartojamą individualybę ir apvelka uniforma, kas, kad kartais labai prabangia.

Keisti patiekalai nebūtinai esti malonūs, kaip ir keisti žmonės. Garsieji kinų kregždžių lizdai, net troškinti, atsiduoda kalkėmis ir šiaudais. Varlių šlaunelės kur kas liesesnės nei vištų šlaunys, ir, prisiminus, kokio jos gyvio, patiekalas iš skrandžio gali iškeliauti ten, iš kur atėjęs – atgal į lėkštę. Jaučio sėklidės, Amerikoje vadinamos Uolinių kalnų

austrėmis, laikomos ypatingu afrodisiaku, bet net labiausiai užgrūdinti kaubojai pataria neatskleisti patiekalo paslapties svečiams, bent jau tol, kol šie jo nesuvirškino... Gal jau pradodate žiaukčioti, ir jūsų gurmaniškas įkarštis atlėgsta? Taigi nesmerkite prasčiokų, kuriems skaniausia yra kaimiški lašiniai, kiaušiniė ir manų košė. Gero apetito!

Viskas arba nieko apie Tibeto mediciną

Kas gyvenime svarbiausia? Choru atsakome: SVEI-KA-TA!!! Dėl sveikatos esame viskam pasiryžę. Kai įprasti gydymo būdai tampa bejėgiai, griebiamės kitų, „netradiciniais“ vadinamų, metodų, kurių karalienė – Tibeto medicina. Apie ją sklindo daugybė legendų. Kad ir kokia užkietėjusi skeptikė būčiau, negaliu teigti, kad visi tibetiečiai gydytojai – šarlatanai. Jie yra puikūs savo amato meistrai. O kartais tikri stebukladariai.

Dharamsaloje, kur prieglobstį rado tūkstančiai Tibeto pabėgėlių, pusmetį gyvenau garsaus tibetiečio gydytojo Ješio Dondeno kaimynystėje. Šis senas skustagalvis vienuolis, ant tradicinio purpurinio drabužio užsimetęs baltą chalata, dažniausiai atrodė rūstus, nenuspėjamas ir nepermaldaujamas kaip pati liga. Tačiau retkarčiais, kai liga tikrai būdavo sunki, spinduliuodavo toki rūpestį, švelnumą ir atjautą, tarsi būtų ne žmogus, o įsikūnijęs dievas Avalokitešvara. Ješis Dondenas ilgą laiką gydė Dalai Lamą XIV, vėliau įsteigė privačią kliniką, į kurią ėmė plūsti pacientai iš viso pasaulio. „Klinika“ skamba

išdidžiai, nors iš tikrųjų tai buvo mažas kambarėlis, kuriame vos tilpo pats gydytojas, ligonis ir vertėjas, mat Dondenas, nors angliškai viską suprato, atkakliai nekalbėjo. Tiesą sakant, jis apskritai nemėgo tuščiai aušinti burnos ir į nesibaigiančius savo klientų klausimus atsakinėjo niūriu mykimu, giliais atodūšiais ar itin išraiškinga tylą. Vertėjas, pusamžis susirūpinusio veido žmogelis, visa tai gebėdavo perteikti įprasta kalba: „Daktaras sako, kad jūs per daug jaudinatės...“, „Visos ligos kyla sąmonėje, kam ją alinate nereikalingomis emocijomis...“, „Reikia nuraminti tamstos kūno vėjus, jie pernelyg įsisiautėję, todėl šitiek pliurpiate, kvailiojate, sergate“.

Klinikos laukiamajame stovėjo keli išklypę suolai, ant kurių petys į petį susiglaudę lūkuriuodavo garbūs profesoriai, mantras murmančios tibetietės senutės, hašišo persirūkę hipiai, lašiningos indės su žvilgiais kūdikiais, dvokiantys elgetos ar net Holivudo žvaigždės – Richardas Gere'as, Stevenas Seagalas, Uma Thurman, kurią čia atitempė tėtutis, kultinis budistų filosofijos vertėjas. Dondenas nekreipdavo dėmesio nei į paciento rangą, nei į eilės tvarką, o tik, persmelkęs visus rūščiu žvilgsniu, nusičiupdavo kurį nors vieną ir bambėdamas išsitempdavo į lauką atlikti šlapimo tyrimų.

Tibeto medicinos traktatuose rašoma, kad šlapimas atskleidžia visas žmogaus negalias: „Kaip turguje pirklys draudžiamą prekę slepia po drabužiais ir nerodydamas ją apibūdina taip, kad galima suprasti, ką nori parduoti, lygiai taip iš šlapimo įmanoma sužinoti, ar žmogus sveikas, ar serga ir kuo serga“. Dondenas buvo pats tikriausias šio sudėtingo tyrimo virtuožas. Pamaldžiai susikaupęs paimdavo indelį su iškalbinguoju skysčiu, pakeldavo prie akių ir pro jį pasižiūrėdavo į saulę. Daktaro veide palengva skleisdavosi dieviškojo įkvėpimo išraiška. Ją mačiau daugybę kartų, nes „laboratorija“ – vandens čiaupas ir nedidelis cementinis baseinėlis – buvo šalia pagrindinės miestelio gatvės. Ja nuolat zujo minios žmonių, tačiau Dondenas nukreipė į juos jokio dėmesio, nes visa savo esybe, atsiprašau už tiesmuką metaforą, būdavo pasinėręs į ligonio šlapimą.

Po tyrimo saulės spinduliais šis enciklopedinis kūno skystis išbandomas plakimu. Svarbu viskas – spalva, puta, burbuliukai, garas, nuosėdos. Yra septyni šlapimo tyrimo etapai, o aštuntojo griebiamasi tuomet, kai ligą sukelia dvasios. Demonų apsėstojo siusiukas pilamas į stiklinį indą ir statomas ant specialaus piešinio, vadinamo „vėžliu“. Tai apskritimas,

suskirstytas į devynis langelius, kuriuose įrašyti kenkėjų pavadinimai: žemesniųjų sferų dievai; demonai; dvasios – kapinių, namų, laukų, protėvių iš motinos ir iš tėvo pusės; nukentėjusiojo palikuonis globojantis nuožmūs padarai; piktavaliai žmonės; galų gale tiriamasis individas, kuris visada yra pats sau priešas. Ligos kaltininką nurodo šlapimo burbuliukas, vadinamas „žuvies akimi“. Vyrams ir moterims tirti naudojami skirtingi piešiniai: pirmiesiems – „vėžlys, gulintis ant nugaros“, antrosiems – „stačias vėžlys“.

Svarbiausias Tibeto medicinos diagnostikos metodas yra pulso tyrimas. Dondeną nuolat buvo apgulę tikri ir tariami ligoniai: vieniems vakarietiški tyrimai neatskleidė ligos, nors žmogus akivaizdžiai kentėjo ir nyko, kitų diagnozė buvo klaidinga, nes negelbėjo jokie skirti vaistai, na, o tretiesiems knietėjo iširti ar tiesiog „išdurti“ patį gydytoją. Tačiau Dondenas visada buvo tikslus kaip rentgenas, ultragarsas, elektroskopija, kompiuterinė tomograma, magnetinis rezonansas ir dar tuzinas įprastų vakarietišku diagnostavimo būdų.

Kiekvieną naują pacientą Dondenas sutikdavo nutaisęs kaprizingą miną it vaikas, verčiamas kimšti įsipykusią manų košę. Paskui trimis pirštais – smiliumi, didžiuoju, bevardžiu – paimdavo ligonį už

riešo, užsimerkdavo ir tartum įsiklausydavo į tolimą jį vieną tepasiekiantį garsą. Vėl pasijusdavo įkvėptas ir dvasiškai pakylėtas. Kartais užduodavo keistus su sveikata lyg ir nesusijusius klausimus: „Ar jūsų pirmoji meilė buvo nelaiminga?“, „Ar prieš penkerius metus lankėtės prie ežero su rausvo smėlio krantais?“, „Ar dažnai sapnuojate juodus arklius?“ ir t. t. Jo pirštai švelniai maigydamo ligonio riešą it kokius begarsę muziką išgaunančius klavišus. Tibeto medicinos traktatuose tvirtinama, kad kiekvienas organas turi savo specifinę vibraciją, kurią galima „išgirsti“ čiuopiant spindulinę arteriją. Pagal taisykles, vyrų pulsas tiriamas dešiniąją gydytojo ranką uždėjus ant jų kairiosios, o moterų – atvirkščiai. Tokio tyrimo rezultatai dažniausiai būna stulbinamai tikslūs, tai žinau ir iš asmeninės savo patirties. Beje, Dondenas nepranešdavo diagnozės pacientui, tik išrašydavo vaistų ir rūščiu žvilgsniu stumte stumdavo šį pro duris. Paklaustas, kodėl taip elgiasi, suurgzdavo lyg iš saldaus žiemos miego pažadintas lokys, o grėsmingą daktaro maurojimą vertėjas šitaip interpretuodavo: „Nesikiškite ne į savo reikalus. Atsipalaiduokite ir regėkite gyvenimą šviesiomis spalvomis“. Dondenas laikėsi ir kitų kategoriškų principų, pavyzdžiui, atsisakydavo tirti vadinamuo-

sius nuostabius pulsus, pagal kuriuos galima nuskaityti gyvenimo trukmę ir beveik tikslų mirties laiką. Jis niekada neišrašydavo vaistų žmogui, kurio neapžiūrėjo pats, savo rankomis, pareikšdamas, kad Vakarų medicina domisi liga, o Tibeto – konkrečiu ligoniu, apie kurį gydytojas privalo žinoti viską.

Taigi, kad ir kiek mano draugai meldavo parvežti jiems tibetiškų piliulių, atsakydavau, kad joks save gerbiantis daktaras ar vaistininkas jų neparduos, net jei to reikalaučiau įrėmus į smilkinį pistoletą. Vaistai visada skiriami konkrečiam individui ir jo ligai. Net pačiai paprasčiausiai gydyti išrašomi bent keturių rūšių medikamentai: tamsiai rudi arba juodi žirneliai, didumo nuo pelės ligi ožkos spirų. Jie suberiami į skirtingus maišelius, o vaistininkas greitakalbe susako, kaip kuriuos dera vartoti: *pusvalandį prieš pusryčius – du rutuliukai iš pirmo paketėlio ir keturi iš trečio; prieš pietus – du iš pirmo ir du iš antro; pavakare – vienas iš pirmo ir vienas iš ketvirto; prieš vakarienę – vienas iš trečio ir trys iš ketvirto; prieš miegą – vienas iš ketvirto ir keturi iš trečio; iš pirmo žirneliai sukramtomi, iš antro ir trečio – sutrinami į miltelius; iš ketvirto – tiesiog praryjami...* Visus vaistus būtina užgerti karštu virintu vandeniu, kuris ir pats yra laikomas neprilygstamu sveikatos šalti-

niu. Prie visų piliulių pridedamas sąrašas maisto produktų, kurių gydantis nevalia valgyti. Dieta priklauso nuo ligos pobūdžio, kuri, pagal Tibeto medicinos klasifikaciją, lemia trys pagrindinės kūno substancijos: vėjas, tulžis ir gleivės. Taigi saldus maistas naudingas vėjui ir kenkia gleivėms, sūrus tinka gleivėms ir vėjui, bet kenkia tulžiai, kartus tinka tulžiai, bet kenkia vėjui, ir t. t.

Pirmosiomis gydymo dienomis pakanka kantrybės laikytis visų nurodymų. Bet anksčiau ar vėliau Himalajų žolėmis aitariai kvepiantys žirneliai išsprūsta iš maišelių ir susimaišo. Jų ir šiandien daug mano stalčiuose. Gerokai atsakingiau dera elgtis su vaistais, kurie gaminami iš brangakmenių dulkių. Tai – *Rinčen rilbu*, arba Brangenybių piliulės. Jos parduodamos po vieną, rūpestingai suvyniotos į įvairių spalvų skudurėlius ir uždarytos miniatiūrinėse dėžutėse su vaško antspaudais. „Brangenybių piliulės“ vartojamos tik tam tikromis Mėnulio kalendoriaus dienomis, o jų gėrimas yra ištisas ritualas. *Rinčeną* iš dėžutės išimti ir išvynioti leidžiama tik patamsyje prieš einant miegoti. Paskui piliulė dedama į baltą porceliano puodelį be jokio įtrūkimo, sutrinama, užpilama karštu vandeniu ir, uždengus recepte nurodytos spalvos skepetėle, paliekama nakčiai. Pabudus

prieš auštant gydomąją košelę reikia išmaišyti pagal laikrodžio rodyklę bevardžiu pirštu (moterims – kai riuoju, vyrams – dešiniuoju) ir sukalbėti specialią mantrą. *Rinčen rilbu* reikalauja ne tik ypatingos dietos, bet ir tinkamo elgesio: susilaikymo nuo seksualinio aktyvumo, sunkaus fizinio darbo ir neigiamų emocijų. Vienas iš svarbiausių nurodymų šiuos vaisius vartojantiems – mylėti, tausoti ir lepinti save.

Dovanoms ir lauktuvėms skirtos vadinamosios *Mani rilbu*, piliulės, kurias milijonais mantrų OM MANI PADME HUM užkalbėjo Dalai Lama ir jo vienuoliai. *Mani rilbu*, be gydomųjų savybių, turi ir dar vieną ypatingą bruožą: jos dauginasi. Užtenka penkis miniatiūrinius žirnelius suvynioti į vatą ir padėti tamsioje vietoje, ir po devynių mėnesių jau turėsite jų visą saują. Pati esu tai išbandžiusi, norite – tikėkite, norite – ne. Vietoj vitaminų tibetiečiai mielai kremta oranžine spalva nudažytus miežių grūdus, kuriuos transo metu svaido valstybinis Tibeto orakulas Nečungas. Jie įsitikinę, kad vaistas gali būti beveik viskas. Kartą, lankydamą kalnų oloje gyvenantį atsiskyrėlį, kaip didžiausią brangenybę gavau baltų kalkių grumstą. Jame buvo sustingę medienos plaušai ir net buvo matyti plonytė paausavimo linija. Senolis su ašaromis akyse paaiškino, kad tai

yra kadaise sugriautos šventyklos likučiai. Po įspūdingos pauzės pridūrė, kad grumstą reikia vartoti kaip vaistą, kai labai skauda kūną ir maudžia sielą, o po trupinėlių galima sučiaumoti tiesiog šiaip sau, profilaktiškai. Atsiskyrėlis nenurimo tol, kol nesukramčiau ir neprarijau geroko kąsnio jo brangiausios relikvijos.

Jei jokie vaistai negelbėja, tenka griebtis rimtesnių priemonių. Tibetiečiai kategoriškai vengia skalpelio, mat, prapjovus kūną, gali išsilakstyti mistiniai vėjai, kurie labai daug lemia mirštant ir atgimstant. Todėl jau geriau kreiptis ne į chirurgą, bet į lamą arba orakulą. Lama ligą nustato *MO* burtais, mesdamas kauliukus su jų sienelėse surašytais šventomis raidėmis, o ją gydo mantromis, maldomis, amuletais ir užkalbėtomis substancijomis. Syki, kai mano negalia lamai atrodė itin sunki, gavau iš jo slaptą ir galingą vaistą, suvyniotą į seną laikraštį. Kai, pagal instrukciją, atvyniojau paketą mėnulio pilnatis naktį, pamačiau, kad panacėja viso labo tėra paprasčiausia druska. Kelias dienas šiaip ne taip prisiverčiau ją laižyti, bet galiausiai išbėriau pro langą. Kaip matote, dar ir šiandien esu gyva. Gal amuletai padėjo: įvairiaspalvius įmantriai sumazgytus šilko raištelius mėgau nešioti kaip egzotiškus papuošalus.

Jei liga vis tiek niekaip nesitraukia, siūloma vienuolyne užsakyti *Tsévangą* – Ilgo gyvenimo ritualą. Priklausomai nuo ligonio finansų, jis gali trukti dieną, savaitę ar net mėnesį. Psichikos sutrikimus irgi patariama gydyti maldomis. Tiesa, patys tibetiečiai dvasios negaliomis beveik nesiskundžia, užtat visi svečiai iš Vakarų jiems atrodo daugiau ar mažiau pamišę. Ješis Dondenas melancholijai, depresijai ir nemigai gydyti siūlo ypatingą vaistą: seną metus išlaikytą sviestą. Pačiame Tibete kitokio beveik neįmanoma gauti, turguje jis dvokia iš tolo ir yra ryškiai žalios spalvos. Tik nealpkite perskaite šį išganingą receptą (beje, senas sviestas ir nuo alpimo padeda). Tiesiog jau šiandien įkiškite kokį „Vals-tiečių“ ar „Mégėjų“ pakelį į šaldymo kamerą, o po metų ištrauksite *Prozacą*!

Neurastenikų ir psichopatų labai nemėgsta garsieji Himalajų orakulai. Dvasios ligonius jie gydo, be pasigailėjimo tvatindami lazdomis. Orakulės moterys kartais atlieka ir chirurgų funkcijas. Apimtos transo, negalią iš ligonio kūno jos išsiurbia juodo tiršto skysčio ar drebučių pavidalu. Vienų nelaimėlių ligos telpa į stiklinę, o iš manęs, pavyzdžiui, prisurbebė pilną dubenį. Svarbiausia, kad po tokios procedūros ant paciento kūno nelieka jokie pėdsakai.

Priešingai nei daktaras Dondenai, diagnozė, net ir pačią baisiausią, orakulės visada išrėkia tiesiai šviesiai. Tačiau, atsipeikėjusios po transo, jos ničnieko nebeatsimena ir lyg kūdikiai nustebusios žvelgia į priblokštus ligonius, kuriuos ką tik pačios pasmerkė susirgti vėžiu, Alzheimerio liga ar anksti mirti.

Žinoma, savame krašte pranašu nebūsi, todėl vis daugiau tibetiečių susigundo vakarietiškais gydymo būdais. Kartą apsistočiau atkampiam Himalajų kaimelyje. Kai vietiniai gyventojai sužinojo apie „balto žmogaus“ atvykimą, prie mano kambario nusidriekė ligonių eilė, jie visi kaip vienas kartojo magiškojo vaisto pavadinimą: as-pi-ri-nas. Tablečių atsargoms pasibaigus griebiausi pleistro. Klijavau jį ant skaudamų galvų, skruostų, po kuriais puvo dantys, ar reumato išsuktų sąnarių. Mano pacientų dėkingumas ir dėkingumas buvo beribis. Ar bereikia pridurti, kad visi jie pasveiko?!

Sėlinant Elnio pėdsakais

Kartą manęš paprašė: „Parašyk žurnalui *Nova Istra* ką nors apie elnią. Elnią, Lietuvą ir Tibetą“. Tai skambėjo kaip pasakoje: „Nueik nežinia kur, atnešk nežinia ką“. Betgi pasakose šis uždavinys nonsensas įvykdomas. Nutariau pabandyti ir aš.

Iš tiesų savo namuose turiu elnio galvą, kuri galėtų būti šio rašinio simbolis. Taip, tai iškamša, ir puikiausiai žinau, kaip visi save gerbiantys žmonės tokių mirtimi it naftalinu atsiduodančių daiktų nekenčia. Tačiau manoji iškamša – ypatinga. Elnio ragai padabinti balto ir mėlyno šilko juostomis, barokiškai surištomis ant kaktos, trečiosios akies vietoje puikuojasi pailgas gintaro gabalėlis, o kaklą puošia sudžiūvusių oranžinių gėlių girlianda ir raudoni karoliai. Elnio galva kabo koridoriuje, pačioje matomiausioje vietoje, ir visi, kas tik ateina į svečius, negali jos nepastebėti. Vieni apsimeta, kad nemato to artefakto, antri iš mandagumo bando žavėtis, pridurdami, kad mėgsta ties siurrealizmo riba balansuojantį kičą, o tretį tiesiai šviesiai paklausia, ką gi, po šimts, reiškia šis keistas objektas. Taip, elnio galva turi savo istoriją, kaip turbūt ir pats elnias,

kadaise bėgiojęs po miškus ir klonius, kol jį Vilniaus-Klaipėdos kelyje numušė mirtį nešantis automobilis.

Į mano namus elnio galvą partempė jaunas tibetietis lama, kuris pusę metų Lietuvoje dėstė Budos doktriną. Šitą iškamšą jis pamatė vienoje Nidos kavinėje, ji sužavėjo jį labiau nei marios, kopos ar Klaipėdos jūrų muziejaus pingvinai. Sūrių pajūrio vėjų nugairintas šeimininkas, svečio iš tolimojo Tibeto entuziazmo sujaudintas, atidavė jam virš baro kabėjusią raguotąją interjero puošmeną. Jau po pusvalandžio banali iškamša su negyvomis stiklinėmis akimis virto tikrų tikriausiu totemu, galinčiu, kaip ir kiti maginiai simboliai, bet kurią akimirką supulsuoti nei laikui, nei erdvei, nei kasdienybės dėsniams nepavaldžia gyvastimi. Grįždamas atgal į Vilnių, mašinoje lama sėdėjo apsikabinęs savąją brangenybę, ir abu nepaprastai supanašėjo, sakytum, žmogaus siela it eliksyras iš indo į indą kažkoku stebuklingu būdu išsiliejo į kažkada nužudytą gyvulį. Keletą mėnesių elnio galva, puošiama, kalbinama ir garbinama, rymojo ant tibetiečio altoriaus, bet, deja, lamai grįžtant atgal į savo vienuolyną Himalajuose, šio keisto lietuviško suvenyro neleido išsivežti oro uosto pasieniečiai ir muitininkai. Taip elnias ir liko pas mane.

Skubu paaiškinti, kad meilė elnio galvai nebuvo tik keistas rytietiškas įgeidis. Tiesa, mano bičiulis tibetietis, kaip ir kiti Himalajų gyventojai, dar išsaugojo suaugusio Vakarų žmogaus, taip pat ir lietuvio, jau prarastą savybę it kūdikiui stebėtis, lyg vaikui įsigeisti, gavus – džiaugtis, o praradus, nesigėdijant ašarų, liūdėti. Jam, savo krašte tituluojamam *Rinpoče* – Brangenybe, – elnio galvos reikėjo ne vaikiškiems, bet dvasiniams tikslams, nors, manding, dvasingame žmoguje vaikas visada gyvas. Daosai net turi tokią slaptą alcheminę praktiką, kuri vadinama „vidinio vaiko auginimu“, kai sąmonėjimo kelią pradėjęs asmuo tarsi užmezga savyje vaisių, kuris bręsta, rutuliojasi ir pagaliau, žmogui pasiekus Išminties viršūnę, gimsta, materializuojasi „auksinio kūdikio“ pavidalu. Bet dabar svinguoju ne apie daosus, o apie budistus.

Rinpočė, tarsi išduodamas tai, ką privalėtų laikyti didelėje paslapyje, man prasitarė, kad per elnio galvą kartais apsireiškia jo pagrindinė Meditacinė dievybė. Ką tik minėjau „vidinį vaiką“, o Meditacinė dievybė yra tarsi vidinis Dievas-Mokytojas-tėvas-motina-meilės partneris (-ė) – viskas, kas turi formą ir kas esti be jos, kas iškyla iš tobulos Tuštumos medituojant ir vėl į tobulą Tuštumą grįžta.

Meditacinė dievybė tarsi šešėlis visada ir visur būna su Ja įtikėjusiuoju, kol galiausiai ilgą dvasinį kelią nuėjęs žmogus pats tampa Jos šešėliu. Elniagalvės dievybės vardo taip ir nesužinojau, tačiau ne kartą esu ją regėjusi sakraliniuose tibetiškuose paveiksluose – *thankose*, freskose ant šventyklų sienų, ar per ritualinių vienuolių šokių šventes trypančią it šamanas, besisukančią lyg dervišas. Galbūt į tantrinio budizmo erdvę ji atkeliavo iš senosios Tibeto religijos *Bono*, o gal net iš Mongolijos tyrų, kur šamanizmo laikais Raudonasis Elnias buvo garbinamas kaip mitinis visų mongolų protėvis. Ir šiandien Himalajų vienuolynuose vykstančiose misterijose, atspindinčiose mikrokosmoso-makrokosmoso virsmą bei perkeitimą, persirengėliai su baltų, geltonų, raudonų elnių kaukėmis lydi aktorius, įkūnijančius patį Budą ar didžiuosius budizmo šventuosius – Padmą Sambhavą ir Milarepą.

Elnias yra vienas iš pačių svarbiausių budizmo simbolių, rodančių intensyvią dvasinę transformaciją ir vidinį atsinaujinimą, netgi Nušvitimą. Daugiau nei prieš 2500 metų būtent Elnių giraitėje Sarnatho vietovėje, netoli Benareso miesto, Buda Šakjamunis skelbė pirmąjį savo pamokslą, dar vadinamą Pirmuoju Dharmos rato pasukimu. Tai įvyko mėnulio

pilnates naktį, *ašados* (birželio-liepos) mėnesį, o didžiojo Mokytojo klausėsi ne tik penki mokiniai, bet ir elniai su elnėmis. Nuo to laiko budistų šventyklų stogus Indijoje, Nepale ir Tibete vainikuoja skulptūrinė kompozicija, kurios centre yra ratas, simbolizuojantis Budos mokymą, o iš šonų – elnias ir elnė, įkūnijantys abiejų lyčių romius, tyros širdies ir malonaus būdo mokinius. Budizmas griežtai smerkia bet kokią agresiją, jėgą, neapykantą, pasipriešinimą smurtui smurtu. Gal todėl ikonografinio budistų elnio rageliai mažyčiai, vos įžiūrimi. Jam, kaip ir budizmo sekėjui, nėra su kuo kovoti, nes išorėje priešų neturi, išskyrus viduje tūnantį savo paties *ego*.

Ne tik budistinėje, bet ir krikščioniškojoje tradicijoje elniai dalyvauja mistiniame atsinaujinime ir perkeitime. Viduramžiais pamėgtuose bestiariumuose, kur kiekvienas gyvūnas apdovanojamas stebuklingomis savybėmis, o giliai įtikėjusių pasakotojų valia įgauna dar ir slaptų religinių reikšmių, elnias neretai lyginamas su apaštalais, pranašais ir šventaisiais. Viename XIII a. bestiariume *Cervus* (elnias), esantis tarp *Canis* (šuns) ir *Cinnamologus* (kinamologo, paukščio, lipdančio savo lizdus iš brangakmenių), pateikiamas kaip slaptas Dovydo, Izraelio

karaliaus, simbolis. Mat viduramžiais žmonės tikėjo, kad elnias geba nugalaboti nuodingąsias gyvates, lygiai kaip Dovydas jaunystėje nugalėjo piktadarių Galijotą. Legenda apie elnią, ištraukiantį iš lizdo mirtį nešantį šliužą ir sutraiškantį jam galvą, į viduramžius atkeliavo iš antikos, kur buvo su įkvėpimu aprašyta Oppiano „Kinegetikoje“ (*Cinegetica*). XIII a. tekste „Fiziologas“ (*Physiologus*) elnias lyginamas net su pačiu Kristumi, kuris dykumoje įveikė demoną gundytoją, įgavusį šliužo pavidalą. Beje, velnias kaip didžiulė juoda gyvatė pasirodo Jėzui ir skandalingajame Scorsese's filme „Paskutinis Kristus gundymas“.

Bestiariumuose pavaizduoti elnio žygdarbiai anaipol neturėtų atrodyti išgalvoti, o jų autoriai – naivūs ar neapsišvietę. Juk anuomet viskam buvo suteikiamas stebuklo prieskonis, ir ne todėl, kad žmonės neįstengė pažinti juos supančios vienintelės „sankcionuotos“ realybės, o todėl, kad jie kaip tik suvokė kitus dabartiniam vienakrypčiam protui jau nebepasiekiamus tikrovės lygmenis. Deja, šis paaiškinimas skamba per rimtai, todėl tiesiog pakartosiu, ką jau minėjau: žmonėms, kurie geba būti vaikais, pasaulis atsiskleidžia stebuklingais pavidalais.

Elnias buvo labai mėgstamas ne tik bestiarių tekstuose, bet ir miniatiūrose, taip pat viduramžių tapyboje, skulptūroje, gobelenuose. Šventuosiuose paveiksluose elnias, susiraitęs tarsi ištikimas šuo, rymo prie giliai mintijančių ar į transcendenciją nugrimzdusių apaštalu kojų. Lygiai taip pat jaukiai jis tūno ir tibetiečių paveiksluose – *thankose* šalia medituojančio jogo, poeto, mistiko Milarepos. Na, o Cranacho drobėse šakotragiai elniai nuo krašto ligi krašto užpildo medžioklės plotus, savo grožiu prilygstančius rojaus sodams. Metafizinių, alcheminių tekstų autorius žavėjo legendos apie tai, kad, suėdęs nuodingą gyvatę, elnias susigražina jaunystę ir gyvena aštuonis šimtus metų arba nuolat atsijaušina, kantriai guldamasis į skruzdėlyną. Atsirasti istorijoms, kad, pasivartęs skruzdėlyne, elnias tarsi gyvatę išsineria iš senosios odos ir įgyja naują kailį, tikriausiai akstiną davė neginčijamas faktas, kad šis gyvūnas kartą ar net dukart per metus keičia savo ragus. Dėl įstabaus gebėjimo išsaugoti amžinąją jaunystę, grakštus didžiaakis raguotis netgi persikėlė į meilės lyriką. Švelniuose viduramžių erotinės literatūros tekstuose elnias, panašiai kaip mistinis vienaragis, savo pavidalu įkūnijo ne tik nekaltybę,

tyrumą, bet ir aistrą, vyriškumą bei fališkumą. „Meilės bestiariumo posmuose“ jis apdainuojamas šitaip:

*Kai miško glūdumoj nukaršta elnias,
Jis nesigaili savo seno kailio.
Panūdęs sunešiotą odą pasikeisti
Jis pasiryžęs dideles kančias iškęsti.
Ant skruzdėlyno narsiai gula gyvulus.
Skruzdžių pulkai skubiai prie jo subėga
(Netingi skaudžiai kąsti šie vabzdžiai).
O elnias, stebuklingai atsišviežinęs,
Lakioja su naujaisiais kailiniais,
Visu šimtu metelių atjaunėjęs.*

Fantastiška elnio transformacija tampa įkvepiančiu pavyzdžiu „Meilės bestiariumo posmų“ autoriui ir šis surambėjęs, meilės neragavęs cinikas, pasivoliojęs „aistrų skruzdėlyne“, staiga virsta lipšniu, švelniakailiu įsimylėliu:

*Likimo maloningai apšviestas esu.
O elnias – man pirmavaizdis ryškus.
Aš nemylėjau, ilgesio neragavau,
Įsimylėjęlius pikta pajuokdavau.
Bet meilė lengvabūdiškumo neatleido,*

*Ir sunkią bausmę ant manęs nuleido.
Aš, nusidėjėlis, krauju gausiai paplūdęs
Gulėjau nelaimingos meilės skruzdėlyne,
Ir mane skaudžiai kando aistros skruzdės.
Meilės geluonies perverta širdim miriau
Ir atgimiau nauja esybe šviežioje odoje.
Dabar pats į save esu visai nepanašus –
Karštai myliu tikrovėje ir netgi per sapnus.
Lakioju meilės nešamas, šimtą metų atjaunė-
jęs.*

Tačiau nuo meilės lyrikos metas grįžti prie rimtesnių dalykų. Dabar – prie Tibeto medicinos, kur elnio svarba nė neabejojama. Garsiausiame tibetiškame medicinos traktate „Žydrasis berilas“ aprašytos visos įmanomos gyvenimo sferos. Kai kurie puslapiai primena ir bestiariumą, tik ne europietiškąjį, o kiniškąjį, tą, kurį taip mėgo cituoti Borgesas. Kinų išminčiaus manymu, gyvūnai skirstomi į keturiolika rūšių: 1) priklausančius imperatoriui; 2) tinkamus balzamuoti; 3) prijaukintus; 4) žinduklius (bet ne žinduolius); 5) sirenas; 6) pasakiškus; 7) paskirus šunis; 8) įtrauktus į šią klasifikaciją; 9) bėgiojančius kaip pamišėliai; 10) nesuskaičiuojamus; 11) nupieštus ploniausiu teptuku iš kupranugario kailio; 12)

kitokius; 13) sudaužiusius gėlių vazą; 14) iš tolo panašius į musę. Įdomu, kuriems padarams galėtų būti priskirtas elnias? Iš tolo panašiams į musę? O gal – bėgiojantiems kaip pamišėliai?

Tibetiška klasifikacija kur kas paprastesnė, ir elnias joje turi aiškią savo vietą. Pasak tibetiečių, visi gyviai, įskaitant paukščius, skirstomi į aštuonias grupes: 1) rausiančius žemę letenomis, kad susirastų maisto; 2) ieškančius lesalo, kapstančius žemę snapu; 3) laukinius žvėris (jiems priskiriamas ir elnias); 4) stambius laukinius žvėris; 5) plėšrius laukinius žvėris ir paukščius, apdovanotus jėga ir miklumu; 6) naminius gyvūnus; 7) urvų gyventojus; 8) drėgnų vietų šeimininkus. Tačiau svarbiausia – ne kur kas gyvena, o kaip kas veikia žmogaus gyvenimą. Skyriuje „Geri ir blogi ženklai“ rašoma, kad puiku, jeigu pas ligonį skubėjęs daktaras kairiojoje kelio pusėje pamatė elnią arba išgirdo jo balsą. Deja, gydytojui iš dešinės prabindzenęs šakotaragis pranašauja paciento ligos komplikacijas. Kiekvienas medikas privalo žinoti ir tai, kaip gyvūno mėsa veikia ligonį. Taigi elniena, kaip teigiama Tibeto medicinos tekstuose, yra „lengva ir drungna“ (tai ne fizinio kūno, o jo energijų savybės), todėl padeda esant karštligei. Galiu pridurti, kad kiškiena yra „grubi,

kartoka“, gydo skrandžio ligas. Gelbėja nuo viduriavimo, užtat „sunki, šalta“ ožio mėsa gydo nuo baisiausių negalių – sifilio, juodųjų raupu ir sunkių nudegimų. Elnio taukai tinka vaikams, seneliams, taip pat žmonėms, apimtiems liūdesio, kamuojamiems širdgėlos, praradusiems miegą arba sėklą. Elnio ragu ekstraktas turi tonizuojamą poveikį, šią paslaptį žino ne tik tibetiečiai, bet ir tūlas spėraus gyvenimo ritmo nualintas vakarietis, vartojantis pantokriną. O ką jau kalbėti apie aromatingą substanciją, kurią išskiria muskusinės elnių liaukos! Jos apdainuotos ne tik šventuose budistų tekstuose, bet ir visuose garsiausiuose rytiečių meilės traktatuose! Saldžiais, gosliais, jaudulingais muskuso ekstraktais dvelkia visas Egiptas ir Indija. Muskusas nuo seno yra populiariausias afrodisiakas pasaulyje, be jo parfumerijos pramonė neapsieina net šiandien, bet tik visiškai romantikos jausmą praradęs neišmanėlis gali tvirtinti, kad vietoj taurių elnių dabar kvėpalams jau pakanka ondatrų ir bebrų patinų.

Štai ir perėjau nuo to, kas sakralu, prie to, kas profaniška. Tačiau yra ir dar intymesnių su elnio vardu susijusių temų nei afrodisiakiškasis muskusas. Pavyzdžiui, pornografiniai filmai kai kur vadinami *Stag films* (angl. *stag* – elnias). Nenorėčiau,

kad tai nuskambėtų kaip šventvagystė, ypač tekste, kuriame ką tik buvo minimas Dovydas ir Jėzus Kristus, todėl siūlau prisiminti nūnai Vakaruose kulto objektu tapusius senovės keltus (nors vienas mano bičiulis, trokštantis tokio pat dėmesio ir mūsų tautai, atkakliai tvirtina, kad būtent lietuviai buvo paskutiniai tikrieji Europos pagonys). Taigi keltai elnią ypač garbino, tai patvirtina piešiniai, datuojami dar bronzos amžiumi. Ir vėliau pats pagrindinis jų panteono dievas buvo vaizduojamas kaip nuogas vyras su stačiu falu ir elnio ragais. Jis vadinosi *Cernunas* – Raguotasis, simbolizavo vaisingumą ir karingumą, tai, kas vyriška, labai labai vyriška. Todėl, vėl grįžtant prie trivialių dalykų, turbūt nėra ko stebėtis, kad Anglijoje, *Stag party* reiškia vienišų vyrų pasilinksminimo vakarėlį. Numanau, kad tokia vienišų susijime maukiamas viskis „Glendfiddich“, mat plačiaragis elnias puikuoja ir ant šio gėrimo butelio etiketės, ir reklamoje, bauginančioje šamanistiniu apsidimu, užvaldymu, kai į žmogų įsikūnija žvėries dvasia. Plakatas, iš kurio hipnotiškai žvelgia milžiniškas kažkokioje tuštutėlėje geležinkelio stotyje pasiklydęs elnias, skelbia: *The Independent Spirit*. Nepriklausoma dvasia.

Deja, kada ir kodėl elnio ragai tapo apgauto nevykėlio sinonimu, negaliu pasakyti. Manding, žodyje „raguotas“, kuriuo lietuviai taip mėgsta pajuokti kolegą, kaimyną ar priešą, nėra nieko išeidžiamo, juk elnių bandoje gražiausias ir stipriausias yra tas, kurio ragai didžiausi. Rudenį, rujos ir vestuvinių kovų metu, jam atitenka dailiausios elnės.

Kai ateina žiema, plačiaragiui elniui vėl tenka išskirtinė funkcija. Būtent jam patikėta tempti linksmybių varpeliais tilindžiuojančias roges, kuriose pūpso Santa Klausas. Šis raudonžandis senelis kažkokiu būdu mutavo iš šventojo Mikalojaus, doro, sėslaus krikščionio, niekada nesilankiusio Šiaurėje, gyvenusio ir amžino poilsio atgulusio Miroje, kuri šiandieninėje Turkijoje vadinama Dendera. Lietuvos kelionių agentūrų bukletai net siūlo Antalijos kurorte poilsiaujantiems tautiečiams aplankyti Kalėdų Senelio kapą, joms visai nerūpi, kad vaikams toks kvietimas gali tapti atsisveikinimu su gražiausia žiemos švenčių iliuzija.

Žinoma, elnias dėl to nekaltas. Vietoj šv. Mikalojaus rogių jis kadaise buvo įkinkytas į šamano būgną ir skraidino transo apimtus Žinių žmones iš įprasto pasaulio į Aukštesnijį. Kai kurie tyrėjai teigia, kad Kalėdų Senelio įvaizdį sukūrė haliucinogeninėmis

musmirėmis apsisvaiginę Laplandijos gyventojai. Tiesa, patys lapiai šių grybukų nevalgydavo, sušerdavo juos elniams, o paskui gerdavo šakotaragių šlapimą. Pabandžius laboratorijoje pakartoti šį psichodelinį eksperimentą, buvo nustatyta, kad į elnių organizmą patekusios musmirės išskiria narkotiką, savo poveikiu prilygstantį LSD. Nenuostabu, kad paragavusiesiems magiškojo gėrimo atrodydavo, esą elnių kinkinys lekia oru, o jį vadelėja senelis, visai kaip musmirė pasipuošęs raudona ir balta spalva. Taigi, pasinaudoję elniu kaip skraidymo priemone, pagaliau persikelkime į Lietuvą.

Lietuvio sąmonėje, taip pat asmeninėje ir kolektyvinėje pasąmonėje, Kalėdos nuo seno yra glaudžiai susijusios su elniais. Man jau ankstyvoje vaikystėje įstrigo liaudies daina, kurios personažą labai mėgau piešti ir įsivaizdavau jį kosminio dydžio, su devyniais ragais, ne tik remiančiais dangų, bet perveriančiais net patį aukščiausią žvaigždėtą skliautą ir smingančiais į žmogui nebesuvokiamą Anapusybę:

Atleikia elnias devyniaragis

Oi Kalėda, Kalėda...

(...)

Ant devinto rago kalveliai kala

Oi Kalėda, Kalėda...

Kadangi elnias siejamas su lietuviškomis kalendorinėmis šventėmis, nusprendžiau pasikapstyti po vieną tibetišką astrologijos traktatą. Tibetiečiai gyvena pagal Mėnulio kalendorių, kurio metai turi 360 dienų, yra skirstomi į keturis 72 dienų sezonus ir keturis 18 dienų tarpsezonius. Kiekvienu laikotarpiu karaliauja viena iš penkių Visatą sudarančių stichijų. Tai ne materialios apčiuopiamos substancijos, o mikrokosmosą ir makrokosmosą valdančios energijos. Kad nebūtų painiavos tarp to, kas regima, ir to, kas neregima, šių elementų pavadinimus įprasta rašyti kabutėse. Taigi tarpsezoniais dominuoja „žemė“, pavasariį – „medis“, vasarą – „ugnis“, rudeniį – „metalas“, žiemą – „vanduo“. Beje, vanduo tyvuliuoja ir kalėdiniuose elnio apdainavimuose:

Oi ir pribėgo

Sraunų upelį, Kalėda.

Vandenį geria,

Vandenėlin žiūri, Kalėda.

Tibetiškame kalendoriuje trečiasis žiemos sezono mėnuo (maždaug gruodis-sausis, taigi metas apie

Kalėdas) apibūdinamas vienintele pastaba: „Tuomet pasigirsta juodojo elnio balsas“. O štai palyginimui lietuvių žiemos daina:

Oi ir atbėga

Du juodu elniu, Kalėda.

„Juodas elnias“ skamba beveik kaip „velnias“, ir kas man paaiškins, kodėl šiuos žodžius lietuvių kalboje teskiria viena vienintelė „v“ raidė? Tiesa, nei angelai, nei šventieji, nei aukščiausiųjų sferų gyvūnai ragų neturi. Nebent vienaaragis, bet jo ragas išskirtinis. Jau minėjau, kad krikščionybėje elnias yra sakralus dangišku sferų simbolis, tačiau kartais su jo ragais buvo vaizduojamas ir velnias. Intriguojančioje viduramžių graviūroje „Pragarų soste“ sėdintis šėtonas puikuoja ne dviem, o trimis (kai kurie Tibeto dievai ar demonai irgi žvelgia trimis akimis) šakotais elnio ragais. Nelabasis taip pat turi elnio ausis ir kanopas, o ant abiejų kelių, krūtų ir tarpukojoje vypso po mažutę pikta galvą.

Galbūt visa tai, ką čia parašiau, pasirodys tik atsitiktinių su žodžiu „elnias“ susijusių teiginių kratinys. Tačiau, bandydama įveikti elniškąją užduotį, pasijutau patekusi į užburta informacinę dvasinę

erdvę, kurią Jungas vadino sinchroniškumu, arba prasmių lauku. Į lygmenį, kuriame egzistuoja visos praeities, dabarties, ateities idėjos, žinios ir mintys. Ten (o gal – Čia?) atsiduriama veikiant intuicijos ir kitokiems pasąmoniniams bei viršsąmoniniams srautams, o užsibūnama tik keletą begalinių aki-mirkų. Taigi įkritau į Elnio prasmių lauką, kuriame tilpo viskas, tik spėk dairytis: nuo Kristaus ir atpirkimo, Budos ir Nušvitimo, dvasingumo ir sielos iki erotikos ir pornografijos. Dvi dienas elniai manęs tykojo visur ir visokiausiais pavidalais. Kalėdų pyragais kvepiančioje Šv. Ignoto gatvėje netgi sutikau berniuką su raudona kepuraite, iš kurios styrojo megztos elnio ausys ir pliušiniai šakoti ragai. Taip pat sužinojau, kad 2002 metų patronas pagal zoroastriečių kalendorių – elnias, o tai lemia dvasinę apsi-valymą ir sėkmę antgamtiniuose dalykuose. Nebenustebau, kai trečią naktį elnias prasibrovė į mano sapnus. Regėjau kažką panašaus į Pasaulio pakraštį, apsnigtą ir nutviektą mėnesienos (nors buvo šviesu kaip giedriausią vidurvasario dieną), o elnias rymojo ant sidabrinės ribos tarp žemės ir dangaus. Vienas jo šonas buvo juodas, kitas – baltas, tarsi IN-JANG ženkle, išreiškiančiame pasaulio poliariškumą ir priešybių vienybę.

Nieko nėra vienareikšmiško. Tik dvasingo arba tik kūniško, tik juodo arba tik balto. Tik klaidingo arba tik teisingo. Visa susiję ir nedalomai susipynę. Žmogus yra pasaulyje, o pasaulis telpa jame. Todėl gyvenimas neįmanomas be visuotinės atsakomybės. Tai – svarbiausia, ką norėjau šiuo pasakojimu apie elnią pasakyti.

Apie meilę ir kitus demonus

Taip, taip, antraštė nukniaukta iš Marquezo. Galėjau apvogti dar ir Kunderą, pavadindama savo rašinį „Juokingos meilės“. Šitaip tik dangstau įkyrią mintį, kad dėstyti viešai tai, ko dabar griebiuosi, gal ir nėra visai etiška. Bet kokios dar gali būti temos moterų žurnale? Redaktorė prašė parašyti apie meilės laiškus ir apie įkyrius gerbėjus. Stengiausi. Buvo pavasaris. O pavasarį visų mintys sukasi apie meilę. Meilė užkoduota kiekviename saulės spindulyje. Ji tarsi laikrodinė bomba tvinkčioja besiskleidžiančiuose pumpuruose. Apie meilę kniaukia katės ir čiulba paukščiai.

Po mano langu dvidešimt keturias valandas per parą gieda strazdas, bet rytais girdžiu jį geriausiai. Be atvangos plyšauja vargšas, lytinių hormonų draskomas. Kartais pagalvoju, kada tas paukštukas suspėja palesti. Sekina save, alina, stumiasi į aiškų tikslą, kurio gal ir nepasieks, nes viskas ne tik nuo jo vieno priklauso. Jaučiuosi kaip tas strazdas... Neapsigaukite, tai nėra meilės laiškas, nors apie meilę. Savo ir saviems. Dramatiškas pasakojimas, vertas romano. Autoriaus niekada nesu mačiusi, nors dabar

jau sunku sakyti, kad nepažįstu. Jis gėjus ir gyvena Amsterdame. Retkarčiais bendraujame elektroni-
niu paštu. Jau girdėjau, veikiau, skaičiau daug jo
meilės istorijų, verdančiu aistrų vandeniui nupliki-
nančių sielą taip, kad dar ilgai lieka tvinkčiojan-
tys skauduliai, šlapiuojančios žaizdos, jokiais tepa-
lais nebepanaikinami randai. Jau tarsi asmeniškai
susipažinau su šių vienalyčių įsimylėjimų objektais:
Lariu, gyvenančiu ir grojančiu Londono metro, bet
užtat glamonėtu paties Freddie Mercuri'o, kai tas
dar nesirgo AIDS, su tailandiečiu oficiantu Džei-
Džei iš restorano turistiniame laineryje, plaukio-
jančiame palei Panamos krantus, su tame pačiame
kruiziniame laive sutiktu japonu Takaši, lemtingajai
naujametei nakčiai pasirinkusiu moterišką kažko-
kios menininkės draugiją.

Elektroninis paštas puikiai tinka jausmų išpažin-
tims. Išpažįsti ir išsiunti į virtualią erdvę, pasikliau-
damas iliuzija, kad skaitmeniniai žodžiai niekada
netaps kuo nors materialiu ir apčiuopiamu, kaip
popieriuje tarsi kardiogramos išguldyti prisipažini-
mai, saugantys rašiusiojo gyvybės pėdsaką. Tačiau
meilės laiškus elektroninis paštas nužudo. Iškart,
vienu smūgiu. Net nebūtina spausti mygtuko *Delete*,
Vatikanas uždraudė atlikti išpažintį internetu savo

nuodėmklausiui, juo labiau tokiu būdu gauti nuodėmių atleidimą. Visiškai tam pritariu. Tebesu iš tų nepataisomai romantiškų žmonių, kurie viliasi, kad meilė, kaip ir tikėjimas, priklauso ne fiziologijos, o metafizikos sričiai ir mus aplanko ne dėl cheminių reakcijų smegenyse. Nieku gyvu nesutiksiu, kad jausmas, kartais suteikiantis sparnus arba pakertantis kojas, sakytum, vietoj jų dar ką tik būtų plekšėnusi undinės uodega, atsiranda dėl dopamino, oksiticino, noradrenalino ir testosterono. O abejingumas ir nusivylimas užlieja tada, kai organizme sumažėja serotonino. Beje, mokykloje chemija man labiausiai nesisekė. Niekad nemėgau techninių dalykų. Todėl net mobiliojo telefono ekrane suspindusi šveplių kalba parašyta SMS žinutė – *as tave karstai myliu* – man skamba taip pat kaip pranešimas – *keičiasi paslaugos tarifas*.

Meilei, priešingai nei išpažinčiai, reikia daiktinių įrodymų. Jausmams atslūgus ar visai išblėsus, meilės laišakai lieka kaip užgrobtas lobis ar pelenai urnoje. Juos galima saugoti lovos galvūgalyje, slėpti tarp apatinių baltinių arba net užrakinti seife. Jie niekada negražinami su kitais mylėtojo ar mylėjusiojo daiktais. Meilės laišakai mums atrodo vertingi, net jei juos rašiusiems buvome visai abejingi. Iš

kažkieno širdies plaukusius žodžius galima dar ilgai žarstyti tarsi iš apyvartos išimtas monetas. O tai, kas išlieta neapykantos akimirkomis, net už dešimties metų įmanoma panaudoti kaip koncentruotą nuodą prieš skaudžiai pykusiją. Tačiau – be ižeistojo nuoskaudos, bet jaučiant maloniai murkiančią savimeilę, kad kažkada galėjai išvesti iš kantrybės taip karštai tave mylintįjį.

Ilgus šimtmečius meilė buvo neatsiejama nuo epistolinės tradicijos. Viduramžių Japonijoje meilės laišakai tapo rafinuočiausia meno sritimi, kurią puikiai įvaldė geišos, žinojusios, kokį popierių, rašalą, teptuką pasirinkti beribiems jausmams ir kaip juos sutalpinti trijose tobulose eilutėse. Senovės Indija pasauliui padovanojo ne tik *Kamasutrą*, bet ir *Šakuntalą*, veikalą, kuriame analizuojamas estetiškas, dvasiškasis, netgi dieviškasis meilės aspektas, vėliau apdainuotas tos šalies poetų, išminčių ir šventųjų. Šia prasme Vakarai niekuo nesiskiria nuo Rytų. Juk garsieji Shakespeare'o sonetai yra ne kas kita kaip meilės laišakai. Garsių asmenybių epistoliniuose kūrinuose mes pirmiausia ieškome žodžių, skirtų mylimosioms ir mylimiesiems. Nes šioje muilo operų ir serijinio sekso epochoje jų meilės laišakai

išlieka kaip vienintelis liudijimas, kad žmonių giminei nesvetimi tikri, gilūs jausmai.

Šiuolaikiniai psichologai irgi siūlo meilės laiškų terapiją ir pateikia išsamius tokių rašinių receptus. Laiškus dera pradėti kreipiniu *mielasis, mie-loji*, o baigti žodžiais *su meile*, nepamirštant pridėti savojo vardo. Iš pradžių reikia išsakyti pyktį (vartojant frazes *man nepatinka, mane erzina, aš siuntu*); paskui nupasakoti liūdesį (*man skaudu, nusivyliau, esu nelaimingas, nelaiminga*); užsiminti apie baimę (*nerimauju, būgštauju, kankinuosi*); palengva pereiti prie sąžinės graužaties ir atsiprašymų temos (*gailiuosi, man gėda, atleisk*); galop prabilti apie meilę (*suprantu, vertinu, myliu*). Recepto autoriai informuoja, kad tokiam laiškui sugaištama maždaug dvidešimt minučių. Kaip ir verdant barščius, svarbu išlaikyti pagrindinių ingredientų proporcijas, o dėl prieskonių – gramatinių klaidų, epitetų, jaustukų – nereikia pernelyg rūpintis.

Deja, realiame gyvenime dažniausiai paaiškėja, kad teorija tėra sausa šaka. Niekada nesinaudojau vadovėlių rekomendacijomis, pasikliaudavau fantazija ir intuicija. Tačiau ir jos nėra visagalės. Kartą turėjau draugą tibetietį. Jis nemokėjo anglų kalbos, aš – tibetiečių. Taigi, iškilus problemoms,

kurių nebeįmanoma išspręsti vien gestais ir žodžių nuotrupomis, tekdavo griebtis laiškų pasikliaujant vertėjų malone. Mano bičiulis priklausė gan aukštai tos visuomenės pakopai, pagal tradiciją turėdavau kreiptis į jį titulu *Rigdzin*, kuris išvertus reikštų „Visažinis“. Kreipinys ir tapo pirmąja rimta kliūtimi. Tibetietis vertėjas išsyk pareiškė, kad bendraujant su „Visažiniu“ šiukštu negalima vartoti sąvokų *nepa-tinka*, *noriu* ir *netgi – myliu*. Jis iškart pateikė savąjį laiško pavyzdį, kuriame nuolankiai puoliau „Visažiniui“ į kojas, atgailavau, meldžiau ir meldžiausi... Tokiu variantu nesusižavėjau, todėl susiradau vertėją amerikietį, kuris perspėjo, kad konkreti ir lakoniška tibetiečių kalba neperteiks mano jausmų niuansų, pasąmoninių šešėlių, ką jau kalbėti apie ironiją, sarkazmą ar užslėptą pagiežą.

Pirmieji mano bičiulio laišakai iš tikrųjų nustebino savo sausumu. Jaučiausi nusivylusi, nes dėl kelių abstrakčių frazių nevertėjo lakstyti aukštyn žemyn po kalnus ieškant, kas teiksis perskaityti šią daug vilčių teikusią šifrogramą. Buvau įsitikinusi, kad tibetiečiai, tarp savo šventraščių turintys ir *Abhidharmą*, traktatą, kuriame analizuojami subtiliausi jausmų bei emocijų niuansai, privalėtų juo vadovautis ir asmeniniame gyvenime. Paaikšėjo,

kad filosofinė ir buitinė kalba yra tarsi du krantai, kurie niekada nesusijungia. Kai mano draugas ėmėsi metafizinės terminologijos, vertėjas atsargiai pasiteiravo apie rašiusiojo amžių, mat tokių frazių kasdienybės lygmenyje jau kokius tris šimtus metų niekas nebevartoja. Galbūt pamanė, kad užmezgiau epistolinį ryšį su vienu iš Himalajų viršūnėse medituojančių mahatmų, kurie, tibetiečių įsitikinimu, gyvena amžinai.

Blogiausia buvo, kai mylimasis perprato mano pačios stilių ir jam pajungė tą sausąją, lakoniškąją tibetiečių kalbą. Vertėjas vienuolis, įnikęs į penkis lapus su plevenančiu tibetišku greitraščiu, staiga išraudo, sumurmėjo, kad joks save gerbiantis „Visažinis“ moteriai tokių laiškų nerašytų, paskui išprikaitavo ir išvijo mane pro celės duris.

Vienuolis vienuoliui nelygu. Kažkada, kai manasis tikėjimas buvo beveik fundamentalus, Bodhgajoje, ten, kur Buda pasiekė Nušvitimą, sukaupusi visą valią, atlikdavau dvasinį pratimą, trukusį daug dienų ir reikalavusį nemažai fizinių pastangų. Man reikėjo 111 111 kartų kniūbsčiai parpulti ant žemės tiesiant rankas į priekį, paskui atsistoti, pakelti „lotoso žiedo forma“ pamaldžiai sudėtus delnus prie viršugalvio, paliesti jais kaktoje miegančią trečiąją akį,

saulės rezginį – ten, kur, tibetiečių įsitikinimu, slypi sąmonė, klauptis, išsitiesti visu ūgiu, šiukštu ilgėliau neužsigulėti ir vėl viską pradėti iš pradžių. Šitaip intensyviai „sportuodama“ dar turėjau kartoti mantras ir priešais save regėti ne kasdienybės peizažą, o kosminį Prieglobsčio medį, kurio šakose sėdi visų laikų Budos, bodhisatvos, dharmapalos, dakinės, mokytojai, šventieji, jogai ir asketai. Taip pat stengiausi įsivaizduoti savo kairėje išsirikiavusias visas visų laikų moteris, pradedant motina, o dešinėje – vyrus, vadovaujamus tėvo, kurio buvau nemačiusi kokius trisdešimt metų. Priekyje, išskirti iš likusios žmonijos, akis badė priešai, nors jų tuo metu beveik neturėjau, tad vis sukau galvą, ką pastatyti į tokią svarbią poziciją, kad galėčiau lavinti savąjį atlaidumą, užuojautą ir pakantumą.

Prie šventyklos, žyminčios Budos Nušvitimo vietą, atžingsniuodavau kokią penktą valandą ryto, triūsdavau, iki nusileis saulė, o tada, palinkusi po sukauptais per dieną karminiais nuopelnais, šliauždavau namolei. Besilankstydamą su greta išsirikiavusia taip pat triūsančių tibetiečių armija, nematydavau nieko, išskyrus vis pranykstantį Prieglobsčio medį, begalinėje erdvėje nesurenkamai išsibars-tančius vyrus, moteris ir piktdžiugiškai nesivizua-

lizuojančius priešus. Tačiau aš traukiau žiūrovus, aplink nuolat stypsodavo minia žioplių, daugiausia indų turistų, kurie, man prisėdus kelias minutes atsikvėpti, puldavo prašyti autografų ant taukuotų laikraščių skiaučiu, kartais net neišėmę į jas įvyniotų gardėsių.

Mano akis vis dažniau užkliūdavo už nediduko storo žmogelio, įsisupusio į oranžinį Tailando vienuolio drabužį. Jis nieko neprašė, nerodė į mane pirštu, tik stovėjo, stebėjo ir plačiai šypsojosi. Tikriausiai buvo vienas iš tų, kurie, laikinai atidėję verslą, vienuolystėn įpuola vos keliems mėnesiams. Tai liudijo ir vaizdo kamera, kuri buvo neatplėšiamai prilipusi jam prie delno, ir cigaretė, kurios dūmo net tokioje šventoje vietoje tolydžio patraukdavo. Po kelių dienų senukas dingo, maniau, kad išvyko į savo firmą kokiame Bankoko dangoraižyje. Tačiau vieną rytą prie manęs pritykojo jaunas vienuoliukas, visai dar vaikas, ir padavė lapelį, išplėštą iš languoto sąsiuvinio, sulankstytą taip, kad atrodė ne didesnis už nykščio narelį. Vaikas mostelėjo ranka kažkur man už nugaros, o ten, tarp daugybės akmeninių besišypsančių Budų, tokia pat palaiminga veido išraiška stovėjo oranžinis senolis ir baksnojo smiliumi sau į širdį. Išlanksčiau popiergalį ir perskaičiau. Laiškelio

turinys mane apstulbino, nes vienuolis, pradėjęs nuo komplimentų manajam pamaldumui, toliau rutuliojo mintį pasibaisėtina, bet vis dar suprantama anglų kalba: *Patikti. Norėti. Mylėti. Naktį tu ateiti į vienuolyną. Aš gerai užmokėti.* Paskui sulaukiau bent tuzino panašių laiškelių, kuriuose nebeliko manąjį religingumą apdainuojančios įžangos, o tik nepadorūs pasiūlymai ir vis labiau sukonkretinami pažadai apie užmokestį. Jie būdavo pasirašomi vienodai: *Tailand Monk Many Money*. Iš pradžių net maniau, kad *Many Money* yra tailandiškas vardas. Galų gale kaip svariausiąjį argumentą gavau mažą baltais nėriniais apkraštą rausvo šilko vokelį, lyg būtų pasiūtas iš rožių žiedlapių. Jame buvo pigaus geltono metalo medalionas su nulietu „įsimylėjęlio“ atvaizdu. Kai net ir tai manosios širdies nesuminkštino, *Tailand Monk Many Money* dingo. Visus laiškelių, autoriaus sulankstytus tarsis saldinių popieriukų fantai, tebesaugau tame rožiniame paketėlyje, primenančiame nykštuko pagalvę. Kodėl turėčiau juos išmesti?

Vienintelius meilės laiškus, kuriuos sunaikinau, gavau nuo simpatingos močiutės, be kurios Vilniuje neapsieina joks knygos pristatymas, parodos atidarymas ar garsesnio žmogaus laidotuvės. Ji pasirašinėjo mano romano herojės vardu ir desperatiškai

mane savinosi. Kartą net bandė mane susigražinti iš Indijos, užvertė pagalbos šauksmais tos šalies ambasada ir sukėlė ant kojų visą Himalajų policiją. Nebe pirmą kartą aiškindamasi Dharamsalos nuovadoje dėl rašto, reikalaujančio mane kuo skubiau gražinti į Lietuvą, niekaip negalėjau įtikinti policijos viršininko, vardu Krišna, kad to laiško autorius – ne pavydus ir aistrų apsvaigintas vyras, o kukli bedantė senutė. Galų gale, kaip kad dažnai atsitinka, jos meilė virto neapykanta, ir laiškuose prapliupo tokie priekaištai, kokių galėtum tikėtis tik iš įtūžusio nepraustaburnio *mačo*. Moters natūrą išduodavo tik ant voko vis dar priklijuojamos raudonos širdutės, o amžių – didelės kreivos, truputį drebančios raidės. Paštininkas turbūt manydavo, kad rašyta vaiko.

Nežinau, kodėl staiga prisiminiau būtent tą močiutę, juk galėjau puikuotis kur kas solidesniais meilės epistolinių kūrinijų autoriais, kurių laiškuose buvo viskas, kas šiam žanrui dera: truputis filosofijos, truputis psichologijos ir daug svetimos arba asmeninės lyrikos. Laikausi nuostatos, kad kuklumas žmogų puošia, tad ir rašydama apie gerbėjus per daug neišsišoksiu.

„Pragaras – tai *kiti*“, – teigė vienas niūrus filosofas. Tačiau *kiti* gali būti ir rojus. Jei ne *kiti*, kurie mus vertina, giria, garbina ir myli, gyvenimas netektų gražiausių spalvų. Kai geriau pagalvoji, supranti, kad vien dėl *kitų* mes ir stengiamės. Negyvenamoje saloje visi moterų rūpesčiai, pradedant antakių pešiojimu ir baigiant kojų nagų lakavimu, visas tas kasdienis triūsas, kurį Bridžita Džouns prilygino viduramžių valstiečių vergovei, kaipmat netektų prasmės. Kam vargintis, jeigu tavęs nemato *kiti*?! Jei aplinkui – nė vieno gerbėjo...

Moterį galima vertinti įvairiai. Pavyzdžiui, Egipte merginos grožis seikėjamas kupranugariais. Jei kas nors pašnibždėjo, kad nusipelnėte tūkstančio galvų karavano, žinokite, kad sulaukėte svaraus komplimento. Puikus vertės matas gali būti ir damos gerbėjai. Pasakykite, kiek ir kokių jų turite, o aš pasakysiu, kas jūs! Suprantama, svarbi ne tik gerbėjų kiekybė, bet ir kokybė. Kaip ir bet kurios kitos rūšies būtybių, gerbėjų būna visokių: pradedant nutrūktgalviais, kurie su alpinisto įranga įkopia į dvylik-tame aukšte esantį jūsų balkoną, baigiant droviais dūsautojais, apie kurių subtilius jausmus sužinosite po dvidešimties metų arba nesužinosite niekada.

Pirmasis gerbėjas mano gyvenime priklausė tykiųjų rūšiai. Bet, kaip sakoma, tyli kiaulė gilia šaknį knisa. Mokiausi devintoje klasėje, o jis kasdien tykodavo manęs stotelėje prie mokyklos. Taigi po pamokų namo grįždavau su palyda. Jis ne tik įsigrūdavo į tą patį troleibusą, bet ir atsilikęs per pagarbų atstumą lydėdavo nemažą kelio gabalą iki pat mano namų. Buvo už mane vyresnis vos ne dešimčia metų. Kodėl būtent aš kritau jam į akį, taip ir nesupratau. Pirmą kartą jis mane aptiko miške, kur buvau įsirengusi indėnišką slaptavietę su visais tokiai vietai privalomais atributais. Turbūt mano paaugliškas maksimalizmas jį ir papirko. Man tas tipas visiškai neimponavo, mat buvo apkūnus, su pagurkliu, o kai paspartindavau žingsnį, puškuodamas iš paskos baisiai raudo ir prakaitavo. Kad būtų bent kiek romantiškiau, praminiau jį Balzaku, nes į šį prancūzų klasiką išoriškai buvo šiek tiek panašus. Deja, Balzaku niekam pasigirti negalėjau, nes toks senas imitėš bežadis gerbėjas, tuomečiu mano supratimu, merginai užtraukia ne šlovę, o gėdą. Persekiojimas truko beveik visus mokslo metus, ir, tokios ištikimybės sujaudinta, nutariau pasigirti bent jau mamai. Tačiau ji ne apsidžiaugė, o išsigando, puolė kažką šūkauti apie iškrypėlius, bepročius, maniakus ir jau

kitą dieną išsiuntė tėvą rimtai pasikalbėti su Balzaku. Pašnekesys baigėsi tuo, kad buvau pakviesta pas savo persekiotoją pietų, kuriuose dalyvavo jo mama, močiutė ir dar du broliai.

Bevalgant plovą, Balzaką apleido manęs persekiojimo demonas ir visu smarkumu apsėdo jauniausią jo brolių, kuris buvo ką tik priėmęs musulmonų tikėjimą. Jaunėlis ėmėsi kitokio teroro: skambindavo telefonu ir dūšaudavo taip, sakytum, jo krūtinėje pūstų uraganinis vėjas, rašė ilgus laiškus, įrodinėjo, kad Alachas visada esti aistringų vyrų, o ne abejingų moterų pusėje, galų gale ėmė grasinti savižudybe. Beje, įskaitant pietus su plovu, kuri primygtinai buvo liepta valgyti rankomis, šis gerbėjas su manimi akis į akį bendravo tik porą kartų. Taigi buvau lyg ir koks jo fantazijos kūrinys, su kuriuo asmeniškai nesijaučiau susijusi. Drebėjau, kad tik tas pats demonas neapsėstų dar vieno, vidurinio, brolio.

Kuo toliau, tuo labiau aiškėjo, kad gerbėjai yra pati keisčiausia žmonių padermė. Kartą Taline per hipių sąskrydį susipažinau su vienu *Bitlų* gerbėju. Kadangi abu kentėjome nuo tos pačios manijos, tučtuojau radome bendrą kalbą. Netrukus į mano namus ėmė keliauti siuntiniai – Liverpulio ketver-

tuko plokštelės, plakatai ir nuotraukos. Tais neatmenamais laikais tai buvo neįkainojamos dovanos, už kurias privalėjau jaustis dėkinga tikriausiai iki pat mirties. Galiausiai į svečius ėmė veržtis ir pats pasišventęs siuntėjas. Visaip atsikalbinėjau, o kadangi buvo vasara, pasislėpiau bičiulių sode. Kartą susiruošiau laistyti savo buto gėles ir jau rakindama duris pajutau, kad čia kažkas ne taip. Mano namuose kiūtojo Svetimas! Tai kuo aiškiausiai suvokiau ne protu, ne klausa, ne uosle, o šeštuoju pojūčiu. Ir tikrai, vos įžengusi į kambarį, pamačiau savo lovoje tysantį tą nelemtą rygietį. Apkvailinęs naivius kaimynus, iš jų balkono jis nusileido į manąjį ir įsigavo vidun. Čia nekviestas svečias šeimininkavo jau keletą dienų, mito makaronų atsargomis ir ištikimai laukė, kol pasirodysiu aš. Sulaukė. Buvau tokia įtūžusi, kad net nereikėjo jam nieko sakyti. Pakako veido išraiškos. Akies mirksniu išsinešdino lauk. Jokių atsiprašinėjamų nebeprisėmiau. Viskas!

Tačiau ne kiekvienam užtenka polėkio įsiropšti pro ketvirtojo aukšto langą. Turbūt vyriška logika diktuoja, kad paprasčiau koku nors būdu įveikti duris. Ypač jei tau prieš pat nosį jas užtrenkė. Na, o moteriška logika šnibžda: jei jau užsirakinai savo būste visais skląščiais, spynomis ir grandinėmis, tai

gali jaustis saugi tarsi tvirtovėje! Taip ir aš maniau, vieną kartą palikusi laiptinėje brazdintis gerokai įkaušusį gerbėją, o pati nuskubėjusi malšinti streso po dušu. Bet, išėjusi iš vonios, pamačiau, kad koridorius pilnas dūmų, kurie tumulais veržėsi pro taip patikimai užrakintas duris. Nori nenori teko jas atidaryti. Piromanas, įkišęs į durų plyšį padegtą cigarečių pakelį, sėdėjo apžergęs turėklą ir, piktdžiugiškai kikendamas, kartojo: „Jei neišileisi – ugnyje suspirgėsi!“ Tai buvo kol kas vienintelis (beldžiu į medį!) kartas, kai kviečiau policiją. Pareigūnai atvyko nedelsdami, bet nelabai suprato, kas čia dedasi. Stebėtinais greit išsiblaivęs, gerbėjas puolė skiesti apie karštą kaip ugnis meilę. O policininkai, išsiklausinėję, ar tai mano sugyventinis, ar dažnai prisigeria, ar prisiliubęs muša, ir, išgirdę vien neiginius, pareiškė, kad aš nieko nenutuokiu apie didžiąsias gyvenimo tragedijas, jei kviečiu *farus* dėl tokių mažmožių. Vis dėlto padegėją jie išsivedė, o kad man būtų ramiau, tą naktį, kelis kartus važiuodami pro šalį, pamirksėdavo mėlynu švyturėliu ir įjungdavo sireną.

Daug kebliau, kai įkyriu (švelniai tariant) gerbėju tampa tvarkos saugotojas, nes nežinia, į ką tada kreiptis pagalvos. Viename Vilniaus prekybos

centre mane ėmė persekioti asmuo, kuriam daviau kodinį pavadinimą Supermarketo maniakas. Kartą, kai klaidžiojau tarp lentynų su visiems gyvenimo atvejams skirtomis prekėmis, priėjo vaikiną, pažymėtas užrašu *Apsauga*, ir pareiškė esąs aistringas mano kūrybos gerbėjas. Tikėjau išsipirkti keliomis mandagumo frazėmis, bet viskas pasirodė ne taip jau paprasta. Apsauginis pridūrė, kad bendrauti su manimi jam įsakė Balsas Iš Aukščiau. Kam tas balsas priklausė – Dievui ar kokiam Nežemiškos civilizacijos protui – jis dorai nežinojo, bet įsakymą buvo pasiruošęs vykdyti, tvirtindamas, kad toks iš Kosmoso palaimintas bendravimas bus be galo naudingas man pačiam. Supratau – maniakas. Mandagiai atsisveikinau ir sprukau. Kokią savaitę vengiau tos parduotuvės. Bet kai vėl į ją užsukau, sulaukiau tęsinio. Supermarketo maniakas akimoju išdygo šalia ir pareiškė, kad, vos tik aš įžengiu pro automatiškai besiveriančias duris, jis kaipmat pajunta ypatingas mano bangas ir fluidus. Na, žinoma, iš karto prabyla ir Balsas Iš Aukščiau. Tokie susitikimai tapo neišvengiama mano apsipirkimų dalimi. Tik pradėdavau rinktis šampūną, kremą ar pėdkelnes, o Supermarketo maniakas – jau ir čia. Kaskart nutykodavo būtent tą akimirką, kai imdavau apžiūrinėti inty-

miausias prekes. Jau beveik buvau patikėjusi Balso Iš Aukščiau versija ir apsauginio telepatiniais gebėjimais. Bet staiga man dingtelėjo išganinga mintis – filmavimo kameros! Juk tai jos budriai stebi kiekvieną pirkėją! Kai demaskavau melagingąją Balso Iš Aukščiau versiją, persekiotojo įkarštis šiek tiek atlėjo. Deja, neilgam. Vizitai į tą parduotuvę tapo tikra kankyne, todėl pasirinkau konkurentų prekybos centrą.

Teko susidurti ir su saugumo struktūrų pareigūnu. Vieną vėlų vakarą pasigirdo atkakliai ir įsakmiai spaudžiamas durų skambutis. Pažiūrėjusi pro akutę išvydau tvirtai sudėtą, pečiuitą skustagalvį vyruką, vilkintį juodos odos švarku. Tokie dažniausiai plėšia butus. Tačiau šis sububeno mano pavardę ir išskiemeno raidžių derinį, reiškiantį vieną iš tų bauginančių tarnybų, kurios medžioja valstybei nusikaltusius piliečius. Patvirtindamas tai, kas pasakyta, prie durų akies prikišo tarnybinį pažymėjimą. Nespėjau perskaityti, kas ten parašyta, tačiau amerikietiškuose filmuose tokiuose dokumentuose būna raidės CŽV arba FTB. Neliko nieko kita, kaip tik įsileisti jį vidun, nors mano galvoje sukosi vienintelė karštligiška mintis – kuo gi nusikaltau Tėvynei. Tačiau viskas pasirodė labai paprasta. Slaptas ger-

bėjas užsigeidė pabendrauti, *Organų* kompiuteryje rado mano adresą, profesiniu įpročiu sulaukė tam-
sos ir prisistatė.

Pasitaiko gerbėjų ir kitoje barikadų pusėje, kitaip sakant – kalėjime. Mano biografijoje tokie buvo (ir tebėra) du. Abu dievagojasi nė musės nenuskriaudę, tačiau kalėti nuteisti daugiau nei dešimčiai metų. Vienas savo laiškuose visą laiką ko nors įkyriai reikalauja: dėmesio, užuojautos, meilės, knygų, paveikslų, suvenyrų iš egzotiškų šalių ir t. t. Kitas – dosnusias. Jis periodiškai siunčia portretus ir komplimentus. Portretas – tai mano atvaizdas, perpieštas iš kokiamo nors dienraštyje skelbtos nuotraukos bent dvidešimt kartų, kiekvieną kopiją nudažius vis paranojiškesnėmis spalvomis. Kartais atsiranda šio-kių tokių korekcijų: man pridedamos *Barbės* blakstienos, ilgi ir plėšrūs nagai, žiedai su milžiniškais brangakmeniais, netgi – aureolės. Na, o komplimentai... Jų *tiek ir tokių*, kad jei tik kalinio žodžiai pasiektų Dievo ausį, tai tą pačią akimirką būčiau paimta dangun.

Kalbant apie gerbėjus, būtina paminėti jų dovanas. Kvepalai kažkodėl dažniausiai teikiami lėktuvuose, nors imk ir visą laiką skraidyk, nepaisant to, kad astrologai man pranašauja „mirtį ore“. Gėlėmis

turbūt čia nėra ko girtis, nebent puokšte iš aukso ir sidabro spalvomis nudažytų spygliuotų vielų, prie kurių buvo pritvirtinta lentelė su išgraviruotu užrašu, bylojančiu apie dygią meilę. Na, dar – eilėraščiai. Kad ir kokie būtų – melancholiški, aistringi, sarkastiški, drastiški, rašyti ant ryžių popieriaus, servetėlės, padėkliuko alaus bokalui ar ant geltonos nosinės – jie susiję su paties gerbėjo saviraiška, o savojo atspindžio ten nėra ko ieškoti. Tačiau poezija visada turi vertę, net jei ji neužrašyta žodžiais.

Visai neseniai paštu gavau dovaną. Tempdama namo didelę ir sunkią siuntinio dėžę, bergždžiai spėlioju, kas joje galėtų būti. Apie siuntėją nežinoju beveik nieko, tad negalėjau numanyti jo fantazijos vingių. Drebančiomis iš nekantrumo rankomis atplėšiau siuntinį ir radau... medinę lesyklą. Visi, kam apie šią dovaną pasakojau, aikčiojo, kokia ji romantiška! Tik vienas psichologijos specialistas patarė susimąstyti, kodėl kažkam keliu *tokias* asociacijas. Kad ir kaip stengiausi, tarp savęs ir lesyklos neradau nieko bendra. Iš tiesų keistos tos meilės!

Don Žuanas ir Kazanova, arba Meilių anatomija

Kiekvienas žmogus – tai paskira planeta, kontinentas, šalis arba miestas. Bendravimas su kitais prilygsta kelionėms, ir jų būna visokių: pradedant įprastomis draugystės išvykomis, baigiant meilės kryžiaus žygiais. Visi žinome didžiųjų praeities keliautojų vardus: Kolumbas, Amerigo de Vespucci's, Vasco da Gama. Tačiau ir tie, kurie keliavo po žmones, ypač – moteris, taip pat pelnė savotišką šlovę. Tai – Don Žuanas ir Kazanova.

Donžuanos ir *Kazanovos* vardus, jau kadaise tapusius bendriniais, segame vyrams, kurie myli per daug, per dažnai, tiesą sakant, vargu ar išvis myli. Nė neabejojame, kad tiek vienas, tiek kitas žodis tėra bjauraus pasileidėlio, širdžių ėdiko, moterų kolekcininko sinonimai. Tačiau įvairūs tyrėjai, istorikai, biografai tvirtina, kad Don Žuanas ir Kazanova anaipol nėra gašlių ištvirkusių sielų dvyniai, veikiau – priešingybės. Su šiais teiginiais kategoriškai nesutinka psichologai ir pagrindinės XXI a. religijos – psichoanalizės – pranašai, įsitikinę, kad

donžuanizmas ir *Kazanovos sindromas* tėra viena ir ta pati psichikos negalia.

Don Žuanas veikiausiai yra tik literatūrinis personažas, nors jo prototipų atkakliai ir nuobodžiai ieškota XVII–XVIII amžių Ispanijoje bei Portugalijoje. Pirmasis šį tipažą 1630 m. aprašė Tirso de Molina. Dramos „Sevilijos padauža, arba Akmeninis svečias“ autorius ir literatūrinio Don Žuano gimdytojas buvo vienuolis, todėl, kai kurių ištūžusių feminisčių teigimu, būtent ši aplinkybė lėmė jo odiozinio herojaus nepagarbą, žiaurumą ir kerštavimą visai moterų giminei. Kad ir ką sakytų feministės, Don Žuano personažą pasigavo daugelis, ir jis šlovingai keliavo iš vieno genijaus kūrinio į kito šedevrą. Molière'as, Byronas, Dumas, Goldoni's, Puškinas, Mozartas – tai tik nedaugelis jam savo talentą paskyrusių autorių pavardžių. Don Žuanas už savo žygius per miegamuosius, lovas ir moterų širdis beveik niekada nebūdavo smerkiamas, tik kartais išjuokiamas. Garsūs autoriai, kurie ir patys buvo ne be nuodėmės, atvira simpatizavo šiam nenumaldomo meilės ilgesio ir nesugebėjimo mylėti draskomam personažui, netgi laikė jį tragišku personažu.

Psichologai ir psichoanalitikai iš Don Žuano išspaudė donžuanizmo sindromą, šiandien sėkmin-

gai taikomą ne tiek per dažnai įsimylintiems, kiek iš viso mylėti nesugebantiems vyrams, arba, jei griežčiau, pacientams. Šis neretai siejamas su kitu, Narcizo, psichologiniu tipu, tik Don Žuanas, skirtingai nei jo antikinis pirmtakas, kuris, įsimylėjęs savo atspindį, nuskendo upelyje, veidrodžiu renkasi ne vandenį, bet moterį. Tačiau Don Žuanas atsargus, jis ne skęsta, o karštligiškai ieško menkausio trūkumo širdies damoje, kad kuo greičiausiai galėtų ją atstumti ir pamesti. Kapstydami dar giliau, psichanalitikai Don Žuane atranda motinos kompleksą, pasireiškiantį ypatingu, tiesiog nežabotu seksualumu. Šis gali reikštis ir labai negatyviai, nešdamas prapultį tiek pačiam donžuanui, tiek jo aukoms, tačiau esama ir pozityvių donžuanystės formų. Pasak Carlo Gustavo Jungo, motinos kompleksas taip pat gali išsikristalizuoti į „drąsų ir ryžtingą vyriškumą, garbingumą, aukščiausių ir tauriausių tikslų siekimą, herojiškumą, smalsumą, vedantį į giliausių Visatos slėpinių įminimą, galų gale jis gali įkvėpti revoliucinę dvasią, iš esmės keičiančią Žemės veidą“. Čia nejučia imi ir prisimeni didžiųjų revoliucionierių, tokių, kaip Leninas, Mao ar Kastro, vardus bei veidus, tačiau kiekvieno iš jų motinos kompleksas atnešė kur kas daugiau nelaimių nei visų

platumų bei epochų negatyviausių buduarinių donžuanų išdykavimai kartu sudėjus. Tvirtinama, kad donžuanai moteryje visada nesąmoningai ieško visa apimančios motiniškos meilės, o jos neradę nusi-vilia ir toliau tęsia savo erotinį kryžiaus žygį per lovas. Tas žygis dažniausiai gana pergalingas, mat donžuaniškos asmenybės lengvai sužavi moteris ir labai greitai užmezga su jomis intymius ryšius. Šie vyrai anaipol nėra sąmoningi dailiosios lyties priešai, jie niekada nesielgia negailestingai ar žiauriai, nenaudoja prievartos, o partnerės su jais jaučiasi lyg devintame danguje. Deja, neilgai. Tik tol, kol pareikalauja labiau įpareigojančių ryšių ar ilgalaikių santykių garantijos. Tuomet Don Žuane ir nesuskaičiuojamuose jo dvyniuose kaipmat pabunda tikrojo artumo baimė, ir nukrinta visos aistringo įsimylė-jelio kaukės. Pasak psichoanalitikų, nepasotinamas motiniškos meilės ilgesys ir kartu paniška baimė būti jos (arba kokios kitos moters) prarytam skatina donžuanus ieškoti vis naujų nuotykių ir verčia vos suartėjus vėl sprukti. Šios analizės išvada gana liūdna, mat santykiuose su moterimi demonstruojama aistra tėra sąmoningai arba dažniausiai nesąmonin-gai suvaidinta vien tik tam, kad laikina bendrumo ir šilumos iliuzija padarytų labiau pakenčiamą vidinį

paties donžuano šaltumą. Kaip jaučiasi šiuos saviapgaulės ir savipaguodos laužus kurstančios malkos, atsiprašau, moterys, psichoanalizė nutyli. Arba priduria, kad tokių vyrų aukomis dažniausiai tampa tos, kurios dėl tam tikrų nuo jų pačių nepriklausančių priežasčių visada ir visur myli vienareikšmiškai per stipriai.

Tačiau anaip tol ne moterys jaučiasi labiausiai nuskriaustos Don Žuano ir jo karmos brolių, o Kazanovas tyrėjai, biografai, gerbėjai bei šalininkai. Mat Kazanova – tai ne tik Federico Fellini'o filmo herojus, labai talentingai suvaidintas Donaldas Satherlandas, bet ir konkretus istorinis asmuo. Džakomas Kazanova (Giacomo Casanova) gimė Venecijoje 1725 m., beveik šimtmečiu vėliau už literatūrinį Don Žuaną. Jo motina, kaip teigia istorijos šaltiniai, buvo gražuolė batsiuvio duktė, tačiau dėl tėvo šiek tiek abejojama. Oficialiai juo laikomas aktorius ir šokėjas Gaetanas Casanova, tačiau nepranokstamas širdžių ėdikas savo memuaruose tvirtina buvęs nesantuokinis garsaus Venecijos didiko Michele Grimani'o sūnus.

Ižvalgieji psichoanalitikai mikliai stveria šį faktą, piktdžiugiškai tvirtindami, kad patikima tėvo figūra Džakomo vaikystėje niekada neegzistavo, o tai,

savaime suprantama, lėmė minėtąjį motinos kompleksą. Jie taip pat skuba pridurti, kad, sulaukę pasakojimo apie Don Žuano vaikystę, taip pat išgirstume betėvio berniuko istoriją. Todėl daroma išvada, kad ir donžuanizmo, ir Kazanovos sindromo požymiai kone identiškai. Psichoanalizės požiūriu jie abu kyla iš didelės kastracijos baimės. Gindamiesi nuo šios baimės, vyrai stengiasi įsitikinti savo potencija, nuolat keisdami seksualines partneres. Kastracijos baimė rodo sutrikusį vyriško identiteto jausmą, kurį dažniausiai nulemia prarastas identifikacijos objektas, žmogiškai tariant, tėvas. Su tėvo netektimi nesusidoroja ir tokių berniukų motinos. Jas visą laiką kamuoja praradimo liūdesys, depresija, o slaptą arba atvirą neapykantą vyrams jos nukreipia prieš sūnus. Horstas Pieris rašo: „Nesantis tėvas ir stumianti, amžinai pasiilgta motina sudaro tragišką vidinę konfigūraciją, iš kurios tarsi nuodingi atogrąžų žiedai stiebiasi meilės nuotykiškai“.

Kaip jau minėjau, tokios išvados tiesiog varo į pasiutimą Džakomo Kazanovos visaverčio ir herojiško paveikslo puoselėtojus. „Šiandien triumfuoja moterų emancipacija, teisių lygybė, seksas į valias. O jei vyrui sekasi su moterimis, jis vadinamas donžuanu arba kazanova. Šie vardai varto-

jami nesirenkant, lyg būtų sinonimai. Tai didžiulė klaida, ir vertėtų kai ką išsiaiškinti“, – piktindamasis rašo Kazanovos biografas L. Goldoni's. Jis iš karto skuba pridurti, kad terminą *donžuanas* dera taikyti „šlykščiam ir kerštingam moterų gundytojui“, o *kazanova* – įsimylinčiam, mylinčiam, bet, svarbiausia, – savimylai. Taigi Don Žuanas nuo Tirs ode Molina'os laikų yra melagis, cinikas, pasipūtėlis libertinas, žodžiu, šėtonas angelo veidu. Iš tiesų, kiek kruopščiau paanalizavus bent vieno kūrinio apie Don Žuaną siužetą, vaizdelis susiklosto nekoks. Šis plevėsa keliauja per pasaulį, o išsamia jo žygių geografiją ir tikslią sudaužytą širdžių išklotinę pateikia garsiosios Mozarto operos „Don Žuanas“ libreto autorius Lorenzo Da Ponte: Italijoje – 640, Vokietijoje – 231, Prancūzijoje – 100, Turkijoje – 91, Ispanijoje – 1003. Kiti šaltiniai kiek kuklesni ir nurodo skaičių 1001. Tūkstantis ar du – ne taip jau svarbu, linksmybės trunka tol, kol galų gale Don Žuanas sutinka Donją Aną. Į jos apartamentus ir lovą jis įsibrauna nakties tamsoje, tad doroji gražuolė ne iš karto supranta atsidūrusi ne teisėto vyro, o kažkokio pasibaisėtino klastūno glėbyje. Teisiškai kalbant, toks žygis gali būti klasifikuojamas kaip pasikėsinimas išžaginti. Tą pačią naktį Don Žuanas įvykdo

dar ir žmogžudystę: dvikovoje nuduria Donjos Anos tėvą. Negana to, netrukus jis išniekina šio tauraus žmogaus kapą, visaip koneveikdamas garbų didiką, o gal net braižydamas keiksmožodžius ant antkapinio jo paminklo, dar vadinamo Akmeniniu svečiu. Tokia išties kriminalinė biografija niekada nepuošiamą net menkiausiomis užuominomis apie Don Žuano išsilavinimą, intelektą, erudiciją, talentus...

Užtat istorinis Kazanova trykšte tryško kone genialiais beveik visų sričių gebėjimais. Jis mokėjo daugybę kalbų, puikavosi teisės, istorijos, filosofijos žiniomis, garsėjo kaip itin talentingas literatas ir nepranokstamas alchemikas. Būdamas vos dvylikos metų Džakomas įstojo į Padujos universitetą, o šešiolikos jau gavo teisininko diplomą. Septyniolikos buvo iššventintas į kunigus. Toks garsiausio visų epochų meilužio gyvenimo epizodas neturėtų pernelyg stebinti. Anuomet religinė gyvenimo plotmė buvo kur kas artimesnė pasaulietinei. Ne paslaptis, kad garsiausi katalikų šventieji ir neprilygstami mąstytojai, tokie kaip šv. Pranciškus ar Ignacas Lojola, prieš atsidėdami vien tiktai Dievui, labai neblogai pažino moteris. Tiesa, Kazanova kunigu buvo neilgai ir, kaip teigia kai kurie biografai, virto slaptuoju agentu, pirmuoju Jamesu Bondu, savo politinius žygius po

Europą pridengiančiu romantiškais ir fatališkais meilės nuotykiams. Beje, dar visai neseniai sovietinis blokas, ypač komunistinė Vokietija, rengė vadinamuosius Romeo agentus, kurių pagrindinis uždavinys buvo gundyti NATO sekretores ir išpešti iš jų reikiamą informaciją.

Savo „Gyvenimo istorijoje“ (*Histoire de m avie*), išsiplėtusioje per 3890 puslapių, Kazanova suskaičiuoja apie pusšimtį vien „pirmųjų meilių“, o visas kitas aprašinėja labai jautriai, sentimentaliai, su smulkiausiomis detalėmis. Jis nuolat pabrėžia, kad iš tiesų ne tik įsimylėdavo, bet ir mylėdavo kiekvieną sutiktą moterį, ir rašo: „Mano silpnybė visada buvo ta, kad keturis penktadalius malonumo man suteikdavo džiaugsmas, patiriamas žavingos būtybės, kuriai buvau dėkingas už savo paties laimę“. Jis taip pat prisipažįsta, kad „net labiausiai jaudinanti meilės istorija nublinksta prieš naujos istorijos laukimą“. Tačiau, priešingai nei Don Žuanas, kurio suvedžiotos ir pamestos moterys toliau gyvendavo neapkęsdamos bei regzdamos tūžmingus keršto planus, Kazanova, netgi nešamas audringo naujų nuotykių vėjo, likdavo visų jį pamilusių moterų draugas. Kaip tvirtina biografai, jis stengdavosi padėti visoms buvusioms bičiulėms, o po vienintelės meilės

nakties neretai užsimegzdavo paslaptingas ir jau-
dinantis ryšys, kurio neįveikdavo nei atstumas, nei
laikas, nei nauji aistros objektai. Pasak Goldoni'o,
Kazanova netgi yra „ištikimybės daugeliui moterų
pavyzdys. Jis elegantiškai ir greitai keičia meilužes,
bet nepamiršta nė vienos iš jų: atskuba kviečiamas,
padeda pinigais, pataria, neretai pasirūpina naudin-
gai ištekinti“.

Kitas biografas – Bernardas Brunnas – išskiria
tokius pagrindinius Kazanovos gyvenimo variklius:
„Tai nežabojama laisvės meilė ir, kita vertus, visuo-
meninio pripažinimo troškimas, taigi noras būti
mylimam ir kartu likti nepriklausomam, mėgautis
nesusisaistant“. Iš tiesų beveik visi Kazanovos įsi-
mylėjimai baigdavosi pasipiršimu, po kurio, pajutus
grėsmę jausmų nepriklausomybei, – vėl tradicinis
atsitraukimas. Psichoanalitikai ir čia įžvelgia moti-
nos kompleksą, jie tvirtina, kad pasiilgtas ir niekada
nepatirtas motiniškos meilės troškimas sukelia visą
gyvenimą besitęsiantį netinkamų santykių kartoji-
mąsi negalint pasiekti tikslo, nes tikrovė niekada
nepatenkina nesuvoktų pašąmoninių motyvų. Vis
nauji prisipažinti arba nepripažinti nusivylimai par-
tnerėmis ir savimi virsta užburtu ratu, kuriame šio

tipo vyrai sukasi it liūtai narve. Pasak psichoanalitikų, vienintelė jų viltis tampa terapija.

Tačiau nei cinikas Don Žuanas, nei romantikas Kazanova psichoanalitikų paslaugomis nesinaudojo. Literatūrinis personažas savo autorių valia nugar-mėjo į pragarus, neapkenčiamas ir prakeiktas visų jo suvedžiotų moterų. Istorinis herojus mirė 1798 m., sulaukęs tais laikais labai garbaus septyniasdešimt trejų metų amžiaus, fiziškai – vienišas, bet niekada nepamirštas gausybės jį mylėjusių širdžių. Tad iš tiesų – kas sieja Don Žuaną ir Kazanovą?! Pastarojo biografai turi parengę vieną vienintelį pozityvų atsakymą. 1787 m., lankydamasis Prahoje, Kazanova susitiko su Mozartu, kuris tuo metu kaip tik kūrė partitūrą savo nemirtingajai operai „Don Žuanas, arba Nubaustas ištvirkėlis“. Visoje Europoje savo meilės nuotykiams pagarsėjęs šešiasdešimtmetis Kazanova tapo savotišku kompozitoriaus konsultantu. Vienoje arijoje Don Žuano ir Kazanovos meilės filosofija stebuklingai sutampa: „Kas turi vieną damą – tas ištikimas, bet žiaurus kitoms. Mano širdis tokia kaitri, kad jos šilumos pakanka visoms!“ Kažkodėl abejoju, kad atsirastų moteris, kurią toks lozungas paguostų...

Plyta lietuviškajam elitui

Kad ir kur keliautum, nuolat prisimeni Tėvynę. Kartais mintyse iškyla ne jos miškai, ežerai, miestai, pilys ir bažnyčios, o patys netikėčiausi dalykai, pavyzdžiui, lietuviškasis elitas. Turbūt kiekvienas pripažins, kad tai yra specifinis, netgi unikalus, reiškinys, kitataučiui sunkiai suprantamas, kaip ir lietuviškasis mentalitetas, lietuviškasis pavydas ar lietuviškieji patiekalai, kuriuos suvirškina anaiptol ne kiekvienas kosmopolitiškas skrandis.

Visi, net ir patys elito atstovai, tikriausiai patvirtins, kad lietuviškoji visuomenės grietinėlė smarkiai skiriasi nuo angliškiosios, prancūziškiosios ar itališkiosios. Geriau įsižiūrėjus paaiškėja, kad Lietuvoje yra net ne vienas, o kokie trys elitai. Jei turėsime omenyje svetimšalius, pavyzdžiui, ambasadorius ir kitus garbius užsieniečius su jų tragiškai žlungančiais Vienos pokyliais ir labdaros akcijomis, tų elitų bus net keturi.

Taigi visuomenės piramidės viršūnėje yra politikų elitas ir verslininkai, naujieji lietuviai. Kita elito grupė – dvasios ir sielos galiūnai, kurie, užuot mėgavęsi išskirtiniu tautos dėmesiu ir pagarba, Lietuvoje

yra atsidūrę skurdžiame, tamsiame, liūdesio per-
smelktame užribyje. Tragiškiausia, kad jiems stinga
ne tik dėmesio ar pagarbos, bet ir pinigų. Dviejų
pirmųjų elitų atstovai dažniausiai sutaria tarpusa-
vyje, o trečiasis – išmintingieji ir dvasingieji – nie-
kina pirmuosius. Nors panieka, pavydas ir pagieža
nėra nei išminties, nei dvasinės stiprybės atributai,
ką darysi – elitas juk lietuviškas.

Ką tik iškepti politikai, švelniai tariant, nerodo
didelės meilės dvasios aristokratams. Tačiau save
gerbiantiems verslininkams menininkai, filosofai
bei mokslininkai yra įdomūs kaip retos ir nykstan-
čios rūšies gyvūnai. Norėčiau tikėti, kad ši tenden-
cija Lietuvoje tik stiprės – juk pasaulio turtingieji,
supirkę egzotiškas rojaus salas, skurde mirusių
praeities genijų tapytus paveikslus ar akmenines
kariuomenes, prieš kokius 4000 metų saugojusias
kinų imperatorių kapavietes, vis dažniau mėgsta
įsigyti naujų žaislų – kūrybos ir dvasingumo erdvės
atstovų. Be abejo, jei šie parsiduoda.

O ar lietuviškojo dvasinio elito atstovai norėtų
būti perkami? Sprendžiant iš diskusijų apie niekam
tikusį dabartinį Labdaros įstatymą ir rėmėjų paieš-
kos kryžiaus kelius, kuriuos yra nuėjęs kiekvienas
bent kiek rimtesnio kūrybinio projekto autorius,

atrodo, kad taip. Mums reikia jūsų pinigų, naujieji lietuviai (tik šiukštu nereikia jūsų pačių)!!!

Bet kurio intelektualų pokalbio metu kaip privalomas priedainis būtinai nuskamba didele panieka ir pasišlykštėjimu atmiešti keiksnojimai „Stiliui“ ir šio žurnalo herojams – politikų ir verslininkų elitui. Prisipažįstu, ir aš dažnai užtraukiu tą giesmę. Bet, ją giedant, kyla visokių klausimų.

Ar turtingos sielos žmogui dera nekęsti visų materialiai pralobusiųjų, nors piniguočius, kūrybingo skurdžiaus manymu, privalo garbinti kiekvieną dvasingąjį? Ar finansinis badas ir tuščios kišenės yra neišvengiami kūrybingųjų palydovai? Galima vardyti ilgus sąrašus menininkų, kūrusių varge ir skurde, tačiau ne mažiau yra talentingų, ne tik genialių, bet dar ir turtingų. Pasitaiko artistiškų personų, sąmoningai pasirenkančių nepriteklių, taip maištaujančių prieš sočią pinigais aptekusią ir bedvasę buržuaziją. Bet kiek Lietuvoje iš tikrųjų yra tokių maištininkų?

Daugelis kuriančių, galo su galu nesuduriančių ir naujuosius lietuvius keiksnojančių asmenų vaišinami pietautų „Stikliuose“, neatsisakytų dovanojamų „Nijolės“ kailinių ir už svetimus pinigus vyktų atostogauti į Šri Lanką. Tokių gundymų akivaizdoje kaipmat išgaruotų taurioji, krikščioniškoji skurdo

dvasia. Beje, ar tvirto katalikiškojo tikėjimo pagrindas yra skurdas? Juk Vatikanas, kurio plotas tik 0,44 kvadratinio kilometro, yra viena turtingiausių valstybių pasaulyje.

Ar Dievui patinka skurdas? Sprendžiant iš prabangos, kurioje jis garbinamas skirtingiausių pasaulio religijų, atrodo, kad ne. Tačiau dvasingiesiems lietuviams maloniau tikėti, kad iš aukštybių gražiai atrodo tik sielos turtai, o auksas ir visokios jo išraiškos – pinigai, pilys, automobiliai – susilieja su mėšlu ir dulkėmis.

Pirmą kartą nuvykusi į Rytus buvau didžiai pasipiktinusi, kad garsiausi dvasiniai mokytojai, giliausi mokymai, magijos bei mistikos paslaptys lengvai pasiekiami turtingiesiems, bet skurdžiams – užrakinti devyniais užraktais. Iš įniršio graužiau nagus matydama, kaip koks nors Holivudo pašlemėkas Richardas Gere'as ar turtinga, bet bevardė Šveicarijos ponija vaikšto susikibę su Dalai Lama už rankų, o aš, dėl dvasinių aukštumų pasiryžusi paaukoti gyvybę, lieku nieko nepešusi.

Tuomet man buvo paaiškintos budistinės filosofijos subtilybės – turtingi žmonės turi gerą karma, todėl jie nusipelno pagarbos. Jei jie ne tik turtingi, bet dar ir fiziškai gražūs, karma – o siaube! – ypač

gera. Žinoma, netinkamai naudojantis savo grožiu ir pinigais, karma galima susigadinti, bet apverktini rezultatai pasireišk tik kitame gyvenime. Šalyse, kur tikima reinkarnacija, skurdžiai nekoneveikia turčių, mat neabejoja, kad savo praeities darbais patys ir susikūrė dabartinį nevykusį išsikūnijimą.

Beje, pasak budistinės filosofijos, viena neigiamiausių nuolat karma gadinančių emocijų yra pavydas, o bene pozityviausia charakterio savybė – gebėjimas džiaugtis kitų sėkme. Niurzgėjimas, nihilizmas, negatyvus mąstymas, nūnai toks būdingas kultūriniam Lietuvos elitui, yra ne mažiau žalingas ir labai trukdo dvasiškai tobulėti. Tačiau kodėl būtent šie jausmai sukyla menininkų ir intelektualų širdyse, ypač kai kalbama apie politinį, juo labiau verslininkų, elitą?

Žiūrint iš mūsų kultūrinės barikadų pusės, politikai atrodo tarsi vienadieniai drugeliai, kurie, palakioję su smokingais ir vakarinėmis sukniomis vos vieną ar pusę kadencijos, sudega savo pačių nežabotų troškimų ugnyje. Dažniausiai šiuos žmones net sunku pavadinti politikais tikraja šio žodžio prasme, nes į Seimo belangę bei kitokius Valdžios namus jie pateko ne iš politinių ar elito sluoksnių.

Priešingai nei daugelis mano kolegų, nemanau, kad pinigų, net ir labai didelių, turėjimas yra yda. Tačiau vien pinigai ir geri, dailūs, prašmatnūs daiktai žmogaus anaip tol nepadaro elito atstovu. Man elitas asocijuojasi su rafinuotu skoniu ir aristokratiškumu. Aristokratiškumas nebūtinai reiškia mėlyną kraują ir garsios giminės pavardę. Tai greičiau savotiška turto, grožio ir prabangos filosofija, pagrįsta ne tik aistra turėti, bet ir menu būti, pajusti tikrąją gyvenimo pilnatvę. Tai gebėjimas dalytis su kitais ir sąmoningas suvokimas, kokią reikšmę kiekvienai valstybei turi jos kultūra. Arnoldas Toynbee'is tvirtino, kad tautos išlikimą lemia ne politika ar ekonomika ir šių sričių specialistai, bet kultūra ir kūrybingi žmonės. Šie beveik visur sudaro mažumą, tačiau, kai jos nebelieka, valstybė žlunga.

Visi šio pasaulio reiškiniai vyksta laike. Sveikam ir normaliam šalies elitui susiformuoti taip pat reikia laiko. Tik svarbu įsisąmoninti, kad elitas nėra ponai ir ponios, kurie vakarėliuose maukia šampaną, šlamščia laiššas ir spokso zombių veidais į paparacių objektyvus. Tai žmonės, kurie (nors skamba pomastiškai) privalo jaustis atsakingi už savo šalies ir tautos likimą.

NSO bliuzas

Lietuvoje veikia Anoniminių alkoholikų klubai, Smurtą patyrusių moterų bendrijos, Gyvenimo skriaudžiamų ar skriaudikų vyrų draugijos. Pats laikas kurti ir NSO pagrobtųjų paramos grupes. Tokios jau steigiamos JAV ir Vakarų Europoje, mat į žalias ufonautų letenas pakliuvusių žmonių gretos nuolat grėsmingai auga. Vienos apklausos duomenimis, net 2 % amerikiečių yra patyrę prievartinę transgalaktinę kelionę su visais jos liūdnais ir skausmingais padariniais. Ko gero, Lietuvoje pagrobtųjų skaičius būtų dar išpūdingesnis. Taip nusprendžiau apklausti savo draugus, pažįstamus ir kaimynus. O kur dar likusieji trys milijonai?!

Turiu bičiulį, virš kurio atokios sodybos Labanoro girioje ateiviai yra įsirengę vasaros kosmodromą ir kiekvieną naktį danguje išdarinėja paslaptinius triukus. Kokius – taip ir nesužinojau, mat jam telepatiškai buvo uždrausta pasakoti apie tai, ką regėjo. Mano draugę jau kokį dešimt metų lanko ištikimas ufonautas. Jis nieko bloga nedaro, tik kaip įbestas stypso prie jos lovos ir skleidžia malonius fluidus. Trečioji pažįstama, pabudusi rytą, ant pilvo aptiko

keistą lyg išstatuiruotą, lyg išdegintą ženklą: du apskritime sukomponuotus pusbėnulių ir žaibą tarp jų. Darbas juvelyriškai atliktas ir akivaizdžiai nežemiškos kilmės. Tai jos vyrui sukėlė klaikų pavydo priepuolį, tarsi iš vedybinio guolio į ateivio glėbį ji būtų pasprukusi savo valia. Pavydėjau ir aš, nes tokio akivaizdaus ufonautų dėmesio, deja, nenusipelniau. Pusę birželio su palaimingu virpuliu stebėjusi rašalinio dangaus gėlmėje keistais zigzagais judančius du balkšvus rutulius su ilgomis spinduliuėmis uodegomis, pagaliau patikėjusi savo ufonautinę paslaptį artimam žmogui, sužinojau, kad tai tik lazerių šou, kiekvieną vakarą iki pusiaunakčio vykstantis virš „HyperMaxima“. Užtat vienam mano darbdaviui, kurį nuolat kamavo sinusitas, neseniai iš nosies iškrito implantas – metalo gabalėlis su antenomis, panašus į pusę skruzdės su ragučiais. (Kažkoks internete pasiskelbęs vokietis analogišką daiktą aptiko savo penyje.) Lietuvaitis pasielgė labai neatsakingai ir radinį skubiai išmetė. Jei iš mano nosies staiga išriedėtų nežemiškos civilizacijos siųtuvas, aš apie tai praneščiau visai respublikai! Panašiai ir pasielgė vienas doras Marijos žemės kunigas.

Šis gūdaus užkampio klebonas net tapo Lietuvos kabelinių TV žvaigžde. Juk ne kasdien rasi herojų, į

kurio daržą nusileido skraidančioji lėkštė su virvinėmis kopėčiomis. Jomis, maskatuojančiomis ir tabaluojančiomis, kaip tvirtino žvaigždžių išrinktasis, buvę labai nepatogu lipti į žerintį erdvėlaivį. Skeptikams, taip pat man, ši detalė pasirodė komiška, nes, žmogiškai, arba žemiškai, maštant, iš kitų galaktikų atskriejęs objektas turėtų apsirūpinti modernesniu trapu. Tačiau kai šią istoriją perpasakojau amerikiečiams bičiuliams, jie paaiškino, kad tolimosiose galaktikose galioja kitokia nei mūsų logika. Ir kaip pavyzdį pateikė JAV plačiai nuskambėjusį atvejį, kai į piliečio Johno Simpsono daržą Viskonsine nusileido kosminis laivas, o iš jo išlipęs žalias ateivis pavaišino kraštietį karštais blyneliais. Dėl šito įvykio kilo baisus sujudimas, tučtuojau įsikišo karinių oro pajėgų žvalgyba, o blynai buvo iš teisėtojo savininko atimti, jam jų kaip reikiant nė neparagavus. Dangiškąjį patiekalą ištyrus paaiškėjo tik tiek, kad šis iškeptas iš aukščiausiosios rūšies miltų. Pats Simpsonas buvo ištirtas dar nuodugniau nei blynai, bet melo detektorius parodė, kad žmogelis sako tiesą, o ir psichiatrų komisija neturėjo ko jam prikišti.

Deja, ateiviai ne visuomet tokie malonūs. Užuoat vaišinę blynais ar kokiais kitais gardėsiais, jie grobia žmones ir kankina, nors patys turbūt tai vadina

„moksliniais tyrimais“. Dažniausiai jie elgiasi kaip kokie iškrypėliai, mat kraštiečius išrengia ir įkyriai grabinėja jų genitalijas. Užuoť pademonstravę kosminę Kamasutrą, humanoidai labiau linę į sadomazochistinius santykius. Bent jau taip pasakoja nukentėjusieji, o psichiatrai iš to daro išvadą, kad į niekuo dėtus ateivius žmonės perkelia skausmingus į pasąmonės gelmes nustumtus vaikystės išgyvenimus, kai juos tvirkino suaugę artimieji. Psichiatrai, žinoma, visada ir visur įžvelgia vieną ir tą patį. Freudą sekėjai tvirtina, kad NSO būna dviejų rūšių: cigaro ar falo formos, atrodantys tarsi išgaubta lėkštė su gaurėliu centre (tai turėtų priminti krūtį), ir diskas su plyšeliu per vidurį, kaip kad senovės Indijoje buvo vaizduojamas moteriškojo prado simbolis *joni*. Kokią diagnozę galima prikergti asmeniui, kuris danguje regi seksšopo atributiką, turbūt nereikia aiškinti.

Blogiausia yra tai, kad humanoidai ne tik ištvirkauja su nekaltais Žemės gyventojais, bet, o siaube, kai kurias moteris dar ir apvaisina. Kodėl iki šiol gatvėse nematyti tokios originalios jungties palikuonių? Ogi todėl, kad tam tikru metu ufonautai pagrobia pradėtąjį vaisių! Tiesa, nė vienas pasaulio ginekologas dar neužregistravo, kad nėštumas būtų nutrūkęs dėl tokios kosminės priežasties. Tačiau

tie, kas į kitas galaktikas skraido nuolat, gali prisiekti matę ten maklinėjančius liūdnus vaikus žmonių veidais ir ufonautų veizolais. Taigi aiškėja šiurpus faktas, kad mes esame naudojami kaip veisliniai padarai, o apie tai nė nenutuokia žiniasklaida, teisininkai, valdžia, ir niekas ničniekas nesiima gynybinių priemonių. Tiesa, kai kurie mokslininkai burba, kad nežemiškos būtybės, fantastiškai išstobulinusios inžineriją ir fiziką, negali būti visai bejėgės biologijos srityje. Nejaugi jos iki šiol vis dar nieko nežino apie klonavimą? Na, o jei jau ufonautams patinka seksas su Žemės gyventojomis, tai kodėl savo partnerėms jie negalėtų suteikti bent truputį kosminio malonumo?

Deja, statistika byloja, kad bendravimas su ateiviais itin retai būna smagus. Kaip minėjau, turiu bičiulę, kuri savąjį ufonautą labai vertina ir vadina jį puikiausiu draugu. Bet kiekviena išimtis tik patvirtina taisyklę. Liudytojai tvirtina, kad, pamačius humanoidą, apima jausmas, lyg ši būtybė jau yra kažkada matyta, gal net gerai pažįstama. Tai potyris, kuris užlieja užsimezgas meilei iš pirmo žvilgsnio, tik tarpgalaktinei aistrai toliau vešėti ir tarpti trukdo Žemės gyventojų baimė. Jei ne išgąstis, bent jau Lietuvoje, kur katastrofiškai stinga vyriškosios

giminės atstovų, ufonautų dėka galbūt padaugėtų laimingų moterų.

Maloniuosius ateivius kai kurie mokslininkai sieja su kitokiais, žmonijos istorijoje gana įprastais, regėjimais. Yra manančiųjų, kad NSO ir MMA (Mergelės Marijos Apsireiškimas) yra vienas ir tas pats. Abiem atvejais akinamo, balto ar žydro švytėjimo apgaubta būtybė nusileidžia iš dangaus ir praneša kokią nors svarbią žinią. Nūnai beveik visai išnyko fėjos, kaukai, goblinai, elfai, nors anksčiau jų knibždėjo visose pakampėse. Belieka manyti, kad jie paprasčiausiai mutavo ir tapo ufonautais.

Yra ateivių rūšis, vadinama ekologiškąja. Taip, tai tie, kurie leidžiasi į daržus su virvinėmis kopėčiomis ir karštais blyneliais. Kažkodėl jų pasirodymą lydi dar ir baltieji triušiai. Faktai liudija, kad šios rūšies erdvėlaiviai kaip magnetas traukia visliuosius ilgaušius. Ekologiškieji ateiviai perspėja dėl žmonijai ir Žemės planetai gresiančių nelaimių, o skeptikai murma, kad šie geradariai pasako tik tiek, ką ir taip visi žinome. Taigi ateivių intelektas yra lygiai toks, kaip ir su jais bendraujančių kraštiečių. O pastarieji visuomenei dažniausiai atrodo labai nepatikimi. Tad kodėl ateiviams bent vieną vakarą neperėmus visų

TV tinklų ir nepaskelbus fatališkai svarbių savo pranešimų?

Tačiau atrodo, kad ateiviams svarbesnė ištikimybė vienam konkrečiam žmogui ar vienai šeimai. Kai kurie piliečiai pirmą kartą pagrobiami jau anks-tyvoje vaikystėje, o paskui visą likusį gyvenimą regu-liariai skraidinami į kitą planetą. Vėliau tas pats liki-mas ištinka ir humanoidų pasirinktos aukos atžalas. Žmonės dažniausiai grobiami iš miegamųjų, nuoša-liai stovinčių ar atkampiais miško keliukais važiuo-jančių automobilių. Juos staiga įtraukia šviesos srau-tas, kartais – metalinė kapsulė ir, suparalyžiuotus iš siaubo, nugabena į kosminį laivą. Tokie dalykai kažkodėl niekada nenutinka pilname stadione, sau-sakimšame troleibuse ar darbavietėje, kur viename kabinete sėdi dar dešimt kolegų. Jei šalia pagrob-tojo kas nors yra, jis įminga kaip užmuštas, ničnieko neprisimena ir visai netinka būti sukrečiančio įvy-kio liudytoju.

Išklausęs šio mano pasakojimo, vienas psichiatras pareiškė, kad pasaulis būtų sveikesnis, jei ufonautai pasiliktų sau visus tuos žmones, kuriuos pagrobė. Čia derėtų prisiminti patarlę: *Juokiasi puodas, kad katilas juodas*. Ufologai tvirtina, kad šiurpūs prisi-minimai apie pagrobimą neretai ištrinami ir iš aukos

atminties, smegenyse paliekant tik baltąją, o gal juo-
dąją dėmę. Kartą savo pašto dėžutėje radau keistą
laišką. Didelės raudonos kreipinio raidės skelbė: AR
JUS BUVO PAGROBĘ ATEIVIAI? Toliau pateikti pen-
kiasdešimt du klausimai. Kai į juos atsakiau, supra-
tau, kad ir aš TEN buvau. Manote, kad jus klastin-
gieji pagrobėjai aplenkė? Štai sutrumpintas testas
NSO aukoms:

Ar vaikystėje į jus kas nors svetimas žvilgčiojo iš
po lovos, spintos, ar dirščiojo pro langą? Ar bijote
gydytojų, ypač dantistų, ginekologų ir urologų? Ar
jums varo šturpą operacinių stalai, metalinių ins-
trumentų žvangėjimas, švirkštai, adatos? Ar kartais
pabundate vidurnaktį labai išsigandę? Ar stengia-
tės miegoti prie sienos ir nepakenčiate lovų, sto-
vinčių kambario viduryje? Ar kartais pasijuntate
taip, lyg kažkas jus stebėtų? Ar būna, lyg privalė-
tumėte kažką nepaprastai svarbaus prisiminti, bet
nežinote ką? Ar esate kamuojami fobijų, ar klaiks-
tate nuo gyvačių, vorų, didelių vabzdžių, ar vengiate
aukščio, liftų, uždarų patalpų, ar nemėgstate būti
vieni? Ar turite gerą intuiciją? Ar jaučiatės privalą
Žemėje atlikti savo Misiją? Ar jus jaudina globalios
problemos – ekologija, ozono skylės, kailinių žvėre-
lių teisės, Amazonės miškų likimas? Ar kenčiate dėl

nepakankamos savigarbos ir menkos savivertės? Jei esate moteris, ar yra vyrų, su kuriais niekada nenorėtumėt turėti jokių seksualinių ryšių, ir atvirksičiai? Ar jums ant rankos kartais sustoja laikrodys? Gal verčiate „pakibti“ kompiuterius, gal, vos jums pasirodžius, ima mirgėti TV ekranas, gal varote iš proto skrudintuvus, kavamales, dulkių siurblius, „nusodinate“ mobiliuosius telefonus ir kitą elektroninę techniką? Ar jus dažnai kamuoja sloga, ar kalbate su „prancūzišku“ akcentu? Ar sapnuojate akis, kurios panašios į pelėdų ar elnių?

Na ir kaip? Daug kas atitiko? BINGO! Taigi jumis, broliai ir seserys, tolimoje galaktikoje taip pat naudojosi kaip laboratoriniais triušiais. Gerai save apieškokit, gal rasit implantą. Specialistai teigia, kad siųstuvai, transliuojantis kosminės svarbos pranešimus į kitas planetas, gali atrodyti ir kaip žemiškos kilmės daiktas – rakštis, kaktuso spyglys ar spuogas. Jau radote?

III. KELIONĖS Į SAVE

Visos jūsų mintys

Kalbėdami apie mintis, sakome, kad jos mums *kyla, ateina* arba net *šauna* į galvą. Tad gal pirma pradė jų talpykla yra anaipol ne sandari kaukolės dėžutė ir ne pilki, daugiau ar mažiau susiraukšliję smegenų patalai? Kur toji gelmė, iš kurios nuolat *kyla* minčių burbuliukai? Tibetiečiai pasakytų, kad tai – širdis, ne fizinė, o metafizinė, glūdinti ties saulės rezginiu, ta švenčiausia beasmenė vieta, kur aštuonialapiame lotose snūduriuoja amžinoji Budos prigimtis, Visatos atspindys žmogiškajame mikrokosmose. Štai čion iš vieno įsikūnijimo į kitą atiteka raibuliuojantis sąmonės srautas, kuris sukuria ne tik patį individą, bet ir visą jį supantį pasaulį. Taigi, žvelgiant iš įprastų vakarietiškujų pozicijų, gali pasirodyti, kad atoveiksmis gimdo veiksmą, padarinyš turi priežastį, nes juk esame įpratę manyti, kad būtent aplinka mums sukelia jausmus ir mintis, o ne atvirkščiai – savo nusistatymais ir požiūriais kuriame tai, kas yra ne tik mumyse, bet ir išorėje.

Budistinė meditacija ypač akivaizdžiai demonstruoja, kaip mintys *ateina*, stabteli, jeigu jas sulaukai, pasilieka sąmonėje, jei saviniesi, arba išeina beveik nepastebėtos ir nepalikdamos pėdsako. Tas procesas paguodžia, nes akivaizdžiai regi, kad mintys atkeliauja iš niekur ir iškeliauja į niekur, kaip pats žmogus – iš nebūties į nebūtį. Kodėl turėtume bijoti mirties ir niekio, juk anapus jau praleidome kur kas daugiau laiko, negu esame šiapus, čia ir dabar. Skaičiuojant įkvėpimus ir iškvėpimus žvilgsnį įbedus į sieną, vidaus akimis galima stebėti mintis tarsį kokią procesiją, parodą ar mitinguojančiųjų eiseną. Šį nepertraukiamą vyksmą įmanoma sulėtinti, sustabdyti, priversti mintis paspartinti žingsnį, sekti, kad jos nesigrūstų, nesistumdytų, nekeltų spūsties ir sumaišties, o išsišokėlių, anarchisčių, perdėm pavojingųjų neprileisti arčiau stebėtojo tribūnos, kai kurias pavaryti atgal, netgi – *paf* – vienu arba – *paf paf* – keliais šūviais sunaikinti. Tiesa, tai ne visuomet pasiseka. Nušautos įkyriosios mintys dažniausiai prisikelia. Ir *šauna* į mus pačius. Tuomet, kaip ir per kiekvieną atentatą, gali būti aukų! Beje, kas šiame parade yra tvarkdarys? Į šį klausimą neatsakysiu.

Tie, kas tiesiogiai dirba su mintimis – menininkai, mokslininkai, turbūt net mistikai, – žino, kad kartais tuo pat metu erdvėje aplink mus ima sklandyti vienos ir tos pačios reikšmingos idėjos. Tuomet svarbiausia, kas pagaus jas pirmas, nes bent sekundę uždelsusieji bus apkaltinti plagiatu. Atskirti didžią mintį nuo eilinės taip pat nesudėtinga, kaip per medžioklę sužinoti, ką sumedžiojai – nudobei šerną ar pykštelėjai į voverę. Pačiupus rimtą grobį dera jį kuo greičiau tempti į savąjį realybės tunelį taip, kad išorėje nė pėdsako neliktų, devyniais užraktais užrakinti ir dar užkalbėti koku magišku burtažodžiu, nes dar ims ir išlėks kaip koks džinas iš butelio, o tada – klius kitiems. Tiesa, būna liūdna, kai puiki mintis atitenka ne tam, kam derėjo, tad belieka stebėti, kaip ją negrabiai doroja apsukrus nevykėlis, nors visi žino, kad kitam, pavardžių neminėsime, tai sektųsi kur kas geriau. Viskas privalo vykti tinkamoje vietoje ir deramu laiku. Kai idėja nepataiko į šią lemtinę kryžkelę, ji nesulaukia teigiamo atsako, net jei kas nors ją pagauna ir ima skleisti. Ji arba lieka kitų neišgirsta, arba, dar blogiau, būna pasmerkta, paniekinta, persekiojama, netgi baudžiama kartu su laikinu jos savininku. Šis gali rimtai nukentėti, nors pati mintis sugrįžta į pirmąją poziciją, esančią

ne viršuje, ne apačioje, ne kairėje, ne dešinėje, o maždaug pačiame būties-nebūties centre, ir laukia kito, palankesnio, momento.

Ar bereikia pridurti, kad mūsų mintys mums nepriklauso?! Bet tokia jau žmogaus prigimtis, kad jam viską norisi savintis. Vakarų intelektualai vienas kitą vertina pagal tai, kiek minčių prigrūsta individo galvoje. Rytiečiai išmintingu žmogumi laiko tą, kuris geba sklęsti tuščiais tarpais, kai jokių minčių nėra. Toje tuštumoje ir slypi svarbiausi jau jokiais žodžiais nebeišreiškiami pranešimai. Jei bent akimirką teko šią būseną patirti, tuomet jau žinai, kas yra laisvė. Ne veltui paskutinė Europos mistikė Simone Weil teigė, kad eruditas, besipuikuojantis gausiomis savo žiniomis, yra nelyginant kalinys, besididžiuojas, kad sėdi didesnėje nei kaimyno kameroje. Nors gal kalėjimu virsta tik pernelyg žmogiškos mintys. O dieviškos? Jų sulaukiantieji šių išvalgų niekada neprisiima asmeniškai, o save joms aukoja, kartais jose net be pėdsako dingsta. XI a. vizionierė Hildegarda iš Bingen, paklausta, koku būdu sukūrė grandiozinius traktatus apie dangaus ir žemės sąrangą, aiškino: „Kartą Dangaus Karalius, sėdintis savo soste tarp galingų ir puošnių kolonų, pamatė ant žemės plunksnelę. Jis panoro, kad šis pūkas skristų, tad pūste-

lėjo. Tokia aš ir esu – plunksnelė, nešama Dievo alsavimo“. Neretai minčių antplūdį mes vadiname *įkvėpimu*. Taigi įkvėpiame tai, kas jau sklando ore, bet ne cheminiame, o mistiniame darinyje – Eteryje, Akašoje, Dievo kvėpavime. Taip bent jau manyta senovėje. Tačiau laikai pasikeitė, ir dabar dieviškas funkcijas vykdo dienraštis, nuolat skelbiantis primygtinį lozungą: *Visos Jūsų Mintys*.

Nors ir labai savininkiškai nusiteikę, pirmine minties atsiradimo vieta vis dėlto nelaikome savo sąmonės, nebent sakytume, kad mintis *išlėkė* iš galvos, bet nuolankiai sutinkame, kad ji jau buvo *įlėkusi* vidun tarsi drugys ar paukštis pro atvirą langą. Deja, pačios geriausios idėjos kaip tik dažniausiai įlekia itin ne laiku – troleibuso spūstyje, prekybos centre, tysant ant chirurgo kušetės, rangantis stomatologo kėdsle, prisigėrus, beužmiegant, trumpam pabudus vidurnaktį, mylintis ar ką nors laidojant. Kad ir kaip stengtumeis paskui jas atkurti, auksinės mintys turi vieną bendrą savybę – dingsta be pėdsako. Gerai, jei spėsi užsirašyti, bet pastabos ant bilietų, kasos čekių ir cigarečių pakelių dažniausiai būna neišskaitomos, o ką jau kalbėti apie keverzones ant kartoninių alaus bokalų padėklų, raudonuoju vynu aplaistytų servetėlių ar suglamžytų A4 lapų, pagi-

ringų kaip ir jų savininkas. Net ir iššifravus šį virvelinį raštą, rezultatas dažniausiai nuvilia, nes mintys, kurios svaigulyje atrodė beveik neįkainojamos, bliviai galvai regisi nieko vertos, sakytum, kažkas būtų išvogęs karščiuojančią jų esmę. Dar nykiaus klausytis savojo balso diktofono juostelėje, nes žodžiai yra, o minčių – ne. Tai šiek tiek primena fotografijas, kurios niekada iki galo neperteikia veido, vaizdo ar daikto, kuriuos bandyta pagauti.

Visai priešingai elgiasi mintys, kurias būtinai reikia *išvyti* laukan. Jos prilimpa prie flanelinio sąmonės paviršiaus lyg varnalėšų spurgai, įstringa proteit kabliukai su masalu žuvies žiaunoje, tarsi baobabai įleidžia giliausias šaknis pilkajame smegenų molyje. Išsviestos lauk, kaipmat sugrižta tarytum bumerangas ir lekia užburtu ratu, įsukdamos nuovargį, neviltį, nemigą. Lyg koks čigonų taboras iš galvos jos *išsikrausto* ne tuomet, kai liepiama, o kai pačios įsigeidžia. Ir gerai, jei *išsikrausto* jos, o ne tas, kuris protą laikė savosios esybės buveine.

Būna, kad mintys iš vienos galvos staiga persikelia į kitą. Tokias perturbacijas laikome savo nuopelnu ir didžiuojamės, kad bendraujame telepatiškai. Kai kurios idėjos gali labai toli nukeliauti – tarsi pašto balandžiai. Tačiau dažniausiai sąvokos

ir sakiniai didelio atstumo neįveikia, tik nelyginant blusos peršoka nuo šuns ant katino kailio. Jeigu jau užsiminiau apie gyvūnus, dera pridurti, kad, mokslininkų įsitikinimu, beveik visi jie yra telepatai. Tiesa, užuot perdavinėję žodžių junginius, jie mėto ir gaudo „energijos kamuolius“ – užkoduotus vaizdinius bei emocijas. Skruzdė tokiu būdu geba pranešti savo kolegėms, esančioms už kelių dešimčių metrų, apie jai vienai nepakeliamą našą arba didžiulį skanėstą. Plėšrūnas auką persekioja ne tik pagal kvapą, bet ir pagal jos skleidžiamą išgąščio, baimės, panikos jausmą. Zuikis sprunka ne nuo lapės, o nuo jos smegenyse pulsuojančio įvaizdžio apie perkąstą gerklę, paleistas žarnas, šviežią mėsą ir šiltą kraują. Geras šuo jau prieš pusvalandį ima džiaugtis pareinančiu šeimininku, nes „užuožia“ šio sąmonėje besirandantį grįžimo namo vaizdinį. Norint ką nors svarbaus pasakyti katei, dera bendrauti ne žodžiais, o paveikslais, vaizduotėje piešiant žuvį, paukštį ar medį. Gyvūnai žmonių mintis puikiausiai supranta. Deja, žmonės mažesniųjų brolių negirdi. Kartais šunys ir katinai pranešimus apie savo liūdesį ar ligą infiltruoja į šeimininkų sapnus. Taip pat jie nujaučia, užuožia, mato žmogaus mirtį. Ne vienam yra tekę stebėti,

kaip išsigandęs gyvulys spokso į kažką, ko neregime mes, agonijos kamuojamo kojūgalyje ir, neištvėręs šiurpaus vaizdo, palieka gedulo jau smelkiamus namus.

Mes mintis apie mirtį vejame šalin. Daug maloniau mąstyti apie gimimą. Labai retai žmonės mintis patys *gimdo*. Bet, androginiškąjį pavidalą praradus dar Aukso amžiuje, nūnai norinčiam gimdyti viena-lyčiam individui reikia būti kažkieno apvaisintam (-ai). Nebent pripažintume, kad žmogaus protas yra dvilytis kaip tos dvigalvės dvigubas genitalijas droviai besidangstančios esybės senovinėse alchemikų knygoose. Tuomet prasmės netenka visi maskuliniškieji ar feministiniai samprotavimai apie vyriškojo ir moteriškojo mąstymo skirtumus. O gal pačios mintys, dar plevendamos ore, būna moteriškos ir vyriškos, taigi priešingos giminės idėjai užklydus į *conjunctio* pasiruošusias smegenis įvyksta apvaisinimas, paskui – kažko nauja gimimas? Tačiau, manding, mintys yra tokios pat įvairialypės kaip ir šis pasaulis: androginiškos, belytės nelyginant angelai, turinčios žmogaus, gyvulio, paukščio, drugelio, driežo, žuvies, voro ar augalo prigimtį, negyvos kaip daiktai, didžiulės lyg kalnynai ir smulkios it aguonos grūdėliai, minkštos, švelnios, gauruotos,

slidžios, šiurkščios, metalinės, medinės, popierinės, stiklinės, plunksninės, kampuotos, tuščiavidurės tarsai balionai ar muilo burbulai, baltos, geltonos, oranžinės, raudonos, rožinės, žydros, žalios, violetinės, juodos, pilkos, auksinės ir sidabrinės, žėrinčios sakytum visų rūšių brangakmeniai, sparnuotos, ratuotos, šliaužiančios, judrios tartum gyvsidabris, lėtesnės nei vėžliai, duriančios, režiančios, dilginančios, deginančios, gaivinančios, drėgnos, šlapios, sausos, kubinės, kūginės, besvorės, lengvos, sunkios, nepakeliamos, saldžios, sūrios, rūgščios, karčios, beskonės, melodingos, gražios, gundančios, atstumiančios, šlykščios, siaubingos, džiazuojančios, kakofoniškos, tylios, pakartojančios saulę, mėnulį, žvaigždes, žaibus, vėją, lietu ir debesis, demoniškos, velniškos, šventos... Šį sąrašą būtų galima plėsti tiek, kiek yra žodžių žodyne, kiek dariinių jie sukuria vienas iš kito padauginti, o ir dar, ir dar, ir dar... Vienas išminčius pasakė, kad visos mintys jau sugalvotos kažkur ten, aukštybėse. Niekada nieko nauja po šia saule. Belieka tas sugalvotas mintis pasisavinti.

Mintys, kaip ir bėdos, niekada nevaikšto po vieną. Jos lyg rusiškos lėlės *matrioškos* tūno viena kitos pilve. Raidė ar skiemuo tarsai akmenėliai akimoju

išjudina minčių laviną. Net pati mažiausia minteliūkštė – kaip sniego gniūžtė per atodrėkį – susiritina į didžiulį tumulą. Tai – tik dar vienas bandymas paaiškinti, kaip atsirado šios knygos tekstai.

Budizmas ir krikščionybė

2001 metų birželio 24–27 dienomis Lietuvoje lankėsi Jo Šventenybė Dalai Lama XIV. Budistai teigia, kad visi įvykiai plėtojasi ir yra suvokiami trijuose lygmenyse: išoriniame, vidiniame ir slaptame. Taigi galima pasitenkinti tik paviršutiniškais išpūdžiais, protu apmąstyti tai, kas patirta, galų gale atverti sielą metafizinėms išvalgoms. Kuo mums tapo Dalai Lamos apsilankymas, priklausė vien nuo mūsų pačių. Atrodo, kad daugelis lietuvių jį suvokė tik kaip egzotišką nuotykį ar dar vieną greito vartojimo prekę dvasiniame prekybos centre. Nors buvo žmonių, kuriems svečio mintys ir išvalgos, kaip kadaise man pačiai, fatališkai pakeitė gyvenimą.

Ruošiantis sutikti Dalai Lamą, teko girdėti būgštavimų, kad budistų dvasinio vadovo vizitas gali pakenkti Lietuvos katalikiškumui. Dalai Lama visada pabrėžia, kad, keliaudamas po pasaulį, tikrai nesiekia misionierių tikslų. Nors budizmas Vakaruose tampa vis populiariesnis, Jo Šventenybė sako, kad nepritaria atsivertėliams ir ragina žmones išpažinti savo krašto ir savo tėvų religiją. Jis tvirtina: „Visada džiaugiuosi, jeigu kam nors budistinė praktika

duoda naudos. Tačiau kai susiduriu su žmonėmis, keičiančiais savo religiją, patariu jiems gerai pagalvoti. Žingsnis į kitą tikėjimą beveik visada būna sunkus ir gali sukelti vidinį konfliktą“.

Dalai Lama nuolat primena dialogo tarp skirtingų religijų svarbą: „Dialogas padeda ne tik geriau suvokti kitus, bet ir giliau pažinti save, savąjį tikėjimą. Dialogas naikina mūsų baimes, prietarus ir įtarinėjimus vienas kito atžvilgiu. Dialogas mus daro tiesiog geresnius ir laisvesnius“. Jo Šventenybė tvirtina, kad šiandien situacija pasaulyje kitokia nei senaisiais laikais, kai skirtingos religinės bendruomenės buvo kur kas uždaresnės ir labiau izoliuotos viena nuo kitos, o tai įkvėpė kultūrinio bei dvasinio monolitiškumo, „vienintelės tiesos“ įtvirtinimo ir kitatikių svetimumo ar priešiško jėms idėjas. Dabar daug kas iš esmės pasikeitė, ir žmonija nebegali toliau gyventi pagal senąjį modelį. Tampa akivaizdu, kad egzistuoja visiems bendra aukščiausioji Tiesa, paremta meile ir atjauta, o įvairios religijos tėra skirtingi keliai į ją. Dalai Lama pasisako prieš kokią nors vieną „viršreligiją“, dirbtinai sujungiančią visų kitų tikėjimų patirtį, ir sako, kad į religiją veikia žiūri kaip į mediciną. Skirtingos ligos gydomos skirtingais vaistais. O kadangi kiekvieno „dvasios

liga“ kitokia, reikia įvairių dvasinių vaistų. Žmonės turėtų pasinaudoti nūnai atsiradusia galimybe gilintis į tūkstantmetę pasaulio religijų išmintį, tačiau, Jo Šventenybės supratimu, tai geriausia daryti ne skaitant knygas, o bendraujant ir dalijantis asmeninėmis dvasinėmis patirtimis. Kuo tos patirtys gilesnės, tuo vaisingesnis bendravimas.

Dalai Lama visada mielai kalba apie savo susitikimus su krikščionimis. Pati pirmoji tokia pažintis buvo su Thomu Mertonu. Tai įvyko Indijoje 1968 metų lapkritį, likus vos dviem savaitėms iki tragiškos Mertono žūties. Savo autobiografinėje knygoje „Laisvas tremtinys“ Dalai Lama išsamiai aprašo trapistų vienuolio tvirtą sudėjimą, sunkius batus, baltą abitą, perrištą plačiu odiniu diržu, ir su pagarbia nuostaba priduria: „Dar išpūdingesnis už išvaizdą buvo vidinis to žmogaus gyvenimas, kurio jis neslėpė. Mačiau, kad tėvas Mertonas išties nusižeminęs ir labai dvasingas. Pirmą kartą savo dvasingumu mane taip nustebino asmuo, išpažįstantis krikščionybę. Vėliau teko pažinti ir daugiau žmonių, panašių į jį, bet tik po susitikimo su Mertonu supratau, ką iš tikrųjų reiškia žodis *krikščionis*“.

Per pirmąją savo kelionę į Europą 1973 m. Dalai Lama lankėsi Vatikane, kur susitiko su popiežiumi

Pauliumi VI. Susitikimas buvo trumpas, tačiau Tibeto dvasinis lyderis, kaip pats prisipažįsta, nepraleido progos išsakyti savo nuomonę apie bendražmogiškas vertybes, vienodas visų tikėjamų žmonėms. Su Jonu Pauliumi II Dalai Lama bendravo ne kartą, o savo pirmąjį susitikimą prisimena šitaip: „Popiežius sužavėjo mane praktišku protu, plačiomis pažiūromis ir atvirumu. Nekilo jokių abejonių, jog tai – didis dvasinis vadovas. Bet kas, gebėjęs kreiptis į savo pasikėsintoją „broli“, kaip padarė Jonas Paulius II, yra žmogus, pasiekęs dvasines aukštumas“. Vėliau Dalai Lama XIV ir Jonas Paulius II matėsi dar ne kartą. Budistų dvasiniam vadovui ypač įsiminė popiežiaus iniciatyva surengtas visų pasaulio religijų lyderių susitikimas bendrai maldai Asyžiuje 1986 m.

Su didele meile ir pagarba Dalai Lama atsiliepia apie Motiną Teresę, o kalbėdamas apie jos pasiaukojamą veiklą nevengia pakritikuoti budistų: „Mes, tibetiečiai, netgi tremtyje turėdami labai daug vienuolių (4–5 % pabėgėlių), ne visada pasiekiame tokias dvasios aukštumas. Mums vertėtų pasimokyti iš seserų ir brolių krikščionių, nes kartais atrodo, kad budizmo sekėjai linkę vien postringauti apie atjautą, o ne konkrečiai padėti“. Kaip vieną iš giliausių savo įspūdžių Dalai Lama prisimena susitikimą

su vienu benediktinu atsiskyrėliu, gyvenusiu Mon-serrat vienuolyne netoli Barselonos. Šis vienuolis daug metų leido kalnų oloje, maitindamasis vien duona su vandeniu ir medituodamas. Paklaustas, ką meditavo, vienuolis atsakė: „Meilę!“ Dalai Lama su atsiskyrėliu bendravo gerą pusdienį, nepaisydamas savo palydos raginimų skubėti į kitus darbotvarkėje numatytus svarbius tikslus. „Tai buvo nuostabu, – sakė Jo Šventenybė. – Meilė šiam žmogui buvo tapusi ne šiaip sau žodžiu ar religine sąvoka, o gyvybine jėga, kuri tiesiog švietė jam iš akių“.

Kalbėdamas apie būdus, galinčius suartinti skirtingas religijas, Dalai Lama nurodo tris: mokslines studijas, piligrimystę ir meditaciją. Beje, Jo Šventenybė prisipažino nustebeš, kai sužinojo, kad krikščionys meditacijos nesieja su kokia nors privaloma kūno poza ir kvėpavimo pratimais. Jau kuris laikas šioje itin subtilioje žmogaus veiklos srityje vyksta intensyvus bendradarbiavimas: tibetiečiai vienuoliai vyksta medituoti į krikščionių vienuolynus, o trapistai, benediktinai, pranciškonai ir kitų konfesijų nariai keliauja pasisemti budistinės patirties į Indiją ir Nepalą.

„Pasaulinė krikščioniškosios meditacijos bendrija“ irgi rengia tarpreliginius seminarus, kurių

dažnas svečias yra Dalai Lama. 1994 m. susitikimas vadinosi „Gera širdis“ ir buvo skirtas budistiniams Šventojo Rašto komentarams. Dalai Lama ne tik komentavo, bet ir skaitė ištraukas iš Mato, Morkaus, Luko ir Jono evangelijų. Klausytojai, kurių daugumą sudarė krikščionių dvasininkai ir vienuoliai, prisipažino, kad buvo sukresti iki širdies gelmių, sujaudinti iki ašarų, nes visiems taip gerai žinomi Evangelijos žodžiai suskambo visai naujai, perkeisti, atgaivinti ir išryškinti ypatingo Dalai Lamos balso, tibetiškos tarties ir budistinio jausmingumo. „Atrodė, kad viską girdime pirmą kartą, – sakė vienas seminaro dalyvis. – Kiekvieną šventą žodį gaubė neapsakomas švelnumas, grožis ir gili paslaptis, mums tai buvo tarsi netikėta ir nuostabi dovana, atnešta aukštesniųjų sferų pasiuntinio“. Klausytojai taip pat pažymėjo, kad į Vakarams įprastą religingo žmogaus laikyseną, kuriai lyg ir privalomas tam tikras askeetiškas rimtis ar net tragizmas, Dalai Lama įnešė naują dvasingumo dimensiją: lengvumą, atsipalaidavimą ir džiaugsmą, palydimą užkrečiamo juoko.

Budistinėje tradicijoje aktyviaja meditacijos forma yra laikomos piligriminės kelionės. Lankydamasis Lurde, Dalai Lama kalbėjo: „Vienas didžiausių mano troškimų yra aplankyti švenčiausias kiekvie-

nai religijai vietas kartu su tą tikėjimą išpažįstančių piligrimų būriu. Būdami šventose vietose, mes pasisemiame jėgų iš jų ypatingos atmosferos, mes galime drauge melstis, medituoti arba tiesiog pasilikti tyloje su savo pakiliomis mintimis. Esu įsitikinęs, kad tokios kelionės sustiprina ir pagilina mūsų tikėjimą kur kas labiau nei intelektualiosios žinios ar formalūs ritualai. Norėčiau, kad skirtingų religijų išpažinėjų bendros piligrimystės į švenčiausias ir stipriausias šios Žemės vietas taptų nauja žmonijos tradicija“.

Dalai Lama niekad nepabrėžia būtinybės priklausyti tam tikrai religinei konfesijai. Jo Šventenybės įsitikinimu, kiekvienas doras poelgis jau yra religinis veiksmas. Tačiau jo neatlieka žmonės, kurie bažnyčioje ar šventykloje susirinko ir meldžiasi be gerų paskatų. Tarp riksmų apie Dievo mirtį, skelbiantis naujiems pranašams ir mesijams, vieniems kreidos ratu brėžiant savo „gryno tikėjimo“ ribas, kitiems bandant jas peržengti su „geresnio ir greitesnio“ dvasingumo užkalbėjimais, Dalai Lama religingumo esmę apibrėžia itin lakoniškai: gera ir atvira širdis. Tačiau, nors ir keista, dažniausiai reikia milžiniškų pastangų, kad įgytume šias paprasčiausias savybes.

Anapus dogmų

Kiekvienos visuomenės narius, kaip ir visus penkis milijardus šios planetos gyventojų, galima suskirstyti į tikinčiuosius, ateistus ir indiferentus, arba laisvamanius. Tačiau, nepriklausomai nuo pažiūrų, kiekvienas trokšta dviejų svarbiausių dalykų: būti laimingas ir išvengti skausmo. Dalai Lama, paklaustas, kas daro žmogų iš tikrųjų laimingą, pirmiausia mini tikėjimą ir dvasingumą. Religijos įtaka žmogaus savijautai ir savivokai turbūt geriausiai atsiskleidžia sunkiomis aplinkybėmis, papuolus į bėdą, kančioje ir skausme. Neturintys jokio dvasinio pamato tuomet dažniausiai pasiduoda baimei, pykčiui ir nevilčiai, o tikintieji kur kas lengviau ir ramiau įveikia vargus, nes jaučia transcendentinę paramą. Dalai Lama taip pat tvirtina pastebėjęs, kad tie, kas gyvena skurdžiai, turi tvirtesnę tikėjimą ir atrodo laimingesni už turtinguosius, kurie yra arba užkietėję ateistai, arba įstrigę tarp tikėjimo ir netikėjimo, todėl kur kas sunkiau sprendžia vidines savo problemas. Knygoje „Anapus dogmos“, išsamiai analizuojančioje religijos vietą šiandienos pasaulyje, Jo Šventenybė rašo: „Jei kas

nors man įrodytų, kad be tvirto tikėjimo žmonės gali būti iš tiesų laimingi, suabejočiau religijos reikšmingumu, o gal net pritarčiau nuomonei, kad ji nebereikalinga. Tačiau esu įsitikinęs, kad dabar, kaip ir seniausiais laikais, žmonijai būtų sunku išgyventi be religijos“.

Ne paslaptis, kad daugelį tarptautinių konfliktų, ekstremistinių ir teroristinių išpuolių lyg ir sąlygoja skirtingos religinės pažiūros. Tai šen, tai ten nuolat vyksta vadinamieji „karai religijos vardu“. Dalai Lamos įsitikinimu, turėtų būti priešingai, būtent skirtingų religijų lyderiams derėtų ieškoti sutarimo ir būdų, kaip taikiai išspręsti problemas. Įvairių konfesijų tikintieji turėtų sudaryti savotiškas „jungtines pajėgas“, gebančias išnarplioti politikams neįveikiamus konfliktus. Kalbėdamas apie pasaulio taiką, Dalai Lama tvirtina: „Svarbiausia – vidinė taika ir nusiginklavimas. Kad ir kokios puikios būtų politikų iniciatyvos, kiekvienam žmogui pirmiausia derėtų susikurti taiką savo mąstyme ir jausmuose. Analizuodamas ekstremistinius ir fundamentaliuosius judėjimus, manau, kad į juos įsitraukia nebrandūs žmonės, kurie, užuot rūpinęsi asmeniniu dvasiniu tobulėjimu, bando kitiems primesti savą religiją, kaip formalumą. Fundamentalizmas yra negatyvių

emocijų koncentracija, o kiekvienos religinės tradicijos tikslas – dvasinė asmenybės branda. Argi galima prievarta įdiegti kitiems tai, ko pats nesugebėjai pasiekti?“ Tibetiečiai visada draugiškai sugyveno su kitų religijų atstovais, o Tibeto sostinėje Lhasoje ilgus šimtmečius klestėjo didžiulis musulmonų kvartalas ir puikiai gyvavo kelios krikščioniškosios misijos. Budistai visada vadovavosi karaliaus Ašokos, valdžiusio III a. pr. Kr., lozungu: „Negerbdamas kitų religijų, sugriausi savąjį tikėjimą iš vidaus“.

Religija dažnai susipina su politika. Dalai Lama įsitikinęs, kad ir politika, ir religija turi tą pačią pareigą – tarnauti žmonijai. Jis ragina įvairių religinių konfesijų hierarchus neignoruoti realios pasaulio politinės situacijos ir primena, kad neretai vien melstis nebepakanka. Moralinė tikinčiųjų pareiga – dalyvauti sprendžiant konkrečias problemas. Kalbėdamas apie politikus, Dalai Lama pažymi, kad šie visada privalėtų vadovautis tvirtomis moralinėmis ir dvasinėmis nuostatomis: „Politikui religija reikalinga labiau nei medituojančiam atsiskyrėliui. Jei netinkamą pastarojo elgesį lemia blogos paskatos, tai jis padaro žalą tik sau. Tačiau jei blogomis paskatomis vadovaujasi politikas, žala bus padaryta daugybei žmonių“.

Tibeto Dalai Lama yra ryški ir aktyvi figūra šiandienėje tarptautinės politikos arenoje. Tačiau, kad ir kokia įtempta ir sudėtinga būtų darbotvarkė, Jo Šventenybė skiria šešias valandas per parą maldoms, meditacijai ir dvasinėms studijoms. Jis sako, kad meldžiasi kiekviena patogia akimirka, o tam itin daug laiko turi keliaudamas, tačiau skuba pridurti: „Kalbant rimtai, aš nematau jokio skirtumo tarp religinės praktikos ir kasdienio gyvenimo. Tikroji dvasinė praktika trunka dvidešimt keturias valandas per parą“. Dalai Lama pažymi, kad jam bent kelis kartus per metus būtini visiško atsiskyrimo tarpsniai, kai galima nesiblaškant nepertraukiamai medituoti savaitę ar mėnesį. Tiesa, net ir tuomet, kaip pats prisipažįsta, Jo Šventenybė randa laiko BBC žinioms.

Keliaudamas po pasaulį Dalai Lama nuolat sulaukia klausimų apie žiniasklaidos reikšmę ir yra prašomas išdėstyti savo požiūrį į joje dominuojančias temas: žudymą ir atvirą seksą. Diskusija apie informacijos priemonėse akivaizdžiai imančias viršų negatyvias emocijas, nuolat įsiliepsnoja ir Lietuvoje. Jo Šventenybė teigia, kad kiekvieno piliečio santykis su spauda priklauso nuo kiekvieno iš mūsų vidinės nuostatos. Visas pasaulis turi galios daryti mums neigiamą, destruktivų poveikį, keliantį nusivylimą

ir neviltį. Dalai Lamos tvirtinimu, net labai negatyvius dalykus galima priimti su pozityvia nuostata. Tuomet spaudoje mirgantys pranešimai apie žudikus ir nusikaltėlius gali pagelbėti destruktivosios žmogiškos prigimties pusės pažinimui ar net užuojautos skatinimui. „Indijoje žudymo tema irgi labai dažna TV ekrane, bet seksas – draudžiamas, – sako Dalai Lama. – Vis dėlto, lygindami žudymą ir seksą, turime pripažinti, kad pastarasis yra pozityvesnis. Neišmintinga apsimetinėti, kad primityvios emocijos ir destruktivūs poelgiai nėra žmogaus gyvenimo dalis. Tačiau visada turėtų būti parodoma ir šviesioji žmogaus veiklos pusė“. Dalai Lama sako, kad kiekvieną dieną šimtus ir tūkstančius kartų mes turime progų pasidžiaugti, kokia daugybė žmonių dirba, kurdami gerį. Apžvelgdami kasdienę savo buitį, pamatysime daug dalykų, kurie padeda gyventi ir gerai jaustis. Visa tai, pradedant duona kasdienine ir baigiant moderniausiu kompiuteriu, yra sukurta kitų žmonių. „Net toks reiškinys, kaip kažkieno asmeninė sėkmė ir šlovė, yra kitų nuopelnas, – juokiasi Dalai Lama, – juk būdamas vienas, izoliuotas, to nepatirsi“.

Dalai Lama prisipažįsta, kad, lankantis kles-tinčiose Vakarų valstybėse, jį itin stebina piliečių susvetimėjimas, bendrumo ir vidinės šilumos sty-

gius. Jo Šventenybei krinta į akis, kad daugybė žmonių patogiai gyvena dideliuose miestuose, tačiau iš tikro yra atsiskyre nuo aplinkinio pasaulio. „Man atrodo labai keista, – teigia jis, – gyventi supamiems tokios gerovės, turėti aplinkui tūkstančius brolių ir seserų, o tikruosius jausmus rodyti tik savo katėms ir šunims. Manau, jog tai reiškia dvasinių vertybių trūkumą“. Savo autobiografijoje Dalai Lama aprašo epizodą, kaip kartą svečiavosi turtingų amerikiečių namuose, „prikimštuose įvairiausios buitinės technikos“. Užėjęs į vonią, jis pastebėjo du didžiulius vaistų buteliukus su raminaisiais bei migdomaisiais vaistais, paskatinusiais vienareikšmę išvadą: „Tai buvo akivaizdus įrodymas, kad vien materialinė gerovė laimės neatneša“. Žmogui būtina dar ir dvasinė veikla.

Įvairios religijos galėtų teigiamai veikti daugelį šiuolaikinės visuomenės gyvenimo sričių ir dėl bendrų tikslų suvienyti skirtingus tikėjimus išpažįstančius žmones. Sprendžiant visai žmonijai itin aktualias problemas, Dalai Lama neretai pasigenda didžiųjų pasaulio religijų lyderių iniciatyvos. Vienas iš tokių klausimų yra aplinkosauga ir Žemei iškilusi ekologinės katastrofos grėsmė. Dalai Lama mano, kad beatodairiškas gamtos teršimas ir alini-

mas susiję su negatyviomis žmogaus emocijomis: godumu, troškimu turėti, grobti, valdyti. O juk visos religijos skelbia priešingą – altruizmo, pasiaukojimo, atsižadėjimo ir tausojimo – idealą. Tibetiečiai visada tikėjo, kad pozityvi žmogaus dvasinė nuostata keičia aplinką, o ten, kur gyvena šventieji ar atsiskyrėliai, net „žolė yra žalesnė, vanduo tyresnis ir gyvuliai linksmesni“. Nebūtina mestis į metafiziką, juk yra daugybė realių priemonių, kuriomis vis dar galima išgelbėti Žemės gamtą.

Kalbėdamas apie globalias problemas, Dalai Lama nevengia ir dar vieno itin aktualaus ir skirtingų religijų labai prieštaringai vertinamo klausimo. Tai – gimstamumo kontrolė. Budistai kiekviename kasdienos maldoje kartoja, koks neįkainojamai brangus yra žmogaus įsikūnijimas. Jo Šventenybė pripažįsta, kad kiekviena gyvybė yra unikali ir labai vertinga, tačiau teigia, kad šiandien mums būtinas ir kitoks, platesnis, požiūris. Planetos gamtiniai resursai yra riboti, jų kasdien mažėja, tuo metu žmonių vis daugėja. Dalai Lama teigia: „Gimstamumo kontrolė yra būtina. Tai darosi akivaizdu, kai gyvenime tokioje šalyje, kaip Indija. Aš esu prieš abortus ir manau, kad tai labai labai liūdnas faktas, tačiau visada pasisakau už kontracepciją. Kartais juokauju,

kad daugiau šios planetos gyventojų turėtų tapti vienuoliais ir vienuolėmis, juk taip gimstamumo kontrolės problemą mes sėkmingai sprendėme Tibete!“

Kitas opus su religijos sfera glaudžiai susijęs nūdienos klausimas yra eutanazija. Dalai Lama nepateikia į jį vienareikšmio atsakymo, teigdamas, kad visada reikia nuodugniai apmąstyti, kas konkrečioje situacijoje gali atnešti didžiausią naudą. Jis aiškina: „Žmogaus egzistencijos esmė yra jo gebėjimas mąstyti, visokeriopai pažinti pasaulį, džiaugtis ir dvasiškai tobulėti. Jei smegenys labai smarkiai pažeistos, ir šios savybės nyksta, o funkcionuoja tik kūnas, gali kilti klausimas, ar toks gyvenimas vis dar turi prasmę. Dirbtinis ir ilgalaikis gyvybės palaikymas labai brangiai kainuoja, gal būtų geriau tuos pinigus panaudoti žmonėms, kurie dar galėtų gyventi visavertiškai. Būna ir priešingų atvejų, kai smegenys veikia puikiai, tačiau kūnas nebegali judėti ir teikia nuolatinį nepakeliamą skausmą. Neretai tai sukelia daugybę neigiamų emocijų, tokių, kaip baimė, pyktis, visiška neviltis. Be abejo, susiklosčius tokiai situacijai, ir ligoniui, ir jo artimiesiems siūlyčiau ugdyti kantrybę ir užuojautą. Tačiau jei nėra jokios vilties pagyti, tai daryti gali būti labai sunku. Kiekvienas atvejis yra individua-

lus, todėl neįmanomi jokie kategoriški sprendimai nei už, nei prieš“.

Kai kuriems tikintiesiems šie Dalai Lamos teiginiai gali pasirodyti nepriimtini. Savo pamoksluose ir paskaitose Jo Šventenybė labai dažnai mini sąvokas „tirti“ ir „analizuoti“, nuolat pabrėždamas, kad tikrasis dvasinis tobulėjimas įmanomas tik atsiskaitant įsisenėjusių dogmų, atvirai ir aktyviai čia ir dabar išgyvenant tikėjimą visa širdimi. Siekiantiesiems dvasinių aukštumų Dalai Lama primygtinai pataria visada patirti džiugią sąmonės būseną ir išmokti juoktis! O tokiais patarimais abejojantiems paniurėliams šmaikščiai atsako: „Galite manimi abejoti, tačiau, būdamas vienuoliu nuo šešerių metų amžiaus, apie tikėjimą, manding, šį tą jau nutuokiu!“

Priešingų polių jungtis

Religija ir mokslas vienas kitam priešpriešinami kaip tu diametraliai priešingi pasaulio pažinimo poliai. Toks pat poliariškumas išvelgiamas tarp rytietiškojo ir vakarietiškojo mąstymo. Tačiau visose taisyklėse esama išimčių. Kartais tos išimtys ne patvirtina taisyklę, bet ją sulaužo.

Vakarų mokslininkai pastebėjo stulbinamas paraleles tarp astrofizikos atradimų ir Tibeto budizmo. Albertas Einsteinas netgi teigė, kad jei ateityje ir išliks kokia nors religija, ji bus budistinė, nepripažįstanti Dievo Kūrėjo, tačiau teigianti evoliucijos dėsnius, bylojanti apie visų reiškinių tarpusavio sąsajas ir netgi turinti vakuomo, arba Tuštumos, sąvoką. F. Capra panašia tema rašė: „Fizikų (Einsteino, Bohro, Heisenbergo) atradimai labai panašūs į mistines rytiečių patirtis, juos irgi lydi apstulbimas, įprasto būvio pamatų praradimas, realybės subyrėjimas ir absoliutus žodžių stygius“.

Šį kartą norėčiau pakalbėti apie tai, kas vis dar išreiškiama žodžiais, būtent apie grupės JAV mokslininkų iniciatyvą pradėti dialogą su Tibeto budistais ir Dalai Lama. Jo Šventenybė vakariečių kvietimą

diskutuoti priėmė labai palankiai, pažymėjęs, kad mokslas ir naujausios technologijos daro didžiulę įtaką šiuolaikiniam pasauliui. Jis taip pat pabrėžė, kad moksliniai atradimai gali būti ne tik teigiami, bet ir labai destruktivūs. Dalai Lama teigė: „Mokslas, netekęs dvasinio faktoriaus, darosi pavojingas. Dvasingumą šiuo atveju suprantu ne kaip priklausymą tam tikrai religinei konfesijai, o kaip moralinę atsakomybę, širdingumą, geranoriškumą ir atjautą“. Vakariečiai kaipmat atšovė, kad mokslas yra objektyvus, bylojantis beasmeniu balsu, o Dalai Lamos ką tik išvardytos savybės – asmeninės, individualios, perdėm žmogiškos. Tačiau budistų lyderis nepasidavė ir pareiškė, kad manantieji, jog technikos pažanga išspręs visas žmonijos problemas, anksčiau ar vėliau įsitikina, kad materialus progresas anaipatol neteikia žmogui vidinės pusiausvyros ir dvasinio džiaugsmo. Vakariečiams beliko šiems žodžiams priartinti. Todėl buvo nuspręsta diskutuoti ne apie išorinius, bet, vengiant subjektyvaus žodžio „dvasingumas“, vidinius fenomenus: smegenų, sąmonės ir pasąmonės veiklą. Taip 1990 m. JAV buvo įsteigtas „Proto ir Gyvenimo“ (*Mind ant Life*) institutas, ėmęs periodiškai rengti neurobiologų, genetikų, medikų,

psichologų, lingvistų, dirbtinio intelekto kūrėjų ir Tibeto budistų susitikimus.

Dalai Lama, paklaustas, ką jis darytų, jei mokslas paneigtų pagrindinius tikėjimo principus, bene vienintelis iš šiuolaikinių religijų lyderių atsakė, kad tokiu atveju Tibeto budizmas turėtų pasikeisti. Pati esu girdėjusi, kaip, vienuoliams giedant senovinę religinę himną apie plokščią pasaulį, kurio centre stūkso Kosminė ašis – Meru kalnas, Dalai Lama daugiataūkstantinei tibetiečių miniai pakomentavo, kad tai – tik archajiška poetinė metafora. Atrodytų, kad šiame elgesyje nėra nieko nuostabaus, bet, pavyzdžiui, Saudo Arabijos valdžia 1993 m. išleido potvarkį, skelbiantį, kad pasaulis plokščias, o kiekvienas, teigiantis, kad jis yra apvalus, bus nubautas kaip Dievo ir tikėjimo priešas. Beje, beveik tuo pat metu, 1992 m., Romos Katalikų Bažnyčia patvirtino, regis, visiems akivaizdžią tiesą: Galilėjus buvo teisus, Žemė sukasi apie Saulę. Šiuolaikinė katalikybė, kaip ir budizmas, visai nesiginčija dėl Didžiojo sprogimo ir moksliniais tyrimais pagrįsto fakto, kad ši Visata atsirado maždaug prieš penkiolika milijardų metų. Tačiau visos religijos atkakliai laikosi įsitikinimo, kad esama dvasinio prado. Tai, ką krikščionys vadina „siela“, budistai įvardija kaip itin sub-

tilų sąmonės srautą, kuris palaiko žmogaus ir bet kurios kitos gyvos būtybės egzistenciją, o po mirties keliauja toliau, į naują įsikūnijimą. Kultinio mokslininko Carlo Sagano paklaustas, ar kada nors ryžtųsi keisti ir reinkarnacijos teoriją, Dalai Lama patvirtino, kad taip, tačiau pridūrė, jog mokslui bus labai sunku ją paneigti.

Pirmąjį susitikimą su Dalai Lama vakariečiai pradėjo ilga ižanga, išdėstančia mechaninio materializmo pagrindus. Šiuo metodu šiuolaikinis mokslas tiria ir aiškina pasaulį remdamasis empirinėmis žiniomis bei eksperimentais, tačiau atmesdamas vadinamąsias „filosofines spekuliacijas“. Materija šioje teorijoje yra pirminė ir vienintelė, nesukurta ir neremiama jokie dvasios prado. Taigi ir individo sąmonės priežastis yra visagalė materija. Dalai Lama išsakė priešingą nuomonę: materija yra sudedamoji visa ko dalis, tačiau ne pagrindas ir ne egzistencijos priežastis. Budistų įsitikinimu, Visata yra begalinė, neturinti pradžios ir pabaigos nei laike, nei erdvėje. Tačiau joje atsiranda įvairių cikliškai egzistuojančių sistemų, pradedant galaktikomis, planetomis ir baigiant žmonėmis bei kitais gyviais. Vieno ciklo pabaiga reiškia kito pradžią ir t. t. Visut viskas kartoja šį atsiradimo ir išnykimo ritmą. Mirtis tėra

žingsnis vėl gimti, ir, žinoma, atvirksčiai. Kiekvieną gyvenimą, mirtį ir persikėlimą į naująjį įsikūnijimą lemia subtiliausias sąmonės lygmuo, dar vadinamas Vaiskiaja šviesa. Budistai išskiria tris sąmonės ir tris kūno lygmenis: grubųjį, subtilųjį ir subtiliausiąjį. Jie nėra sudėti vienas į kitą it kokios „matrioškos“, o tarpusavyje susiję kaip augalo šaknys, stiebai, lapai, žiedai, vaisiai, nors išdygę iš Vaiskiosios šviesos, subtiliausios sąmonės sėklos. Nors tai skamba paradoksaliai, nei sąmonė, nei materija nėra pirminės. Jos yra lygiavertės egzistencijos dalys.

Budistai aiškina, kad tikrovę galima pažinti trimis būdais. Išoriniai, paviršiniai reiškiniai patiriami jutimais, gilesni – protu, o slaptieji egzistencijos lygmenys, prieš kuriuos vis dar bejėgė moderniausia mokslinė aparatūra, nuo senų senovės yra mistinio pažinimo sritis. Pastarieji, visagaliam mokslui nepasiduodantys reiškiniai, Vakaruose dažniausiai priskiriami parapsichologijos sričiai, nurašomi kaip „pseudomokslas“ ar paprasčiausi prietarai. Dalai Lama apie tai turi savo nuomonę: „Kai kurie dalykai yra paslaptingi tol, kol jų nesuprantame. Jeigu kas iki šiol neatrasta, dar nereiškia, kad to visai nėra. Tarkime, mano kišenėje guli nemetalinis daiktas, ir jo neaptinka metalo iešiklis, bet tai neįrodo,

kad kišenė tuščia. Moksliniai tyrimo metodai negali užfiksuoti mano minčių, bet aš juk mąstau“.

Dalai Lama pakvietė vakariečius savais metodais ištirti Tibeto jogus, garsėjančius magiškais pasiekimais, nors prisipažino, kad ilgokai abejojo dėl tokių eksperimentų etiškumo. Grupė moderniausia aparatūra apsiginklavusių mokslininkų nuvyko į Himalajų olas, kuriose medituoja atsiskyrėliai. Tyrėjus domino fiziologiniai ir psichiniai pokyčiai, pasireiškiantys žmogui nugrimzdus į gilią meditaciją, kai nuslopunami grubieji sąmonės lygmenys, ir pradeda veikti subtilieji. Jie taip pat pasišovė ištirti *tumo*, arba „vidinio karščio“, fenomeną, kai medituojančiojo temperatūra sąmoningai pakeliama net dešimčia laipsnių pagal Celsijų. Mokslininkai viso labo patvirtino, kad jogai gebėjo savo kūnais išdžiovinti šlapias paklodes ir keletu metrų spinduliu ištirpinti aplinkui esantį sniegą, kai oro temperatūra buvo nukritusi gerokai žemiau nulio. Kaip ir kodėl tai vyksta, jie neįstengė paaiškinti.

Dalai Lama nekreipė dėmesio į tokį vakariečių pralaimėjimą ir netgi pareiškė: „Vieną dieną mielai organizuočiau orakulų meno paslapčių tyrimą“. Orakulai ir šiandien užima itin svarbią vietą tibetiečių bendruomenėje. Jie ne tik spėja ateitį, bet ir

gydo daugelį šiuolaikinei medicinai nepasiduodančių ligų. Orakulai Tibete vadinami *kutenais*, pažodžiui išvertus tai reiškia „fizinę atramą“, indą jėgoms, nusileidžiančioms iš dvasinių sferų. Tačiau mokslininkai nesiryžo brautis dar ir į šią mįslingą sritį. Juo labiau, kad Tibeto orakulų pasirodymai dažniausiai yra sukrečiantis ir bauginantis reginys. Kartą mačiau, kaip filmuose bebaimis ir liūtaširdis Richardas Gere'as lyg nuplikytas spruko nuo orakulo, įpuolusio į transą.

Pirmajam mokslinio ir dvasinio dialogo dešimtmečiui buvo nuspręsta pasirinkti įprastesnes, nors irgi gana paslaptingas, sferas: miegą, sapnus ir mirtį. Kad ir kur gyventume, kad ir kuo būtume, visi miegame, sapnuojame ir visi mirsime. Šiomis trimis temomis turbūt galėtume diskutuoti net ir su neandertaliečiais.

Skaidrių sapnų

Beveik pusę gyvenimo mes praleidžiame miegodami. Nuo neatmenamų laikų žmonės bandė įminti miego ir sapnų fenomeną. Paslaptinius regėjimus, kuriuos matome užmerktomis akimis, aiškino šamanai, burtininkai, pranašai ir šventieji. Kiekviena kultūra ir tauta turėjo savus sapnininkus, kuriuose dėstoma, ką reiškia nepažįstamoje miego teritorijoje apsireiškę vaizdai.

Nauji vėjai sapnų tyrimo sferoje papūtė drauge su psichoanalizės atsiradimu. 1900 m. pasirodė Freudų knyga „Sapnų aiškinimas“, kuri iš pradžių buvo laikoma dar vienu „sapnininku“ ir todėl daugelio ignoruojama. Tai nesuglumino paties autoriaus, neabejojusio savo teisumu ir revoliucine knygos misija, netgi pareikalavusio, kad jo staliukas *Bellevue* restorane Vienoje būtų pažymėtas lentele: „Šioje vietoje 1895 m. liepos 24 d., trečiadienį, dr. Freudas atskleidė sapnų paslaptį“. Netrukus Freudas sulaukė daugybės sekėjų, o be jo „Sapnų aiškinimo“ šiandien neapsieina nė vienas save gerbiantis ir į savos pasąmonės slėpinius trokštantis prasibrauti individas.

Praėjusio amžiaus viduryje miego ir sapnų bastioną ėmė šturmuoti mokslininkai, kaip jiems ir dera, apsiginklavę patikima aparatūra – EEG, arba elektroencefalografu, kuris fiksavo elektrinį smegenų aktyvumą. Buvo nustatyta, kad miegas anaip tol nėra „proto mašinos išjungimas“, kad ji pailsėtų po dienos triūso, o aktyvus tiksliu ritmu veikiantis procesas. Paaikėjo, kad miegas turi penkias fazes. Per keturias pirmąsias smegenų elektrinio aktyvumo ritmas vis lėtėja, o penktojoje, nuo miego pradžios praėjus maždaug valandai, staiga suaktyvėja. 1957 m. sapnų sferoje įvyko dar viena sapnų aiškinimo revoliucija. Grupė JAV mokslininkų atrado vadinaują GAJ (greitų akies judesių) fenomeną. Penktojoje miego stadijoje, nors kūnas tebėra visai pasyvus, prasideda aktyvūs akių obuolių judesiai. Kaip tik tuomet ir sapnuojame. Norintiesiems prisiminti sapnus net buvo sukurtas specialus aparatėlis su akidangčiais, kurie, GAJ stadijai prasidėjus, siunčia raudonos šviesos blyksnius ir praneša miegančiajam, kad šis jau įžengė į jam rūpiną sritį. Tas pats aparatėlis žmogų pažadina vos tik GAJ periodui pasibaigus, nes tik tuomet įmanoma geriausiai prisiminti sapną.

Kam reikalingi šie, lyg ir mazochistiniai, eksperimentai? Tvirtinama, kad sapnai neretai mums padeda išspręsti daugybę svarbių problemų, kurių neįstengiamo įveikti būdraudami, kai sąmonė perkrauta kasdienybės įspūdžiais ir užteršta įprastais racionaliais, todėl ne visada teisingais, sprendimais. Pasirodo, kad, mums miegant, protas budi, bėda tik ta, kad retokai galime pasinaudoti šiais jo veiklos rezultatais, nes, vėl įkritę į gilaus miego stadiją ir iš jos pabudę, nebesugrąžinamai pamirštame, ką sapnavome. O juk sapnuose kuriama tolesnė gyvenimo strategija ir taktika, analizuojami įvairūs galimi realybės scenarijai, prasukama šimtai būdravimo būseną aiškinančių filmų. Sapnai siūlo netikėtas asociacijas, drąsius ėjimus ir originalias idėjas.

Seniai žinoma, kad daugelį genialių muzikos, literatūros ir dailės kūrinių jų autoriai susapnavo. Mendelejevas sapne išvydo užbaigtą Periodinę chemijos elementų sistemą, ir net toks visiems šiandien įprastas daiktas, kaip siuvamoji mašina, radosi GAJ tarpsnyje. Jos atradėjas Alias Howe'as, niekaip negalėjęs sugalvoti, kurioje mašinos vietoje įtaisyti adatos skylutę, susapnavo košmarą, kaip ją užpuolė indėnai ir ėmė smaigstyti ietimis, kurių antgaliuose buvo... mažos skylutės.

Naktį sapnai surūšiuoja ir apdoroja visą dienos patirtį. Nustatyta, kad vaikai GAJ fazėje praleidžia kur kas daugiau laiko nei suaugusieji, o kūdikiai miega gerokai ilgiau už senelius. Embrionas motinos iščiose maždaug 80 % laiko praleidžia GAJ būsenoje. Beveik visi gyvūnai taip pat sapnuoja. Mokslininkus nustebino tik skruzdėda, kurios miege neužfiksuota GAJ stadija. Iš visų kitų žinduolių išsiskiria delfinai, nes, jiems miegant, viena smegenų pusė lieka būdrauti. Sapnuodami jie nesiliauja plaukioję, lygiai kaip ir paukščiai gali miegoti skrisdami. Kuo mažesnis gyvūnas, tuo ilgiau jis miega. Drambliui užtenka trijų su puse valandos, užtat pelei reikia net dvidešimties. Nieko nežinoma tik apie vabzdžių miegą, bet ateis laikas, ir jų sapnai pakliūs į smalsių tyrėjų tinklus.

Dar vieną naują miego ir sapnų tyrimo stadiją pradėjo mokslinė senųjų kultūrų, ypač Tibeto budizmo, analizė. 1997 m. Indijoje, Dharamsaloje, įvyko pirmoji tarpkultūrinė konferencija, skirta šešėlinėms žmogaus egzistencijos zonoms – miegui, sapnams ir mirčiai. Jos lozungu buvo pasirinkta žinomo sapnų tyrėjo Gezos Roheimo frazė: „Norėdamas pažinti kitą tautą, pirmiausia pažink jos sapnus!“ Konferencijoje dalyvavo biologai, neurologai, psichologai,

psichoanalitikai, budistų vienuoliai ir Jo Šventenybė Dalai Lama. Miego ir sapnų tyrėjai iš Vakarų atvyko su savaisiais EEG ir EOG (elektrookulogramos, akių judesių fiksavimo) aparatais, miego diagramomis ir vadinamaisiais sapnų žemėlapiais. Budistai nebuvo technika apsiginklavę, tačiau garbius mokslininkus pritrenkė išsamiomis žiniomis.

Budistinių sapnų studijų pradininku laikomas didis XI a. jogas ir šventasis Naropa, maždaug aštuonis šimtus metų prieš Freudą parašęs fundamentalų veikalą „Sapnų joga“. Jame analizuojami skirtingi sąmonės lygmenys, kurie veikia, žmogui būdraujant, medituojant, miegant ir sapnuojant. Visa tai, kaip ir teiginys, kad miegant sąmonė nėra viena-lytė, atitinka XX a. mokslinius atradimus, gautus naudojant EEG aparatą. Naropa irgi išskyrė keturis gilaus miego periodus ir penktąjį, vadinamą Vaiskiosios šviesos tarpsniu. Pastarasis eiliniam žmogui atitinka GAJ, taigi – sapnų stadiją, o jogas ją gali panaudoti savo dvasinei praktikai, kuri neretai esti daug efektyvesnė nei būdraujant. Tūlas mirtingasis miegodamas it srauniuose vandenyse kapstosi sapnų vaizdiniuose, o jogas skendėja Vaiskiojoje šviesoje, ypatingoje sąmonės būsenoje, prilygstančioje dvasiniam Nušvitimui.

Freudas sapnų siužetus aiškino kaip kasdienių, ypač kaip vaikystės ir net embrioninės stadijos, patirčių sankaupą. Jungas pridėjo kolektyvinės sąmonės sąvoką. O reinkarnacijos teoriją išpažįstantys budistai šias abi teorijas dar praplėtė, teigdami, kad sapnuose mes atgaminame ir savo buvusių įsikūnijimų prisiminimus.

Budistai, kalbėdami apie sapnus, vartoja ir dar vieną sąvoką, ne tik nežinomą, bet netgi sunkiai suprantamą Vakarų tyrėjams. Tai yra Sapno kūnas, kurį sudaro tam tikros smegenų vibracijos ir vitalinė energija. Sapno kūnas gali atsiskirti nuo fizinio pavidalo ir keliauti kur tik panorėjęs. Tibetiečiai ir šiandien pasakoja daugybę istorijų apie tokias keliones, kai žmonės, įspėję savo artimuosius ir palikę fizinį apvalkalą savaitei ar dešimčiai dienų panašios į letargą būsenos, Sapno kūnu išskrieja ten, kur širdis geidžia. Dalai Lama apie tai kalbėdamas pajuokavo, kad Sapno kūną valdantys asmenys galėtų būti puikūs žvalgybininkai. O Vakarų mokslininkai Sapno kūno teoriją pavadino „tarpkultūrinio nesukalbėjimu“.

Norintiems įvaldyti Sapnų kūną siūloma pradėti nuo paprasto dalyko: miegant ir regint įvairiausių siužetus suvokti, kad tai – sapnas. Vėliau, kai

sapnuotojas jau žino, kur atsidūrė, reikėtų mokytis kontroliuoti, o paskui ir keisti sapno eigą. Galbūt tai atrodo, tik nepasiekiamą fantaziją, bet Vakarų psichologai nūnai rekomenduoja tą patį, ypač kai kankina košmarai ir įkyrūs nuolatos pasikartojantys sapnai. Transpersonalinė psichologija netgi pasi-
skolino iš budizmo aiškaus, arba skaidraus, sapnavimo terminą. Anot psichologų, žmonės, gebantys kontroliuoti savo sapnus, košmarus paversti skaidriais harmoningais regėjimais, būdraudami daug lengviau susidoroja su kasdienėmis problemomis, puikiai orientuojasi erdvėje, nepasiklysta, o eksperimento tikslais įleisti į labirintą kaipmat susiranda kelią iš jo. Budistai išsakė dar vieną pastabą: skaidraus sapnavimo techniką įvaldęs žmogus geba tinkamai ir išmintingai numirti, nes mirtis, jų teigimu, yra ne akimirkos, bet ilgas ir sudėtingas procesas. Jie net turi priežodį: „Kaip sapnuoji, taip ir numirsi“.

Menas mirti

Apie meną gyventi kalbama daug ir išsamiai. Šiai temai skirta galybė traktatų, instrukcijų ir receptų rinkinių. O mirties klausimas lyg ir sąmoningai nutylimas, nebent aiškinama, „kaip numirti sveikam“, bet net tai yra patarimai gyvenimo, o ne mirties tarpsniui. Filosofai kalba apie naują mąstymo fenomeną, susiformavusį maždaug praėjusio amžiaus viduryje, kai mirties problema pasidarė sakytum nepadori, lygiai kaip anksčiau buvo cenzūruojamos sekso temos. Įsivyravo jaunystės, sveikatos ir jėgos kultas, kai tapo tabu užsiminti apie reklamos liaupsinamų dailių, gyvybingų, blizgančių kūnų senatvę ir mirtingumą. Žmonės pradėjo gyventi ir mąstyti taip, lyg būtų nemirtingi, ir net nuolatos bangomis nusiritančios apokalipsiškos pranašystės, manding, yra tik slaptas troškimas išvengti galvojimo apie savąją mirtį. Juk sunku susitaikyti su mintimi, kad, pačiam pasitraukus iš gyvųjų tarpo, pasaulis liks kaip buvęs, gims vaikai, žmonės mylės, žaliuos žolė, čiulbės paukščiai, ir plytės žydras dangus. Lengviau apsidrausti tikėjimu, kad vieną baisią dieną, sutrimitavus Apokalipsės angelams, prasidės totalus

galas, ne tik tavo asmeninis, bet ir visos žmonijos, planetos, gal net galaktikos.

Senosiose bendruomenėse žmogui iškeliauvus Anapilin, šiapus pasilikusiųjų buityje ir būtyje stodavo Didžioji pauzė. Laidojimo apeigos ir ritualai užimdavo daug laiko, kurio pakakdavo ne tik mirusiajam pagerbti, bet ir gyviesiems susikaupti, savo pačių laikinumui ir mirtingumui apmąstyti. Dabar viskas vyksta kone atvirksčiai, ypač galingiausiose pasauliui madas diktuojančiose supervalstybėse. Stengiamasi, kad mirtis nesudrumstų gyvųjų darbo ir poilsio ritmo, kad laidotuvės įvyktų greitai, neskausmingai, vos neparašiau – linksmai. Kai kur katafalkai jau dažomi nebe gedulinga juoda, bet optimistine žydra spalva, o skausmo ištikčius artimuosius gedulo drabužiais pakeičia „paskutines paslaugas“ teikiančių įstaigų uniformuoti darbuotojai. Alphonso'as Lingis teigia, kad mes kuriame naują bendruomenę, kurioje visi miršta vieni, o tai, jo manymu, yra visuomenės pabaiga. „Bendrumas – tai buvimas kartu gerais laikais, ėjimas kur nors drauge, – rašo jis. – Tačiau draugystė privalo tęstis ir tada, kai eini niekur. Todėl lydėti kitus žmones į mirtį yra buvimo kartu esmė“.

Ėjimas į mirtį prasideda daug anksčiau nei agonija ar laidojimo apeigos. Žodis „marinimas“ skamba

nemaloniai, netgi šiurpiai. Niekam ne paslaptis, kad kartais šis skausmingas procesas gali trukti mėnesių mėnesius ir netgi metus. Kuo labiau išsirutuliojusi visuomenė, tuo „civilizuočiau“ ji sprendžia šią problemą. Per akistatą su mirtimi žmonės lieka absoliučioje vienatvėje: ligoninėse, prieglaudose ar slaugos namuose. Vis dėlto JAV prieš keletą dešimtmečių prasidėjo ir priešingas judėjimas, vadovaujamas daktarės Elisahetha'os Kübler-Ross. Ji pastebėjo, kad gydytojai dažniausiai stengiasi padėti tiems pacientams, kurių gyvybes dar galima išgelbėti, tačiau nosisuka nuo vadinamųjų beviltiškų ligonių ir vengia su jais šnekėti apie mirtį. Daugelyje ligoninių surengus apklausą paaiškėjo, kad beveik visi mirtininkai nori kalbėti apie savo situaciją ir aiškintis, kas jų laukia ateityje. Kübler-Ross iniciatyva buvo paruoštos specialios savanorių grupės, galinčios su mirštančiais šnekėtis apie gesimą, nykimą ir neišvengiamą pabaigą. Šiuose pašnekesiuose dažniausiai buvo remiamasi budistine literatūra, priešingai nei modernus mokslas, tvirtinantis, kad mirtis yra pažinus ir sąmoningai kontroliuojamas procesas. Garsūs Tibeto jogai visada galėjo tiksliai nusakyti savo mirties valandą ir į ją, kaip į triumfinį gyvenimo apvainikavimą, net sukviisdavo dau-

gybę mokinių. Beje, senajame Lietuvos kaime tūlas dorai gyvenęs žmogelis irgi neklysdamas žinojo, kada mirs.

Tibeto budistai mirtį apibrėžia kaip lygiavertę ir labai reikšmingą žmogaus egzistencijos dalį. Svarbu ne tik gyventi tinkamai, bet ir tinkamai mirti. Dalai Lamos teigimu, kiekvieną rimtą problemą galima spręsti keliais būdais: apsimesti, kad ji neegzistuoja, išsigąsti, nervintis ir reaguoti negatyviai arba priimti ją realistiškai, stengiantis viską išspręsti ramiai ir pozityviai. Būtent taip Jo Šventenybė pataria elgtis ne tik visais gyvenimo atvejais, bet ir atėjus mirčiai.

Tibetiečiai yra įsitikinę, kad sąmonės būklė mirštant nulemia ir būsimąjį išikūnijimą. Pasirengimas mirčiai turėtų tęstis visą žemiškąjį žmogaus gyvenimą. Tam yra sukurta daugybė su šia tema susijusių budistinės meditacijos technikų ir tekstų, skirtų mirties kontempliacijai. Kaip teigia Dalai Lama, tai yra lyg pasirengimas mūšiui arba kelionei į svetimą šalį, kai tiriama „priešo“ taktika, studijuojami žemėlapiai ir analizuojamos būsimos kliūtys. Dalai Lama sako: „Aš kasdien atlieku aštuonias skirtingas meditacijos praktikas ir išgyvenu aštuonias mirtis. Galbūt visi šitie pasiruošimai žlugs, tačiau, galvodamas apie

mirtį, jos nebebijau, veikiau jaučiu smalsumą arba pakilų susijaudinimą“.

Tibeto gydytojai, jogai ir mistikai nuo neatmenamų laikų gilinosi į mirties procesą, o jų sukaupti duomenys šiandien itin domina Vakarų mokslininkus. Dalai Lama nurodo net aštuonias mirties stadijas. Pirmiausia išnyksta žmogaus kūną sudarantys elementai, sąlygiškai vadinami žeme, vandeniu, ugnimi, vėju ir oru. Žemė simbolizuoja fizinį kūną, ir, jai mažėjant, mirštantysis nebegali judinti galūnių, akių obuolių ir t. t. Vanduo atitinka jausmus ir jautimus, jam senkant žmogus nebejaučia nei skausmo, nei džiaugsmo ir atrodo viskam abejingas. Ugnis – tai ne tik kūno šiluma, bet ir percepcija, suvokimas. Vėjas reiškia veiksmą, jam rimstant sulėtėja kraujotaka, širdies veikla, mirštančiojo galūnės atšąla, o sąmonė silpsta. Vėjui nykstant Erdvėje išleidžiamas paskutinis atodūsis, ir diagnozuojama klinikinė mirtis. Tačiau Erdvės, arba sąmonės, elementas vis dar veikia. Prasideda paskutinės keturios mirties stadijos, susijusios su grubių sąmonės lygmenų išnykimu vis subtilesniose jos sanduose. Tibeto budistai išskiria tris sąmonės lygmenis, iš kurių galutinis vadinamas Vaiskiaja šviesa. Jai užgesus ir nutrūkus paskutiniam subtiliausios sąmonės ir fizinio kūno

ryšiui, žmogus laikomas mirusiu. Teigiama, kad, vieniems mirštant, ji blyksteli vos kelias sekundes, kitiems švyti ilgesnį laiką - nuo valandos iki... kelių savaičių. Tai priklauso nuo dvasinio pasiruošimo. Net keli garsūs Tibeto lamos, pastaraisiais metais mirę JAV ligoninėse, tiesiog sukrėtė gydytojus. Mat, užfiksavus širdies ir smegenų mirtį, jų kūnai, kuriuos patys mirštantieji prašė dar tam tikrą laiką palikti ramybėje, keletą ar keliolika dienų nerodė jokių irimo ženklų. Tibetiečiai tokį fenomeną vadina „buvimu Vaiskiojoje šviesoje“, nors šį tarpsnį priskiria jau ne gyvenimui, o mirčiai.

Vaiskiosios šviesos nederėtų tapatinti su siela, nors budistai tiki, kad būtent iš jos iškyla visi kiti psichofiziniai žmogų sudarantys elementai. Ji švyti ne tik mirštant, bet ir sapnuojant, ir orgazmo metu. Tibetiečiai tvirtina, kad du pastaruosius tarpsnius galima išnaudoti „treniruojantis“ mirčiai. Toks rytietiškas požiūris neturėtų pernelyg stebinti, nes ir vakarietiškoje ezoterinėje tradicijoje miegas vadinamas „mirties broliu“, o orgazmas - „mažąja mirtimi“. Beje, dievybių, sustingusių seksualinėje jungtyje, statulos, esančios kiekvienoje Tibeto šventykloje, tikinčiajam byloja ne apie kūniškuosius

malonumus, o apie Vaiskiosios šviesos meditaciją ir pasiruošimą mirčiai.

Ryškią šviesą savo studijose mini ir Vakarų mokslininkai, tyrinėjantys vadinamąsias „artimas mirčiai“ patirtis. Jie nustatė, kad po klinikinės mirties atsigavę pacientai pasakoja apie labai panašius išgyvenimus. Beveik kiekvienas patiria išėjimą iš savo kūno, prieš akis tarsi filmas pralekia visas gyvenimas, paskui prasideda skrydis juodu tuneliu, kurio gale švyti akinamai ryški šviesa. Daugelis mirštančiųjų ją tapatina su Dievu ir tvirtina, kad, žvelgdami į tą vaiskų švytėjimą, patyrė tokią palaimą, iš kurios visai nebesinorėjo sugrįžti. Tai skamba labai optimistiškai!

Nors tebėra didi paslaptis, kas mūsų laukia Anapus, vis dėlto pravartu dar kartą prisiminti Dalai Lamos teiginį, kad pozityvus mąstymas yra geriausias pagalbininkas ir gyvenant, ir mirštant.

Eikim į kiną

„Eikim į kiną“ – įprasta, niekuo neįpareigojanti frazė. Bet už jos slypi ištisas ritualas. Ateiviui iš kitos planetos tikriausiai keistai atrodytų žmonių paprotys susėsti glaudžiomis gretomis vienam šalia kito, pažeidžiant bet kokią rekomenduojamą asmeninę erdvę, ir patamsyje kelias valandas stebėlyti į šviesų stačiakampį, kuriame vyksta tai, ko nėra, nebuvo, niekada nebus. Melstis tobulai tikrovės iliuzijai plokščiame medžiaginiame altoriuje. Gal ateivis iš kitos planetos tos iliuzijos net neregėtų. Teko girdėti pasakojimą, kad antropologai, kartą pabandę rodyti kiną kažkokiai pirmykštei Amazonės džiunglių genčiai, buvo apstulbinti, mat vadinamieji „laukiniai“ vietoj konkrečių vaizdų ar aiškaus siužeto baltame audekle matė tik beprasmes spalvų ir šviesos dėmes.

Ėjimas į kiną yra ritualinis nuo pat pradžių, išskyrus tuos nykius atvejus, kai filmas pasirenkamas neturint ką veikti, paprasčiausiai – tikintis užmušti laiką. Apeiga prasideda jau perkant bilietą ir lūkuriuojant fojė, apsimestinai atsainiai, bet iš tikrųjų smalsiai stebint kitus susirinkusiuosius – bendramin-

čius susimokėlius, laikinus tos pačios kelių valandų sektos narius.

Šie stebėjimai tęsiasi ir vėliau, jau atsisėdus į savo kėdę tylioje lūkesčiu ir vos pastebima įtampa pulsuojančioje salėje. Visada ir visose situacijose dera atskirti pelus nuo grūdų, svetimus nuo saviškių. Išsišokėliai ir kitamaniai, kaip bet kuriame ritualiniame veiksmė, čia nepageidaujami. Pažeisti šventas taisykles galima įvairiais būdais: saldumynais traškiuose maišeliuose, dėmesio besišaukiančiu mobiliuoju telefonu, dvokiančiomis kojineis, itin intensyviu kvėpalų aromatu, per dideliu ūgiu, skrybėle, lubas siekiančia šukuosena, plačiais pečiais ar drambliškomis strėnomis. Nebepataisomai ir nepermaldujamai tabu sulaužo tie, kurie kikeną (kūkčioja), kai kiti tyli, tie, kurie nesugeba juoktis (verkti), kai tai daro visi, tie, kas laido replikas iliuziniam žmonei ant altoriaus mirštant ar mylintis, kas glamonėjasi, kai ekrane iki raudonumo įkaista politinė drama, tie, kurie drįsta išeiti iš šventų apeigų dar joms nepasibaigus.

Kinas, kaip ir bet kuris kitas ritualas, gali suartinti žmones, bet gali ir sukiršinti. Asmuo, anksčiau nekėlęs jokie pasitikėjimo, adekvačiai, t. y. taip, kaip tau atrodo, sureagavęs į dramiškus filmo įvykius,

ūmai tampa artimas, lyg atlikęs viso gyvenimo išpažintį. Ir atvirkščiai, patikimi bičiuliai, su kuriais, atrodė: eitum ir į kalnus, ir į žvalgybą (ir į kiną), staiga ima žvengti kaip tik tose vietose, kuriose tau labiausiai norisi verkti. Kai tiesiog verkiasi. Tai prilygsta asmeniniam įžeidimui, lyg būtų brutaliai pasikėsinta į intymių ar sakralių išgyvenimų erdvę. Įžeidėjai akimoju virsta priešais. Nors tas staigus sielų susigiminiavimas, lygiai kaip ir žaibiškas susipykimas, pasirodo besąs tik iliuzija, išsisklaidanti beveik taip pat greitai kaip ekrano vaizdai, į kiną geriausia eiti vienam. Ši taisyklė negalioja tik įsimylėjėliams, kurie gana trumpą gyvenimo tarpsnį, net ir būdami dviese, yra vienis.

Vienas kine gali saugiai užsirausti savo vietoje kaip apkasuose, tapti neprieinamas, nesuprantamas, nepažinus, tiesiog – daiktas savyje. Užgesus šviesoms ir sužibus pirmiesiems kadrams, įmanoma visai pasislėpti – ne tik nuo kitų, bet ir nuo paties savęs. Jei filmo veiksmas visai nepagauna, ekranas labiau nei balta siena tiks meditacijai, nors toks teiginys galbūt papiktins zenbudistus ir kitų kontempliatyvių doktrinų išpažinėjus. Tačiau, kad ir kaip nuobodu būtų, nevalia nugrimzti į save. Tam skirti psichoanalitikų kabinetai, o kine – kaip kine. Jei atė-

jai vienas, apeigoms pasibaigus nereikės tučtuojau su kuo nors aptarinėti magišku ir mistišku jų detalių. Neišsiduosi ir nebūsi išduotas.

Kaip ir kitos religijos, kinas pamažu desakralizuojasi. Norint pamatyti gerą filmą nebereikia riziukuoti, aukotis, įtempti kūno ir dvasios jėgų. Bet kažkada buvo kitaip. Labai labai senais laikais, prieš kokį dvidešimt metų, egzistavo toks fenomenas kaip Uždaros Filmų Peržiūros. Priešingai nei dabar, kai kiekviena juosta primygtinai reklamuojama, o žiūrovai į kiną viliojami įvairiausiais prizais ir siurprizais, anuomet Antonioni'o, Fellini'o ar Bergmano kūrinių pasirodymą Vilniuje gaubė gili paslaptis. Jei pavykdavo sužinoti filmų demonstravimo laiką, tai vieta kartais būdavo pakeičiama pačią paskutinę akimirką. Ir tai dar ne viskas.

Norint patekti į Peržiūras reikėjo specialių kvietimų, apie kuriuos eilinis mirtingasis galėjo tik sapnuoti. Elitinis kinas, kaip ir dera, priklausė tuometiniam elitui: partiečiams ir nomenklatūrininkams. Kiti entuziastai, kurių buvo minios, vertėsi kaip kas išmanė. Vieni sliuogdavo lietvamzdžiais iki penktojo aukšto ir į uždraustą teritoriją patekdavo pro išviečių orlaides. Kiti, turėjusieji prašytojo talentą, bandydavo susitarti su kokiu elito atstovu,

kad šis, įėjęs į Pažadėtąją Peržiūrų Žemę, nepasididžiuotų ir nepatingėtų savo kvietimą pro langą išmesti laukan. Jei nebūdavo stipraus vėjo, pagavusieji tą popierėlį jausdavosi taip, it laikytų saujoje Laimės paukštę. Pastaroji klasta gana greitai tapo demaskuota, kvietimus ėmė įplėšinėti, o kai atsirado gudruolių, gebančių juos tobulai suklijuoti, vidun patekusiųjų sėkmės sertifikatus tiesiog surinkdavo ir nebeatiduodavo.

Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad į Peržiūras patekti galėjo ne tik nomenklatūrininkai, bet ir Kino pasaulio žmonės. Jų dėka išrinktųjų ir pašauktųjų žiūrovų skaičius pagausėdavo dvigubai, o gal net trigubai. Žvelgiant iš šalies, toks reiškinys tikriausiai atrodė mįslingas, gal net mistiškas, bet iš tikrųjų jokios antgamtinės paslapties čia nebuvo. Nors tais neatmenamais laikais Vilniuje dar neegzistavo nei kompiuteriai, nei skeneriai ar kokia kitokia kokybiška dauginimo technika, kvietimus, kas netingėjo, pasidarydavo patys. Lengviausia buvo Dailės instituto studentams, ypač tiems, kurių kurse mokėsi a. a. Audrius Puipa, režisieriaus Algimanto Puišos brolis. Alcheminiam procesui reikėjo kreidinio popieriaus, juodo tušo, raudonų, geltonų, žalių arba mėlynų spaudos dažų (kvietimų spalva būdavo nuo-

lat apdairiai keičiama) ir kiaušinio. Audrius „nupiešdavo“ spausdintą tekstą, kruopščiai išvedžiodavo smulkių kvadratėlių rėmelius ir padengdavo kūrinį reikiama spalva. Atsakingiausias dalykas buvo antspaudas, kurį nuo originalo į falsifikatą reikėdavo perkelti naudojantis karštu kietai virtu kiaušiniu.

Žinoma, su tokiu kvietimu patekus į kino salę didelio komforto nereikėjo tikėtis. Tikrųjų egzempliorių savininkai, kaip ir dera, sėdėdavo kėdėse, o falsifikatoriai ramstydavo sienas. Dažniausiai, beje, jie ramstydavo vienas kitą, nes stovinčiųjų susirinkdavo kaip grūsties valandą troleibuse. Per vieną vakarą rodydavo mažiausiai tris filmus su privaloma iš Maskvos šį lobį atvežusio žydėlio valandos įžanga. Menas reikalavo aukų, ir nebuvo nė karto, kad kas nors neapalptų. O po Bergmano „Šnabždesių ir šauksmų“ viena mano draugė, sugrįžusi namo, net persipjovė venas.

Anuomet apie „Kronikos“ kino teatro, rodžiuo dokumentinius filmus, kartais nusidriekdavo ilgiausios eilės. Žmonės važiuodavo į Lenkiją ne tik prisipirkti pigių skudurų, bet ir pasižiūrėti gerų filmų. Tarkovskio „Andrejus Rubliovas“, „Veidrodis“, „Soliaris“ ar „Stalkeris“ tapdavo svarbiausiu metų įvykiu. Paskui pasirodė video, keletą metų dar

gebėjęs išsaugoti įstabią slaptų apeigų dvasią. Žiūrėti „vidiakų“ irgi būdavo einama kaip į žygį, dažniausiai visai dienai arba visai nakčiai, pasiimant tinkamą kiekį maisto, termosą su kava arba butelį vyno. Dozės tekdavo didelės, o imunitetas seksui, siaubui ir smurtui, kurie iš sovietiniam žiūrovui skirtos produkcijos būdavo rūpestingai iškarpomi, augo net ne valandomis, o minutėmis. Man asmeniškai pirmu rimčiausiu išmėginimu tapo vienu kartu be jokios pertraukos patiekti „Kaligula“, „Naujoji apokalipsė“, „Rozmari kūdikis“ ir dar kažkoks dokumentinis filmas, kuriame buvo rodomi visokie iškrypimai, bet man labiausiai įsiminė beždžionėlės smegenų valgymas tiesiai iš galvos delikačiai nupjovus kiaušo dangtį. Po to jau galėjau (žiūrėti) beveik viską.

Galiausiai prasidėjo TV apokalipsė. Kas buvo pasakui – nežinau, nes kokį penketą metų mėgavausi pirmapradžiais ėjimo į kiną džiaugsmiais Indijoje, kur kiekvienos Bombėjuje iškeptos juostos premjera virsdavo nacionaline švente. Himalajų aukštybėse švente tapdavo vien tai, jei pavykdavo pasižiūrėti kokį blausų Almodovaro, Tarantino ar Wenderso šešėlių iki vidurio. Vėliau neišvengiamai dingdavo elektra. Grįžusi namolei keletą metų nėjau į kiną, nes kaip tam Amazonės džiunglių laukiniui, vaizdas

milžiniškame „Lietuvos“ ekrane ir pritrenkiantis garsas atrodė neaprėpiamas Rytuose kiek pakitusiu protu.

Viskas į savo vėžes sugrižo per 2001 m. pavasarinę Paolo Pasolini'o retrospektyvą. Kine vėl jaučiausi kaip šventykloje gal dar ir todėl, kad filmų autorius buvo religingas, nors nemėgstamas katalikų. Beje, nesugebėjau atleisti žmogui, pareiškusiam, kad arbūzai „Medėjoje“ atrodo kaip iš *Maxima* parduotuvės, nors žinau, kad pasaulį kiekvienas mato savaip.

Kai nusibosta kasdienio gyvenimo iliuzija, ją tiesiog reikia pakeisti iliuzija kine.

Vienos vagystės istorija

Aname rašinėlyje užsiminiau apie vieną jaunystės nusikaltimą – kvietimų į Kino Peržiūras, kitaip sakant, dokumentų, padirbinėjimą. Dabar laikas pripažinti šį tą rimtesnio: papasakoti apie didžiausią savo gyvenimo vagystę.

Praėjusį kartą jau minėtais neatmenamais laikais deficitas buvo ne tik geri filmai, bet ir knygos. Nei Borgeso, nei Kafka'os, nei Kerouaco, nei Cortazaro negalėjai tiesiog šiaip sau nusipirkti knygyne. Deficitiniai autoriai buvo parduodami tik pagal specialius sąrašus. Kas į juos pakliūdavo – paslaptis. Tačiau ir nepakliuvusieji gebėdavo sukaupti puikias rinktinių knygų kolekcijas. Anuomet pavogti kokį geidžiamą tomelį iš viešosios bibliotekos ar iš intelektualinių lobių neverto subjekto lentynos buvo laikoma ne piktinančiu nusižengimu moralės normoms, bet pačia tikriausia dorybe. Į žmogų, besipuikuojantį literatūriniais raritetais su bibliotekų antspaudais ar buvusių savininkų ekslibrisais ir parašais, buvo žvelgiama su pagarba, kaip į Robiną Hudą, grafą Montekristą ar Tadą Blindą. Dabar laikai iš esmės pasikeitė. Knygų vagis daugiau nebenusipelno visuo-

tinio pritarimo ir susižavėjimo, o kaip liudija plačiai nuskambėjusi vieno komisaro istorija, net dvasingo leidinio apie Feng Šui pasisavinimas gali baigtis savižudybe.

Iki šiol savo bibliotekoje esu išsaugojusi keletą orientalistinės tematikos leidinių su Rygos bibliotekų žymomis, kuriuos gavau dovanų iš vieno japonų ir kinų kultūrų gerbėjo. Tačiau aš pati knygų niekada nevogiau. Didžiausia mano gyvenimo vagystė buvo... nykštukas. Jį nugvelbiau iš tuometinės labai populiarios „Nykštuko“ kavinės, į kurią pasmaguriauti ateidavo ir maži, ir dideli. Pastaruosius čion atvesdavo ne vien gardumynų troškimas, bet ir vaikystės prisiminimai, gundanti galimybė kartu su skoniu bei kvapais susigražinti bent kelias prarastąjo laiko akimirkas. „Nykštuko“ interjeras buvo pastovus ir nekintantis kaip vaikystės nuotraukos, tačiau didžiojoje jo vitrinoje ekspozicija nuolatos keitėsi. Kartą ten prie stalo susėdo septyni skuduriniai nykštukai, o vienas iš jų, rusvaplaukis, akiniuotas, elegantiškas, buvo be galo panašus į Johną Lennoną.

Tuomet kentėjau nuo ūmios it maliarija bitlo-manijos ir nusprendžiau Lennoną pagrobti, o gal išvaduoti (juk tibetiečiai net kai kurias žmogžudystes vadina „išlaisvinimu iš žemiškųjų kančių“). Juo

labiau kad skudurinis eksbitlas netrukus atsidūrė po taikiai puotaujančio šešeto stalu ir atrodė kamuojamas stiprių pagirių arba narkotinės abstinencijos. Pastaroji detalė ir tapo mano didžiosios vagystės ašimi. Juk negalėjau tiesiog išdaužti vitrinės ir, stvėrusi nykštuką, išnykti be pėdsako ar, apdairiai atsisėdusi prie lango ir laižydama gardumyną „Smaližius“, nugvelbti jį iš pasalų.

Vieną rytą nutaisiusi oriausia, kokią tik įstengiau, miną, atėjau į kavinę. Kad atrodyčiau dar išpūdingiau, apsirengiau sintetinius mamos kailinius, su kuriais jaučiausi dešimčia kilogramų pasunkėjusi, o tai suteikė savotiško iškilmingumo ir mano eisei. Nuščiuvusioms padavėjoms prisistačiau esanti iš kažkokio Vitrinų komiteto ir pareiškiau, kad toks besivoliojantis ant žemės, galvos nenulaikantis, juodais drabužėliais aprengtas nykštukas augančio vaiko sąmonei daro labai neigiamą įtaką. Pažadėjau Lennonui pasiūti naują ryškų kostiumą ir stubure įtaisyti metalinį strypą, kad galėtų sėdėti įbedęs akis į plastilino tortą kaip kiti šeši respektabilūs jo kolegos. Viskas pavyko lengvai ir sklandžiai. Grobiamašis buvo suvyniotas į „Tiesos“ puslapius ir netrukus jau kiūtojo ant mano lovos, skleisdamas lengvą viš-

tienos kotletų, maltinukų su miltų padažu ir bulvių košės aromata.

Kokią savaitę, kaip ir kiekvieną vagį, mane draskė persekiojimo manija, o kai jau atrodė, kad didžiausias pavojus praėjo, sulaukiau skambučio. Nepažįstama moteris labai griežtai pasiteiravo, ar tai aš pavogiau „Nykštuko“ nykštuką. Netekau žado iš siaubo, bet pasirodė, kad ji ne seklė, teisėja ar prokurorė, o skudurinės lėlės autorė Marija. Ji buvo trumpam atvykusi iš Maskvos, kurioje gyveno, o Vilniuje, kur visais laikais gandai sklisdavo nepaprastai greitai, sužinojo mano ir nykštuko istoriją. Pats vagystės faktas Marijos visai nedomino, ji rūpinosi tik dėl vieno dalyko – kad nesugalvočiau keisti Nykščio (taip ją vadino) drabužių ir šiukštu nekiščiau į glebę skudurinį kūnelį jokio strypo. Taip pat sužinojau, kad ant mano lovos sėdi visai ne Johnas Lennonas, o Marijos brolis Tomas Čepaitis, nūnai Užupio Respublikoje užimantis kažkokias be galo aukštas pareigas. Su juo ligi šiol bendraujame. O Nykštį suėdė kandys.

Už šią vagystę iki šiol jaučiuosi nenubausta. Budistų įsitikinimu, anksčiau ar vėliau vagis nuteisia jų pačių karma. Po mirties šie nelaimėliai atgimsta šiaurės kraštuose, ten, kur vyrauja atšiaurus ir šal-

tas klimatas, anksti temsta, daug sninga ir būna labai ilgos žiemos. Vagys niekada neišsikūnija pasiturinčiose šeimose, o jei ir sukaupia kokį turtą, tai tokį, kuriam nuolat gresia pavojai. Vagystė budistinėje tradicijoje nusakoma taip: „Imti ar pasisavinti, kas neduodama gera valia“. Todėl vagyste taip pat laikomas įkyrus išprašinėjimas, nenoras gražinti paskolintą daiktą ar net radybos, apie kurias vengiama pranešti. Radusiojo karma dar pasunkėja, jei pametusysis labai gailisi to, ko neteko.

Indijoje, nuo neatmenamų laikų garsėjančioje vagimis, apvogta buvau tiktai kartą. Tą naktį, iškan-kinta trijų parų kelionės kalnų serpantinais, pusiau sąmoningos būsenos kiūtojau pakelės arbatinėje. Ūmai pajutau, kad kažkas knisasi po mano kuprinę, kurią tarsi kuprą turėjau ant nugaros. Jaučiausi tokia pavargusi, kad beveik nebeįstengčiau pasiprie-šinti. Vis dėlto atsisukau ir pamačiau savo kuprinės kišenėje liesą tamsaus gymio ranką, o paskui ir jos savininką – menkutį bedantį žmogelį, kuris, sutikęs mano žvilgsnį, droviai nuleido akis. Bet rankos neatitraukė. Taip ir rymojome kurį laiką, kol mano autobuso vairuotojas ėmė balsiai šaukti, kad metas važiuoti toliau. Tuomet vagis, kaltai šypsodamasis, išgriebė savąjį grobį. Tai buvo tuščias kvėpalų

buteliukas su keliais nebeišpurškiamais *Samsaros* lašais. „Jeigu leisite, šitą aš pasiimsiu“, – sumurmėjo jis. „Gerai“, – pasakiau, ir nuo tos akimirkos, pasak budistinio apibūdinimo, vagis daugiau nebuvo vagis.

Indijoje vagį privalo pagauti apvogtasis, vado-vaudamasis šventa taisykle, kad skęstančių gelbėjimas yra pačių skęstančiųjų reikalas. Šios šalies policininkai nukentėjusiajam pataria surašyti pareiškimą, kad daiktus, kurių pasigedo, pametė. Norint, kad būtų iškelta kokia nors byla, reikia dėti antžmogiškas pastangas, nors iš anksto žinai, kad tai, kas pavogta, niekada neatsiras. Vienas mano bičiulis, kuriam tiesiog iš panosės nušvilpė pasą, kreditines korteles, pinigus ir net lėktuvo bilietus, savarankiškai ėmėsi vykdyti teisingumą. Jis žinojo, kaip atrodo vagis, netruko išsiaiškinti jo vardą, pomėgius, įpročius ir, savaitę pavažinęs po Himalajų „taškus“, kuriuose dažniausiai nusėda narkomanai ir kitokios visuomenės atmatos, ne tik sučiupo nusikaltėlį, bet netgi atgavo visus pavogtus daiktus, išskyrus grynuosius pinigus. Po šios trumpos, bet pergalingos epopėjos Šerlokas Holmsas mano bičiulyje mirė, ir jis vėl atsidėjo transcendentinei meditacijai.

Toje pačioje Indijoje sužinojau, kad aš pati nuolat vagiu... iš Dievų. Mat, kad ir kur gyvenčiau, galvūgalyje pasidarydavau mažą altorėlį su Dalai Lamos fotografija ir visur mane lydėjusio miniatiūrinio Budos statulėle. Rytietišku papročiu visada padėdavau jiems gėlių ir vaisių. Kaip padėdavau, taip ir pasiimdavau, nė nepagalvodama, kad, be leidimo nuo savo altoriaus stvėrusi apelsiną ar obuolį, darau nuodėmę. Daug didesnę, nei pavogusi nykštuką.

Dažnas, ranką prie širdies pridėjęs, prisieks, kad niekada gyvenime nieko nepavogė. Bet tai netiesa. Mes vagiame vienas kito idėjas, mintis, jausmus, netgi laiką. O nesugebėdami džiaugtis šiuo pasauliu, manding, vagiame iš paties jo Kūrėjo.

Prisipažink, ką nužudei!

Kartą girdėjau radijo laidą, kurioje atsitiktinai gatvėje sutikti Marijos žemės piliečiai privalėjo išvardyti Dekalogą, kitaip tariant, Dešimt Dievo Įsakymų. Nė vienas nežinojo visų dešimties priesakų, išmintingiausias gebėjo prisiminti aštuonis, tačiau kiekvienas paminėjo draudimą „Nežudyk“. Žmogus, save laikantis padoriu, bažnyčioje ar tiesiog vidinio sąžinės teismo metu išpažįstantis didesnes bei mažesnes nuodėmes, visada su palengvėjimu atsidus bent jau dėl vieno: niekada nežudė, nežudo ir nežudys.

Budistas, net ir nesusitepęs rankų žmonių veislės atstovo krauju, anaipol nebus taip tvirtai įsitikinęs, kad nėra žudikas. Etinis ir moralinis budizmo kodeksas niekuo nesiskiria nuo krikščioniškojo. Tačiau jame nėra išpažinties ir nuodėmių atleidimo tradicijos. Žmogaus karma viską fiksuoja ir nieko neatleidžia. Todėl, stengiantis laikytis visiems privalomų normų, patariama priimti bent kelis asmeninius įžadus, kurių tikrai nesulaužysi. Dalai Lama juokiasi, kad vakariečiai dažniausiai renkasi priesaką „Nežu-

dyk“, vildamiesi, kad nepažeis jo jokiomis, net nepalankiausiai susiklosčiusiomis aplinkybėmis.

Pati žudymo sąvoka budizme suprantama labai plačiai. Ji apibūdinama kaip „gyvybės atėmimas dėl turto, iš pykčio, geismo, alkio, kvailumo ar norint apsisaugoti“. Savižudybė irgi priskiriama šiai kategorijai, o tas, kuris pakėlė ranką prieš save, sulaukia dar blogesnių karminių rezultatų, nei pasikėsinęs prieš kitą. „Kiekvienas yra Buda“, – byloja pagrindinė budistinė maksima. Nužudyti save, vadinasi, nužudyti savyje Budą. Arba, jei vartosime krikščioniškąją atitikmenį, taip sugriaunama žmoguje esanti Dievo karalystė. Šiuo atveju dera pridurti, nors gal tai atrodo savaime suprantama, kad gyvybę, kaip ir Budos prigimtį, turi ne tik žmogus, bet ir jautis, kiaulė, šuo, katinas, netgi uodas. Žudoma ne tik fiziniais kūno veiksmais, bet ir kalba, surašytais bei išsakytais žodžiais, pagaliau – protu ir mintimis.

Pasižiūrėjus atidžiau, beveik nekils abejonių, kad Lietuvoje jau kelinti metai vyksta totalus susinaikinimo karas. Kriminalinės kronikos, knibždančios tokiomis nusikaltimų detalėmis, kurios nustebintų net patį Kaligulą ar išradinguosius Kinijos budelius, tapo įprastu kasdienybės skaitalu. Jos beveik nieko nebesukrečia. Aliarmavimas, kad pirmaujame

pasaulyje savižudžių skaičiumi, susigeria nelyginant į dykumos smėlį. Netgi atsiranda besiguodžiančių, kad nors šioje, vienintelėje, srityje lygiuojamės su japonais.

Kartais atrodo, kad žmogaus gyvybė Lietuvoje yra bevertė. Vienas kitas pasipiktinęs balsas pasigirsta nebent tuomet, kai nušaunamas parke bėgijęs ir gyvenimu džiaugęsis šuo. Tiesa, aš irgi esu žuvusio šuns, o ne jo žudiko pusėje. Lietuvių karas su šunimis, manding, taip pat yra vienas iš katastrofos simptomų. Šuo per amžius buvo žmogaus draugas. Kai *homo sapiens*, veikiau, *homo lituanus*, staiga paskelbia priešų visą gyvūnų rūšį, „šunis karti“ derėtų ne ant kokių pitbulių ar bulterjerų, o pirmiausia pačiuose žmonėse ieškoti, „kur šuo pakastas“. Juk keturkojis puikiausiai jaučia dvikoko nuotaikas: nesaugumą, pyktį, agresiją, baimę. Ne veltui psichologai tvirtina, kad tie, kurie paniškai bijo šunų, visų pirma bijo kažkokio žvėries, tūnančio juose pačiuose. Tačiau vidinio „pikto šuns“ taip lengvai nenušausi. Jį būtina savyje atrasti, perprasti, prijaukinti, pakeisti. Tam reikia laiko. Ir kantrybės, ir meilės.

Kai kas viliasi, kad agresijos perteklių galima numalšinti Lietuvoje vis labiau populiarėjančiais ir

be jokios kontrolės platinamais kompiuteriniais žaidimais. Naiviai tikimasi, kad pyktis nusės virtualioje erdvėje ir neprasiverš į išorę. Tačiau tai – netiesa. Psichologiniais tyrimais nustatyta, kad žiaurūs kompiuteriniai žaidimai, kuriuose žudoma ir naikinama, sukuria nesaugaus, smurtinio pasaulio suvokimą. Tokiame iš virtualios erdvės į realybę perkeltame pasaulyje vadovaujamosi pykčiu, priešišku ir neapykanta.

Žiaurumas nėra būdas problemoms išspręsti. Budizmo išminčiai aiškina, kad tol, kol, bandydami įveikti išorinius savo priešus, vadovausimės neapykanta, net jei mums pasisektų jų atsikratyti, laikinai ištuštėjusią vietą neišvengiamai užims kiti. Net jei gebėtume nugalėti visus, mūsų neapykanta tik stiprėtų. Vienintelis tikras priešas yra pati neapykanta. Tačiau ją sunaikinti gali užuojauta ir gebėjimas atleisti.

Žudymas turi įvairių formų. Šį kartą neliesiu kiekvienam lietuviui skaudžios temos apie mėsos valgymą, kuris taip pat yra tiesiogiai susijęs su žudymu. Juo labiau kad ir Buda, ir Kristus savo pamoksluose yra išdėstę vieną ir tą pačią mintį: „Argi nesuprantate, kad visa, kas patenka į burną, eina į pilvą ir išmetama laukan? O kas išeina iš burnos, tai eina iš

širdies, ir tai suteršia žmogų. Iš širdies išeina pikti sumanymai, žmogžudystės, svetimavimai, paleistuvavimai, vagystės, melagingi liudijimai, šmeižtai.“ (Mk 7, 17-20).

Jau minėjau, kad, budistų įsitikinimu, žmonės žudo ne tik fiziniais veiksmais, bet ir žodžiais bei mintimis. Tai išgirdus, neturėtų kilti vien parapsichologinės asociacijos – prakeikimai, užkalbėjimai ar „bloga akis“... Beje, jei šie fenomenai puikiausiai veikė senosiose bendruomenėse, naivu būtų tikėtis, jog XXI a. jie ūmai visai neteko galios. Žudyti žodžiais ar mintimis galima ir neturint Juodosios magijos akademijos diplomo. Lietuvoje tuo užsiimama nuolat. Tikriausiai nerasime nė vieno, kuris nebūtų nukentėjęs nuo apkalbų, paskalų, intrigu, kylančių iš pagrindinio šaltinio – juodo pavydo. Nėra dienos, kad žiniasklaidoje nevyktų viešas susidorojimas su koku nors politiku, visuomenės veikėju ar šiaip kitaminčiu. Bandymai savo garbę ir orumą susigrąžinti per teismą, kartais keliaujant net iki paties Strasbūro, tik iš dalies patenkina nukentėjusiojo ambicijas. Jei moralinį žudymą lyginsime su fiziniu, tai abiem atvejais labai retai kam pavyksta prisikelti iš mirusiųjų. O ką jau kalbėti apie bilijonus nužudytų nervų ląstelių.

Kultūros ir dvasingumo erdvėje taip pat neapsieinama be žudynių. Kokios batalijos užverda „Literatūroje ir mene“ ar „Šiaurės Atėnuose“, visažiniams kritikams dorojantis su netinkamais ar iš prigimties neteisiais autoriais! Ir jei nukentėjęs politikas gali muštis kumščiais į krūtinę, įrodinėdamas esąs teišus, nė vienas menininkas niekada neišdrįs savo kritikams viešai tvirtinti esąs talentingas. Tai nutylima. Ir pamirštama, kad žodžiais įmanoma užmėtyti negyvai kaip akmenimis, pliekti kaip kumščiu į smilkinį, saulės rezginį ar žemiau juostos, subadyti lyg peiliais. Fizinis žiaurumas laikomas nusikaltimu, o kitoks – ne. Juo labiau kad menininkai gajūs kaip feniksai. Jie vis prisikelia iš savų pelenų, kad būtų vėl sunaikinti.

Žudome ne tik tuos, kurių nekenčiame, bet ir tuos, kuriuos mylime. Kartais tai darome sąmoningai, dažniausiai – nesąmoningai, retkarčiais – švelniai, kaip toje dainoje *Killing me softly...* Tragiškieji senovės graikų mitai apie tėvą nužudžiusį karalių Edipą, Medėją, nužudžiusią savo vaikus, ar prieš motiną ranką pakėlusią Elektrą, tebeveikia šiandieninėje visuomenėje, čia ir dabar. Nesvarbu, kad dažniausiai kraujas neliejamas, ir nereikia nieko laidoti.

Blogis, tiek dvasinis, tiek fizinis, gimdo blogį. Josifas Brodskis iškilmingoje kalboje Mičigano universiteto absolventams pabrėžė, kad mūsų priešų veiksų reikšmė ar padariniai priklauso nuo to, kaip mes patys į tai reaguojame. Jis ragino visada atleisti pirmiems, o jei atleisti sunku, bent jau užmiršti nuoskaudas. Poetas mokė „perjungti kanalą“, sakydamas: „Jūs negalite panaikinti transliuojančios stoties, tačiau galite sumažinti bent jos reitingą. Toksai sprendimas, regis, nepatiks angelams, tačiau jis tikrai įžeis demonus, o tąkart yra svarbu ir tai“.

Lietuvoje žiaurumo ir visuotinio žudymo reitingai kol kas tebėra labai dideli. Kodėl taip yra, gal įmanoma nustatyti ne sociologiniais, bet antropologiniais arba psichologiniais tyrimais. O gal kiekvienam derėtų pradėti nuo savęs ir apskaičiuoti, kiek per dieną nužudome žvilgsniu, mintimi, žodžiu ar netgi tylėjimu.

Melagystės mažos

Kodėl žmonės meluoja? Dažniausiai jie taip bando apsaugoti save, rečiau – kitus. Apsaugoti nuo tiesos, kuri gali būti karti, skaudi, negailestinga, triuškinanti. Nors melas laikomas nuodėme, kažkodėl tikimasi, kad Dievui ir rūstiems anapusinio pasaulio teisėjams ji nepasirodys tokia baisi, kaip žudymas ar vogimas. Melui pateisinti prigalvota visokių lengvinančių epitetų: baltas, nekaltas, šventas. Melagiai netgi turi savo šventę, Balandžio 1-ąją, tačiau tu negali pasigirti nei svetimoteriautojai, svetimvyriautojos, nei tie, kurie mini Viešpaties vardą be reikalo.

Brodskis viename autobiografiniame rašinyje tvirtino, kad tikroji sąmonės istorija prasideda nuo pirmojo mūsų melo. Būsimasis Nobelio premijos laureatas prisipažino, kad pirmą kartą sumelavo būdamas septynerių, kai, pildydamas bibliotekos skaitytojo anketą, penktoje grafoje, reikalavusioje nurodyti tautybę, užuot įrašęs „žydas“, bibliotekininkei sumurmėjo žodį „nežinau“. Savo pirmojo melo neprisimenu, bet įtariu, kad jis buvo gana panašus. Visada turėjau vargo dėl tėvavardžio, o ankstyvaisiais integravimosi į visuomenę metais – ir

dėl pavardės. Dabar, kai kurių feminisčių džiaugs-
mui, mano pavardė, nors ir skamba tradiciškai, vis
dėlto neatspindi priklausomybės nuo vieno iš dviejų
moters gyvenimo vyrų, šiuo atveju – tėvo.

Vėliau, deja, teko meluoti ir dėl Tėvynės. Hima-
lajuose tiek čiabuviams, tiek atvykėliams pavadi-
nimas *Lithuania* nesakydavo beveik nieko. Kai kas
jį suprasdavo kaip mano vardą, kiti – kaip religiją,
tretiesiems tai kažkodėl nuskambėdavo kaip frazė
„Live there“. Nenorėdama nei savęs, nei naujųjų
pažįstamų statyti į nepatogią padėtį ir, taupydama
privalomiems CV duomenims skirtą pokalbio laiką,
visaip išsisukinėdavau. Dažniausiai meluodavau,
kad esu iš Švedijos, mat galėdavau bent jau pami-
nėti Baltijos jūrą. Tuo beveik niekas nepatikėdavo,
nes nei mano akcentas, nei veido bruožai niekuo
nepriminė Skandinavijos. Bandžiusieji mano Tėvy-
nės vardą atspėti, dažniausiai taikydavo į Izraelį,
rečiau į Portugaliją arba Meksiką. Aš pati nė vienos
iš šių šalių savo melagingai identifikacijai nesirink-
davau. Galiausiai daviau įžadus nemeluoti.

Tuomet prasidėjo naujos problemos. Mane ėmė
persekioti įkyri idėja, kad romanų rašymas, apskritai
kūryba yra ne kas kita, kaip melas, tikrovės falsifi-
kavimas, apgaudinėjimas. Šiurpau pati nuo savęs,

skaičiuodama, kiek į pasaulį paleidau melagingų istorijų – ir dar padaugintų mažų mažiausiai 5000 egzempliorių tiražu. Nudrožiau net pas patį Dalai Lamą, kurį gerokai nustebino man iškilusi dilema: rašyti romanus ar ne. Melo pavojaus Jo Šventenybė kūryboje neižiūrėjo, bet pridūrė, kad kiekvienoje veikloje svarbiausia yra pozityvi motyvacija ir rezultato nauda vartotojams. Aš lengviau atsikvėpiau, prisiminiau iki šiol milijoniniais tiražais vartojamą melagį Miunhauzeną ir Oscarą Wilde'ą, tvirtinusį, kad „melagiui tikrasis pokalbio tikslas yra atsipalaiduoti, todėl jis daug kultūringesnis už tą bukagalvį, kuris garsiai pareiškia netikis pasakojimu, skirtu tik draugijai palinksminti“.

Tibetiečiai nurodo du šios nuodėmės lygmenis: kasdienį ir melavimą apie dvasinius savo laimėjimus. Pirmajam taip pat priskiriamas išsisukinėjimas, veidmainiavimas, apgaudinėjimas, kai kurios pagyrūniškumo rūšys ir tiesos nutylėjimas. Antrasis lygmuo gal galėtų būti vadinamas tiesiog „fantazavimu“, bet karmos požiūriu tokios fantazijos labai brangiai kainuoja.

Tas, kam teko nors truputį pasisukinėti įvairių pakraipų okultiniuose būreliuose, be abejo, prisklausė postringavimų apie pranašingus sapnus,

regėjimus, iš aukščiau gautus Ženklus ar padiktuo-
tus tekstus, apreiškimus, apsireiškimus, dievybių,
angelų, šventųjų, grafo Sen Žermeno ar Mokytojo
Morijos pasirodymus... Nyrant giliau ir šios kalbos
darosi subtilesnės, šnabždamasi apie pulsuojančią
praną, atsiveriančias čakras, meditacinius transus
ir tūkstantąją dalį akimirkos patirtą nirvaną.

Dar blogiau, jei apie dvasinius dalykus meluo-
jama patiems sau. Daugybė žmonių tiesiog įstringa
saviapgaulėje, vidiniame konformizme, kai bijoma
pažvelgti ir į savo sielos, ir į didžiųjų būties slėpinių
gelmes. Kitų drąsa juos trikdo ir erzina, todėl, vadin-
damiesi „teisuoliais“, tie, kas „be nuodėmės“, visada
pasiryžę klystantįjį užmėtyti akmenimis ar sviesti
žabų ryšelį į raganos laužą. Jie niekada savimi nea-
bejoja ir mano, kad jau yra užsitikrinę amžiną vietą
Dangaus karalystėje, prie kurios vartų galbūt suži-
nos, kad visą gyvenimą melavo.

Budistų įsitikinimu, melagiui lemta atgimti šalyje,
pasižyminčioje nepastoviu klimatu ir permainingu
peizažu, pilnu kalvų, įdubų, neižengiamų miškų ir
bevaisių plynių. Jei toks gamtovaizdis neatrodo gąs-
dinantis, pridursiu, kad atgimėliui iš burnos sklis
blogas kvapas, negana to, jis dar ir mikčios. Eksme-
lagį visi šmeiš, apkalbinės ir apgaudinės, jis neturės

draugų arba nuolatos juos praras. Vienintelis mano pažinotas absoliutus melagis, nors ir gimęs nepermainingo peizažo šalyje Lietuvoje, pasižymėjo visais ką tik išvardytais bruožais ir netgi turėjo pačiam personifikuotam melui priskiriamą savybę: trumapas kojas. Melavo pastoviai, nuosekliai, nuobodžiai, visada ir visur. Savaime suprantama, tebemeluoja. Ir tikriausiai meluos ne tik šiame, bet ir būsimajame įsikūnijime.

Ar verta meluoti? O kalbėti tiesą? Juk Wilde'as perspėjo: „Jei sakysi teisybę, anksčiau ar vėliau įkliūsi“. Gyvenimas visuomenėje visada paremtas didesniu ar mažesniu melu. Išlikti absoliučiai ištikimam tiesai įmanoma nebent dykumoje, kalnuose, atsiskyrėlio celėje, nes beprasmiška meluoti smėliui, akmenims, uoloms, gyvatėms, driežams, dangui, keturioms uždarams sienoms. Jie ne tik nieko neklausinėja, bet yra tobulai abejingi kito buvimui.

Kai esi tarp žmonių, viskas daug kebliau. Mimi-krija, arba gebėjimas prisitaikyti, reikalauja aukų, ir dažniausiai aukojamas tiesos sakymas. Bendraujant nuolat tenka kai ką nutylėti, nuslėpti, kai ką pridėti, pagražinti, papasakoti ne iki galo arba ne nuo pradžių, vaidinti tą vaidmenį, kurio reikalauja pašnekovas, ar kurti tokį amplua, kokiu pats nori prieš

jį pasirodyti. Populiarūs žurnalai, karjeros darymo ar priešingų lyčių tarpusavio santykių vadovėliai pilni receptų, kurie yra ne kas kita, kaip „nekaltas“, arba „baltas“, melas. Beje, jie visi naiviai įspėja, kaip pažinti melagį: šis vengia žiūrėti į akis, kalbėdamas vis pasičiupinėja nosį arba tampo ausies lezgelį.

Tarp žmonių vis labiau įsigali santykiai, kuriuose beveik nebėra vietos atvirumui, taigi ir tiesos sakymui. Patogiausias ir populiariausias tampa ironiškas ar net sarkastiškas kalbėjimas, kuriame jei ir prasišviečia gelminės tiesos blyksniai, visada galima apsimesti, kad tai – ne ji, o tik pokštas, pašmaikštavimas, niekuo neįpareigojantis kalambūras. Lygiai tokie patys yra ir nūnai „atviravimu“ vadinami pašnekesiai įvairiose TV laidose ir bulvariniuose žurnaluose, nors su tikruoju atvirumu jie mažiausiai susiję, nes „atvirautojas“ dangstosi kauke arba ištisu jų rinkiniu. Nė negali būti kitaip, nes patekusieji į žiniasklaidos dėmesį nuolatos yra lyg po didinamuoju stiklu. Žurnalistai reikalauja, kad aukos be jokių skrupulų atlapotų duris į miegamąjį, vonios kambarį, sielą, kad visa tai atvertų iš karto, ir tarp visko padeda lygybės ženklą.

Anaiptol nesistengiu įrodyti, kad gyvename totalaus melo atmosferoje. Tai, kas mus supa, veikiau

yra melo ir tiesos mišinys – nei juoda, nei balta, nei šilta, nei šalta, o drungna, – tai, kas, anot apaštalo Pauliaus, yra Dievo išspjaunama.

Melagystės didelės

Samprotaujant apie melą, svarbu nustatyti, kas yra teisybė. Ar ji, tiesa, esti ne Čia, o slypi kažkur Šalia, kaip kad atkakliai kartojama populiariuose „X failuose“? Tame seriale primygtinai persama mintis, kad valstybė meluoja savo piliečiams arba bent jau daug ką nutyli: nuolatinės ateivių iš kitų planetų invazijas, parapsichologinius fenomenus ir fatališkas katastrofas.

Maždaug prieš dešimtmetį žlugusios totalitarinės valstybės buvę gyventojai dar prisimena siaubingus melus, gaubusius Černobylio katastrofą. Žmonių gyvybės, kuriomis teko už tą melą sumokėti, jau skaičiuojamos šimtais tūkstančių. Minėtoji valstybė, beje, melavo visada ir visur. Falsifikuotos buvo net tokios sąlygiškai objektyvios sritys, kaip istorija ir geografija. Jei mano kartos žmonės pabandytų pritaikyti istorijos žinias, kurias nuolankiai iškalė mokykloje, šiandien jie pasirodytų kaip bepročiai, provokatoriai, šlykštūs šventos tiesos išdavikai. Pasaulio žemėlapis prieš penkiolika metų irgi gerokai skyrėsi nuo šiandienykščio. Nors žemė jame nesilaikė nei ant keturių dramblių, nei ant trijų banginių, nei ant

gigantiško vēžlio, vis dēlto toks atlasas buvo fantazijas arba melagystēs vaisius. Jį vis dar galima pamatyti migracijos tarnybų būstinėse ir policijos nuovadose kur nors Indijoje, Nepale ar Kinijoje. Ne kartą teko pakliūti į keblią padėtį, svetimšaliams pareigūnams rodant pasą šalies, kuri nepažymėta žemėlapyje. Juk akivaizdu, kad žmogus gali meluoti ir klysti, bet žemėlapis – ne.

Žinynai, enciklopedijos, netgi žodynai taip pat niekada nebuvo, nėra ir nebus objektyvūs. Juos sąlygoja konkretus laikas. Tereikia paskaityti, kas buvo giedota apie personalijas, nūnai radusias vietą Grūto parke, beje, atidarytame balandžio 1-ąją. Visus minėtuosius veikalus rašo ne koks nors Absoliutus protas, o subjektyvūs žmonės. Kai viena žurnalistė kartą paklausė, kokias eilutes apie save po mirties (!) norėčiau perskaityti enciklopedijoje, atsakiau, kad tai man visai nerūpi. Daug svarbiau, kaip pasirodysiu Anapussybės konsiliumui, kuriame, anot šmaikštaus rusų poeto, sėdi Li Bo, Dostojeviskis, Achmatova, Van Goghas, Kerouacas ir Johnas Lennonas (konsiliumo sudėtis, manding, priklauso nuo subjekto sąmonės). Žodynai, ačiū kalbininkams, irgi nėra pastovūs. Kinta netgi šventraščiai. Tai, kas 1913 metais Kaune išleistame Šv. Rašte buvo vadi-

nama „pasaulio sutvėrimu“, šiandien jau yra „pasaulio sukūrimas“.

Visų laikų ir tradicijų metafizikai lyg susitarę kar-toja, kad pasaulis yra ne toks, kaip mums atrodo. Jiems pritaria ir daugelis astrofizikų. Dar 1926–1928 metais kvantinės mechanikos tėvas Nilsas Bohras ir jo bendraminčiai paskelbė vadinamąją „Kopenha-gos interpretaciją“, kurioje tvirtino, kad visi būdai ir modeliai, kuriais bandome paaiškinti mus supančią tikrovę, tėra tik būdai ir modeliai, o ne pati realybė. Semantikas Alfredas Kozhibskis šią ilgą ir supersu-dėtingą teoriją išdėstė trumpai: *Žemėlapis – tai ne teritorija*. Jį papildė ekskunigas ir zenbudistas Ala-nas Wattsas: *Valgiaraštis – tai ne valgis*.

Bohras teigė, kad visa filosofinė ir mokslinė kalba, kurią žmonija vartojo iki kvantinės mechani-kos atsiradimo, yra netiksli, pateikianti iškreiptą, melagingą pasaulio vaizdą. Kozhibskis siūlė bent jau atsisakyti identifikuojamojo veiksmožodžio „yra“. Kai sakome: „Pasaulis (žmogus, daiktas) YRA geras (blogas), išreiškiame tik asmeninę nuomonę, o ne objektyvų patvirtinimą, nes kiekvienas kuriame tik savo pačių realybę, o kokia ji yra iš tikrųjų – neži-nome. Taigi vartodami žodelytį „yra“, mes kaskart truputį meluojame. Kozhibskis ir jo kolegos netgi

siūlė sukurti naują kalbą *Prim*, kurioje nuolatos mirgėtų frazės „man atrodo“, „mano supratimu“ ir t. t. Pavyzdžiui, užuot arogantiškai tvirtinus, kad „Žolė yra žalia“, reikėtų sakyti: „Žolė daugelio žmonių, taip pat mano, regėjimu, šviesoje yra suvokiama kaip žalia“. O teiginį „Bachas yra geresnis už Mozartą“ derėtų formuluoti taip: „Pagal mano dabartinį muzikinį išsilavinimą ir šiandienines asmenines nuotaikas, man regis, Bachas yra geresnis už Mozartą“.

Metafizikų bei astrofizikų teigimu, tikrovė yra daugialypė ir nuolat kintanti. Atsiranda pasiūlymų žodį „realybė“, kuris beveik visose kalbose vartojamas tik vienskaita, keisti daugiskaita – „realybės“. Mat kiekvienas asmuo susikuria savą pasaulio modelį, kurį dar galima vadinti sistema, energiniu paketu, žemėlapiu, tuneliu, o jeigu norite – meniu.

Brodskis rašė, kad nuo pat vaikystės iki brandaus amžiaus jautėsi beveik nekintančia esybe, kuri tūno uždarame kūno kiaute ir stebi, kas dedasi aplinkui. Iš tikrųjų lygiai taip pat elgiasi visi. Niekas turbūt nenuginčys teiginio, kad mes gyvename pasaulyje, taigi jo viduje, arba, kitaip sakant, pasaulis yra mūsų išorėje. Aplinką nuolat fiksuoja rega ir kiti jutimai, siunčiantys sąmonei tam tikrus energinius signalus, iš kurių ši ir sukuria savą tikrovės interpreta-

ciją. Moksliškai tariant, tai, ką mes išgyvename ir žinome (ar tariamės žiną), esti tik mūsų smegenų lokaloje elektromagnetinių impulsų sistemoje. „Realusis pasaulis“ taip ir lieka anapus nepažintas ir, deja, kol kas nepažinus. Paprasčiau sakant, viskas, ką mes matome ir jaučiame, egzistuoja ne išorėje, kaip esame įpratę manyti, bet viduje – galvoje. Šnekančią vaikų kalbą, „tas, kas namelyje gyvena ir niekada iš jo neišeina, nesužinos, kas vyksta miške“.

Ar bent jau esame savo namelio šeimininkai?! Kam teko laimė pakliūti pas psichoanalitiką, tas jau puikiausiai žino, kad – ne, tikrai – ne! Freudas ir Jungas nė nemirktelėję įrodys, kad su kiekvienu įkvėpimu ir iškvėpimu net susiriesdami meluojame patys sau į akis. Net tada, kai jaučiamės ramūs bei saugūs, namelio požemiuose, devyniais užraktais užrakintuose kambariuose ir palėpėse, nuolat vyksta kova. Nepailsdami pliekiasi gyvuliškas *Id*, ambicingas *Ego* ir diktatoriškas *Superego*. *Animus* stumdosi su *Anima*, o šių dviejų klastingai tyko Šešėlis. Šliaužioja paminti seksualiniai troškimai, kažkur kiūto nuslopintas noras žudyti, kirba neišreikštos baimės, ir cypia į sąmonės užkaborius nuogrūsti siaubingi vaikystės prisiminimai. Visi šie demonai yra apvožti neatkeliamu dangčiu, kurį sudaro išstūmimai, pro-

jekcijos, paneigimai, racionalizacijos, regresijos, kitaip sakant, gynybos mechanizmai. Vaizdelis – tikrai nekoks.

Kai susitinka kelių namelių šeimininkai, jie, savaime suprantama, vienas apie kitą susidaro melagingą arba, geriausiu atveju, klaidingą nuomonę. Kiekvienas puikiausiai žinome, kad iš vidaus patys sau atrodome vienaip, o visai kitaip – iš išorės, nelygu kas stebėtojas. Juk dažnai nutinka, kad asmuo, kuris mums nepatinka, yra kažkieno numylėtinis, o mūsų favoritas, kitų manymu, niekam tikęs. Kas meluoja? Kas klysta? Ar esame tokie, kokius mus mato kiti? Tenka susitaikyti, kad žmonės, net patys artimiausi, mylimiausi, visada taip ir liks nepažįstami. Tad kapstykimės bent jau po save.

Vidinių namelio chaosą išmėžti padėtų sapnai, bet mes, užkietėję melagiai, apsimetame, kad jų neprišimename, arba neteikiame šiems reginiams ypatingos reikšmės. Kasnaktinis aliarmas taip ir lieka neišgirstas. Sapnų aiškinimas daugeliui atrodo pati tikriausia nesąmonė arba melagystė. Prie to prisidėjo ne tik iš prosenelių laikų užsilikę lenkiški bei tautiniai sapnininkai, bet ir save Sapnų Paslapties Atskleidėju titulavęs Freudas, visur kur matęs tik du dalykus. Jų neminėsiu. Patys susipraskite, ką reišk-

kia, jei sapnavote pypkę, lazdą, cigarą, žvakę, bažnyčios bokštą arba – duris, olą, duobę, kūdrą, jūrą, netgi balkoną.

Pasakojama, kad virš Delfų orakulo šventyklos kabojo užrašas: *Pažink pats save*. Tą patį tvirtina ir psichoanalitikai, beje, už tai jie gauna labai nemažus pinigus. Sufijai – daug atsargesni. Jie netgi turi patarlę: „Jei nusprendei keliauti į save, vieną baisią dieną pasieksi tikslą“.

Ši citatų vainiką užbaigsiu visiems gerai žinomu teiginiu: „Ir Tiesa padarys jus laisvus“. Bet kas yra toji Tiesa? Kur ji?

Angeliškoji abrakadabra

Kartais, žvelgdama pro lėktuvo iluminatoriaus ovalą, pagalvoju: o jei staiga pro šalį praskristų angelas? Kaip atrodytų jo veidas? O kūnas? Nejaugi taip, kaip saldžiuose kalėdiniuose atvirukuose ar Valentino dienos sveikinimuose, jei tik lanką su lemtinga meilės strėle įsitvėręs trumpasparnis rubuilis yra angelas? Kaip aš pati jausčiausi jį pamačiusi? Apsidžiaugčiau? Sutrikčiau? Nustebčiau? Apstulbčiau? Išsigąščiau? Suakmenėčiau? Stengčiausi, kad mano išraiška neišduotų klastingos minties apie beprotybę, ūmai apėmusią ore? Ar pirštu parodyčiau angelą šalia sėdintiesiems? Ar jie jį pamatytų? Ar angelas apsireiškia tik kažkam vienam, o kitiems būna nematomas? Šie klausimai gali pasirodyti absurdiški, nes ko verti klaustukais pažymėti sakiniai, niekada nesulaukiantys atsakymų, kurių tiesiog nėra. Vis dėlto apie angelus ne taip jau mažai žino net eiliniai žmonės, o ką jau kalbėti apie angelologus.

Angelologijai deramą dėmesį skiria beveik visos pasaulio religijos, ypač judaizmas, islamas ir krikščionybė. Korane, *suroje* „Angelai“, jie apibūdinami

kaip Alacho pasiuntiniai su „dvigubais, trigubais ir keturgubais sparnais“. Tiesa, budizme ir hinduizme tokios anatomicinės sandaros dangiškosios būtybės neminimos, o *apsaros* su *dakinėmis*, nors ir gali skraidyti, puikiausiai apsieina be plunksnų, kremzlių ir kaulų konstrukcijų. Apsaros elgiasi ne kaip arkan gelai, veikia kaip amūrai ar kupidonai. Jos įpučia žmonėms meilės jausmą, apsuka galvą ir įžiebia aistrą, taip pat globoja azartiškus lošėjus, ypač tuos, kurie žaidžia kauliukais. Šios dangaus šokėjos turi ir specialių pavedimų iš aukščiausiųjų dangiškų instancijų, todėl gundo asketus, kad šie bent jau mintimis nusidėtų ir savo dvasingumu neprilygtų dievams. Dakinės, priešingai, globoja ir saugo einančiuosius į Nirvaną, į Nušvitimą, į visišką Išsilaisvinimą. Beje, dakinės turi specifinį humoro jausmą, mėgsta nonsensą ir absurda, todėl jų pagalba kartais gali priminti pasityčiojimą arba bausmę. Tačiau nė viena budistų šventojo istorija neapsieina be „žengiančiųjų dangumi“ mergelių apsireiškimo, jų žaismingų pokštų ir makabriškų išmėginimų.

Judaizmas skiria ypač daug dėmesio angelams. Kabalos specialistai iki šiol diskutuoja, kokios iš tikrųjų yra šios būtybės, tačiau sutartinai vardija tris jų grupes: serafimus, arkangelus ir paprastus ange-

lus. Serafimai laikomi pačiais viršiausiais ir garbingiausiais, o kai kurie kabalistai net linę juos priiskirti ne angelų, o dieviškųjų kosminių Galių, Jėgų ir Potencijų grupei. Serafimai stovi arčiausiai Dievo sosto, o su žemiškuoju pasauliu neturi jokių reikalų. Jų vardas reiškia „degimą“ arba „deginimą“, o patys serafimai atrodo tarsi liepsnos stulpai su ugniniais sparnais. Tačiau juos matyti gali tik bibliniai pranašai, tokie, kaip Izaijas arba Ezechielis. Iš devynių angeliškumo pakopų aštuntąją užima arkangelai, Dievo ir žmogaus lygmens tarpininkai. Apie jų išvaizdą svarstoma įvairiai. Vieni angelologai teigia, kad jų neįmanoma aprašyti, nes jokia kasdienybėje įstrigusi būtybė vis tiek negalės arkangelų įsivaizduoti. Patys arkangelai bendrauja tik su tais žmonėmis, kurie yra pakankamai imlūs dieviškosioms apšvietoms ir aukščiausiosioms išvalgoms. Regėtojams ir vizionieriams jie apsireiškia kaip Ugnies Ženkilai: liepsnojančios ratai, degantys žvėrys, taip pat ugniniai vyrai, turintys žaibo pavidalą.

Apie angelus išsamiai samprotaujama kabalistinėje knygoje „Sefer Yetsirah“. Čia teigiama, kad jie yra dviejų rūšių: amžinieji ir laikinieji. Jau pirmajame skyriuje griežtai įspėjama, kad visi angelai yra dvasinės sferos būtybės, todėl beprasmiška kalbėti

apie jų išvaizdą, nes ji – jokia. Nematerialusis pasaulis neturi matavimo, jame nėra nei erdvės, nei laiko, nei aukščio, nei pločio, nei gylio, nėra formų, spalvų, garsų, kvapų, net gėrio ir blogio nėra. Toje keistoje niekio substancijoje angelai esti kaip vientisa masė, suausti tarsi siūlai drobulėje. Kaip jie atskiriami vienas nuo kito? Kabalistai pateikia esminę taisyklę: *Vienas angelas negali turėti dviejų paskirčių, o du angelai nesidalija vienu rūpesčiu.* Taigi dvasinėje plotmėje (jei tik čia tinka žodis „plotmė“) angelai, kurių šiaip jau neskiria jokia fizinė erdvė, jokios ribos ar kontūrai, vienas nuo kito atidalijami pagal tą vienintelę savo misiją, panašiai kaip daugiabalės simfonijoje išgirstamos skirtingų instrumentų melodijos. Norėdami, kad geriau įsivaizduotume šį sudėtingą reikalą, kabalistai kaip pavyzdį pateikia žmogaus sąmonę, taip pat nematerialią dvasinę sritį, kurioje glūdi daugybė idėjų, bet, kad ir kaip stengtumeis, čia ir dabar momentu gali būti mąstoma tik viena mintis, o ne kelios ar dar daugiau. Taigi ir angelas, ir mintis turi tą pačią prigimtį. Tačiau visa, kas ką tik buvo išdėstyta, perša liūdną išvadą: angelas, priešingai nei žmogus, negali tobulėti, nes, būdamas vienintelėje jam skirtoje suvokimo ir veiklos srityje, neišstengia jos nei plėsti, nei paį-

vairinti, nei keisti. Žmonės pažįsta pasaulį penkiaais savo jutimais – rega, klausa, uosle, skoniu, lytėjimu. Angelai neturi ir šios galimybės, nes įsisąmoninti pajėgia tik tai, su kuo susilieja, tačiau, su kažkuo tapdami vientisu dvasiniu vienetu, jie vis tiek negali peržengti savosios siauros paskirties. Angelai per amžių amžius tvyro ten, kur tvyro, o žmogui leista iš giliausios egzistencinės duobės pasiekti pačias aukštybes. Apie tai byloja Jokūbo sapnas, kuriame jis regėjo kopėčias, „stovinčias ant žemės ir siekiančias dangų“. Darydamas gerus darbus ir vykdydamas Dievo priesakus, žmogus beveik susilieja su Juo, o angelai apie tokį artumą net nesvajuoja. Ižvalgieji kabalistai taip pat pabrėžia, kad šventraščiuose Dievas, bylodamas apie angelus, vartoja veiksmąžodį „stovi“, o su žmogumi visada siejamas žodis „eina“: *Jei tu eisi Mano keliais, aš pralaisvinsiu tau vietą tarp tų angelų, kurie stovi šalia Manęs*. Taigi, norint pasiekti pačius aukščiausius lygmenis, pirmiausia reikia įgauti materialų pavidalą.

Knygoje „Sefer Yetsirah“ nuodugniai svarstoma ir apie tai, kurią dieną angelai buvo Dievo sukurti – antrąją ar penktąją. Slapti šaltiniai teigia, kad angelai yra tarsi „sielos“, skirtos kiekvienai dangaus žvaigždei“. Tačiau taip pat yra pasakyta, kad „kie-

kvienas Dievo žodis gimdo angelą“, o Yetsiraho sefirotas, kuriame angelai esti, dar vadinamas „kalbos pasauliu“. Kai kas mano, kad Dievo žodžių yra daugiau nei žvaigždžių, bet pasitaiko ir šiai nuomonei prieštaraujančiųjų, mat Midrašo knygoje tvirtinama, kad „net mažiausias žolynas turi savo konsteliaciją danguje, kuri liepia jam augti“. Štai čia ir užverda kabalistinė diskusija, galų gale prieinant taikią išvadą, kad laikinieji angelai pasirodė antrąją Pasaulio sukūrimo dieną, o amžinieji, turintys vardus ir dar prilyginami paukščiams, suplasnojo penktąją. Laikiniųjų rūšiai taip pat priskiriami angelai, kurie atsiranda kiekvieną mielą rytmetį kaip eilinės dienos sargai, o jai pasibaigus be pėdsako išnyksta. Tai pačiai grupei priklauso ir kiekvieno žmogaus angelas sargas, pasirodantis šiam gimstant ir prapuolantis mirštant. Beje, už patį gimimo procesą atsakingas angelas Lailah, tik jis nusprendžia, koks bus individas – silpnas ar stiprus, kvailas ar protingas, skurdžius ar turtingas, tai jis užprogramuoja visą tolesnį kūdikio likimą, o padaręs savo darbą – abejingai nuskrenda. Būtų liūdna, jeigu viskas priklausytų vien nuo Lailah, bet, laimei, apie mūsų lemtį dar sprendžia ir tie angelai, kurie globoja žvaigž-

des, arba, kaip teigiama kai kuriuose kabalistiniuose tekstuose, patys yra žvaigždės.

Kiek danguje žvaigždžių, tiek pat ir turinčių savo vardus angelų. Jie nėra vien dvasinės būtybės, o naudojami žvaigždžių ir planetų kūnais, todėl, būdami materialūs, gali atlikti daug daugiau darbų nei anksčiau minėti bevardžiai vienatiksliai padarai. Pagal Kabalą, žvaigždės buvo sukurtos ketvirtą dieną, o penktąją dangaus šviesuliams buvo dovanotos sielos – angelai. Kabalistinė astrologija nesiveržia aprėpti to, kas neaprepiama, ir dažniausiai apsiriboja septyniomis didžiausią įtaką žmogui turinčiomis planetomis ir angeliškaisiais jų antrininkais.

Skaičius 7 Kabiloje turi labai didelę reikšmę: septynios pagrindinės planetos (Saturnas, Jupiteris, Marsas, Saulė, Venera, Merkurijus, Mėnulis), septynios savaitės dienos, septyneri „vartai“ žmogaus sielai (dvi akys, dvi ausys, dvi šnervės ir viena burna), septyni žvaigždžių angelai (Michaelis, Barakielis, Gabrielis, Rafaelis, Chasidielis, Tzidchielis, Anatchielis). Beje, angelų vardai dažnai keičiasi, nelygu žvaigždžiaskaitys ar Šventraščio aiškintojas. Tai, kas vienam rabinui yra Michaelis, kitam – Kaptzielis, Barakielis painiojasi su Tzidchieliu, Gabrielis – su Samaeliu ir t. t.

Nemenką painiavą į astrologinius skaičiavimus įneša dar ir tai, kad žvaigždės, kaip jau minėjau, buvo sukurtos ketvirtą dieną, skaičiuojant nuo sekmadienio – trečiadienį. Kadangi Toros tekstuose naktis eina prieš dieną, o ne atvirkščiai, tai dangaus šviesulių gamybos pradžia tenka laikyti antradienio naktį. Taip išsirikiuoja septynios svarbiausios paros valandos ir jas globojantys angelai: šeštą valandą ryto danguje atsirado Saturnas ir jo siela Kaptzielis, septintą valandą – Jupiteris su Tzidchieliu, aštuntą valandą – Marsas-Samuelis, devintą valandą – Saulė-Rafaelis, dešimtą valandą – Venera-Anatchielis, vienuoliktą valandą – Merkurijus-Michaelis ir dvyliktą valandą pagaliau pasirodė Mėnulis-Gabrielis. Po vidurdienio planetos ir jų angelai vėl pradeda naują valandų valdymo ciklą. Savaime suprantama, kad su kiekvienu angelu geriausia kalbėtis jo dieną ir jo valandą, o kad bendravimas būtų dar stipresnis, pravartu įsidėmėti simbolines kiekvienos planetos spalvas: Mėnulio – baltą, Marso – raudoną, Saulės – geltoną, Saturno – juodą, Jupiterio – mėlyną ir, tarsi būtų pritrūkę spalvų (juk dar liko žalia, oranžinė, violetinė), Venerą patariama įsivaizduoti viršutinio akies voko atspalvio, o Merkurijų – apatinio. Na, bet

kol dar visai nesusipainiojau, gal užteks apie Kabałą ir jos angelus!

Krikščioniškoji tradicija angeliškų reikalų nekomplikuoja taip, kaip judaizmas, ypač Kabala. Dionisijas Areopagitas, gyvenęs maždaug V-VI amžiuje, pratęsdamas judaistinę tradiciją, juos suskirstė į tris hierarchijas, turinčias po tris eiles, arba laipsnius. Aukščiausioje, pirmojoje, pakopoje, esti serafimai, cherubinai ir sostai, antrojoje, vidurinėje, – viešpatystės, galybės ir valdžios, o trečiojoje, žemiausiojoje, – kunigaikštystės, arkangelai ir angelai. Nuo judėjiškųjų šios būtybės gana skiriasi savo išvaizda. Serafimai yra daugiaakiai ir daugiasparniai. Pirmąją sparnų porą jie prisidengia veidus, antrąją – kojas, o trečiąją skraido, griausmingais balsais be paliovos šlovindami Viešpatį: „Šventas! Šventas!! Šventas!!!“ Dionisijas rašo, kad serafimai turi ugninę prigimtį, nes liepsnoja meile Dievui ir šiuo savo karščiu užkrečia kiekvieną drungnai tikintįjį, jo širdyje sukurdami dangų siekiantį meilės Aukščiausiam laužą. Mėgstančiusių siurrealizmą turėtų sudominti cherubinai, mat jie atrodo panašūs į sparnuotą palmę su iš jos išaugusiais dviem kūnais, kurių vienas turi žmogaus veidą, o kitas – liūto galvą. Palmė čia turbūt paminėta ne šiaip sau, mat cherubinai Rojuje ėmėsi

saugoti Pažinimo medį po to, kai iš ten buvo išvaryti Adomas su Ieva. Beje, dėl paties medžio rūšies nesutariama, gal tai – obelis, gal granatmedis, o gal persikas. Dionisijas rašo, kad cherubinų vardas reiškia „galią regėti ir pažinti Dievą, gebėjimą priimti aukščiausią ir ryškiausią dieviškąją šviesą pačioje pirmojoje jos apsireiškimo stadijoje ir perteikti kitiems išmintį, kurią patys iš Viešpaties gavo kaip dovaną“. Kiek sunkiau apibūdinami sostai, kuriuos Dionisijas vadina „degančiais“ ir tvirtina, kad jie yra „laisvi nuo bet kokių žemiškųjų prisirišimų, visada iškilę virš plokštumų ir prarajų, siekiantys viršukalnių ir viršūnių, tvirtai, nepajudinamai, visomis jėgomis prilipę prie Aukščiausiosios Būtybės, priimantys Dieviškąją Būvį ir įtaigą beatodairiškai, beasmeniškai, bemintiškai ir beaistriškai“. Dėl tokio nepajudinamumo šie angelai ir vadinami „sostais“.

Antrosios, arba vidurinės, eilės atstovai yra kasdieniškojo žmogaus protui sunkiai suvokiami, ir net Dionisijas juos apibūdina gana abstrakčiai. Taigi viešpatystės yra tie angelai, kurie „pasižymi laisvu nuo bet kokių prisirišimų, nevergišku aukštybių garbinimu ir žemybių niekinimu, nepasiduoda nė vienam prievartiniam potraukiui prie nieko, kas nėra jiems patiems tapatu, yra apdovanoti pastoviu ir

nepriklausomu viešpatavimu, kuriame nėra nė ženklo niekinimo, priespaudos, savo valios primetimo, skirstymo į aukštesnį ir žemesnį, todėl neprilimpantys prie to, kas nepastovu ir laikina, bet absoliučiai ištikimi tam, kas amžina“. Galybės apibūdinamos gana panašiai, tik pabrėžiama, kad jos nešiai sau esti, tačiau dar ir grumiasi, blokšdamos šalin nuo savęs viską, kas galėtų susilpninti Dievo joms padovanotas aukščiausias išvalgas, ir žūtūtinai, neprisileisdamos net menkausio tingėjimo pėdsako, stengiasi prilygti tai Galiai, šalia kurios būna, kuriai paklūsta ir kurios valią vykdo. Valdžios angelai mažai kuo skiriasi nuo vidurinės eilės kolegų ir, pasak Dionisijo: „turi išmintingiausiąją dvasinę valdžią, į kurią neprimaišyta nė lašelio vergvaldiškų ar tironiškų paskatų, bet apdovanota neribota laisve ir dieviškąja tvarka, vedančia Aukščiausiojo link ir įgalinančia Jam prilygti tiek, kiek tik įmanoma“.

Trečiojo, žemiausiojo, laipsnio angeliškos būtybės yra arčiausiai žmogaus, gal todėl jos apibūdinamos kur kas išsamiau ir suprantamiau. Neprilygstamas krikščioniškųjų angelų ekspertas yra Emmanuelis Svedenborgas, kuris traktate „Apie dangų, dvasių pasaulį ir pragarą“ ne kartą lyg savaime suprantamą dalyką mini asmeninius savo pasimatymus su

sparnuotaisiais dangaus gyventojais. Žvelgiant į autoriaus portretą net nekyla mintis, kad šis impozantiškas rimto ir mąslaus veido ponas su baltų garbanų peruku galėtų meluoti, fantazuoti ar haliucinuoti. Svedenborgas tikino, kad angelai yra tokie patys, kaip žmonės, todėl ir gyvena kaip žmonės, tačiau, būdami už mus daug tobulesni, džiaugiasi kur kas tobulesne buitimi. Kaip ir žmonės, angelai rengiasi įvairiais drabužiais, kurių spalva ir kokybė priklauso nuo vidinės juos dėvinčiųjų būsenos. Patys protingiausi ir labiausiai Dievui atsidavę angelai vilki ryškiais lyg ugnis arba spindinčiais kaip šviesa drabužiais. Mažiau išmintingi plazda baltomis karališką blizgesį praradusiomis marškomis. Apdovanotieji dar menkesniu intelektu ir stokojantys meilės Dievui, dėvi įvairių ryškių spalvų drabužius. Esantieji Vidiniuose danguose skraido nuogi, nes yra nekalti, mat nuogumas – tai tikrasis nekaltybės rūbas. Nublokšti į pragarus angelai gobiasi purvinais skarmalais, juodomis draiskanomis, apgailėtinais drabužių likučiais – nelygu kuris kokiai beprotybei pasmerktas už savo maištą prieš Dievą. Svedenborgas, kruopščiai apibūdinęs dangiškąją madą, priduria, kad angelų drabužiai nėra joks simbolis ar iliuzija, bet tikri ir apčiuopiami siuviniai,

kuriuos sparnuotieji savininkai apsivelka, nusivelka, nenešiojamus kabina į spintas, o iš stalčių išsitraukia pasiilgtus. „Aš mačiau tai tūkstančius kartu“, – prisiekia švedų mistikas.

Ne mažiau išsamių žinių Svedenborgas pateikia ir apie angelų būstus. Lyg nujausdamas, kad tokia informacija gali sukelti nepasitikėjimą, jis prisipažįsta gana ilgai taręsis su sparnuotaisiais, kaip pristatyti jų buveines asmenims, kurie: a) neregi angelų; b) nesuvokia, kad angelai irgi yra žmonės; c) klaidingai mano, kad angelai gyvena įprastame plika akimi matomame danguje; d) įsivaizduoja, kad angelai – tai eterinės būtybės, todėl ir jų namai privalo būti eteriniai, nematerialūs, tačiau toks požiūris tik įrodo, kiek daug žmonių nesuvokia, kas yra dvasingumas. Taigi dangaus namai atrodo labai panašūs į tuos, kuriuose gyvenama žemėje, tik, savaime suprantama, yra daug gražesni. Juose esti daug kambarių, salių, menių, koridorių, laiptų, balkonų, o aplink šiuos puikius statinius veši nuostabūs sodai. Dauguma angelų gyvena bendruomenėmis, todėl įsikuria kaimuose ir miestuose, kuriuose yra visko, kas dera: gatvių, aikščių, turgaviečių, parkų ir fontanų. Pasiskaičius Svedenborgą aiškėja, kad angelų pilys statomos iš tų pačių medžiagų, kaip rūmai Eldo-

rade arba Šambaloje: aukso, sidabro ir brangakmenių. Beje, žodis „statomos“ čia tikriausiai netinka, mat angelai nevargsta kasdami pamatus, maišydami skiedinį ar mūrydami tauriųjų metalų plytas. Namus ir ištisus miestus jie gauna kaip dovanas tiesiai iš Dievo rankų. Kiekvienas nusipelno lygiai tiek, kiek verta jo išmintis, pasiaukojimas ir meilė Viešpačiui. Todėl materialiuosius angelų turtus dera laikyti dvasiniais dalykais, teikiančiais džiaugsmą labiau sielai nei akiai. Numanau, ką apie Svedenborgo pateiktus faktus pasakytų logiškai mąstantis skeptikas. Tačiau ši informacija yra tiesiog neįkainojamas turtas kiekvienam angelologui.

Aš su angelologija pirmą kartą susiduriau daugiau nei prieš dešimt metų. Tai nutiko Angelų mieste *Los Angele*. Netoli *Venice* paplūdimio pasiklydau gėjų ir transvestitų kvartale, blaškiausi po jį gerą pusvalandį, visa savo moteriška esybe jusdama, kad papuoliau į erdvę, kurioje esu absoliučiai nepageidaujama. Galų gale ištrūkau į tuščią ir ramų skersgatvį. Tiesiai man prieš akis suspindo skaisčiai žydra iškaba *ANGELS*, ir aš, nieko nelaukdama, nėriau pro popierinių lelijų vainikėliu padabintas duris. Skimbtelėjus varpeliui, dar spėjau pagalvoti, kad angelams, kurie yra belyčiai, kaip tik dera įsikurti

kryžkelėje tarp dviejų pasaulių – homoseksualaus ir heteroseksualaus. Viduje tvyrojo maloni prieblanda, degė žvakės, slėpingai žybčiojo magiškieji kristalai, ir tyliai skambėjo vargonų muzika. Lentynose rikiavosi aitrai ryškių spalvų buteliukai, kuriuose slėpėjo ne kas kita, o Angelų Esencija: žydra – Gabrielio, smaragdiškai žalia – Rafaelio, purpurinė – Urielio, violetinė – Zachielio ir t. t. Jos visos kainavo ojoj kaip nepigiai. Šalia gulėjo dailiai supakuoti kiekvieno angelo nosiai malonūs smilkalai, o sparnų ornamentais puoštuose CD glūdėjo dangiškieji jų balsai.

Nespėjau viso šio gėrio ir grožio kaip reikiant apžiūrėti, nes prie manęs pritykino putni kokių penkiasdešimties metų blondinė. Ji buvo ne tik šios parduotuvėlės savininkė, bet ir angelų specialistė, Elisabetha'os bei Michaelio Prophetų sekėja. Aš, neišprusėlė, tuomet ničnieko nežinojau apie šią kultinę porą, tačiau paaiškėjo, kad minios amerikiečių gyvena įsikibę į milijoniniais tiražais leidžiamas Prophetų brošiūras. Ponia Prophet pirmą kartą su angelais susipažino būdama aštuoniolikos, šliuoždama vandens slidėmis. Pažinties būdas – išties neįprastas, tačiau tolesnis jos bendravimas su angelais buvo paprastas ir kasdieniškas. Putlioji blondinė

apie angelus irgi kalbėjo lipšniai, bet dalykiškai, kaip apie naminius augintinius. Ji man šypsodamasi pareiškė, kad angelai sargai visada yra šalia, tačiau, norint, kad jie pradėtų atlikti savo pareigas, tai yra mus globoti ir saugoti, dera laikytis 10 PUNKTŲ PLANO. Štai jis:

1. Paruoškite savo gyvenime vietą angelui. (*Erdvės reikia net spintai ar stalui, o čia – dangaus gyventojas, kuris, išpėju, nemėgsta radijo, televizoriaus, telefono, kompiuterio ir kitos modernios su materialiuoju pasauliui jus siejančios technikos.*)

2. Pradėkite su angelu garsiai kalbėtis. (*Savo problemas jam dėstykite nieko neslėpdami, lyg brangiai kainuojančiam psichoanalitikui. Išsikalbėję tylėkite ir laukite, kol angelas jus apdovanos trumpu, bet aiškiu atsakymu.*)

3. Melskitės. (*Ponia Prophet leidžia susikurti savo maldą, kuri turi būti įtaigiai įsakmi, bet maloni, panašiai kaip komanda šuniui: „Rudi, geras, paimk, atnešk, pulk!!!“, „Rudi, šalin, mesk, paleisk, fui!!!“*)

4. Maldoje kuo dažniau minėkite Dievo vardą. (*Patartina vartoti ne kokį konkretų kreipinį – O, Kristau; O, Krišna; O, Buda; O, Alachai, tačiau, idant nė vieno iš Aukščiausiųjų Asmenų neižleistumėt, griebtis abstrakčių terminų: O, Tas, Kuris Esi, Kas Esi...*)

tinai, negailėdami energijos ir laiko. (*Šitaip vaikas išprašinėja naujo žaislo, mat puikiausiai žino, kad lašas po lašo net akmenį pratašo, ką jau kalbėti apie tėvų kantrybę. Na, o angelai – tai juk mūsų dangiškieji tėvai.*) 6. Angelų dėmesio ir pagalbos reikalaukite tol, kol pasieksite apčiuopiamą rezultatą. (*Tai galima palyginti su loterijos bilietais: dešimt kartų perkate, vienuoliktąjį – laimate. Ponia Prophet pateikia daug romantiškesnį pavyzdį, sakydama, kad kiekvienas mūsų noras yra tarsi šviesa, o kai jos angeliškose sferose pakankamai daug susikaupia, įvyksta sproginimas, kurio aidai mums sugrįžta kaip norų išsipildymas.*) 7. Savo maldas nukreipkite tinkamu adresu. (*Jeigu užsikimšo kanalizacija, kviečiate santechniką, tačiau televizorių taisy visai kitas meistras, taigi ir angelai turi skirtingas pareigas. Taip pat prisiminkite, kad, siųsdami laišką, ant voko užrašote šį tą daugiau nei „Dėdei į Kaimą“.*) 8. Kuo tiksliau apibūdinkite geidžiamą daiktą ir jo detales. (*Čia ponia Prophet pateikia istoriją apie kažkokią Emilę, karo metais gyvenusią Londone, kuri, gelbėdama savo penketą vaikų nuo bado, angelui sargui pateikė išsamų būtiniausių produktų sąrašą: pakelis margarino, litras pieno, kepalas duonos, kilogramas cukraus ir kilogramas miltų, kibiras bulvių, kopūsto*

galva, 100 gramų pipirų, 500 gramų druskos, viena citrina. Po kelių valandų į jos duris pasibeldė paslaptinas nepažįstamas ir, išdėliojęs ant virtuvės stalo viską, ko pageidauta, be pėdsako dingo.) 9. Aiškiai ir ryškiai įsivaizduokite įvykius, apie kuriuos svajojate. (Savo sąmonėje nuolatos prasukinėkite vieną ir tą patį filmą, kuriame, apsupti vaivorykštinio švytėjimo, vyksta jūsų geidžiami dalykai. Ūkiškoji ponia Prophet pataria šiuo metodu naudotis ir kasdienėse situacijose. Pavyzdžiui, jei jūsų automobiliui kaista motoras, įsivaizduokite, kaip jis virsta ledo gabalu, o tokį vaizdinį teisingai supratęs angelas sargas išgelbės jus iš avarinės situacijos.) 10. Laukite siurprizų. (Jei atrodo, kad angelas sargas jūsų karščiausių maldų neišklauso, neskubėkite pykti, nes dangaus gyventojai geriau žino, ko ir kam čia, žemėje, reikia. Todėl, jei vietoj svaiginamo meilės romano nusidriekė įkaitusi vienatvės dykuma, vadinasi, viskas yra taip, kaip privalo būti, nes negali būti kitaip.)

Jei, pavyzdingai vykdant visus dešimt punktų, kyla gūdas įtarimas, kad angelas sargas jūsų negirdi, žinokite, kad jis negali daryti visko, kas tik šauna jums į galvą, bet privalo laikytis trijų taisyklių. Prisiminkite, kad angelas negali kištis į asme-

niškai sudarytą Dievo planą. Jam uždrausta kenkti žmonėms – ir jums, ir visiems kitiems. Angelui nevalia pagreitinti įvykių ir daryti tai, kam dar neatėjo laikas.

Atvirtai sakant, visas šis PLANAS, ypač jo komentaras, mane pašiurpino švelniu savo cinizmu. Pagalvojau, kad, būdama angelo vietoje, nuo PLANO vykdytojų lėkčiau lyg sparnus nudegusi. Dar daugiau, mane net ėmė persekioti baimė, kad jau vien už tai, kad išklausiau putliosios blondinės pamokslą, nuo manęs nusisuks visi angelai. Bet vėliau įsitikinau, kad yra žmonių, kuriems minėtasis PLANAS atneša visai apčiuopiamą naudą. Susipažinau su vienu poetu, kuris daug kalbėjo apie dangiškąsias sferas, tačiau negalėjo atsakyti į klausimą, ar angelų rūšiai priklauso ir sparnuotas arklys – Pegasas. Deja, pastarąjį poetas ilgainiui apleido, užtat ypač aktyviai vykdė 8-ąją PLANO dalį, taigi mėgo detales. Jis gyrėsi, kad, nusprendęs pirkti mašiną, kas pusvalandį meldėsi angelui sargui tokiais žodžiais: *BMW 525 tds. Touring, 1994 m., pilkas, „metallic“, benzinas, automatas, oda, el. paketas, kondicionierius, priekiniai stabdžių diskai su trinkelėmis, amortizatoriai su atramomis, tik atvežtas, muitas sumokėtas, 5800*. Nė mėnuo nepraėjo, o poetas laikraštyje per-

skaitė būtent tokį skelbimą ir nusipirko geistą automobilį už išmelstą kainą. Jei jis būtų vien nerišliai mekenęs, kad užsimanė kokios nors mašinos, kaip angelas sargas būtų galėjęs pagelbėti? Vėliau, kai tam automobiliui prireikė naujų padangų, viskas ir vėl ėjosi kaip iš pypkės. Poetas tiesiog švytėdamas visiems pasakojo „stebuklo“ detales. Pasirodo, ką tik mirė jo dėdė, testamentu mylimam sūnėnui savo garaže palikęs būtent keturis naujutėlius ratus. Ši istorija man kažkodėl priminė žmogžudystę su turto pasisavinimu, todėl lioviausi su poetu bendravusi. Tiesa, iš jo sužinojau šiokių tokių įdomybių. Pavyzdžiui, kad eilinis žmogus gali turėti nuo vieno iki devynių angelų sargų, tačiau išskirtines asmenybes saugo kur kas gausesnis būrys. Nevykėliai ir *lūzeriai*, savaime suprantama, tenkinasi kukliu dangiškųjų globėjų skaičiumi, užtat aplink laimės kūdikius plazda visas tuntas sparnuotų būtybių. Pavyzdžiui, Bilas Clintonas turi vienuolika angelų sargų, Bradas Pittas – dvylika, Madonna – keturiolika. Paklauskite, iš kur šie faktai? Na, tiesiog tokia yra angeliškoji statistika.

Pažinojau ir kompozitorių, kuris labai domėjosi angelais sargais. Susidomėjimą paskatino vienas atsitikimas, kuris vos nekainavo šiam ponui gyvybės.

Kartą, prapliupus pavasario liūčiai, Kauno Laisvės alėjoje jis pasislėpė po balkonu ir su pasitenkinimu užsirūkė. Staiga iš kažkur išniro sidabraspalvė katė. Ji bjauriai kniaukė, atkakliai mirko lietuje, nė už ką nelindo slėptis po balkonu, kur ją – kac kac kac – šaukė kompozitorius, ir pati tarsi kvietė sekti paskui ją. Galų gale žmogui trūko kantrybė, ir jis nėrė po vandens čiurkšlėmis, kad pačiuptų įkyriąją miauklę. Tą pačią akimirką balkonas su trenksmu krito žemyn. Jei ne katė, iš kompozitoriaus būtų likusi tik šlapia vieta. Jis prisiekinėja, kad po to įvykio jautėsi kaip naujai gimęs. Pilkė apsigyveno jo namuose ir gavo egiptiečių meilės deivės Bastetės vardą. Beje, labai panašią istoriją apie katiną, išgelbėjusią moterį iš po krintančio balkono, neseniai girdėjau Rygoje. Matyt, angelai sargai, atsakingi už balkonų griūtis, įgauna būtent katino pavidalą. Deja, kauniškė Bastetė nepasižymėjo jokiais angeliškais savybėmis: kniaukė, draskėsi, šėrėsi ir siusiojo visiems svečiams į batus...

Kompozitorius atsidėjo angelologijos studijoms, viską išmanė ne tik apie angelus, bet ir apie arkanželus. Net vidurnaktį pažadintas galėjo išpyškinti pastarųjų vardus, pareigas, dislokacijos vietas ar simbolinę jų metafizinės rūšies spalvą. Mykolas – iš

visų arkangelų vyriausias, bet ne metų skaičiumi, nes yra amžinas; jis viršiausias rangu ir laipsniu. Šiek tiek keisdamas vardo raidžių sąskambį, bet ne jo reikšmę – Tas, Kuris Yra Kaip Dievas, savo galiniais sparnais jis plasnoja net trijų religijų šventraščiuose: krikščionių, judėjų ir musulmonų. Arkangelas Mykolas mėgsta mėlyną spalvą ir garantuoja apsaugą nuo pikto, o jo galima prašyti daugybės dalykų: pusiausvyros, harmonijos, dvasinių malonių, vidinių baimių ir abejonių atsikratymo, apsaugos nuo psichikos ligų ir apsėdimo, paramos kuriant ir net valdant valstybę. Jis vadovauja visam „Mėlynosios liepsnos“ angelų batalionui, o reziduoja danguje virš Kanados, Bamfo vietovėje, šalia Luizos ežero. Jį dera kviesti tokiais žodžiais: *Arkangele Mykolai! Į pagalbą! Į pagalbą! Į pagalbą!* Arkangelas Jofielis, „Dievo grožis“, renkasi geltoną spalvą. Jo veiklos sritis – intuicija, dvasinės išvalgos, regėjimai ir praregėjimai, ryšys su savo aukščiausiuoju Aš. Jofielis rūpinasi ne vien metafizikos sfera, bet ir praktiškais dalykais: pasiruošimu egzaminams ir sėkmingu jų išlaikymu, žalingų įpročių atsisakymu, asmenine higiena ir ekologinėmis visos planetos problemomis. Jis yra nepakeičiamas talkininkas Žaliųjų judėjime, demaskuojant susikompromita-

vusius politikus, kovojant su korupcija ar vykdant įvairiausias „skaidrumo“ akcijas. Dvasinis Jofielio rūmas yra virš Langhou provincijos Kinijoje, kur jis su savo Geltonaisiais angelais laukia iš Žemės atsklindančios SOS specialios maldos pavidalu: *Geltonasis angele iš žvaigždžių aukštumos! Užpildyk šviesa mano esybę ir protą!* Meilės arkangelas, Čamuielis, Tas, Kuris Regi Dievą, su savo rožiniais kariais angelais būna paraleliniame Sent Luiso miestelyje, paralelinėje Misūrio valstijoje, paralelinėse JAV. Čamuielio galia yra kaip ir pati meilė – nuo švelnios tarsi šilkas iki visa naikinančios kaip ugnis. Šis arkangelas žadina draugystę, užuojautą, gebėjimą atleisti ir suprasti kitą, naikina nepasitikėjimą savimi, menkavertiškumo kompleksus ir skiepija savimeilę, griauna mizantropiją, egoizmą ir didybės maniją. Politinėje arenoje jis veikia kaip šaltojo karo priešininkas ir taikos sutarčių įkvėpėjas, nors nėra visiškai pacifistas, o ten, kur reikia, mojuoja kardu. Bet svarbiausia, Čamuielis yra nepakeičiamas pagalbininkas meilės reikaluose, ypač ten, kur aistra ima grėsti manijomis ir depresijomis, taigi jei, mylimųjų atstumti, jau ruošiatės šokti nuo tilto, geriau sustokite ir šaukite: *Vardan arkangelo Čamuielio, žlukit, žūkit, prasmekit skradžiai visos*

meilei priešiškos jėgos! Nežinau, kokį tai turi ryšį su meile, bet Čamuielis taip pat padeda surasti dingusius daiktus. Baltasis arkangelas Gabrielis, Dievas Mano Galia, atveda klaidžiojančius į Tiesos kelią, nurodo gyvenimo tikslą ir padeda jo siekti, veja šalin tinginystę ir neryžtingumą, kopiantiesiems karjeros laiptais skiepija discipliną, taigi visuose kasdienybės lygmenyse įveda pedantišką tvarką. Jam taip pat rūpi pasaulio pusiausvyra ir teisingumas, todėl Gabrielis rūpinasi badaujančiaisiais, skurstančiaisiais, vargstančiaisiais, tučtuojau skuba ten, kur praūžė žemės drebėjimai, potvyniai ar siautėja epidemijos. Beje, musulmoniškasis Gabrielio atitikmuo - Džibrylas - privirė karčios košės Salmanui Rushdie'ui, kuris, savo „Šėtoniškose eilėse“ paminėdamas šio arkangelo vardą, nusižengė tikėjimo dogmoms ir nusipelnė islamo hierarchų fatvos - mirties nuosprendžiui prilygstančios kritikos. Atrodo, kad arkangelus su visais jų ištikimųjų angelų pulkais kaip ir paprastus mirtinguosius vilioja amerikietiškoji svajonė. Gabrielis plevena tarp Sakramento ir Šasto miestų Kalifornijoje. Beje, arkangelų buveines galima aplankyti sapnuose, tik reikia to gražiai ir karštai paprašyti. Žaliai švytintis arkangelas Rafaelis, Dieviškasis Išgijimas, esti Fatimoje, Portugalijai.

joje. Jo sritis – kūno, proto ir sielos medicina, vaistai, tradiciniai ir netradiciniai gydymai, viso pasaulio sveikata pačiais įvairiausiais lygmenimis. Rafaelis veikia drauge su Mergele Marija, o negaliai užklus, į juos abu ir dera kreiptis. Arkangelas Urielis, Dievo Ugnis, spindi purpuru ir rubinu. Jo dangiškoji buveinė yra arčiausiai Lietuvos – Lenkijoje, Tatrų kalnuose ir Krokuvoje. Jis globoja ne tik kenčiančiuosius, bet ir tuos, kurie nuolat susiduria su kito kančia: gailestingąsias seseris, slauges, gydytojus, psichiatrus, prieglaudų darbuotojus, auklėtojus, mokytojus, teisėjus, prokurorus, advokatus, kartais netgi budelius. Jo ugnies komanda su plieno sparnais saugo taiką pasaulyje. Nors ir sunku patikėti, tačiau yra gandų, kad 1985 m. kosminės stoties „Saliutas 7“ ekipažas danguje matė būtent Urielio kariauną – septynis raudonus angelus su gigantiškais it reaktyvių lėktuvų sparnais. Ir nors šis arkan-gelas neminimas Biblijoje, į jį galima kreiptis tokia malda: *Urieli! Padaryk mane Dievo Taikos įrankiu!* Mums visiems reikia laimės ir džiaugsmo. Šią sritį tvarko arkangelas Zachielis, Dieviškasis Teisingumas. Jis mėgsta violetinę spalvą ir karaliauja virš Kubos, kurioje, daugelio keliauninkų liudijimu, dieną naktį visi švenčia ir linksminasi. Zachielis išlaisvina

nuo blogų prisiminimų, nuoskaudų, negerų ketinimų ir visų kitų juodų pasąmonės gaivalų, kurie nuodija gyvenimą. Jo maldelę kiekvienam pravartu prisiminti: *Zacheli! Gyvoji kosminės laisvės ugnie, išva-duok mane!*

Aš pati angelo pagalbos šaukiausi tik kartą, nors nežinojau nei jokio dangiškojo sargo vardo, nei kokiomis maldomis jį kviesti. Tai nutiko vietoje, tiesiogiai susijusioje su skraidymu ir sparnais – oro uoste. Keliavau į Indiją per nelemtąjį Maskvos Šeremetjevą 2, kur kadaise jau vien lietuviškas pasas sukeldavo valdininkams isteriją. Kaip visada, saugodamasi Delio vagių, pinigus iš anksto įsisiuvau į švarko atlapus, kelnių atvartus ir intymųjų trikotažą, visai pamiršusi, kad čia reikia dolerius ne tik deklaruoti, bet net pademonstruoti akivaizdžiai. Demonstravimas vyko atskiroje kabinoje, trijų aršių pareigūnių furijų akivaizdoje, man drebančiomis rankomis ardant pikantiškiausias aprangos detales. Paašškėjo, kad turiu visais 50 \$ daugiau, nei buvau užrašiusi muitininkų pateiktame popiergalyje, ir tai padariau ne iš piktos valios, o vien per žioplumą. Tačiau lemtingoji klaida buvo pavadina „nelegaliu valiutos pervežimu“, o kai pabandžiau protestuoti ir įsikarščia-vusi tikriausiai pavartoju porą necenzūrinių žodžių,

man dar ir antrankius uždėjo. Visi pinigai buvo skubiai konfiskuoti. Išgirdau per garsiakalbius skelbiant, kad Delio lėktuvas jau pakilo į orą, o piktdžiugiškai nusiteikusi boba su antpečiais pareiškė, kad dabar manęs laukia ne saulėtoji Indija, o kalėjimas „Matroskaja Tišina“. („Jūreiviška tyła“ juk skamba baisiau net už „Avinėlių tylėjimą“!) Mane trumpam paliko visiškai vieną, o tada aš ir pradėjau šauktis angelo sargo. Iš pačių širdies gelmių ir su begaliniu tikėjimu kartočiau: *Gelbėk mane, gelbėk!!!* Ir angelas sargas išgirdo. Jis akimoju atskriejo į pagalbą. Galiu prisiekti, kad išgirdau neregimų sparnų šlamėjimą ir net pajutau jų sukeltą drungną vėjelį.

Viskas ėmė vykti lyg atgal sukamame filme. Man nuėmė antrankius, gražino dolerius, kažkoks paslaugus nepažįstamasis už dyka nuvežė į Maskvos centrą, o kitą dieną, nesumokėjusi nė kapeikos, pakeičiau bilietą ir tą patį vakarą išskridau ten, kur turėjau skristi.

Kitą kartą angelas sargas mane išgelbėjo nė nekviestas. Vieną naktį Katmandu nakvynės namuose pabudau nuo vėjo gūσιο, praskriejusio man virš veido. Buvo ir sparnų šnaresys, toks ryškus ir aiškus, kad net pagalvojau, jog į mano kambarį įskrido paukštis. Bet kaipmat prisiminiau, kad

gyvenu belangėje. Staiga su trenksmu nukrito galvūgalyje kabojęs paveikslėlis. Kadangi jame buvo pavaizduotas Buda, o pagal tų kraštų papročius jo atvaizdas negali voliotis ant žemės, keikdama šaltas betonines grindis ir nuvaikytą miegą, išsiropščiau iš lovos. Uždegiau šviesą, pakėliau paveikslėlį ir tada pašiurpusi pamačiau ant pagalvės krašto, beveik ten, kur ką tik buvo mano galva, tupintį didžiulį juodą riebę skorpioną. Dar akimirką, ir jo uodegos geluonis būtų švelniai smigęs man į smilkinį...

Jeigu jūsų gyvenime nepasitaikė tokių ekstremalių situacijų, nemanykite, kad angelai tamstų nesaugo. Profesionalus angelologas patvirtins, kad dangiškieji sargai jus globoja nuolat: kai, rydami kasdienės duonos kąsnį, mirtinai nepaspringstate, kai sėsdamiesi pataikote ant kėdžių, užuot drėbėsi ant grindų ir susilaužę stuburą ar dubens kaulą, kai sėkmingai nulipate laiptais ir nenuriedate nuo jų žemyn galvą, kai pro laukujes duris išsmunkate nutaikę lemtingą akimirką, kai nuo stogo nekrinta žmogžudės čerpės, kai pėsti arba ratuoti zujate gatvėmis, bet šiukštu nepatenkate į jokias avarijas, kai, jums skrendant atostogauti, nenukrinta lėktuvas, seisminėje zonoje neužklumpa žemės drėbėjimas, nekyla taifūnas, neišsiveržia ugnikalnis,

kai teroristai jūs nepaima kaip įkaitų, neužpuola maniakai bei serijiniai žudikai, kai nekanda pasiutę šunys, nedrasko rykliai, negelia gyvatės, kai slaptųjų tarnybų agentai skėčių smagaliais jums nešvirksčia letalinių ricinmedžio nuodų, ir į jus nesitaiko zombiai, demonai, piktosios dvasios. Jūs vis dar esate gyvi tiktai angelo sargo dėka, juk pasaulis – mirtinai pavojinga vieta!

Jeigu norite, angelą sargą įsivaizduokite kaip dangišką „Slaptąją kamerą“. Manding, šitaip stebimi, mes atrodome truputį juokingi net pačiose dramiškiausiose situacijose. Arba, kliaudamiesi ne angelologais, bet psichoanalitikais, galite perkelti angelą sargą iš dieviškųjų sferų į savo sąmonę ir intuiciją. Tai jis kritiniais atvejais prabyla tyliai, bet įsakmiai, aplenkdamas visų kitų – proto, sąžinės, pareigos, aistros, pykčio, nevilties – balsų lalesį. Jis niekada neklysta. Klystate jūs. Jei išmoktumėte angelo sargo klausytis, nebepakliūtumėte nuolat į absurdišką padėtį ir nebesisuktumėte lyg užkeikti pasikartojančių klaidų rate. Tiesa, apsimetęs sąmonės balsu, gali šnibždėti ir demonas, vienas iš tų prieš Dievą sukilusių angelų, kurie, už savo puikybę nublokšti į pragarą, tapo velniais.

Angelas, graikiškai *angelos*, reiškia „pasiuntinys“. Kas jį siunčia? Argi tai svarbu... Pasiuntinius dera priimti, juos išklaudyti ir svarbiausia – išgirsti. Net jei iš visų čia paminėtų angelologų teisiausias buvo Raineris Maria Rilke, kuris vaitojo ir skundėsi:

*Kas, jei surikčiau, išgirstų mane iš angelų būrio? Jeigu kuris ir priglaustų ūmai mane prie krūtinės, subyrėčiau nuo jo didingesnio buvimo. Nes grožis tėra tik baisybės pradžia, kurią dar išverti įstengiam,
stebėdamiesi, jog per menka jai būtų mus sudoroti. Baisūs visi angelai.*

Geroji žinia

Vieną gražią dieną gavau laišką, kuris vadinosi „Geroji žinia“. Manau, kad ją savo elektroninio pašto dėžutėse rado daugelis. Tačiau tiems, kurie apie šį svarbų pranešimą nieko nežino, norėčiau čia jį visą beveik žodis žodin pateikti:

Jeigu pasaulio populiaciją suspaustume į 100 žmonių bendriją, išlaikydami visas esamas dabartinės žmonijos proporcijas, ši bendrija atrodytų maždaug taip: 57 azijiečiai, 21 europietis, 14 Pietų ir Šiaurės amerikiečių, 8 afrikiečiai. Joje būtų 52 moterys ir 48 vyrai; 70 spalvotųjų ir 30 baltųjų; 89 heteroseksualai ir 11 homoseksualų. 80 žmonių neturėtų pastogės arba gyventų namuose be jokių patogumų. 70 nemokėtų nei skaityti, nei rašyti. 50 badautų. Tik 1 turėtų aukštąjį išsilavinimą. 1 būtų prie mirties. 1 netrukus gimtų.

Šių glaustų faktų pakanka ilgiems apmąstymams ir globalioms išvadoms. Į juos galima nekreipti jokio dėmesio, kaip jau įpratome nereaguoti į dešimtis ar šimtus ypač svarbių pranešimų, kasdien bombarduojančių mūsų sąmonę visais žiniasklaidos kanalais. Tikriausiai tokia nejautra mums dovanota lygiai

kaip ir galimybė užmiršti praėjusius įsikūnijimus, gimimo šoką ar skausmingiausias ankstyvosios vaikystės patirtis. Nuolatos suvokdami visą pasaulio tragizmą ir absurdiškumą, išsikraustytume iš proto. Tiesiog nebegalėtume toliau egzistuoti. Sprogtume kaip giliavandenė žuvis, iš ramių okeano bedugnių staiga išsviesta į sausumą ir akinamą saulės šviesą. Tačiau žmogus, gyvenantis taip, tarsi be jo vieno (na, dar – jo šeimos) Žemėje išvis daugiau nieko nebūtų, pasmerkia save vidinei, dvasinei izoliacijai, apsitveria abejingumo siena, per kurią nebepasiekia ne tik pasaulio sielvartas, bet ir grožis, džiaugsmas, daugialypiškumas, pilnatvė.

Tas, kas pabandys įsivaizduoti save iki šimtinės suspaustoje žmonijoje, į kiekvieną skaičių gal pažvelgs kiek asmeniškiau. Siauraakių čiurkų ir juodašiknių nigerių nevirškinantis lietuvaitis pakraups, pasijusdamas apgailėtina mažuma spalvotųjų šutvėje. Superlietuvius patriotas, žinoma, nenudžiugs, kad net tokioje miniatiūrinėje žmonijoje vis dar yra daug amerikiečių, sėjančių bedvasiškumo bacilas, popso užkratą ir – tai užvis baisiausia – stumiančių mus, nekaltus avinėlius, į verdantį NATO katilą. Čia taip pat nestinga uzurpatorių europiečių, kurie tik ir taikosi įvilioti mus į klastingus ES

spąstus, pasmerkiančius prapulčiai ne tik vienintelę pasaulyje sanskritui giminingą kalbą, bet ir tautinius cukrinius runkelius. Azijiečių gausa tikriausiai džiaugiuosi tik aš, nes man net iš visų šunų gražiausias įkypų ir siaurų akių čiau-čiau, o prie savo namų, esančių sparčiai „čiaunataunu“ virstančiame rajone, būtinai nusišypsau kiekvienam sutiktam kinui ir pasakau – *Nihao*. Bet KLR ambasada vis tiek manęs nemėgsta.

Moterų net tokioje bendruomenėje yra daugiau negu vyrų. Taigi, jei palankiai susiklosčiusių žvaigždžių, asmeninio suderinamumo ir slaptųjų kvapų – feromonų traukos dėka susidarytų keturiasdešimt aštuonios poros, amžinai vienatvei pasmerkto liktų net keturios silpnosios lyties atstovės. Gal net nederėtų moterų vadinti „silpnąja lytimi“, nes ir ką tik pateikti skaičiai, ir naujausių tyrimų duomenys, liudijantys apie vyrų gležnumą, jautrumą bei neilgamžiškumą, kuo aiškiausiai įrodo, kam šioje žemėje priklauso stiprybės ir ištvermės laurai. Visai neseniai, kalbėdamasi su draugais liūdnoje šermenių atmosferoje, buvau apstulbinta dar vieno, jau ne moksliniais, bet kasdienės, asmeninės patirties duomenimis pagrįsto pastebėjimo: vyrai miršta ne tik anksčiau, bet ir greičiau nei moterys. Beveik kie-

kvienas, peržvelgęs savo šeimos ar giminės istoriją, patvirtins, kad vyrai, net ir garbaus amžiaus sulaukę, Anapilin iškeliauja jei ne staiga, tai bent jau pernelyg neužtrukdami priešmirtinės ligos, užsiėmusio merdėjimo ar ilgalaikės agonijos guoliuose. „Ant patalo“ ilgam, kartais dešimčiai ar dar daugiau metų, lieka moterys. Tačiau nė vienos moters, manding, neturėtų džiuginti tokio ilgaamžiškumo perspektyva. Ji veikia gali pasirodyti tik kaip dar viena bausmė, nežinia už ką skirta Ievos dukterims.

Tikiuosi, kad net didžiausio seksualinių mažumų nekentėjo neturėtų išgąsdinti mizeriškas skaičius 11 šioje tradiciškai, sveikai ir teisingai orientuotos žmonių giminės šimtinėje. Nors jau teko skaityti, kad kai kurie Vakarų psichologai siūlo šiandieninę visuomenę skirstyti ne į dvi, o į šešias lytis: vyrus, moteris, gėjus, lesbietes, transvestitus ir transsekualus. Tačiau „Gerosios žinios“ pateikti skaičiai akivaizdžiai įrodo, kad tūkstantiniai gėjų ir lesbiečių karnavalai, nuolatos vykstantys Amsterdame, San Franciske ar Sidnėjuje, dar nėra tikrasis šiandieninio žmonijos veido atspindys.

Skaičiai byloja trumpai, aiškiai ir tiesiai. Jei pabandytume suskaičiuoti, koks žodis Lietuvoje vartojamas dažniausiai, tikriausiai tai būtų „skurdas“.

Skurdą mini visi: politikai, žurnalistai, dvasininkai, verslininkai, valdininkai, biurokratai, menininkai, valstiečiai, prostitutės, vagys ir žmogžudžiai. Skurdas kaltas dėl nuolatos rūškanų tautiečių veidų, dėl pykčio, pavydo ir nemeilės artimui savo, dėl kirviais užkapotų senukų, išžagintų mažamečių vaikų, į šiukšlių konteinerius išmestų naujagimių, bagažinėse uždusintų švedų ar danų, dėl nesukurtų meno šedevrų, dvasingumo stokos ir dėl blogo Lietuvos įvaizdžio pasaulyje. Sakytum, skurdas būtų stichinė nelaimė ar psichikos liga, prieš kurias žmogaus valia, protas ar sąžinė yra absoliučiai bejėgiai.

Kiekvieną kartą, kai, grįžusi iš Indijos, Tibeto, Peru ar kitos vargingos šalies, kurios gyventojai dažniausiai nekalba apie skurdą, išgirstu kokią kailiniuotą šimtakilograminę Lietuvos poniją besišaukiančią Dievo rūstybės dėl eilinių reformų verpetuose prarasto dešrigalio, man norisi ne tik prasmegti iš gėdos, bet ir griebtis lazdos arba rykštės. Be abejo, daugelis pasakys, kad mano orientyrai klaidingi, kad Lietuvos žmonių idealas yra anaipol ne Azija, bet Amerika. Žinau, kad mes nusipelnėme gyventi geriau. Mes ir gyvename geriau. Kiekvienas, jei tik bus nuoširdus, pats sau prisipažins, kad gyvena

geriau nei tie 80 iš 100, kurie neturi pastogės, ar tie 50, kurie badauja.

Pirmoji „Gerosios žinios“ dalis daugeliui turbūt pasirodys niūroka, anaip tol ne optimistinė. Todėl, įsivaizduodama juodu debesiu virš Lietuvos kabantių savižudžių ir depresijos apimtuųjų skaičių, pateikiu antrąją „Žinios“ dalį. Gal ji išgelbės bent vieną nelaimingąjį:

Jeigu niekada nepatyrei įkalinimo vienvėsių, paskutinės kankinimų agonijos, žūtbūtinės kovos pavojaus ar mirtino badavimo kančių, esi laimingesnis už 500 milijonų šios Žemės žmonių, o ką jau kalbėti apie kitus gyvus padarus.

Jeigu gali nevaržomai reikšti savo įsitikinimus ir, tai darydamas, nebijoti, kad būsi suimtas, kankinamas ar nužudytas, esi laimingesnis už 3 milijardus tokių pačių, kaip tu.

Mes dažnai jaučiamės nelaimingi, netgi – kenčiantys. Kankinio poza tam tikros kartos ir socialinio sluoksnio atstovams, ypač menininkams, net yra virtusi madingu dalyku, bemaž tokiu, kaip vadinamajai generacijai X ar dar jaunesniems žmonėms privalomu egzistencijos atributu yra tapęs malonumo siekimas ir pramogų vaikymasis (beje, kas nenutveria už uodegos tos totalaus pasitenkinimo Žydrosios

paukštės, irgi kenčia). Buda teigė, kad gyvenimas – kančia, bet visada pridurdavo, kad pagrindinis kančios šaltinis – mūsų pačių *ego*. Viena svarbiausių įprasto kentėjimo priežasčių yra savęs lyginimas su kitais, mūsų požiūriu, laimingesniais, turtingesniais, sveikesniais, gražesniais, labiau pamylėtais sėkmės. Tačiau kartais kančia ateina iš išorės, kaip fizinio kankinimo tardant išdava, kai stengiamasi kartu su aukos riksmis, krauju, mėsa išplėsti idėjas, nepriimtinas tam ar kitam režimui, santvarkai, netgi demokratijai. Kai TV žinių laidoje išgirstu pranešimą, kad prisipažino koks nors talibas, *Al Qaeda* teroristas, čečėnų šahidas ar Palestinos savižudžio sprogdintojo pusbrolis, kažkas manyje krūpteli, nes visada, net prieš savo pačios valią, pagalvoju, kokiais būdais toji išdavystė buvo išgauta. Gal tokių minčių ir neturėtų kilti, nes kankinamasis dažniausiai pats yra nusikaltėlis arba susijęs su savo draugu, bendražygiu, giminių nusikaltimais, galų gale juk viename Šventraštyje pasakyta: „Akis už akį, dantis už dantį“. Ar man turi rūpėti, jei kankinami tie, kurie mums – visai žmonijai – kenkia? Šia tema vengiama daug kalbėti. Gal todėl mane tiesiog sukrėtė trumpa Alphonso Lingio esė „Pūvantis kūnas, pūvanti ištara“, kurioje autorius teigia, kad nūnai kankinimai paplitę

labiau negu kada nors anksčiau, ir kad kankinimų praktika išlikusi ne vien archajiškose, civilizuotų bendruomenių niekinamose autokratijos salelėse, bet ypač tarpsta išsivysčiusių šalių „valstybėse klientėse“, tokiose, kaip Salvadoras, Peru, Kuveitas, Kenija, Angola. Aš dar pridurčiau ir nūnai politologų vis su didesne meile piešiamą Kiniją, nesibodinčią žiauriausiai kankinti ne tik okupuotų tibetiečių, dažniausiai vienuolių, kurių dauguma – paauglės mergaitės, bet ir pačių kinų, kurių vienintelis nusikaltimas yra, pavyzdžiui, priklausymas meditacinės gimnastikos judėjimui *Falung Gong*. Anksčiau, inkvizicijos laikais, kankinimai vykdavo kaip mokomieji spektakliai. Dabar, pasak Lingio, jie persikėlė į nuošalias įslaptintas vietas ir yra „pavedami ypatingosios paskirties komandoms atkampiose globalinės mokslinės-techninės imperijos provincijose, kur aukų balsus, jų klyksmus ir kūkčiojimus paskandina nakties tamsa ir ūkai“. Čia pat pateikiamas ir kankinimo apibrėžimas, kuriam, manding, nesiryš jokia enciklopedija, joks žodynas: „Kankinimo instrumentai ir metodai turi galią padaryti kūną bejėgį ir gyvulišką – sunaikindami jo vientisumą ir parodydami jį kaip bailų ir palūžusį. Kankinimas nėra tiesiog susirėmusios kankintojo ir belaisvio

valios: ši procedūra apginkluota technologija, kuri gali paversti valią bejėgiu įniršiu nešvankioje kūno dalių ir organų masėje“. Žinau, kad tai skamba pernelyg niūriai, nors žadėta, kad pabaiga bus optimistinė, tad pereinu prie kito „Gerosios žinios“ punkto, kuriame tiek pat liūdesio ir paguodos, kiek juodo ir balto ING-JAN diagramoje.

Jeigu šį rytą atsibudai ir jautiesi labiau sveikas nei sergantis, tai esi laimingesnis už milijoną žmonių, kurie iki kitos savaitės nebeišgyvens.

Kas suskaičiuos, kiek sekundžių, minučių, valandų, dienų, naktų, savaitių, mėnesių ar net metų praleidžiame nė nesusimąstydami apie tai, kad gyvename, o ką jau kalbėti apie gyvenimo tikslą ir prasmę. Elgiamės taip, lyg būtume amžini, ir niekas niekada neišmuš mums iš po kojų tvirtos žemės, nenukabins dangaus virš galvos, nenusegs nuo jo saulės, mėnulio, nenubrauks žvaigždžių, neužsuks nematomo čiaupo, pro kurį srūva grynas oras, neišjungs šviesos, neištrins spalvų, nenutildys muzikos, paukščių, žmonių balsų ir visų kitų garsų, džiuginančių, raminančių, erzinančių ar nepakenčiamų. Dažniausiai ne gyvename, o vykdome pareigas, priedermes, prievoles, tarp kurių yra ir šventės, džiaugsmi, pasilinksminimai, netgi – meilė. Kit-

kam trūksta laiko, bet ne todėl, kad per ištiestos kairės rankos atstumą jaustume stovinčią savo pačių mirtį ir skubėtume įvykdyti tai, ko nebeįstengsime, kai jinai mus palies. Visas mintis apie neišvengiamą pabaigą genome šalin, idant nesudrumstų įprasto ritmo, monotoniško arba kakofoniško, netrukdytų susikaupti, apmąstyti ir kontempliuoti. Stabtelim tik tada, kai miršta kas nors kitas. Tuomet prasiveržia ašaros, bet ne dėl to, kuris guli karste, kuris leidžiamas į duobę ir, paragintas žemės grumstų dunksėjimo į ažuolinį dangtį, iškeliauja slaptais Anapusbės koridoriais, lydimas vis tylančios giesmės *Marija, Marija...* Verkiame dėl savęs, net jei to neprisipažįstame. Verkiame, nes suvokiame, kad mirsime, ir kad „bombos krinta vis arčiau mūsų“, kaip pasakė vienas šmaikštautojas. Panašiai nuteikia ir pranešimai apie kieno nors nepagydomą ligą. Tai užkrečia mintimis, nemaloniomis, tarsi mūsų lervos pūvančioje mėsoje, kad ir mūsų neliečiamybės ratu apibrėžtąjį kūną gali ištikti tokia pat lemtis. Staigi mirtis visada atrodo geriau nei ilga nepagydoma liga, kai pasmerktasis į pasaulį žvelgia kaip į smėlio laikrodį, kurio jau niekas dar kartą nebeapvers. Bet iš tiesų tas smėlis nenumaldomai byra visiems, net patiems sveikiau-siems. Jei tik geriau įsiklausysi, išgirsi nepalaujama

tylų jo šnaresį. Budistų patarlė teigia, kad kiekvienas mūsų iškvėpimas yra paskutinis. Lamos netgi siūlo bent kelis kartus per dieną atsiduoti kvėpavimo meditacijai ir stebėti, kaip su kiekviena iškvėpto oro srovele pasaulis pamažėle nuo mūsų vis atsitolina ir atsitolina. Beje, tokiomis nepermaldaujamo tolsmo akimirkomis jis tampa ypač gražus. Bent kartą patyrus šias svaigias gyvenimo pilnatvės ir trapumo akimirkas, atrodo, kad jų niekada nebepamirši. Juo liūdnėsnė jau iš kitos duomenų bazės atėjusi statistika, kad kas keturiasdešimt sekundžių nusižudo vienas šios Žemės gyventojas, o kas tris sekundes kas nors bando tai padaryti. Nejaugi ir vėl neparašiau nieko optimistiška? Juk – stengiausi. Prisiekiu, kad toliau bus linksmesnių dalykų.

Jeigu visuomet turi ką valgyti, apsirengti, stogą virš galvos ar bent vietą, kur gali miegoti, tai esi turtingesnis už likusius 75 % visų šiandien Žemėje gyvenančių žmonių.

Jeigu turi pinigų banke, grynujų piniginėje ir nors keletą centų, pamirštų kur nors stalčiuje ar taupyklėje, tai esi vienas iš 8 % šio pasaulio turtingųjų.

Skaičiuoti svetimus pinigus laikoma blogo tono ženklų, todėl prie šių faktų nekišu savo dvylekio. Toliau „Geroji žinia“ skelbia tai, kas svarbiausia,

nors vienu žodžiu ir neišvardija. O tai, manding, yra meilė.

Jeigu tavo tėvai dar gyvi, ir tėtis su mama dar vis kartu, tu esi tikra retenybė.

Jeigu šypsaisi ir, iškėlęs galvą, džiaugiesi tuo, kas esi ir ką turi, jauskis išskirtinis. Dauguma žmonių neabejotinai galėtų elgtis taip, kaip tu, tačiau dažniausiai kuo labiau gali, tuo labiau to nedaro.

Jeigu gali laikyti kieno nors ranką savojoje, apkabinti ar nors pabūti kartu, esi vienas iš laimingiausių pasaulio žmonių. Daugeliui ši galimybė yra prievarta atimta, o dar daugiau iš tų, kurių niekas nevaržo, bet jie pamiršo, kaip tai daroma.

Meilė nepasiduoda statistikai. Gal kas ir bandė skaičiuoti, bet vargu ar gavo tenkinančius rezultatus: kiek yra mylinčių, o kiek – mylimų? Kiek gyvenančių be meilės, kiek ja nusivylusių, kiek kamuojamų meilės ilgesio? Kiek bijančių patį žodį „meilė“ ištarti ir laikančių jį atgyvenusiu, banaliu, trivialiu? Kiek – neišsileidžiančių į save šio jausmo, idant nepasirodytų (kam – sau, kitiems?) pernelyg silpni, sentimentalūs ar bailūs? Netgi kraujyje užkoduota meilė tėvams, užuot pasireiškusi švelnumu, dėmesiu ir atjauta, neretai virsta tik varginančia pareiga. Norvegų psichiatras ir kultūrologas Finnas Skårderudas

kultinėje knygoje „Nerimas“ rašo: „Reikia drąsos, kad suvoktume savo priklausomybes ir liautumės jas neigti. Mūsų psichologinis raidos supratimas tėra tik pusė istorijos. Jis atsidavęs tai gyvenimo ilgesio daliai, kuri reiškia būti autonomiškam, bet mažiau tai, kuri reiškia būti įpareigotam ir susijusiam. Meilė pavergia, ir aš netikiu absoliučiai laisvu žmogumi“. Aš taip pat netikiu, nors nuolat stengiuosi toks žmogus būti, remdamasi tai popkultūriniais psichologijos vadovėliais iš serijos „Moterims, kurios myli per stipriai“, tai budistinėmis maksimomis, primygtinai raginančiomis atsisakyti prisirišimo prie kito asmens, atmetant visas savo *žalingas* aistras, jausmus ir emocijas. Tačiau Bodhisatvos gyvenimas nėra persmelktas abejingumo ir kosminio šalčio, priešingai, jis nutviektas šilumos ir šviesos, simpatijos ir atjautos visoms gyvoms būtybėms. Kaip to pasiekti? Nežinau. Bet sutikau žmonių, kurie tai geba. Tikriausiai jų širdies branduolys yra meilė sau, tik šiukštu ne egoizmas ir – ne individualizmas, nūnai tapęs svarbiausiu šiuolaikinės Vakarų kultūros garbinimo stabu. Žodis „laisvė“ skamba taip saldžiai. Kaip ir „nepriklausomybė“, nors šioji labai dažnai susijusi su paprasčiausiu atsakomybės ir įsipareigojimų vengimu, su nemokėjimu dalytis

ir duoti arba tiesiog priimti kitų jausmus. Išorinis gyvenimas yra tapęs nepakeliamai intensyvus tarsi žūtubūtinės varžybos, beveik kaip karo laukas, todėl visuotinės įtampos, visa apimančio nuovargio atmosferoje daugeliui ima atrodyti pavojinga atverti savo vidaus pasaulį tokiems rizikingiems dalykams, kaip nuoširdumas, meilė, dvasinis intymumas. Poetai nuo neatmenamų laikų teigia, kad meilė skaudina, žeidžia, žudo, naikinte sunaikina. Bet šventieji tvirtina, kad meilė gydo, gaivina, tamsią sielos naktį nušviečia, prikelia iš mirusiųjų. Kas teisus, o kas klysta – ne man spręsti. Todėl ir vėl grįžtu prie „Gerosios žinios“ statistikos:

Stabtelėk dar kartą. Tu skaitai šias eilutes, kai daugiau nei 2 milijardai žmonių visai nemoka skaityti.

Štai ir viskas. Laiške dar buvo prieraišas, kad jei jau jį gavau, tikriausiai tas, kas siuntė „Gerąją žinią“, galvoja apie mane ir mintimis yra su manimi susijęs. Net ir mažiausias bendrumo pojūtis visada paguodžia. Kartą sapnavau, kad einu Gedimino prospektu, ir viskas vyksta įprastai, kaip kiekvieną dieną, tik staiga erdvė aplinkui prisipildo skaidraus švytėjimo, labiau primenančio ne orą, o vandenį, nors tuo švytėjimu, per kurį plaukiu, kvėpuoju. Jaučiu,

kaip jis užpildo mano kūną ir naikina jo apybrėžas, todėl susilieju su kitais praeiviais, medžiais, grindiniu, namais, mašinomis, dangumi, nusidriekiu iki pat Visatos pakraščiu ir už jų, anapus bet kokių laiko ribų. Suvokiu, kad toji visa apimanti substancija – tai Dievas, kuris esti ne tik mano sapne, bet – visur ir visada. Dažnai bandau atgaivinti šį pojūtį, kai nemiegu. Kartais – pavyksta. Tai toks mano *post scriptum* „Gerajai žiniai“.